

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**İSLAM HUKUKUNDA CEZALARIN İNSAN ONURU
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

Hazırlayan

Fadime AKTAŞ

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

İslam Hukuku Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Hilal ÖZAY

TOKAT-2019

İSLAM HUKUKUNDA CEZALARIN İNSAN ONURU
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 22 / 02/ 2019

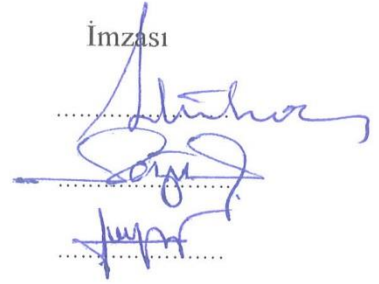
Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

Başkan : Prof. Dr. Sabri ERTURHAN

Üye : Doç. Dr. Nazım BÜYÜKBAŞ

Üye : Dr. Öğrt. Üyesi Hilal ÖZAY

İmzası

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun
.05./02./2019 tarih ve 14-01 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul
edilmiştir.

Prof.Dr.Mustafa ÇOLAK
Enstitü Müdürü: .....Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Hilal Özay danışmanlığında hazırlamış olduğum “İslam Hukukunda Cezaların İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi” adlı Yüksek Lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

... / ... / ...

Fadime Aktaş

İmza

ÖNSÖZ

Semavi dinler ve bütün hukuk sistemleri insanın onurunu muhafazaya matuf hükümler vaz etmişlerdir. İslam hukukunda da insanın onuru dikkate alınarak düzenlemeler yapılmıştır. İnsanın temel hak ve hürriyetine yönelik her türlü fiil zarar suç kabul edilmiş ve doğal olarak bu suçlara cezai müeyyideler konulmuştur. Suçların ve cezalarının büyük bir kısmı naslarla tayin edilmiştir. İslam ceza hukukunda Allah tarafından özenle yaratılmış insanın, mağdur durumda hakkı arandığı gibi suçlu olması halinde de ceza müeyyidelerinden insan tabiatına aykırı, insani niteliklerden yoksun bir ceza şekli ve usulü asla benimsenmemiştir.

Bu çalışmanın konusu, İslam ceza hukuku gaye ve hikmetleri doğrultusunda cezaların insan onuru üzerindeki etkisini, verilen cezaların, insanı insan yapan değerlerini koruduğunu ve İslam ceza hukukunda insana saygının esas olduğunu tespit etmektir.

Böyle bir çalışma yapma gereği, İslam hukukundaki cezaların bir kısmının bedene yönelik ağır müeyyideler ihtiva etmesi kimi çevreler tarafından bu cezaların insan onuru ve çağla bağdaşmadığı yönündeki eleştirilerin yapılması ve bu eleştirilere cevap olacak tarzda doğrudan bir çalışmanın yapılmamış olmasıdır.

Araştırmanın kapsamı ise, İslam ceza hukuku alanıdır. Çünkü insan onuru kavramı çok geniş anlamları içerisinde barındırdığı için ceza alanıyla sınırlandırmak gerekli görülmüştür. Konuya ön hazırlık mahiyeti taşıyan giriş kısmında; araştırmanın konusu, önemi, kaynakları ve yöntemine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Devamında asıl araştırmanın omurgasını oluşturan insan onuru kavramının tanımı ve insan onuru anlamına gelen çeşitli kavramların üzerinde durulmuştur. İnsan onuru kavramının gerek ilk çağda gerekse diğer toplumlarda tarihsel konumu hakkında bilgiler verilmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümünde ise, İslam ceza hukukunun temel ilkeleri olan suç ve ceza bağlamında insan onuru kavramının niteliği genişletilmiştir. Araştırmada, suç ve ceza kavramları çerçevesinde, oluşturulan kanunların insan onurunu korumak amacıyla va'z edildiği ve her bir cezanın insan onuru üzerindeki etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Bu bağlamda bu çalışmada, İslam ceza hukukunda verilen cezaların onur, şeref, haysiyet gibi insanlara has olan değerleri korumak adına aldığı tedbirlerin pratiğe

dökülmüş halini ele alınmıştır. Şari'nin verdiği cezalarda insan onurunun ve değerinin zedelenmeden vuku bulduğu gösterilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın tamamlanmasında büyük emeği bulunan, metotlu çalışmanın önemini gösteren ve desteğini her zaman hissedeceğim tez danışanım Dr. Öğrt. Üyesi Hilal ÖZAY'a; fikirlerinden ve kütüphanesinden yararlandığım hocalarım Doç. Dr. Nazım BÜYÜKBAŞ ve Doç. Dr. Ahmet İNANIR' a; zaman ayırarak çalışmayı okuyan ve yapıcı eleştirileriyle katkıda bulunan arkadaşım Nafıye KILINÇ' a; okuldaki yükümü hafifletip ders çalışmam adına yardımda bulunan arkadaşım Vildan ÖZKAL'a; kaynak araştırmalarım boyunca her türlü desteği veren arkadaşım Zeynep SELİM'e; bilişim alanında eksiklerimi tamamlama gayreti gösteren arkadaşım Ceylan UYSAL ve eşine; son olarak bu çalışmayı tamamlamak adına her türlü fedakârlığı yapan kardeşlerime ve babama en samimi teşekkürlerimi arz ederim.

Fadime AKTAŞ

Tokat 2019

ÖZET

Hemen hemen her toplumda, suç ve ceza türleri farklı olsa da insanları korumak adına suçluların cezalandırıldığı görülmektedir. Bu cezaların insanların kişiliklerini zedelemeyen, onurunu kırmadan vuku bulması esastır. İnsanı insan yapan değerleri korumak için kaynağını; ilahi bir kudretten ve hüküm koyucu, açıklayıcı, teyit edici yönleriyle sünnetten alan İslam ceza hukuku, insanları her açıdan koruyan hükümleri barındırmaktadır.

Araştırmanın birinci bölümünde öncelikle insan onuru terimi ve insan onuru anlamına gelen “hak, şeref haysiyet, ırz, izzet, tekrim, takvim, halife” kavramları açıklanmıştır. Akabinde insan onuru kavramının tarihi arka planı çerçevesinde genel olarak İslam ile diğer medeniyetlerin cezalarında insan onurunun ne kadar gözetildiği veya gözetilmediği üzerinde durulmuş ve kıyaslama yapılmıştır.

İkinci bölümde ise İslam ceza hukukunda suç ve ceza tanımları yapılmış, suç ve ceza ilkelerinden hareketle insan onuru kavramı başta Kur’an ve Sünnet olmak üzere diğer deliller ışığında ele alınmıştır. Daha sonra cezaların amaçları bağlamında insan onuruna değinilmiştir. Son olarak cezaların çeşitleri başlığı altında ayrıntılı bir şekilde İslam Ceza hukukunda her bir ceza ve bu cezanın insan onuru üzerindeki etkisine yer verilmiştir.

Bu araştırma neticesinde İslam Ceza Hukukunda cezalandırma yönteminin hem mağdur hem de suçlu tarafından iki yönlü olarak insan onurunu koruma amacına matuf olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca araştırma sadece ceza alanının bir kısmını kapsadığından; bu konu çerçevesinde daha kapsamlı yeni araştırmaların yapılması da gerekli görülmüştür.

Anahtar Kelimeler; Suç, Ceza, İnsan, İnsan Onuru

ABSTRACT

It is seen that criminals are punished to protect people in almost every society even if types of crime and punishment are different. It is essential that the punishments should not damage people's personality and tarnish their honour. There are rules which protect people in any case in Islamic Criminal Law which takes its source from divine power and also Sunnah which is making rule, explaining and confirming to preserve human values.

In the first chapter of this study, It is explained firstly the term of human dignity and the terms "right, honour, dignity, chastity, izzah, takreem, taqweem, khalifa" which mean human dignity. After that, It is emphasized whether human dignity is protected or not in the Islamic and the other civilizations' criminal law and made comparison between two.

In the second chapter, It is defined crime and punishment in Islamic Criminal Law and emphasized human dignity based on principles of crime and punishment in the light of Quran and Sunnah in particular and other evidences in general. After that, It is focused on human dignity in the context of the purposes of the punishments. Lastly, It is emphasized every single punishment in Islamic Criminal Law and their effects on human dignity under the title of 'Types of the Punishments' in detail.

It is decided after this study, the method of punishing in Islamic Criminal Law aims to protect human dignity for both victim and criminal. It is considered necessary to be made far reaching researches about this subject because this study involves only some part of subject of punishment.

Key Words: Crime, Punishment, Human, Human Dignity

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
ARAŞTIRMANIN KONUSU, ÖNEMİ, AMACI, KAYNAKLARI VE YÖNTEMİ 1	
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE SINIRLARI.....	2
2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	2
3. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI.....	3
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	4
BÖLÜM 1: İNSAN ONURU KAVRAMI.....	6
1. İNSAN ONURUNUN TANIMI	6
2. İNSAN ONURU ANLAMINA GELEN KAVRAMLAR.....	8
2.1. Hak (حق).....	8
2.2. Şeref (شرف).....	9
2.3. Haysiyet (حيثيت).....	9
2.4. Irz (عرض).....	10
2.5. İzzet (عزت).....	11
2.6. Tekrim (تكريم).....	11
2.7. Takvim (تقويم).....	12
2.8. Halife (خليفة).....	12
3. İNSAN ONURUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	13
3.1. İlk Çağ Toplumlari Dönemi Ceza Hukukunda	13
3.2. Eski Türk Ceza Hukukunda	14
3.3. Hristiyan Ceza Hukukunda	14
3.4. İnan Hukukunda	15
3.5. Roma Hukukunda	16
3.6. Yahudi Hukukunda	17

3.7. Cahiliye Devri Arap Hukukunda	17
3.8. Modern Ceza Hukukunda	20
İKİNCİ BÖLÜM: İSLÂM CEZA HUKUKUNDA İNSAN ONURU	22
1. GENEL OLARAK.....	22
2. SUÇ VE CEZALARDA İNSAN ONURUNUN KORUNMASI	26
2. 1. Suçlarda İnsan Onurunun Korunması.....	26
2.1.1. Suçun Tanımı.....	26
2.1.2. Suçların Kısımları	28
2.1.3. Suçun Unsurları	29
2.1.3.1. Kanunilik	30
2.1.3.2. Maddi unsur	32
2.1.3.3. Hukuka Aykırılık	34
2.1.3.3.1.Hakkın İcrası.....	34
2.1.3.3.2. Meşru Müdafaa	35
2.1.3.3.3. Zaruret Hali.....	36
2.1.3.3.4. Mağdurun Rızası.....	38
2.1.3.4. Manevi unsur	42
2.1.3.4.1. Kasıt ve taksir	44
2.1.3.4.2. Yaş Küçüklüğü	45
2.1.3.4.3. Akıl Hastalığı.....	45
2.1.3.4.4. Sarhoşluk	46
2.1.3.4.5. İkraah	47
2.2. Cezalarda İnsan Onurunun Korunması.....	49
2.2.1. Cezanın Tanımı.....	49
2.2.2. Cezaların Hikmet ve Gayeleri.....	50
2.2.3. Ceza İlkeleri.....	52
2.2.3.1. Cezaların Kanuniliği.....	52
2.2.3.2. Cezaların Şahsiliği	54
2.2.3.2.1. Âkile.....	55
2.2.3.2.2. Kâsame.....	55
2.2.3.3. Cezaların Umumiliği (Genelliği veya Eşitliği).....	56
2.2.3.4. Suç- Ceza Denkliği	58

2.2.3.5. Cezaların Sübjektifliği	59
2.2.3.6. Cezaların Diniliği.....	59
2.2.4. Cezanın Amaçları	60
2.2.4.1. Kefaret (Ödeticilik).....	60
2.2.4.2. Genel Önleme	61
2.2.4.3. Özel Önleme	62
2.2.4.4. Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi	63
2.2.4.5. Toplumun Korunması	65
2.2.5. Cezanın Çeşitleri.....	66
2.2.5.1. Had Cezaları	66
2.2.5.1.1. Zina Suçu ve Cezası.....	69
2.2.5.1.1.1. Zinanın Celde Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi	70
2.2.5.1.1.2. Zinanın Sürgün Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi	73
2.2.5.1.1.3. Zinanın Recm Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi	75
2.2.5.1.1.4. Değerlendirme	77
2.2.5.1.2. Kazf (Zina İsnadı/İffete İftira) Suçu ve Cezası.....	79
2.2.5.1.2.1. Kazfın Aslı ve Tâbi (Maddi-Manevi) Cezasının İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi	81
2.2.5.1.2. Değerlendirme	84
2.2.5.1.3. Şübh/ Sekr/Sarhoşluk/İçki İçme Suçu ve Cezası.....	85
2.2.5.1.3.1. Şübhün Celde Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi	86
2.2.5.1.3.2. Değerlendirme	86
2.2.5.1.4. Hırsızlık (Sirkat) Suçu ve Cezası.....	87
2.2.5.1.4.1. Sirkatin El Kesme Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi.....	89
2.2.5.1.4.2. Değerlendirme	90
2.2.5.1.5. Yol Kesme (Hırâbe, Eşkiyalık, Teröristlik) Suçu ve Cezası	91
2.2.5.1.5.1. Hirâbenin Ölüm ve Asma Cezasının İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi	93
2.2.5.1.5.2. Hirâbenin Öldürme Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi.....	94
2.2.5.1.5.3. Hirâbenin Kesme Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi	95
2.2.5.1.5.4. Hirâbenin Sürgün Cezası ve İnsan Onuru Üzerinde Etkisi.....	95
2.2.5.1.5.5. Değerlendirme	96
2.2.5.1.6. İrtidâd/ Dinden Çıkma Suçu ve Cezası.....	97

2.2.5.1.6.1. İrtidatın Aslı (Ölüm) Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi.....	98
2.2.5.1.6.2. İrtidatın Bedel Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi	99
2.2.5.1.6.3. İrtidatın Fer'i Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi	100
2.2.5.1.6.4. Değerlendirme	101
2.2.5.1.7. İsyân/ Bağy/Kurulu Düzene Başkaldırı Suçu ve Cezası.....	103
2.2.5.1.7.1. Bağy Suçunun Aslı (Ölüm) Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi	104
2.2.5.1.7.2. Bağy Suçunun Fer'i Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi.....	105
2.2.5.1.7.3. Müsadere Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi	105
2.2.5.1.7.4. Tazmin Sorumluluğu ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi.....	106
2.2.5.1.7.5. Değerlendirme	106
2.2.5.2. Kısas (Cinâyet) Cezaları	107
2.2.5.2.1. Kasten (Amden) Adam Öldürme Suçu ve Cezası	110
2.2.5.2.1.1. Kasten Adam Öldürmedeki Kısas Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi	111
2.2.5.2.1.2. Diyet Cezaları ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi	113
2.2.5.2.1.3. Kefâret Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi	115
2.2.5.2.1.4. Mirastan Mahrumiyet Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi	116
2.2.5.2.1.5. Değerlendirme	117
2.2.5.2.2. Müessir Fiil Suçu ve Cezası.....	120
2.2.5.2.2.1. Müessir Fiillerde Kısas Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi.....	121
2.2.5.2.2.2. Müessir Fiillerde Diyet Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi.....	123
2.2.5.2.2.3. Müessir Fiillerde Diyet Yahut Erş Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi	123
2.2.5.2.2.4. Değerlendirme	124
2.2.5.3. Ta'zir Cezaları	125
2.2.5.3.1. Ta'zir Cezasından Ölüm Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi.....	128
2.2.5.3.2. Ta'zir Cezasından Sopa Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi	129
2.2.5.3.3. Ta'zir Cezasından Hapis Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi	130
2.2.5.3.4. Ta'zir Cezasından Sürgün Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi	132
2.2.5.3.5. Tazir Cezasından Nasihat Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi.....	133
2.2.5.3.6. Tazir Cezasından Mahkemeye Celb Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi	133

2.2.5.3.7. Ta'zir Cezasından Kınama Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi	134
2.2.5.3.8. Ta'zir Cezasından Tehdit Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi	134
2.2.5.3.9. Ta'zir Cezasından Tecrit (Terk) Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi .	134
2.2.5.3.10. Ta'zir Cezasından Azl ve Teşhir Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi	135
2.2.5.3.11. Değerlendirme	135
SONUÇ	139
ÖZGEÇMİŞ	159

KISALTMALAR

- b. : İbn (Oğul demektir)
- c. : Cilt
- Çev. : Çeviren
- DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi
- Ed. : Editör
- md. : Madde
- r.a : Radıyallahü anh
- s.a.v. : Sallallâhü aleyhi ve sellem
- s. : Sayfa
- sy. : Sayı
- ŞİA: Şamil İslam Ansiklopedisi
- TCK : Türk Ceza Kanunu
- vb : Ve benzeri

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN KONUSU, ÖNEMİ, AMACI, KAYNAKLARI VE YÖNTEMİ

Ceza hukukuna hâkim olan bazı ilkeler bulunmaktadır. İşte bu ilkelerden birisi de insan haysiyetinin korunmasıdır. Toplumda yaşayan insanların, sosyal hayatlarını disipline etmek, rahat bir hayat sürmelerini sağlamak, herhangi bir zarara uğradığında tamir ve telafi edebilmek için bir hukuk ilkesi esasına uygun hareket etmesi gerekmektedir. İslâm hukuku da bu esas doğrultusunda, insan haysiyetinin korunması adına bazı tedbirlere başvurarak insan haysiyeti kavramını değerler sisteminin odak noktası yapmaktadır.

Hayatın anlamlandırılmasında, yaşamın biçimlendirilmesinde yol gösterici olan bu değerler sisteminin odak noktası hiç şüphesiz ki insan onuru kavramıdır. O halde insan onurunu koruyacak, hayat verecek en önemli unsur ise Kuran-î değerdir. Bu bağlamda düşünen insanı yüceltmek, haysiyetini korumak, sanık veya suçlu olduğu hallerde dahi insan hakkını ve haysiyetini gözetme gayesi taşıyan İslam'ın, insan onuru kavramıyla ifade ettiği değeri bir bütün olarak ele alalım.

İslam ceza hukukunda cezaların insan onuru üzerindeki etkisini içerisine alan bu çalışmada; insan onuru bağlamında verilen cezaların, insan şahsiyetini ve insani değerleri ne denli koruduğu ortaya konmak istenmiştir.

İslam hukuku bağlamında insan onurunun ne anlama geldiğini değerlendirmek için bu kavramın tarihsel arka planına bakmak ve genel olarak ne şekilde kullanıldığını incelemek gerekmektedir. Bu bakımdan çalışmanın birinci bölümünde insan onuru kavramı genel hatlarıyla incelenmiş, İslam'ın insana ve onuruna ne kadar değer verdiği ayet ve hadislerle açıklanarak İslamiyet'ten önceki ve sonraki insan onuru algısı kıyaslanmış ve insana yakışacak değerlerin İslam'la birlikte kazanıldığı ortaya konulmak istenmiştir. Ayrıca sadece insan onuru kavramını açıklamakla yetinmeyip; onur kavramıyla aynı anlamlara gelen çeşitli kavramlara da yer verilip içerik daha da zenginleştirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise, suç ve ceza kavramları açıklanarak, ceza çeşitleri bağlamında; had, kısas ve taz'ir cezaları uygulanırken insan onurunun ne

şekilde korunduğu üzerinde durulmuştur. Söz konusu cezaların her bir bölümünün sonunda genel değerlendirme yapılmış, ulaşılan sonuçlar ele alınmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen bilgilere de sonuç kısmında yer verilmiştir.

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE SINIRLARI

Araştırmanın konusu, İslam ceza hukukunda verilen cezaların onur, şeref, haysiyet gibi insanlara has olan değerleri korumak adına ne denli görev üstlendiğidir. Dolayısıyla bu araştırmada, hem suçlu hem de mağdur gözüyle olaylara bakılıp objektif bir bakış acısı kullanılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. İslam hukukunun insan onurunu korumak için ne gibi tedbirlere yer verdiği açıklanmıştır.

İnsan onuru kavramı, genel itibariyle çok geniş bir alanı ihtiva ettiğinden dolayı sadece İslam ceza hukuku alanında ele alınıp insan onuruna dair bir çerçeve oluşturularak sınırlandırılmıştır. Çünkü insan onurunu ceza hukuku bağlamında dar bir çerçeveye sınırlandırmamak çok geniş çaplı bir araştırmaya konu olacağından burada sadece ceza alanında bilgiler verilmesi gerekli görülmüştür.

Araştırmada, gerekli görüldüğünden yer yer modern hukuk tanım ve kaynaklarına yer verilmiştir. Çalışmada yer alan klasik tanımların beraberinde insan onuru bağlamında yeni tanımlamalara da değinilmiştir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

İslam ceza hukukundaki suçlara öngörülen cezaların gerek tespitinde gerek ifasında gerekse de ifa sonucunda insan tabiatına aykırı olabilecek halleri barındırmamaktadır. Bu araştırma Şari'nin verdiği cezalarda insan onurunun ve değerinin zedelenmeden vuku bulduğunu göstermeyi amaçlamaktadır. Ayrıca bu araştırmada, İslam hukukunun suçluyu ıslah ve suç mağdurunu rahatlatmak için tayin ettiği cezaların insani esaslara ne kadar bağlı olduğu ortaya çıkarılarak bu cezalarla ulaşılmak istenen hedefler belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma, Kur'an-ı Kerim'in ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in insana ve onuruna verdiği önem çerçevesinde oluşturulmuştur. Yaratılış bakımından diğer varlıklara oranla muhteşem özellikler barındırarak var olagelen, en üstün ve en değerli olan insanın onuru, haysiyeti, kişiliği İslam hukuku açısından da oldukça önemli olduğu

görülmüştür. Bu derece önem atfedilen varlığa verilen bu değeri cezalarda da hissettiğimizi açıklamak üzere bu çalışma; istifadenize sunulmak istenmiştir.

3. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

Araştırılan konunun açıklığa kavuşturulması bağlamında gerek görülen kelime ve terimler için İbn Manzûr (ö.711/1142) *Lisanü'l Arab*, Hasan Akay, *İslami Terimler Sözlüğü*, Mehmet Erdoğan *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Hüseyin Özcan *Ansiklopedik Hukuku Sözlüğü*, TDK *Türkçe Sözlük* gibi lügatlerden ve ansiklopedi maddelerinden yararlanılmıştır. Musa Bilgiz *Kur'an'da İnsan Onuru Hakkı Aydın İslam Ve Modern Hukukta İşkence Suçu*, M. Akif Aydın *Türk Hukuk Tarihi*, Sulhi Dönmezer-Sahir Eman *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, Saffet Köse *İslam Hukukunda Hakkın Kötüye Kullanılması*, Hüseyin Tekin Gökmenoğlu *İslam'da Şahsiyet Hakları*, Nagehan Gürbüz *Biyotıp Hukukunda İnsan Onuru*, Hayrettin Karaman *İslam Hukuk Tarihi* gibi eserlerden faydalanılmıştır. Bu eserlere daha çok birinci bölümün oluşturulmasında başvurulmuştur. Birinci bölümün yazılmasında DİA maddeleri ve insan onuruyla alakalı çeşitli makalelerden de yararlanılmıştır.

Araştırmanın esasını oluşturan ikinci bölümde ise İslam hukukundaki hükümleri tespit etmek için klasik fıkıh kaynakları incelenmiştir. Konuyla alakalı bütüncül anlamda bir eser bulunmasa da konunun işlendiği yerlerden hareketle genellemeler yapılarak konu bütünlüğü sağlanmıştır. Merginânî *el-Hidâye*, Serahsî *el-Mebsut*, Maverdi *el-Ahkâmü's-sultâniyye*, İbnü'l-Hümmam *Şerhu Fethu'l-kadîr*, Kâsânî *Bedâ'î'u's-sanâ'î'fi tertîbi's-şerâ'î'*, Şeyh Nizâm *el-Fetâva'l-Hindiyye*, Abdülkadir Üdeh *et-Teşrî'u'l-cinâ'iyü'l-İslâmî*, Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*, Abdülaziz Musa Âmir *et-Ta'zîr fi's-şerîat'i'l-İslâmiyye*, Meydânî *el-Lübâb fi şerhi'l-Kitâb*, Abdülkerim Zeydan *Mecmû'atü buhûs fıkhiyye mu'âsıra*, Abdülkerim Zeydan *el-Kısâs ve'd-diyât fi's-şerî'ati'l-İslâmiyye*, M. Ebu Zehre *el-Cerîme ve'l- el-'ukûbe fi'l-fıkhi'l-İslâmî* gibi eserler taranmıştır. Bu kaynaklara ek olarak Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuki İslamiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, M. Cevat Akşit *İslam Ceza Hukuku İnsani Esasları*, Şamil Dağcı *İslam Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, Sabri Erturhan *İslam Ceza Hukuku Etrafındaki Tartışmalar*, Abdullah Çolak *İslam Hukuku Ceza ve Borçlar*, Mustafa Avcı *Osmanlı Ceza Hukuku Genel hükümler/ Özel hükümler*, Yaşar Yiğit *İslam Ceza Hukuku Hükümlerin Yürürlüğü*, Talip Türcan *İslam Ceza*

Hukuku El Kitabı, Suat Erdoğan *Kuran ve Sünnet Işığında Suç Ceza Uygunluğu*, Osman Şekerci *İslam Ceza hukukunda Tazir Suçları ve Cezaları* adındaki eserlere de başvurulmuştur. Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu'dan da araştırmaya yönelik bölümlerden yararlanılmıştır.

Tefsir ve hadis alanındaki kitaplardan da bilgiler alınmış araştırmaya serpiştirilmiştir. Son olarak çeşitli tez ve makaleler taranmış ilgili her türlü bilgi kullanılmıştır.

Böyle bir çalışma yapmanın sebebi, bu konudaki tam anlamıyla başucu kaynaklarının bulunmamasıdır. Her ne kadar Sabri Erturhan'ın *İslam Ceza Hukuku Etrafındaki Tartışmalar* kitabı ve *İnsan Onuru Bağlamında İslâm Ceza Hukukuna Genel Bir Bakış* adlı makalesi mevcut olsa da daha geniş kapsamlı müstakil bir esere ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir. Bu konuda başka çalışmalar, yeni ufuklara kapı aralayacaktır.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Konumuzla ilgili araştırma yaparken; ilgili terimlere, hem klasik fıkıh sözlükleri hem de güncel sözlükler taranıp incelenmiştir. Terimlerin tanımları için DİA maddelerinden yararlanılmıştır.

İslam ceza hukuku bağlamında insan onurunu etki eden her türlü kavram incelenip gerekli veriler toplandıktan sonra; insan onuru ve insan onuru kavramına yakın anlamlı terimler açıklanıp Kur'an ve sünnette insan onuruyla ilgili deliller dile getirilmiştir. Ayrıca İslam'dan önceki bütün medeniyetlerin ve İslam'ın insana verdiği değer mukayese edilmiştir.

İslam ceza hukukunun temel iki kavramı olan suç ve ceza terimleri örneklerle açıklanmıştır. Suç ve ceza ilkeleri doğrultusunda insan onuruna etki eden olumlu olumsuz bütün amiller değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Konuyla alakalı klasik fıkıh kitaplarından ceza ile alakalı bölümler incelenip, okunmuş ve gerekli düzeltmeler yapılarak dipnot olarak konunun içerisinde yer almıştır. İslam ceza hukukunda ceza çeşitleri açısından had, kısas ve ta'zir cezaları uygulanırken insan onurunun ne denli korunduğu, alınan tedbirler çerçevesinde açıklayıcı bir metotla konu bütünlüğü sağlanmıştır. İslam ceza hukukuna ek olarak gerek görülen yerlerde Türk ceza hukuku maddelerinden ve Türk ceza hukuku sisteminden yararlanılmıştır. Ayrıca her konu

sonunda, konuyla alakalı değerlendirme yapılarak, konu özeti mahiyetinde o konuya son verilmiştir. Edinilen gerekli bilgilerden yola çıkarak özgün bir araştırma yapmaya çalışılmıştır.

BİRİCİ BÖLÜM

İNSAN ONURU KAVRAMI

1. İNSAN ONURUNUN TANIMI

İnsan onuru kavramına geçmeden önce “insan ve insan tabiatı” konusunda bilgi vermek araştırmamızın seyri açısından daha yararlı olacaktır.

İnsan, Arapça bir sözlük olan “ins” kelimesinden meydana gelmektedir. “Beşer, insan topluluğu” manasına gelen ins, daha çok insan türünü ifade etmekte olup bu türün erkek veya kadın her ferdine insî / enesî yahut insan denmektedir.¹

İnsan, Allah’ın yarattığı varlıklar içinde en güzel biçimde yaratılanı, olgun, üstün nitelikli, Allah korkusunun verdiği fazilet hissine sahip kimse² olarak tanımlanırken; başka bir ifadeyle, ruh ve bedenden meydana gelen Allah’ın bu âlemdeki halifesidir.

İnsan, Allah’ın bu âlemde kendine halife olarak,³ ahsen-i takvim⁴ ve mükerrem bir sürette yarattığı,⁵ dağların ve yerin taşıyamadığı emaneti yüklediği,⁶ kendi ruhundan bir nefha bahşettiği,⁷ yerde ve gökte bulunan her şeyi emrine verdiği,⁸ kendisine kulluk ve ibadeti için⁹ kendi suretinde halk ettiği¹⁰ eşref-i mahlûkat/onurlu bir varlıktır.¹¹

Kur’an’da insan, yaratılışı, mahiyeti ve gayesi¹² ile bütün yönleriyle ele alınmış bir varlıktır.¹³ Hatta Hz. Peygamber (s.a.v.)’in insan tasavvuru, Kur’an ayetlerinde

¹ İlhan Kutluer, “İnsan”, *DİA*, c., XXII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, 321.

² Hasan Akay, *İslami Terimler Sözlüğü*, İşaret Yayınları, İstanbul 2005, s. 222.

³ Bakara 2/30.

⁴ Tin 95/4.

⁵ İsrâ 17/70.

⁶ Ahzab 33/72; Haşr 59/21.

⁷ Hicr 15/29.

⁸ Lokman 31/20.

⁹ Zariyat 51/56.

¹⁰ Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmi‘u’s-sahîh*, Dâr İhyâ al-Turath al-‘Arabî, Beyrut ts. “Birr”, 115.

¹¹ Sabri Erturhan, “İnsan Onuru Bağlamında İslâm Ceza Hukukuna Genel Bir Bakış”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2013, sy. 21, s. 185-186; Kamil Yılmaz, “İrfan Gelenegimizde İnsan Onuru” *Hz. Peygamber ve İnsan Onuru*, DİB Yayınları, Ankara 2013, s. 29.

¹² İnfitar 82/6-8; Tin 95/4; İsrâ17/70; Beled 90/4; Bakara 2/286; Nisa 4/28; İsrâ 17/11; Kehf 18/84; İsrâ 17/67; İsrâ 17/83; İsrâ 17/100; Mearic70/19.

¹³ İlhan Kutluer, “İnsan”, *DİA*, XXII, 321.

anlatılan insan tasavvurundan da farklı değildir. Hem ayetlerde hem de hadislerde¹⁴ asıl olan insanın özüdür ve sorumlu bir varlık olması itibariyle şahsiyettir.¹⁵

İnsan tek yönlü maddesel bir varlık değil, ruhsal yönü de mevcut olan bir canlıdır. Hem fiziki hem de ruhsal yetenekleriyle insan; kendi bütünlüğü içinde bilen, yapan, eden, değerleri olan, tavır takınan, özgür olan, önceden görüp tayin eden ve inanan varlıktır.¹⁶ “İnsan onuru” kavramı daha çok insanın maddi ve fiziki yapısı ile değil, manevi varlığı ve ruhu ile ilgili kavramdır.¹⁷

İnsan, insan olması hasebiyle onur veya şeref sahibidir. Yani onun onuru, insan olmasından gelir.¹⁸ Buradan hareketle; onur, birbiriyle ilişkili iki anlamda kullanılmaktadır. Birinci manada onur, izzetinefis, haysiyet ve insanın kendisine duyduğu öz saygı anlamında kullanılmaktadır.¹⁹ İkinci anlamda ise, bir insana başkalarının gösterdiği saygının dayandığı kişisel değere, şerefe ve gurura atıf yapar. Asıl olarak her iki anlamda da onur, insanın, duyan, düşünen ve özgür bir varlık olarak taşıdığı değeri, şeref, itibar ve haysiyeti bünyesinde barındırmaktadır.²⁰

Onur kavramına yüklenen anlam, insanı tanımlama ve kavrama biçimiyle doğrudan ilişkilidir.²¹ İnsan onuru, insanın yaratılıştan getirdiği doğasına verilen bir değer bir yansımasının sonucu olarak ortaya çıkmış bir terim olarak gözükmemektedir.²² Bir başka ifadeyle insan onuru, insanın kendini gerçekleştirme, kendisi ve çevresini şekillendirme, kendi geleceği üzerinde söz sahibi olma iradesi ve gücü olarak da anlaşılabilir.²³ Diğer bir deyişle insan onuru, bir varlık olarak insanın en yüksek akli ve

¹⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *el-Câmi 'u's-sahîh*, Daru Tavki'n-necat, b.y. 1422, “Rikak”, 35; Müslim “Birr” 33, 34.

¹⁵ Bünyamin Erul, “Hz. Peygamberlerin Dilinde İnsan”, *H. Peygamber ve İnsan*, Ankara 2014, s. 46-47.

¹⁶ İlhan Kutluer, “İnsan” md., *DİA*, XXII, 322-323.

¹⁷ Ekrem Keleş, “Şahitlik Ehliyetini Kaybetmemek”, *H. Peygamber ve İnsan Onuru*, s. 40.

¹⁸ Ejder Okumuş, “Toplumsal Hayatta İnsan Onuru”, *Kutlu Doğum Haftası “H. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu”*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 51.

¹⁹ Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, Yenişafak Yayınları, b.y. 1996, s. 862.

²⁰ TDK *Türkçe Sözlük*, s. 1806; Musa Bilgiz, *Kur'an'da İnsanlık Onuru*, Fecr Yayınları, Ankara 2013, s. 11; Raşit Küçük, “Hz Peygamber’in Örneğinde İnsan Onuru”, *H. Peygamber ve İnsan Onuru*, s. 21.

²¹ M. Ali Kirman, “Modern Dünyada Bir Değer Olarak İnsan Onuru”, *Kutlu Doğum Haftası “H. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu”*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 65.

²² M. Ali Kirman, “Modern Dünyada Bir Değer Olarak İnsan Onuru”, *Kutlu Doğum Haftası “H. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu”*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 66.

²³ M. Ali Kirman, “Modern Dünyada Bir Değer Olarak İnsan Onuru”, *Kutlu Doğum Haftası “H. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu”*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 65.

ahlaki değerlere, dokunulmaz, vazgeçilmez ve kaybedilmez bir şekilde sahip olmasını ifade etmektedir.²⁴

Özetle, insan onuru, sırf insan olmanın getirdiği vasıflarla, her durumda korunması ve saygı gösterilmesi gereken vazgeçilmez, devredilmez bir değer olarak görülebilir.

2. İNSAN ONURU ANLAMINA GELEN KAVRAMLAR

Onur kavramını açıkladıktan sonra, onur kavramına eş veya yakın anlama gelebilecek kelimeler şöyle sıralanabilir: Hak, şeref, haysiyet, ırz, izzet, tekrim, takvim ve halifedir.²⁵ Şimdi bu kavramları sırasıyla görelim.

2.1. Hak (حق)

Sözlükte hak kelimesi “doğru, gerçek olan şey,²⁶ adalet, insaf, doğruluk,²⁷ gerçek, doğru ve sabit olmak, olabilirlik niteliği taşımak, sürekli var olmak, gerekli ve layık olmak, gerçeğe uygun bulunmak; bir şeyi gerekli ve sabit kılmak” anlamlarına gelir.²⁸ Hak, çerçevesi hukuk devleti ilkesi esaslarına göre belirlenmiş olan ferde hür iradesiyle kendi kaderine yön verme ve kendi etrafını biçimlendirme yeteneği veren gücü ifade eder.²⁹ Bireyler arasında özel ilişkileri düzenleyen hukuk kurallarının ortaya koyduğu haklar olarak da tanımlanabilir. Örneğin şahsiyet hakları, isim, namus, şeref gibi vb. hakları içinde barındırır.³⁰

İslâm hukuku, kendi ilkelerini ve değişkenlerini ortaya koyarken insan onurunu esas alır. Çünkü İslam’a göre insan hukuk ve onur ile bütünleşmiş bir varlıktır.³¹

İslam’ın hayat hakkı, şeref, haysiyet, hürriyet gibi haklar söz konusu olduğunda mükellef olarak tüm insanlığın sorumlu tutulması,³² hakkın, insanlığa emanet edilip

²⁴ Musa Bilgiz, *Kur’an’da İnsan Onuru*, s. 12.

²⁵ Musa Bilgiz, *Kur’an’da İnsanlık Onuru*, s. 15.

²⁶ Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, Darü's-Sâdır, Beyrut 2007, IV, 332-342.

²⁷ Hüseyin Özcan, *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, Ankara 1985, s. 273.

²⁸ Bekir Topaloğlu, “Hak” md., *DİA*, c., XV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, 152.

²⁹ Bahri Öztürk-Mustafa R. Erdem-Veli Özer Özbek, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara 1998, s. 225.

³⁰ D.Yılmaz Tekin, *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, Ankara 2007, s. 131.

³¹ Rıfat Koral, “İslâm Hukukunda İnsan Onurunun Evrensel Parametreleri (İnsan Onurunu Korumaya Yönelik Hükümler, İnsan Onuruna Karşı İşlenen Suçlar)”, *Kutlu Doğum Haftası “Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu”*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 346.

³² Hüseyin Tekin Gökmenoğlu, *İslam’da Şahsiyet Hakları*, s. 22.

korunmakta olduğunu akıllara getirirken; bu terimin, insan onuru kavramıyla da ilişkili olabileceğinin de kanıtıdır.

Bu bağlamda “İnsan onuru, insan haklarının üzerinde inşa edildiği binanın zeminindeki kaya gibidir.” benzetmesiyle insan onurunu, bir temel hak olarak değil de insan haklarının kaynağı ve varlık nedeni olarak görülebilir.³³ O halde insan, hak ve onur kavramlarıyla bütünleşmiş bir varlıktır denilebilir.

2.2. Şeref (شرف)

Sözlükte; “insanlarca gösterilen saygının dayandığı öz değer; onur, haysiyet,³⁴ mecd, yükseklik, şeref, izzet, necabet, asalet, ünlü olma, yüksek olma, makam ve mertebesi yüce olmak, manevi yüsekliğe sahiplik ve ululuk” manalarına gelmektedir.³⁵

Şeref kavramı, şahısların toplum hayatının bireyi olarak en baştan insan olmaları nedeniyle sahip oldukları ve sosyal hayatta gerçekleştirdikleri ilişkilerle çevreye karşı kazandıkları bir nevi manevi değerdir. Bugün ki dilde buna “onur ve saygınlık” da denilmektedir.³⁶

İftira ve dedikodular, yersiz suçlamalar, küfür ve hakaretler şeref olgusuna yönelik saldırılara örnek olarak verilebilir. İslam’ın gayesi ise, bu saldırılara karşı tedbirler almak ve insanın fitratına, varoluş gayesine, şeref ve saygınlığına yaraşır bir şekilde yaşamasını temin etmektir.³⁷ Şeref ve insan onuru kavramları hemen hemen aynı muhtevaya sahip olduğu söylenebilir.

2.3. Haysiyet (حيثيت)

Arapça bir kelimedir. Onur,³⁸ itibar, değer,³⁹ saygınlık, öz saygısı gibi anlamlara gelmektedir. Haysiyet, bir kimseye toplum tarafından verilen manevî değerlerin toplamı olarak tanımlanmaktadır.⁴⁰ Türkçe ’de insanın şerefi, insanın değeri ve itibarıyla ilgili

³³ Nagehan Gürbüz, *Biyotıp Hukukunda İnsan Onuru*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2014, s. 12-20.

³⁴ Hasan Akay, *İslami Terimler Sözlüğü*, s. 439.

³⁵ Hasan Akay, *İslami Terimler Sözlüğü*, s. 439.

³⁶ Hüseyin Tekin Gökmenoğlu, *İslam’da Şahsiyet Hakları*, s. 131.

³⁷ Hüseyin Tekin Gökmenoğlu, *İslam’da Şahsiyet Hakları*, s. 131-132.

³⁸ Hüseyin Özcan, *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, s. 292; D. Yılmaz Tekin, *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, s. 136.

³⁹ Hüseyin Özcan, *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, s. 292; Hasan Akay, *İslami Terimler Sözlüğü*, s. 182.

⁴⁰ Mahmut Bingöl, *Sinema Filmleri Yoluyla Şeref ve Haysiyetin İhlali ve Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2017, s. 86.

olarak çokça kullanılmaktadır.⁴¹ Buradan anlaşılın Şu ki; haysiyet kavramı da insan değeri ve onuruyla bağlantılıdır.

2.4. Irz (عرض)

Arapça bir kelimedir. Lügatta övgüye değer yaratılış, kişinin bedeni, soyu sopu, ruhu⁴² namus, Őan, Şeref, haysiyet, iffet, ismet,⁴³ gibi anlamlara gelmektedir. Istılahı anlamda ise, ırz kelimesi, daha ziyade insan özüyle, bilhassa da onun dokunulmazlığı bulunan manevi, ruhsal veya ahlaki yönleriyle ilgili manaları ifade eder. Irz insanı insan yapan, insana toplum içinde saygınlık ve Şeref kazandıran, bu sebeple de her türlü saldırı karşısında ayrıcalığı bulunan kişilik değerlerini ifade etmektedir. Bu tanımlardan hareketle bütüncül bir kıyaslama yapılacak olursa ırzın aŐaęılama, sövme ve saldırılara karşı korunması istenen insanî bir değer olduğu anlaşılacaktır. Bu bağlamda; bireyin toplum içindeki konumunu teminat altına almayı amaçlayan namus, izzet, Şeref, onur ve itibar gibi kavramlar ırz kavramıyla bağlantılı hale geldiği görölmektedir.⁴⁴

Kur'ân-ı Kerîm'de ırz sözcüğü geçmemekte, ancak insanın öteki yaratıklar arasındaki üstün, izzetli ve Şerefli konumu açık bir Şekilde vurgulanmaktadır.⁴⁵ Nitekim Kur'an-ı Kerim'e göre insan olmak başlı başına haysiyet taşıyan bir değer olarak gözükmetedir. Hadislerde ise manevi Şahsi değerleri ifade etmek üzere ırz kelimesinin sıkça kullanıldığı görölmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v) Veda hutbesinde Müslümanların kanları, malları ve ırzlarının dokunulmaz olduęunu⁴⁶ açık Şekilde beyan etmiştir.⁴⁷

Sonuç olarak; yukarıda anlamları verilen "ırz" kelimesi ile daha önce anlamı verilen "onur" kavramının kapsamlarının büyük ölçüde örtüŐtüęü görölmektedir.⁴⁸

⁴¹ Musa Bilgiz, *Kur'an'da İnsanlık Onuru*, s. 16.

⁴²İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, X, 99.

⁴³ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Alfabetik İslâm Hukuku ve Fıkıh İstılahları Kamusu*, Eser Neşriyat Yayınevi, İstanbul 1996, II, 384.

⁴⁴ Hayati Hökelekli, "Irz", *DİA*, c., XIX, Türkiye Diyanet Vakfı Yyayınları, İstanbul 2016, 134.

⁴⁵ Bakara 2/30; İsrâ 17/70.

⁴⁶ Buhârî, "İlim", 9; Müslim, "Őasâme", 29, 30.

⁴⁷ Hayati Hökelekli, "Irz", *DİA*, XIX, 134.

⁴⁸ Bünyamin Erul, "Hadislerde Geçen "Irz" Kavramı ve "Onur" ile İlişkisi", *Kutlu Doğum Haftası "Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu"*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 222-235.

2.5. İzzet (عزت)

Sözlükte “değer, itibar, şeref, yücelik, kuvvet ve kudret, galebe, üstünlük” gibi anlamlara geldiği gibi;⁴⁹ insanın kendi kişiliğini aşağılatmayıp koruması,⁵⁰ insanı alçaltacak her türlü hareketten alıkoyma iyi özellikler anlamına da gelir.⁵¹

Ayrıca izzet kelimesi, bir kimsenin başkaları karşısında bedenî, ruhî, ekonomik ve sosyal statü gibi yönlerden güçlü, etkili ve saygın olması, baskı altına alınamaz bir konumda bulunması durumunu da ifade eder ve “alçaklık, acizlik” manasındaki zilletin⁵² zıttı olacak manalara gelmektedir. Görüldüğü üzere izzet kelimesi de onur kavramıyla aynı anlamlara gelirken, insana saygının değerine vurgu yapar.

2.6. Tekrim (تكريم)

Kelime olarak “üstün tutma, saygı gösterme”⁵³ manalarına gelir. Allah’ın insanlara şeref, soyluluk, ululuk, üstünlük gibi manevi nitelikler bahşetmesinin yanında, mal ve mülk vermesini de ifade eder.⁵⁴ Nitekim Kuran-ı Kerim’deki “*Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel şeylerden ve en temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık.*”⁵⁵ ayeti, insanı yeryüzünde, Allah’ın ihsanına en çok mazhar olmuş, en seçkin, en değerli varlık olarak göstermektedir. İnsana seçkinlik kazandıran özellikler, akıl, zekâ, temyiz, düşünme, yazma gibi yetilerden başlayarak çeşitli psikolojik ve fizyolojik özelliklere, estetik zevklere, ahlâkî yatkınlıklara, canlı ve cansız varlıklar üzerinde tasarruf yetkisine, ekonomik faaliyetlerde bulunma özelliğine, şehirler ve medeniyetler kurma yeteneğine kadar birçok niteliğe sahip olmasıyla izah edilebilmektedir.⁵⁶

Tekrim kelimesi, onur kavramıyla aynı anlamı taşımakla birlikte insanı yücelten de bir terimdir.

⁴⁹ Hasan Akay, *İslami Terimler Sözlüğü*, s. 236-237.

⁵⁰ D. Yılmaz Tekin, *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, s. 173.

⁵¹ Ahmet Özalp, “İzzet”, *ŞİA*, c., IV, Şamil Yayınevi, İstanbul 2000, 207.

⁵² Hasan Akay, *İslami Terimler Sözlüğü*, s. 236-237; D. Yılmaz Tekin, *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, s. 133.

⁵³ Muhammed Revvas Kal’acî, Hamid SadıkKuneybî, *Mucemu Lugatil Fukaha*, Dârü’n Nefâis, b.y. 1408, s. 142.

⁵⁴ Muhammed b. el-Mufaddal Ragıp el-İsfahani, *el-Müfredât fî garîbi’l-Kur’an*, Darü’l Kalem, Darü’l Şamiye, Dimeşk-Beyrut 1412, s. 707.

⁵⁵ İsra 17/70.

⁵⁶ <http://www.dindersi.com/depo/mbsts-pdf/kuran-yolu.pdf> (23.11.2018).

2.7. Takvim (تقويم)

Sözlükte, eğriyi doğrultma, nizama koyma, kıymetlendirme, maddi ve manevi her türlü güzellik anlamına gelir. Akıl, idrak, değerli ve süslenmiş anlamlarına geldiği de ifade edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de, “ *Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde (ahsen-i takvim üzere) yarattık.*”⁵⁷ denilmektedir. Ayetteki “ahsen-i takvim” ifadesi, insanın cinsini maddeten ve manen doğrultmanın, kıvama koymanın, biçimlendirmenin en güzelinde, en güzel şekli ve en güzel niteliklerle yarattık demektir.⁵⁸ İnsan, potansiyel olarak çok üstün niteliklerle süslenmiştir. Bu potansiyel kabiliyetlerini müspet manada yani yaratılış amacına yönelik olarak kullanırsa, daha da yücelir; varlık derecelerinin yüksek ufuklarına erişir; bu kabiliyeti olumsuz anlamda kullanırsa da alçaldıkça alçalır.⁵⁹

Takvim kavramı insana verilmiş olan onur vasfının kesbi değil vehbi olduğunu,⁶⁰ insanın davranışlarıyla yücelip yine davranışlarıyla alçalabileceğini anlatan bir tabirdir.

2.8. Halife (خليفة)

Bir kimseden sonra gelip onun yerine geçen, onu temsil eden kimse veya hakiki hâkim Allah olduğundan, O'nun bu âlemdeki hâkimiyetini sembolize etme gibi anlamları içerisinde barındırır.⁶¹

Halife, İslâm hukukunun koyduğu kurallar çerçevesinde; birbirinin hakkını gözeten, her türlü haksızlığa uğrayan kimseyi koruyan, şerefli herhangi bir kimseyi ifade etmektedir. Özetle halife insan onurunu korumak için dünyada emaneti yüklenen kimsedir.

İnsan, Allah'ın hükümleri icra etme ve onun emirlerini uygulamakla sorumlu kılındığı için yeryüzünün halifesi olarak isimlendirilmiştir. “*Ey Davud! Gerçekten biz seni yeryüzünde halife yaptık.*”⁶² mealindeki ayette de bu manada kullanılmıştır. Bu ayetle insana Allah'ın yeryüzündeki halifesi olma onuru bahşedilmiştir. Kur'an'da

⁵⁷ Tin 95/4.

⁵⁸ Elmallı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Ebu'z-Ziya Matbaası, İstanbul 1938, VIII, 5935-5936.

⁵⁹ Musa Bilgiz, *Kur'an'da İnsanlık Onuru*, s. 17.

⁶⁰ Şerafettin Gölcük, “Bazı Kur'anî Kavramlar ve Kur'an'da İnsan Tipleri”, *Kutlu Doğum Haftası “Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu”*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 199.

⁶¹ Hasan Akay, *İslami Terimler Sözlüğü*, s. 172.

⁶² Sad 38/26.

insanın hak ve adaleti gerçekleştirmek, faydalı ve iyi işler yapmak üzere ağır bir mesuliyet taşıyarak yeryüzüne gönderildiği anlaşılmaktadır. İnsanın yeryüzünde şerefli ve izzetli bir varlık oluşu da bu durumdan kaynaklanmaktadır.⁶³

İnsan onuru anlamına gelen yukarıda sayılan bu kavramlar, insan onurunun temel unsurlarını oluşturmaktadır. İnsan onuru bu unsurlarla varlık bulurken; bunların tamamı insan onurunun ayrılmaz parçaları olarak görülmektedir.

3. İNSAN ONURUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ

İnsan onuru düşüncesi, siyaset ve hukuk alanında fazla bir geçmişe sahip değilse de, bir ideal olarak, kökleri eski uygarlıklara kadar dayanmaktadır.⁶⁴

Bu başlık altında dünyanın bilinen en eski medeniyetlerinden ve ilahi din geleneğinden hareketle insan onuru konusunda elde edilen veriler vasıtasıyla ulaşılan sonuçlara yer verilecektir.

3.1. İlk Çağ Toplulukları Dönemi Ceza Hukukunda

İlk Çağ hukuk sistemlerinde suç ve cezada denge gözetilmiyor, suça verilen tepki genellikle çok katı oluyordu.⁶⁵ İlk Çağ toplumlarında cezaların vazgeçilmez nitelikleri olan kanunilik, şahsilik, eşitlik ve bireysellikten bahsedilemeyeceği açıktır.⁶⁶

Örneğin; ateşe veya suya atma, diş sökme, kemik kırma, kör etme, dil kesme, kadınların memelerini kesme, kamçılama, kulak kesme işkence edilerek öldürülme, kazığa vurulma, dudak veya dil kesme, yakılma, boğaza kızgın demir sokma gibi insan onuruna, haysiyetine ve şerefine uymayan farklı işkence türleri uygulandığı anlatılmaktadır. Ayrıca savaşlarda esir düşen kimselerin bu işkencelere dayanamayarak canlarına kıydığı da söylenmektedir.⁶⁷ Bu tür cezalar insan özelliklerine uygun olmayıp adaletsizliği ve işkenceyi hatırlatmaktadır.

Ayrıca İlk Çağ'da ceza hukuku, intikam yani öç alma esasına dayanmaktadır. Kabahatli, işlediği fiilin durumuna göre, suçtan zarar gören kimsenin akrabaları veya

⁶³ Musa Bilgiz, *Kur'an'da İnsanlık Onuru*, s. 18.

⁶⁴ Nazlı Hilal Demir, *Yasak Deliller ve İnsan Onuru*, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012, s. 19.

⁶⁵ Sulhi Dönmezer-Sahir Erman, *Nazarî ve Tatbiki Ceza Hukuku*, Beta Yayıncılık, İstanbul 1986, I, 41.

⁶⁶ Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2015, s. 47.

⁶⁷ Abdulhalim Yılmaz, *Türk Ceza Hukukunda İşkence Suçu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, s. 101.

bizzat kendisi tarafından yakalanarak cezalandırılırdı. İntikam alma usulü, ilk anda akla ve mantığa uygun gibi görünse bile, gerçekte iş hiç de öyle değildir. Çünkü intikam veya öç almanın herhangi bir sınırı yoktur. Herhangi bir saldırıya karşı yapılacak bir mukabele için objektif bir ölçü bulmak mümkün değildir. İnsan, tabiatı icabı kendisine yapılacak bir tecavüze karşı en az iki üç mislini yapmak ister. Kendisini yaralayana öldürmek, bir tokat atana birçok tokat atmak fikrine kapılabilir. Hatta karşılık daha şiddetli, daha ağır olmadıkça öcünü tamamıyla almış saymayacağından öç almanın da arkası kesilmeyecektir.⁶⁸ İlk çağ toplumlarında insan onur ve değeri düşünülmeden suçlar ve cezaların belirlendiği görülmektedir.

3.2. Eski Türk Ceza Hukukunda

Türk devletlerindeki ceza hukuku hakkında ayrıntılı bilgilere sahip olmamakla beraber, bilinen ilk Türk devletlerinden itibaren cezalandırma yetkisinin devlete geçtiği ve bireylerin yetkilerinin kaldırılmış olduğu görülmektedir. Suçlar genel olarak ağır bir şekilde cezalandırılmaktadır.⁶⁹

Eski Türk devletlerinde, birisine kılıç çeken öldürülmekte, eşkıyalık yapanın ailesi ise, devlet memurları tarafından rehine olarak tutulmaktaydı. Basit suç işleyenler araba tekerleği altında ezilmekte (yüzün damgalanması veya sopayla dövme); büyük suç işleyenler ölümle cezalandırılmaktaydı. Adam öldürmenin, barış zamanı başkasına kılıç çekmenin, hırsızlık yapmanın ve ırza tecavüz etmenin karşılığı idamdı.⁷⁰ Eski Türk Ceza Hukukunda da durum diğer eski çağlardaki toplumlarından pek farklı değildir.

3.3. Hristiyan Ceza Hukukunda

Hristiyan geleneğinde onur kavramı, insanın Tanrı'nın suretinde yaratılması ile ilişkilendirilmiştir. Teorik olarak insan onuru Hristiyanlık düşüncesinde Tanrı'nın suretinde yaratılma açısından içsel bir değer olarak kabul edilmiş olsa da pratik açıdan bakıldığında statülerin ön planda olduğu bir onur anlayışı daha belirgindir. Buna göre soylu kimseler ve ruhban sınıfı daha onurlu kabul edilmiştir. Kadınlar, serfler ve Hristiyan olmayanlar bu onurun dışında tutulmuşlardır.⁷¹ Bu durum Hristiyan

⁶⁸ Hakkı Aydın, *İslâm ve Modern Hukukta İşkence*, Beyan Yayınları, İstanbul 1997, s. 102.

⁶⁹ M. Akif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, Beta Yayınları, İstanbul 2001, s. 15.

⁷⁰ Coşkun Üçok- Ahmet Mumcu, *Türk Hukuk Tarihi*, Savaş Yayınevi, Ankara 1996, s. 23-24; Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 47-48.

⁷¹ Mahmut Aydın, Asım Duran, "Evrensel Bir Değer Olarak İnsan Onuru," *Kutlu Doğum Haftası "Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu"*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 41-42.

öğretilerinin kendi içerisinde çeliştiğini göstermekle birlikte sözde bir insan onuruna sahip oldukları inancı taşımaktadırlar.

Hristiyanlığa göre insan, yeryüzünde günahın ve bir suçun sonucu meydana gelmiştir. Hz. Âdem'in Havva'ya yaklaşması sebebiyle, artık her doğan çocuğun bu günahla dünyaya geldiği inancı hâkimdir. Bu günahın temizlenmesi için İsa, çarmıha gerilmiş, kendisini feda etmiştir. O'nun kanıyla insanların bu günahından kurtulduğu inancı, Hristiyanlığın en temel inançlarından birini oluşturmaktadır. Böyle bir yaklaşım, insanı günahın kaynağı, değersiz ve hakir bir varlık haline getirirken,⁷² Hristiyan hukukunda doğuştan itibaren günahkâr kabul edilen insan algısının mevcudiyeti de insanı kıymetsizleştiren bir doktrin olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.4. İran Hukukunda

Bütün şark memleketlerinde olduğu gibi eski İran dinlerinde de (Mazdeizm-Maniheizm) medeni hukuk ile ceza hukuku dine bağlıdır. Bir kimsenin diğerine fiili tecavüzü kırbaçla cezalandırılır. Bu tarz saldırılar silah çekmekten, ağır yaralama ve duyu organını iptale kadar yedi mertebede olup bunların cezası beşten doksana kadar kırbaçla vurmaktır. Kırbaç, tazminat ödenerek satın da alınabilir. Gerçeğin ve suçlunun anlaşılabilmesi için bir süre suya batırma, kaynar sudan altın yüzüğü çıkarma ve ateş ile korkutma gibi manevi tecrübeye dayalı cezalandırma esasları kullanılmıştır.⁷³

Ayrıca ceza intikam alma esasına dayanır, şiddetlidir ve şahsi değildir. Birisi diğerini öldürünce maktulün yakınları büyük bir gürültü çıkarır ve ağıt yakarlardı. Devlete karşı hıyanet eden kimse aile efradı ile beraber öldürülürdü. Askerden kaçmak veya askere gitmemek, dinden çıkma gibi eylemler idam cezasını gerektirirdi. Devlet aleyhinde işlenen ağır suçlar, gözlerin çıkarılması, el veya ayakların kesilmesi gibi yaptırımlarla karşılanır. Ancak bu cezaların paraya çevrilmesi de olası bir durumdu.⁷⁴ Doğu memleketlerinde verilen cezanın da hak, hukuk, adalet sağlama gibi insan onurunu koruyan özellikte olmadığı görülmektedir.

⁷² Musa Bilgiz, *Kur'an'da İnsanlık Onuru*, s. 56.

⁷³ Hayrettin Karaman, *İslâm Hukuk Tarihi*, İz Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 26-27.

⁷⁴ Hayrettin Karaman, *İslâm Hukuk Tarihi*, s. 30.

3.5. Roma Hukukunda

Roma hukukunda, asillerle halk arasında eşitlik sağlamak, idarecilerin keyfi davranışlarını engellemek amaçlansa da şahsî intikam düşüncesinin ağır bastığı, birçok ağır müeyyidelerin bulunduğu ve üst tabakaların bu ciddi yaptırımlardan korunmaya çalışıldığı bilinmektedir. Nitekim devlet eşrafından birisine kısas cezası lazım geldiğinde kısas cezası verilmeyip, sürgüne gönderilirken alt tabakadan birisi aynı suçu işlerse kısas cezasına çarptırılması,⁷⁵ Roma hukukunun halk arasında eşitlik sağlayamadığı ve idarecilerin keyfi davranışlar sergilemesine imkân sağlayan bir karaktere sahip olduğu görülmektedir.

Roma hukukunda da kişilerin haklarından söz edilemez. Ayrıca Roma hukukunda mülkiyete, insandan daha çok önem verilmiştir.⁷⁶ Bu bakımdan kişi haklarını tanıyan ve koruyan bir hukuk olmadığı gibi, suçsuz kişileri koruyacak bir ceza hukuku ve yargılama hukuku da olmamıştır. İnsana insan gibi değer veren, ona herhangi bir hak tanıyan düşünce ve tatbikatın izlerine rastlanmamaktadır.⁷⁷

Köleler hak sahibi insan değil, onlara karşı işlenen suçlar mala karşı yapılan tecavüz olarak nitelendirilir, suç işleyen köleler ise hürlere nispeten çok daha sert cezalarla yargılamaya tabi tutulurdu.⁷⁸ Suçüstü yakalanan hırsız öldürülebilir veya köle statüsüne geçirilebilirdi;⁷⁹ hırsızlığı sonradan ortaya çıkarsa çaldığı malın iki katı ödettilirdi. Borcunu ödemeyen borçlunun, asker kaçağının ve mahkûmların köleleştirilmesi yaygındı. Köleler olur olmaz sebeplerle ölüme mahkûm edilebilir, efendileri veya suçların bilinmeyen fâilleri adına cezalandırılabilirdi.⁸⁰ Nitekim köleler sahibinin malı olarak görüldüğü için çeşitli onur kırıcı davranışlara uğraması normal karşılanmıştır.

Roma hukukunda ceza müeyyideleri incelendiğinde, halkın tabakalara ayrılması, malın insandan daha değerli kabul edilmesi, köle anlayışının benimsenmesi gibi ilkelerin varlığı bu hukukta, insan onurunun gözetilmediğini göstermektedir.

⁷⁵ Hayrettin Karaman, *İslâm Hukuk Tarihi*, s. 30-36.

⁷⁶ Ziya Umur, *Roma Hukuku*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1982, s. 362-363

⁷⁷ Musa Bilgiz, *Kur'an'da İnsanlık Onuru*, s. 54.

⁷⁸ Ziya Umur, *Roma Hukuku*, s. 364; Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 51.

⁷⁹ Ziya Umur, *Roma Hukuku*, s. 361.

⁸⁰ Ali Bardakoğlu, "Ceza", *DİA*, c., VII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, 471.

3.6. Yahudi Hukukunda

Yahudilikte insan ve insan onuru konusundaki en temel kaynak Yahudi Kutsal Kitabı Tevrat ve onun yorumu olan Talmuttur. Kitab-ı Mukaddes'e göre insan, beden ve ruhtan oluşan, Tanrı tarafından kendi suretinde yaratılan ve akılla donatılan canlı varlık olarak bahsedilse de yaratılışındaki bu ayrıcalık,⁸¹ Yahudilerin, kendilerini seçilmiş bir millet olarak kabul ederek, diğer bütün insanları kendilerine hizmet etmek için yaratılmış varlıklar olarak görmelerine sebep olmuştur. Tabii böyle bir anlayış, Yahudilerin diğer insanlara karşı şefkat ve adaletle yaklaşmasının en büyük engellerinden birisi olmuş, yeryüzünde birçok savaş ve kargaşanın çıkmasına da sebep olmuştur.⁸²

Ayrıca Yahudi ceza hukukunda, şahsi intikam men edilmiş, toplum namına yasayla cezalandırma esası getirilmiş, kısas usulü benimsenmiştir.⁸³ Cezanın şahsiliği kabul edilmiştir. Suçlu yakalanmadığı takdirde onun yakınlarının cezalandırılması ve onlardan öç alınması yasaklanmıştır.⁸⁴ Öldürme suçunda kullanılan alet nazarı itibara alınmış, zarar verici aletler kullanıldığı takdirde “maktülün yakını katili bulduğu yerde öldürür” denmiştir.⁸⁵ Gasp edilmiş mal beşte bir fazlasıyla iade edilmiş,⁸⁶ çalınan mal ise, iki katı olacak şekilde ödenmiş,⁸⁷ yalancı şahitlik ise hırsız gibi kabul edilmiştir.⁸⁸ Yahudi Hukukunda, her ne kadar bazı unsurlar görünüşte insandan yana olsa da tam manada insan onuruna değer verilmediği görülmektedir.

Yukarıda değinilen medeniyetlerde bugünkü anlamda insan hakları olmadığı gibi İslam'daki hak ve adalet anlayışının da çok gerisindedir.⁸⁹

3.7. Cahiliye Devri Arap Hukukunda

Uygar ve yerleşik uluslara göre nispeten farklı, gerçek ve bir olan Allah inancından uzak oldukları ya da ilim ve irfanla alakası olmayan İslam'dan önceki

⁸¹ Ömer Faruk Harman, “İlahî Dinlerde İnsan Onuru Öğretisi (Hristiyanlık ve Yahudilikte İnsan Onuru Öğretisi)”, *Kutlu Doğum Haftası “Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu”*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 109.

⁸² Musa Bilgiz, *Kur'an'da İnsanlık Onuru*, s. 55.

⁸³ Tekvin: 9, Sayılar: 35/16.

⁸⁴ Tesniye:24/16.

⁸⁵ Sayılar:35.

⁸⁶ Levililer:6.

⁸⁷ Çıkış:22.

⁸⁸ Hayrettin Karaman, *İslâm Hukuk Tarihi*, s. 40.

⁸⁹ Musa Bilgiz, *Kur'an'da İnsanlık Onuru*, s. 49-50.

Araplara, “cahiliye devri Arapları” adı verilmiştir.⁹⁰ Bu devrin Arapları Allah’ı hakkıyla bilmedikleri, O’na şüphe etmeden iman etmedikleri, gerek ferdî gerekse içtimaî hayat itibariyle bilgiden, nizamdan, uzak oldukları, güçlü ve soylu sayılanları daima haklı kabul ettikleri ve adaletten yoksun bir yaşam tarzı benimsedikleri için Cahiliye toplumu olarak adlandırılmıştır.⁹¹

Cahiliye zihniyetinin en belirgin özellikleri; ırkçılık, asabiyet, kabilecilik, şiddet, saldırganlık, cinsiyet ayrımcılığı, kibir, haksız uygulamalar, kan davaları ve bağışlamaya yer vermeyen barbarca hareketlerdir. Bu hareketler, cahiliye döneminde savaşlara ve mücadelelere sebebiyet vermiştir.⁹²

Cahiliye dönemi Arapları, kabile hayatına önem verirlerdi. Kabile, aynı sülaleden gelen kimselerin oluşturduğu, fertlerin birbirine nesep ve kan bağıyla birbirine bağlı olan topluluktur.⁹³ Bu topluluk, daha çok birbirinin zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak ve yardım etme amacına yöneliktir. Bu sebeple cahiliye döneminde herhangi bir kabile, zorunlu ihtiyaçlarını temin etmek için kendilerine hasım olan kabileyi basarlar, develerini sürüp götürürler, kadınlarını ve çocuklarını esir alırlardı. Aralarında düşmanlık hiç eksik olmazdı.⁹⁴ Kabile fertlerinden birine karşı işlenen suç, bütün kabileye yönelik işlenmiş sayıldığından yargılamada suçlunun kabilesine ait olma yeterli sebep kabul edilerek suçlu-suçsuz ayırımı gözetilmeksizin misilleme cihetine gidiliyor, suçta kasıt-hata ayırımı yapılmayarak maddi sonuçla yetiniliyordu. Öldürülenin kanının intikamını alma mukaddes ve onur kazandıran bir vazife sayıldığından güçlü kabilelerin bazen öldürülen bir üyesine karşılık, zayıf olan kabileden birden fazla kişinin öldürüldüğü oluyor veya diyete rıza gösteriyordu.⁹⁵

Cahiliye devri Arap toplumunda kisasın, hırsızın elinin kesilmesinin ve diyet cezasının yaygın olduğu bilinmektedir. Araplar “ölümü en iyi ölüm yok eder” derler, bununla da kisası kastederlerdi. Ancak onların zihniyet ve tatbikatına göre sadece katil

⁹⁰ Hayrettin Karaman, *İslâm Hukuk Tarihi*, s. 42-47.

⁹¹ Mustafa Fayda, “Câhiliye”, *DİA*, c., VII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, 18.

⁹² Ramazan Altıntaş, “Cahiliye Zihniyeti ve Çiğnenen İnsan Onuru”, *Kutlu Doğum Haftası “Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu”*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 127.

⁹³ Casim Avcı-Recep Şentürk, “Kabile”, *DİA*, c., XXIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, 30.

⁹⁴ Ramazan Altıntaş, “Cahiliye Zihniyeti ve Çiğnenen İnsan Onuru”, *Kutlu Doğum Haftası “Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu”*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 132.

⁹⁵ Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 52.

değil onun bütün yakınları sorumlu sayılır, intikam için kısasa dâhil edilir, kısas şahsi öç alma şeklinde uygulanırdı.⁹⁶ Kısasın uygulanmasında örf ve adet hukuku kadar kabileler arası güç dengesinin de belirleyici bir önem taşıması, cezanın uygulanmasında çok defa keyfilik ve şahsi intikam esasına dayalı aşırılıkları doğurmakta, bu da yerine göre kutsal kabul edilen ve zincirleme olarak kuşaktan kuşağa intikal eden kan davalarını beslemekteydi.⁹⁷ Belirli bir statüye sahip insanlar istisna edilmekte, suçsuz veya zayıf insanlara kısas cezası tam anlamıyla uygulanmaktaydı. Ayrıca suçun şahsiliği de bertaraf edilmekte, akılsız varlıklara ceza kesilmekteydi. O halde bu zikredilenlerden, cahiliye Arap toplumunda her ne kadar kısas cezasının ismi geçse de, insanlar arasında tam anlamıyla kısasın uygulanmadığı ve pek çok açıdan haksızlık yapıldığı sonucu çıkarılabilir.⁹⁸

Cahiliye Arap toplumunda varlıklı ve hür kadınlar nispeten kendi konumlarını korumada bir ayrıcalığa sahip olmakla birlikte, yoksul hür kadınlar ve cariyeler, gerek aile içerisinde ve gerekse de etrafına hükmetme ve saygınlık görme bakımından varlıklı hür kadınların derecesine yaklaşamamışlardır. Kadınlar, işi gücü erkekleri kandıran, baştan çıkartan, ayartan, haklar bakımından erkeğin dînunda bir varlık olarak görülür, efendisi tarafından her türlü eziyete maruz bırakılırdı.⁹⁹ Kadın, savaş sonunda bir meta gibi, kendisinden çeşitli yollarla faydalanılan bir ganimet olarak kabul edilirdi. Hatta bazıları haysiyet ve itibarlarını düşüreceği korkusuyla kız çocuklarını öldürüyorlardı. Kadınların şerefini zedeleyen bu ve bunun gibi davranışlar bütün insan neslini felakete sürüklerken¹⁰⁰ kadının, insanlar arasındaki değerini de kaybettirmiştir.

Görüldüğü üzere İslam'dan önce cahiliye döneminde verilen cezai yaptırımları dikkate alındığında, insanın değerinden, itibarından ve onurundan söz etmek oldukça zordur. Bu dönemde, insanlar cansız varlıklarla eş tutulmuş, statü farkı gözetilmiş, adil ve eşit davranılmamış, onuruna karşı zulümler ve ihlaller yaşanmıştır.

⁹⁶ Hayrettin Karaman, *İslâm Hukuk Tarihi*, s. 42-47.

⁹⁷ Ali Bardakoğlu, "Ceza", *DİA*, VII, 471; Ali Bardakoğlu, "Diyet", *DİA*, c., IX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, 473-474.

⁹⁸ Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 53.

⁹⁹ Ramazan Altıntaş, "Cahiliye Zihniyeti ve Çiğnenen İnsan Onuru", *Kutlu Doğum Haftası "Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu"*, s. 131.

¹⁰⁰ Musa Bilgiz, *Kur'an'da İnsanlık Onuru*, s. 59.

3.8. Modern Ceza Hukukunda

Modern ceza hukuku, bir zamanların müşterek ceza hukuku gibi çağın ortak ceza hukuku olarak telakki edilmektedir. Modern ceza hukuku klasik doktrinlerin sentezini temsil etmektedir. Klasik nazariyeden “ manevi mesuliyet, acı veren ve suçluyu mahrum kılan ceza, suçta ve cezada kanunilik, ceza ile manevi sorumluluk arasındaki denge” ilkelerini almıştır.¹⁰¹ Bu demek oluyor ki Modern ceza hukuku İslâm ceza hukukundan faydanmış ve beslenmiştir.

Modern ceza hukukunun iki özelliği vardır. Bunlardan birincisi liberal, ikincisi de otoriter bir yapıya sahip olmasıdır. Liberal ceza hukuku anlayışında insan hak ve hürriyetleri daha ön planda yer alırken; otoriter ceza hukukunda ise tek gaye sosyal müdafaayı sağlayabilmektir.¹⁰²

Modern ceza hukukunda, cezanın ölçüsü hiçbir zaman suçtan elde edilecek faydadan az olmamalıdır. Aksi halde cezanın tesirinden söz edilemez. Ayrıca daha ağır ihlal neticesinde öngörülmüş ceza, kişiyi daha hafifine yöneltmeye yeterli olmalıdır. Ayrıca ceza, belli suçu işlemeye karar veren kişinin hedefine ulaşması için gerekenden daha fazla kötülük yapmasını önlemeli ve ihlal edeni bir adım ileri gitmesini engelleyecek tarzda düzenlenmelidir. Herhangi bir ihlali gerçekleştiren kişiye uygulanan cezanın miktarı, benzer suçları işleyenlerinkiyle uyumlu olmalı; ancak bireyin duyarlılığını etkileyen çeşitli şartlar da her zaman hesaba katılmalıdır.¹⁰³

Çağdaş ceza hukukunda yargılama esası artık şahsi ve keyfi değildir. Cezalandırmada objektif, genel, şahsi olmayan ve mücerret kaideler uygulanmaktadır. Şiddete ve insan onuruna karşı yapılan herhangi bir olumsuz tutum ve davranışa yer yoktur. Ceza vermede, kanunilik sosyal düzen ve sükûn ile kişi hak ve hürriyetlerinin mümkün olduğu kadar korunması esastır. Bu hak ve hürriyetlerin başında insan şahsiyetinin bütünlüğünün korunması, özellikle yer almaktadır.¹⁰⁴

¹⁰¹ Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İz Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 176.

¹⁰² Hakkı Aydın, *İslâm ve Modern Hukukta İşkence*, s. 180; Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, s. 176.

¹⁰³ Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 53-54.

¹⁰⁴ Hakkı Aydın, *İslâm ve Modern Hukukta İşkence*, s. 181.

Kanunlarla insan onurunun¹⁰⁵ korunması gereken bir değer olduğu belirtilmiş, kimsenin insan onuruyla (haysiyetiyle) bağdaşamayan muameleye tabi tutulamayacağı bildirilmiştir. İnsanların, işkence ve eziyete, onur kırıcı davranışlara maruz kalmaması, hukukun esas ideallerinden biridir. Bu idealin korunması modern devlet düzenlerinin en önemli konusu olmuştur.¹⁰⁶ Modern ceza hukuku insana önem vermiş, insan onurunu kırarak çeşitli davranışlara karşı önlem ve tedbir almıştır.

Modern ceza hukukunda savunulan suç-ceza orantısı, İslâm Ceza Hukukunun vazgeçilmez niteliklerinden bazılarının günümüze yansıyan modern ifadeleridir. Çünkü İslam, yukarıda arz edilen kriterleri ve daha fazlasını cezalarda bulunması gereken nitelikler içerisinde bundan bin dört yüz yıl önce ilan etmiş ve insanlığa örnek olmuştur.¹⁰⁷

---

¹⁰⁵ TCK 17. Madde.

¹⁰⁶ Abdulhalim Yılmaz, *Türk Ceza Hukukunda İşkence Suçu* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2007, s. 101.

¹⁰⁷ Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 55-56.

İKİNCİ BÖLÜM

İSLÂM CEZA HUKUKUNDA İNSAN ONURU

1. GENEL OLARAK

Kur'an, bütün insanlığın aynı nefisten yaratıldığını, kaynağının bir olduğunu,¹⁰⁸ her insanın eş değer bir fitrat kanunu üzere yaratıldığını, insanın zatî değerini ve yaratılış itibarıyla onurlu kılındığını göstermektedir. İslam'da, "fitrat" yani yaratılıştaki üstün ilahi nitelikle donatılmış¹⁰⁹ insan anlayışı mevcuttur.¹¹⁰ Bu bağlamda, İslâm düşüncesinde insan, onurunu, değer ve şerefini ilahi vahiyle ve bu vahyin en son hitabı olan Kur'an'la birlikte elde etmiştir.¹¹¹ Nitekim Kur'an, " *Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık*"¹¹² ayetiyle insanın izzetli/şerefli/onurlu bir varlık olarak yaratıldığına güçlü bir vurguda bulunurken; insanı ilahî mesajın muhatabı eşsiz bir varlık olarak da tanıtır.¹¹³

İslâmiyet, bütün mahlûkat için rahmet dini olmasının tabii sonucu olarak dünya ile ahiret arasında denge ve bütünlük kurmuş, ferdin yaratana ile ilişkilerinin yanı sıra içtimaî münasebetlerini de ana hatlarıyla ele alıp tanzim ve ıslah etmiş, çok defa genel, gerektiğinde de özel ilke ve hükümlerle insan hayatını geliştirmeyi ve korumayı gaye edinmiştir. İslâm dini, Cahiliye dönemi Arap toplumu da dâhil kendinden önceki ilâhî din ve hukuk düzenlerinde cezalandırma ile ilgili mevcut aşırılık ve dengesizlikleri kaldırmış, suçların önlenmesinde dinî ve ahlâkî zemini, ferdî mesuliyet duygusunu ön plana çıkarmış, hakkaniyet esasına dayalı bir uygulamayı gündeme getirmiş, niyet, kasıt ve saiki devreye sokmuş, belli suçlar için de elverişli, tatminkâr, önleyici, ıslah edici ve uslandırıcı cezaî kaideler koymuştur.¹¹⁴

İslam'da mahremiyle zina yapma, eziyet ederek katletme, tekerrür, suçların içtimaî gibi hususların cezalandırmada ağırlaştırıcı nedenler arasında gösterilmesi; hata, şüphe, bilgisizlik, ilk defa işlemiş olma, hırsızlıkta çalınan malın değersiz veya suçun

¹⁰⁸ Nisa 4/1; Araf 7/180; Hucurat 49/13.

¹⁰⁹ Rum 30/30.

¹¹⁰ Musa Bilgiz, *Kur'an'da İnsanlık Onuru*, s. 61.

¹¹¹ Alak 96/1-5.

¹¹² İsra 17/70.

¹¹³ Saffet Köse, "İslâm Hukukunda İnsan Onuruna Dayalı Bazı Hükümler", *Hz. Peygamber Ve İnsan Onuru*, s.117.

¹¹⁴ Ali Bardakoğlu, "Ceza", *DİA*, VII, 472.

akrabalar arasında olması gibi daha pek çok faktörlerin cezayı hafifletici sebepler arasında sayılması, insana ne kadar değer verdiğini gösterir. Kuran'daki mevcut şartlar dikkate alındığında kısas cezası uygulanırken muhtemel acıyı en aza indirecek bir tarzın uygulanması da İslam'ı, diğer dinlerden ayıran bir diğer özelliktir. Bu prensip mağdurda ve onun ailesine mensup kişilerde oluşan öfkeyi dindirmekte, böylece ortaya çıkabilecek gereksiz zararlar da engellenmiş olmaktadır. İslam'da, ne Yahudilikte olduğu gibi yalnız kısas, ne de Hıristiyanlıkta olduğu gibi yalnız af öngörülmüş, bu ikisi arasında mutedil bir yol benimsenmiştir. Ayrıca diğer dinler mağdur veya yakınlarına bir tek seçenek sunarken İslâm kısas, diyet veya af ve îsâr olmak üzere üç seçenek sunmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v.) de bu konuda aynı çizgide hareket ederek İslam'ın diğer dinlerden farkını ve üstünlüğünü gözler önüne sermiştir.¹¹⁵

İslâm nazarında her insan, Allah'ın kuludur ve hepsi aynı tabii haklara sahiptir. İslamiyet, sınıf farklarını kaldırmış ve bu ayrımlara dayanan bütün gurur ve kibirleri kırmıştır. Hangi ırka, hangi sınıfa, hangi mesleğe, hangi mertebeye sahip olursa olsun, her insan, insan olmak bakımından bir takım eşit haklara sahiptir. Allah nezdinde, insanlar arasındaki üstünlük, ölçüsü sadece takvadır.¹¹⁶ Hz. Peygamber (s.a.v.) birçok uygulamasında insanlar arasında farklı bir statünün bulunmadığına işaret etmiştir.¹¹⁷ Bazı eserlerde nakledilen ve de çok yaygın olan "*İnsanlar bir tarağın dişleri gibi eşittir.*"¹¹⁸ hadisi ile Hz. Peygamber (s.a.v.), insanların eşitliğini en güzel şekilde dile getirmiştir.

İslam, insanlık tarihinin büyük bir bölümünde köle durumuna düşürülmüş insanları ihmal etmemiş ve kölelerin hakları korunmaya almıştır. Kölelerin aşağılandığı bir toplumda Hz. Peygamber (s.a.v.), insanın şeref ve haysiyetinin zedelenmemesine dikkat çekmiş, siyah bir köle olan Bilâl-i Habeşî'yi kendisine müezzin edinmiş¹¹⁹ ve kölelikten azad olan Usâme b Zeyd'i, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in de bulunduğu

¹¹⁵ Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 53-54.

¹¹⁶ Hucurat 49/13.

¹¹⁷ Ali Bardakoğlu "Ceza", *DİA*, VII, 475.

¹¹⁸ Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kâdihân el-Müttakî el- Hindî, *Kenzü'l-ummâl fi süneni'l-aşvâl ve'l-efâl*, Müessetür'risale, b.y. 1981, IX, 38 (no: 24822, 24823); Muhammed b. Abdilhâdî el-Cerrâhî el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs*, Mektebetü'l Asriyye, b.y. 2000, II, 326 (no:2847).

¹¹⁹ Buhârî, "Ezan", 1; Müslim, "Salât", 1.

İslâm ordusunun başına komutan tayin ederek,¹²⁰ insanların rengiyle ve köle olması ile horlanamayacaklarını fiilî olarak göstermiştir.¹²¹

İslâmiyet, insan haklarına tam manada önem vermiş ve bu hakların korunmasını emretmiştir.¹²² İslam'da insan hakları, kul hakları olarak ifade edilmiş ve kul hakkı denince; insanların canları, bedenleri, ırz ve namusları, manevi şahsiyetleri, makam ve mevkileri, dini inanç ve yaşayışları gibi konulardaki kişilik haklarıyla, mal-mülk ve aile fertlerine ilişkin hakları kastedilir. Bu haklara saygılı olmamak, insanın çevresinde var olan haysiyet düşürücü, onur kırıcı sözler sarf etme veya aynı anlama gelen davranışlarda bulunmak haramdır. Ayrıca kul hakkı konusunda Müslüman olan kimse ile, olmayan kimse arasında bir ayırım yoktur, yapılan her türlü haksızlık kul hakkına girer.¹²³ İnsanın şeref, haysiyet ve izzetiyle oynama gibi manevi değerleri üzerinde derin izler bırakan tahribata neden olduğu için kul hakkının en ağırı olarak kabul edilmiş ve büyük günahlar içinde zikledilmiştir.¹²⁴

Hırsızlık, tefecilik, falcılık, kumar, gaspçılık, ölçü ve tartıda hile, rüşvet verme, aldatma ve adam öldürme, hak yeme, iftira, alay, karalama, çekiştirme, kötü lakap takma, gıybet, kusur arama, kötü zan besleme gibi olumsuz tutum ve davranışlar da,¹²⁵ insanların manevi şahsiyetlerini yaralamakta ve zarar vermektedir.¹²⁶ İslam, Müslümanın şerefine, izzetine ve haysiyetine dil uzatılmasını, ona bu yönden zarar verilmesini yasaklamıştır.¹²⁷ Çünkü İslam'da insanlar, aşağılanacak, istenildiği zaman haklarına saygısızlık edilecek ve dil uzatılabilecek bir varlık olmayıp, yüce Allah'ın üstün yetkilerle donattığı özel vazifeler verdiği mükerrem ve muhteşem varlıklardır.¹²⁸

¹²⁰ Buhârî, "Eymân", 2; Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî, *es-Sünen*, Mektebetu Mustafa el-Bâbi el-Halebî, Mısır 1975, "Menâkıb", 39.

¹²¹ Abdullah Benli, "İslâm Hukukunda İnsan Onuru", *Kutlu Doğum Haftası "Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu"*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 307.

¹²² Bakara 2/188.

¹²³ Musa Bilgiz, *Kur'an'da İnsanlık Onuru*, s. 62-63; Ali Bardakoğlu, "Hak", *DİA*, c., XV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, 137-150.

¹²⁴ Saffet Köse, "İslâm Hukukunda İnsan Onuruna Dayalı Bazı Hükümler", *Hz. Peygamber Ve İnsan Onuru*, s. 118-119.

¹²⁵ Bakara 2/188; Nisa 4/29-30; Hucurat 49/11-12.

¹²⁶ Musa Bilgiz, *Kur'an'da İnsanlık Onuru*, s. 66.

¹²⁷ Abdullah Benli, "İslâm Hukukunda İnsan Onuru", *Kutlu Doğum Haftası "Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu"*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 305.

¹²⁸ Musa Bilgiz, *Kur'an'da İnsanlık Onuru*, s. 66.

İslam, toplumun kadınlara bakış açısını tamamiyle değiştirmiş ve kadınların haysiyetini, onurunu, adalet ve merhamet ilkelerine dayalı olarak belirlemiştir.¹²⁹ İslam'la birlikte kadınlar, erkeklere tanınan temel haklardan hepsine kavuşmuş, Cahiliye dönemindeki gibi savaş sonrası ganimet olmaktan çıkmış, hak ettiği şeref ve onurunu kazanmıştır.¹³⁰ İslam, kız çocuğuna özenli bir şekilde davranmayı, iyi bir eğitim vermeyi, ev kadını ve anne olarak güzelce terbiye etmeyi büyük bir fazilet, takva ve ibadet olarak kabul etmiştir.¹³¹ Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v), değersiz görülen, aşağılanan, itip kakılan, hatta zaman zaman dövülen kadınları adeta yetimler gibi telakki etmiş ve şöyle buyurmuş: “Allah’ım! İki zayıf kimsenin (yetimle kadının) hakkının zayi edilmesinden (insanları) şiddetle sakındırıyorum.”¹³²

Öte taraftan İslam, insanın sadece yaşayanına değil, ölmüş olanına da değer verirken; insan onurunun incitilmemesine azami özen gösterir. İslam’da insan bedeni çok değerli kabul edilir, öldüğünde kişi yıkanır ve temiz bir beze sarılarak toprağa verilir.¹³³ Öldükten sonra kemiklerinin kırılması,¹³⁴ kabrinin üzerine oturulması, mezarının çiğnenmesi vb. diğer rencide edici her türlü fiil¹³⁵ yasaktır.¹³⁶ Öyle ki Hz. Peygamber (s.a.v.), bir Yahudi cenazesinin dahi önlerinden geçmesi üzerine ayağa kalkmış ve onun insanlığına saygı göstermiştir. Orada bulunanlar ise, bunun bir Yahudi cenazesi olduğunu haber vererek, kendi düşüncelerine göre ayağa kalkmayı gerektiren bir durum olmadığını ifade etseler de Hz. Peygamber (s.a.v.), bu anlayışlarının yanlış olduğunu bildirerek onlara şöyle demiştir: “O’da bir nefis (insan) değil miydi?”¹³⁷ Hz. Peygamber (s.a.v.)’in bu tutumu, inancı farklı bile olsa insanın ölüsüne de hürmetli davranılması gerektiğini ümmetine öğretmektedir.

İslâm özü itibariyle bütün yaratıklara şefkat ve merhameti esas alan bir din olduğundan sadece insanın değil canlı cansız bütün varlıkların onuruna değer vermiş ve

¹²⁹ Musa Bilgiz, *Kur’an’da İnsanlık Onuru*, s. 73.

¹³⁰ Musa Bilgiz, *Kur’an’da İnsanlık Onuru*, s. 73-75.

¹³¹ Müslim, “Birr”, 149; Tirmizi, “Birr”, 13.

¹³² Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni, *es-Sünen*, Darü’l kitabü’l arabi, b.y. ts., “Edep”, 6.

¹³³ Musa Bilgiz, *Kur’an’da İnsanlık Onuru*, s. 54-69.

¹³⁴ Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdi, *es-Sünen*, Mektebetü’l asriyye, Beyrut ts., “Cenaiz”, 60; İbn Mace, “Cenaiz”, 63.

¹³⁵ Müslim, “Cenaiz”, 33; İbn Mace, “Cenaiz”, 78.

¹³⁶ Sabri Erturhan, “İnsan Onuru Bağlamında İslâm Ceza Hukukuna Genel Bir Bakış”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2013, sy. 21, s. 186.

¹³⁷ Buhari, “Cenaiz”, 49; Müslim, “Cenaiz”, 78.

bütün mahlûkata ibretle, ulu bir nazarla bakmayı gerekli kılmıştır. Bu bağlamda İslam'da, hayvanların öldürülmeleri, hapsedilerek ölüme terk edilmeleri, hedef yapılımları,¹³⁸ dövüştürülmeleri, ağır yük taşımaları aç susuz bırakılımları,¹³⁹ dayak atılımları, işkenceye maruz bırakılımları vb. fiiller şiddetle yasaklanır.¹⁴⁰ Hz. Peygamber (s.a.v.), Uhud dağı bir baba dostu gibi ziyarete gitmiş, ona ne yaptığını soranlara ise, “*Uhud bir dağdır amma, o bizi sever biz onu severiz*”¹⁴¹ demesi, mahlûkatın sıradan bir obje olarak görme değil, aksine kendilerine değer verilmesi gereken Allah'ın eseri olan kıymetli bir varlık olarak görmenin ve her varlığın hukukuna riayet etmenin somut örneklerindedir.¹⁴²

Bu örnekler, insan ve diğer varlıkların onurunu korumanın ancak ilahî öğretiyeye inanma ve bu öğretiyeye yaşamayla sağlanabildiğinin göstergesidir. Dolayısıyla çiğnenen insan onurunu yeniden sağlamanın yolu da Allah ve Hz. Peygamber (s.a.v)'in getirdiklerinde aramaktan geçer.¹⁴³

2. SUÇ VE CEZALARDA İNSAN ONURUNUN KORUNMASI

Suç ve ceza, ceza hukukunun temel iki kavramıdır. Dolayısıyla bu araştırmada da İslâm ceza hukukunun temelini oluşturan kavramlara ve ilkelere değinerek suç-ceza prensiplerini açıklamak gerekecektir.¹⁴⁴ Böylece İslâm ceza hukuku alanında korunan insan onurunu suç ve ceza ilkelerinden yararlanarak daha da açıklığa kavuşturulacaktır. Önce suç kavramı açıklanıp, daha sonra da ceza kavramı ele alınacaktır.

2. 1. Suçlarda İnsan Onurunun Korunması

2.1.1. Suçun Tanımı

Suç ve cezanın kökeni insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanın var olduğu yerde suç vardır denebilir. Tarihsel süreç içinde suçun olduğu yerde nitelik ve nicelik değişse de

¹³⁸ Ebû Abdîrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *es-Sünen*, Mektebü matbu'ati'l İslamiyye, Haleb 1986, “Dahaya”, 41; İbn Mace, “Zebaih”, 10.

¹³⁹ Buhari, “Bedü'l halk”, 15; Müslim, “Selam”, 151-152.

¹⁴⁰ Sabri Erturhan, “İnsan Onuru Bağlamında İslâm Ceza Hukukuna Genel Bir Bakış”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2013, sy. 21, s. 187.

¹⁴¹ Buhârî, “Cihâd”, 71, 74; Müslim, “Hac”, 504.

¹⁴² Sabri Erturhan, “İnsan Onuru Bağlamında İslâm Ceza Hukukuna Genel Bir Bakış”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2013, sy. 21, s. 187.

¹⁴³ Ramazan Altıntaş, “Cahiliye Zihniyeti ve Çiğnenen İnsan Onuru”, *Kutlu Doğum Haftası “Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu”*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 136.

¹⁴⁴ Abdullah Çolak, *İslâm Hukuku Ceza ve Borçlar*, Çorum 2017, s. 23.

cezanın gerekliliği konusunda aynı fikirler öne sürülmüştür.¹⁴⁵ Kur'an-ı Kerim'de "suç" anlamında kullanılan bazı sözcükler bulunmaktadır. Cerime (الجريمة) veya cürm(الجرم),¹⁴⁶ ism(الاثم),¹⁴⁷ ma'siyet(المعصية),¹⁴⁸ hatie(الخطية),¹⁴⁹ cünah(الجناح),¹⁵⁰ zenb (الذنب),¹⁵¹ seyyie,¹⁵² isyan,¹⁵³ kebire, hûb, haram ve münker gibi kavramlar bunlardan bazılarıdır.¹⁵⁴

Ceza hukukunun temel kavramlarından olan "suç"a İslâm hukuk kitaplarında "cerime" veya "cürm" , "ma'siyet" ve "cinâyet" denilmektedir. Arapça'da cerime ve cürm kelimesi ise "kesmek ve elde etmek, kazanmak, suç, günah, kabahat"¹⁵⁵, "günah, yapılması memnû olan şey"¹⁵⁶ gibi anlamları ihtiva etmektedir. "Ma'siyet" itaatsizlik, başkaldırma, emre kasıtlı muhalefet,¹⁵⁷ "cinayet" insanın nefesine veya âzâ ve kuvasından herhangi birine taalluk eden memnû bir fiil¹⁵⁸ olarak tanımlanmakla beraber her üç kelimenin de günah ve haddi aşma anlamında hemen hemen aynı anlamları ihtiva ettiği görülmektedir. Ancak ceza hukuku açısından "cinayet ve cerime" kelimelerinin suç kavramı için kullanıldığı¹⁵⁹ söylenilebilir.

İslâm ceza hukukunda suç, terim anlamıyla birkaç şekilde tarif edilmiştir.

Suç, Allah'ın had- ta'zir cezalarıyla men ettiği dini yasaklardır.¹⁶⁰ Ya da suç, ilahi irade tarafından sevk edilen emir ve yasakları ihlal eden her türlü davranışı ifade etmektedir.¹⁶¹

¹⁴⁵ Yaşar Yiğit, *İslâm Ceza Hukuku Hükümlerin Yürürlüğü*, Sistem Ofset Yayıncılık, Ankara 2012, s. 28.

¹⁴⁶ Maide 5/8; Hud 11/89; Kamer 54/47; Mürselat 77/46; Mutaffifin 83/29.

¹⁴⁷ Ali İmran 2/173; Furkan 25/68.

¹⁴⁸ Mücadele 58/8-9.

¹⁴⁹ Nisa 4/112.

¹⁵⁰ Ali İmran 2/235.

¹⁵¹ Şu'ara 26/14; Ankebut 29/40.

¹⁵² Bakara 2/81; Nisa 4/31 el-En'âm 6/160.

¹⁵³ Hucurat 49/7; Zümer 39/13.

¹⁵⁴ Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Mimoza Yayıncılık, Konya 2014, s. 15; Nazım Büyükbaş, "Klasik İslâm Hukuku Literatüründe "Suç"", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2016, IX, sy. 42, s. 1760-1761.

¹⁵⁵ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, III, 129.

¹⁵⁶ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu*, Ravza Yayınları, İstanbul 2013, III, 10.

¹⁵⁷ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 10.

¹⁵⁸ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 10.

¹⁵⁹ Nazım Büyükbaş, "Klasik İslâm Hukuku Literatüründe "Suç"", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2016, c. IX, sy. 42, s. 1761.

¹⁶⁰ Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, *el-Ahkâmü's-sultâniyye ve'l-vilâyâtü'd-dîniyye*, Daru'l-Erkam, Beyrut ts., s. 297.

Başka bir tarife göre suç, İslâm hukukunun kanunla haram kılıp üzerine ceza tayin ettiği bir fiil veya terktir.¹⁶²

Çağdaş İslâm ceza hukuku kaynaklarında ise suç, ceza yaptırımını öngörülerek yasaklanan bir davranışın yapılması ya da emredilen bir davranışın terk edilmesi biçiminde tanımlanmaktadır.¹⁶³

Konu bütünlüğü açısından insan onurunu ilgilendiren bir tanımlama daha yapılacak olursa suç, memnû olan bir şeyin ihlali, dolayısıyla Şâri'in emrine muhalefet etmek ise, Allah'ın "yapma" dediği bir fiili yapmakla kişi, onur ve haysiyetini zedelemiş olmaktadır. Bu bakımdan fâil hem Allah'ın emrine uymamasıyla hem de yasak olan fiili yapmasıyla iki kez onurunu incitmiştir. Dolayısıyla Şâri bir fiili mutlaka bir mefsedete binâen yasakladığından bu davranışı yapmanın fâile bir yarar sağlayamayacağı gibi insan onuru ile de bağdaşmayacağı âşikârdır.¹⁶⁴

Buradan hareketle suç, İslâm hukukunun kanunla yasakladığı, karşılığında insan onurunu korumak amacıyla ceza tayin ettiği, sorumlu bir şahsın, hukuka aykırı her türlü davranışı olarak tanımlanabilir.

2.1.2. Suçların Kısımları

Suç bir tek şekil ve surette olmayıp değişik yönlerden bazı tasnife tabi tutulmuştur. Bu sınıflandırmaların ana gayesi belirli açılardan ortak yönleri ve özellikleri olan türleri bir araya getirerek tek başlık altında toplamaktır.¹⁶⁵ Bu tasniflere göre cezalar aralarındaki var olan ilgi bakımından, miktarları üzerinde hâkimin takdir yetkisinin bulunup bulunmaması açısından, kendilerine uygulanacak hükümlerin gerekliliği (seçimlik ceza) yönünden, uygulandıkları yer ve kendileri için belirlenmiş suçlar bakımından, gruplandırılmışlardır.¹⁶⁶

¹⁶¹ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'î fi's-şer'i'ati'l-İslâmiyye ve'l-kânûni'l-vad'î*, Dar'ül kitabi'l arabi, Beyrut ts., I, 73; Talip Türcan (Ed.), *İslâm Hukuku*, Grafiker Yayınları, Ankara 2012, s. 304.

¹⁶² Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'î*, I, 66; M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, Gümüşev Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 66.

¹⁶³ Talip Türcan (Ed.), *İslâm Hukuku*, s. 304.

¹⁶⁴ Sabri Erturhan, "İnsan Onuru Bağlamında İslâm Ceza Hukukuna Genel Bir Bakış", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2013, sy. 21, s. 204.

¹⁶⁵ Haluk Songur, "İslâm Ceza Hukuku Üzerine -Genel Kısım Özel Kısım Ayırımı ve Belirlenmiş Suçlar Bakımından Cezaların Taksimi", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2003, sy. 1, s. 190.

¹⁶⁶ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'î*, I, 632-634; Haluk Songur, "İslâm Ceza Hukuku Üzerine -Genel Kısım Özel Kısım Ayırımı ve Belirlenmiş Suçlar Bakımından Cezaların Taksimi", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2003, sy. 1, 187-195.

Cezanın büyüklüğü bakımından suçlar incelendiğinde; hadler, kısaslar, cinayetler veya ta'zîrler olarak bölümlere ayrıldığı görülür. Suçlar, işleyenin kastı bakımından/manevi unsur bakımından; kasten işlenmiş suçlar, kasıtsız olarak işlenen suçlar, işlenmesi veya işlenmemesinin cezâlandırılması yönünden; icrâî ve ihmâlî, keşfedildiği vakte göre; vaktinde keşfedilmiş/meşhud ve vaktinde keşfedilmemiş/gayri meşhud suçlar, işleniş şekline göre; basit ve itiyâdî suçlar, bir diğer tasnifle; icra suçları, ihmal suçları, ihmal yoluyla icra suçları, basit suçlar, itiyadi suçlar, suçun özelliği açısından; topluma karşı işlenen suçlar, fertlere karşı işlenen suçlar, âdi suçlar ve siyâsî suçlar, kendisini belirleyen kaynağa göre; Kur'ân'la belirlenen, sünnet'le belirlenen ve cezâsı yöneticilere bırakılan suçlar,¹⁶⁷ konusu bakımından; hayata, vücut dokunulmazlığına, cinsel dokunulmazlığa, şerefe ve mal varlığına karşı işlenen suçlar,¹⁶⁸ ihlal ettiği menfaat ya da hukuki yarar esas alınarak da suçlar; şahıslar aleyhine işlenen suçlar, din ve devlet aleyhine işlenen suçlar, aileye karşı işlenen suçlar, topluma karşı işlenen suçlar¹⁶⁹ şeklinde farklı açılardan tasnif edilmiştir.

Suçların farklı açılardan kısımlara ayrılması yine insanların hakkını ihlal etmemek ve onlara zulmetmeden işledikleri suçlara uygun ceza vermek maksadıyladır. Tasnif karışıklığı ve belirsizliği ortadan kaldırır. Tasnifden sonra her bir suç için belirlenen unsurlar ile keyfiliğin ve farklı muamelenin önüne geçilerek insan hak ve onuru korunmuş olur.

2.1.3. Suçun Unsurları

İslam'da emir ve yasaklar akıl sahibi insandan başkasına yöneltilmez ve teklif edilemez. Çünkü hayvan ve cansız gibi akıl ve anlayışı olmayana hitapta bulunmak imkânsızken; sevap-ceza gibi kavramları kavrayamayan, mümeyyiz olmayan ve zihinsel engelli kimseler de emir ve yasaklardan mükellef tutulamaz.¹⁷⁰

Böylece mevcut hukukta bir fiilin suç sayılabilmesi için; onun ceza yasasında suç olarak tanımlanmış, işlenmesinin hukuka aykırı, fâilin fiilini sadece planlamakla kalmayıp bir şekilde açığa vurmuş olması, iradi veya dikkatsizlikle yapılmış olması,

¹⁶⁷ Muhammed b. Ahmed b. Mustafâ Ebû Zehre, *el-Cerîme ve'l- el- 'ukûbe fi'l-fikhi'l-İslâmî*, Darü'l fikri'l arabi, Kahire 2006, s. 125; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, I, 78.

¹⁶⁸ Mehmet Boynukalın, "Suç", *DİA*, XXXVII, 455.

¹⁶⁹ M. Ebû Zehre, *el-Cerîme*, s. 121-160; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, I, 78-111.

¹⁷⁰ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, I, 110.

yasa koyucu tarafından bu fiil için ceza belirlenmiş bulunması gerekir. Bu bağlamda; İslâm ceza hukukunda da bütün suçlara şamil unsurlar vardır.¹⁷¹

Suç kavramına dair yapılan tespitlerden hareketle, suçun unsurlarını tanımlama imkânımız bulunmaktadır. Suçun unsurları; kanuni unsur, maddi unsur, hukuka aykırılık ve manevi unsur biçiminde ayrılabilir.¹⁷² Belirtilen unsurlardan herhangi birinin yokluğu durumunda, söz konusu fiil veya davranış hukuken suç kapsamında değerlendirilemez.¹⁷³

Buradan hareketle, İslâm ceza hukukunda, suçun oluşması için herhangi bir şartın aranması veya suç unsurlarının mevcudiyeti, İslâm hukukunun insan hayatına verdiği önemi akıllara getirmekteyken; insan onuruna karşı zararı da bertaraf ettiğini görmek mümkündür.

2.1.3.1. Kanunilik

Kanunilik prensibi, suç ve cezanın kanun tarafından düzenlenmesi ceza hukukunun temel ilkelerinden birisi olarak kabul edilmekte¹⁷⁴ ve hukuken sorumluluğu olan şahsa uygulanacak cezanın açıklanması gerektiğini ifade eder.¹⁷⁵

Nitekim birçok ayet ve hadis, kanunilik ilkesinin İslâm ceza hukukunun temel prensiplerinden olduğuna delil teşkil etmektedir.¹⁷⁶

İslâm hukukunda nass ile cezaları belirlenen fiiller adam öldürme, yaralama, organ izalesi (müessir fiil) ile¹⁷⁷ zina, kazf, sarhoşluk, hırsızlık, hirâbe (eşkiyalık), irtidat

¹⁷¹ Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1999, s. 13.

¹⁷² Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, I, 111; M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 67-73; Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 13-17; Talip Türkan, *İslâm Hukuku* (Ed.), s. 309; Abdullah Çolak, *İslâm Hukuku Ceza ve Borçlar*, s. 26-59; Yaşar Yiğit, *İslâm Ceza Hukuku Hükümlerin Yürürlüğü*, s. 29-37.

¹⁷³ Yaşar Yiğit, *İslâm Ceza Hukuku Hükümlerin Yürürlüğü*, s. 29.

¹⁷⁴ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, I, 148; M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 99; Suat Erdoğan, *Kuran ve Sünnet Işığında Suç Ceza Uygunluğu*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul 2014, s. 43.

¹⁷⁵ M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 99; Yaşar Yiğit, "İslâm Ceza Hukukunda Kanunilik İlkesi ve Kanûnu Bilmemenin Cezalara Etkisi", *Diyanet İlmî Dergi*, 2000, c. XXXVI, sy. 1, s. 57.

¹⁷⁶ İsra 17/15; Kasas 28/59; Nisa 4/24-165; E'nam 6/119; Bakara 2/286. Buhari, "İman", 39; Buhari, "Büyu", 3; Müslim, "Müsakat", 107; Müslim, "Hudud", 12; Ebu Davud, "Hudud", 23; Tirmizi, "Hudud", 8; İbn Mace, "Hudud", 7.

¹⁷⁷ Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serâhsî, *el-Mebsût*, M. Cevat Akşit (Ed.), Gümüşev Yayıncılık, İstanbul 2008, XXVI, 60- 63; M. Ebû Zehre, *el-Cerîme*, s. 68-69; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, I, 114.

ve bağı (devlete karşı isyan) suçlarından oluşmaktadır.¹⁷⁸ Her bir suçun kendine özgü özel yasaklanma gerekçeleri yanında suç sayılması ve bu fiillerin naslar tarafından belirlenmesi kanunilik ilkesinin, insan onurunu korumak için var olduğunu gözler önüne sermektedir.

Suç ve cezanın kanuniliği prensibi “*Kanunsuz suç ve ceza olamaz*” ilkesine dayanmaktadır.¹⁷⁹ Ayrıca Türk Ceza Kanununda bu prensip “*Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilmez ve güvenlik tedbiri uygulanmaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunamaz*” şeklinde ifade edilmiştir.¹⁸⁰ Bu sebeble bir taraftan insan temel hak ve hürriyetleri teminat altına alınıp devletin cezalandırma hak ve yetkisinin sınırları yasalarca düzenlenirken, diğer yandan suça verilecek cezanın yine yasayla belirlenmesiyle de yargılamada keyfiliğe engel olunmaktadır.¹⁸¹ Örneğin; tam ehliyet sahibi olmayan çocuk veya deli veyahut ma'tuh kimseler hırsızlık yapsa elleri kesilmez. Onların bu fiili suç değildir. Ancak çalınan malı tazmin ederler.¹⁸² Bu durum konumuz bağlamında değerlendirildiğinde kanunilik ilkesi, uygulamada keyfiliğin önlenmesi, bireylerin vücut bütünlüğünün korunması ve insan onurunu ön planda tutmasında etkin rol oynadığı görülmektedir.

İnsan onurunu oluşturan veya temel evrensel değerler olarak kabul edilen can, ırz-namus, din, akıl ve maldan oluşan “zarûrî maslahatların” gözetilmesi amacıyla cezaların kanunda belirtilmesi ve bahse konu fiillerin yasaklanması ile hem fertlerin dokunulmaz hak ve onurunun hem de toplumun onurunun korunmuş olması,¹⁸³ kanunilik prensibinin insan hayatını koruyan bir etkiye sahip olduğunu da kanıtlar.

Yine kanunilik prensibinin önemli sonuçlarından birisi de ceza kanunlarının geçmişi kapsamamasıdır. Yani ceza kanunları ancak yürürlüğe giriş tarihinden sonra

¹⁷⁸ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, I, 119.

¹⁷⁹ M. Ebû Zehre, *el-Cerîme*, s. 133-134; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, I, 118.

¹⁸⁰ TCK 2/1. Madde.

¹⁸¹ Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 13; Adnan Akalın, “İslâm Hukuku Açısından Suçun Unsurları”, *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, Kasım, 2013, 5, s. 56.

¹⁸² Serâhsî, *el-Mebsût*, IX, 189; Kâsânî, *Bedâ'î*, X, 305.

¹⁸³ Sabri Erturhan, “İnsan Onuru Bağlamında İslâm Ceza Hukukuna Genel Bir Bakış”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2013, sy. 21, 185-214.

işlenen suçlara tatbik edilmektedir.¹⁸⁴ Ceza hukuku hükümlerinin geçmişi kapsıyor olması, kişiyi bilmediği bir şeyle yükümlü tutma anlamına gelir ki yukarıda da ifade edilen, “Allah Teâla tarihi süreç içinde hiçbir fert ya da toplumu yükümlülük konusunda hükümleri tebliğ eden bir peygamber göndermedikçe sorumlu tutmaz” ifadesiyle çelişen bir yapı arz edecektir.¹⁸⁵ O halde kanunilik ilkesinin bu özelliğinin de insan onurunu korumaya yönelik olduğu göz önüne alınmalıdır. Çünkü insana bilmediği bir suçtan ötürü ceza vermek; insanın kişiliğini rencide eden bir haksızlıktır. Suç sayılan şey kanunda belirtilmediği takdirde kimse onu suçlu olarak itham edemez. Bu bakımdan insan değerlidir, hukuk da bu değeri korumak için varlığını sürdürmektedir. Kanunilik, devlet otoritelerinin müdahalesinden sınırlandırılarak bireyin onurunu, canını malını kısacası tüm haklarını korumayı amaçlayan ilke olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1.3.2. Maddi unsur

Ceza hukuku açısından, maddi unsur, kalpteki suç kastı, iradi bir fiil şekline dönüşmedikçe, suç teşekkül etmeyeceğini ve kimsenin düşüncesinden dolayı cezalandırılmayacağını ifade eden bir ilkedir.¹⁸⁶ Bir fiilin suç oluşturması ve cezalandırılabilmesi için hukuken koruma altına alınan hak ve menfaatleri ihlal etmesi gerekir.¹⁸⁷

Sözle veya fiille tezahür eden bir hareket bulunmadıkça suç teşkil etmez.¹⁸⁸ Maddi unsurun suçun teşekkülü için zorunlu olduğu şu hadislerde açıkça ifade edilir. “Allah ümmetimin kalplerine geçen kötülükleri, yapmadıkça veya konuşmadıkça affetmiştir.”¹⁸⁹ ve “Kim bir iyiliğe niyet eder de onu yapamazsa, ona bir iyilik sevabı yazılır. Kim de bir kötülüğe niyet eder de, onu yapamazsa, ona hiçbir şey yazılmaz.”¹⁹⁰ Buna göre bir adam diğerine zina iftira etmeyi kalbinden geçirse kazf olmaz. Hırsızlık

¹⁸⁴ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri‘u’l-cinâ‘i*, I, 262; Samil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, 14; TCK 7/1. madde; Adnan Akalın, “İslâm Hukuku Açısından Suçun Unsurları”, *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, Kasım, 2013, 5, s. 56.

¹⁸⁵ Yaşar Yiğit, “İslâm Ceza Hukukunda Kanûnilik İlkesi ve Kanûnu Bilmemenin Cezalara Etkisi”, *Diyanet İlmî Dergi*, 2000, c. XXXVI, sy. 1, 55-84.

¹⁸⁶ Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes‘ûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâ‘i‘u’s-sanâ‘i‘ fi tertibi ‘ş-şerâ‘i‘*, Daru’l Kütübi’l İlmîyye, b.y. 1986, VII, 42.

¹⁸⁷ Adnan Akalın, “İslâm Hukuku Açısından Suçun Unsurları”, *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, Kasım, 2013, 5, s. 57.

¹⁸⁸ M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 68.

¹⁸⁹ Buhari, “Talak”, 169; İbn Mace, “Talak”, 658.

¹⁹⁰ Müslim, “İman”, 203; Tirmizi, “Tefsir”, 6.

yapmaya niyetlenen kişi malı almadıkça, hırsızlık suçu işlemiş kabul edilmez.¹⁹¹ Bu tür yasaklara niyet bazında da olsa yeltenen kimselerin manevi boyutta bir sorumlulukları olsa da manevi boyuttaki bu sorumluluk, hukuki anlamda bir sorumluluğu gerektirmez.¹⁹²

Suçta hazırlığın habercisi olan hareketlerin varlığı, suçun işlenmiş olduğu anlamına gelmemektedir. Mesela bir kısım insanlar ortaya şarap koyup etrafında toplansalar, kimse onları içerken de görmeseler, yani henüz içmeseler, onlara şarap içme cezası uygulanamaz. Keza fâsik yani haramdan sakınmayan bir adam, içki içmek için evine şarap fıçısı tedarik etse içtiği görülmeden yakalansa, ona şarap içme cezası verilmez. Kişiler ancak şüpheden uzak, kesinlik taşıyan suçtan dolayı sorumlu tutulurlar.¹⁹³ Bu bağlamda İslâm hukukunda, tam anlamıyla suç sayılabilecek etmenler oluşmadıkça cezanın verilmesinden kaçınıldığını görmek, insan kıymetinin sebebiyle olduğunu düşündürmektedir.

Yine Ebu Hanife'ye yapılan şu itiraza verilen cevap da insan onurunu koruyan bu ilkenin varlığından haberdar etmekte ve Ebu Hanife'nin insan onurundan yana bir hüküm verdiğini göstermektedir. Ebu Hanife'ye, belli ki o, içki aletini hazırlamış, içecek, onun için had vurulmalıydı, diyenlere: *“Dediğiniz gibi içecek olursa o adamı önce recm etmeniz gerekir. Zira zina aleti onda hazır duruyor”*, karşılığını vermiş, suçta hazırlığın cezalandırılmayacağını göstermiştir.¹⁹⁴

Özetlemek gerekirse maddi unsur, davranışlarla belirmeyip zihinde kalan fikir, zan, düşünce ve inançların cezayı gerektirmeyeceğini,¹⁹⁵ ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu ilke, insan onuru bağlamında tahlil edildiğinde; suçun oluşması için gerekli şartların oluşması dâhilinde; ancak uygulamaya geçilmesi, İslâm ceza hukukunun, ceza verirken; insandan yana bir tavır takındığını ve insanı ve onurunu koruduğunu gösterir.

¹⁹¹ Serâhsî, *el-Mebsût*, IX, 195.

¹⁹² Yaşar Yiğit, *İslâm Ceza Hukuku Hükümlerin Yürürlüğü*, s. 33.

¹⁹³ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, I, 347-348.

¹⁹⁴ Serâhsî, *el-Mebsût*, XXIV, 195.

¹⁹⁵ Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 15.

2.1.3.3. Hukuka Aykırılık

Bu kavram, cezai sorumluluğu fiile bağlı olarak kaldıran “mübahlık sebepleri” diğer bir ifade ile “beraat sebepleri” olarak da adlandırılmaktadır.¹⁹⁶ Bu ilke, şer’i bir nas tarafından suç sayıldığı halde, bazı şartları taşımaları sebebiyle, yine şer’i naslarca suç kabul edilmeyen fiillerin mevcudiyetini ifade eder.¹⁹⁷

Gerek İslâm ceza hukukunda gerekse günümüz ceza hukuk sistemlerinde, işlenmesi yasak olan fiil ve eylemler, bazen çeşitli nedenlere bağlı olarak serbest hale gelmektedir. Bu serbestlik, fâilin, ya kendisi için kullanmasına hukukun izin verdiği bir haktan ya da fâili, hukukun yerine getirmekle sorumlu tuttuğu bir görevden kaynaklanmaktadır.¹⁹⁸ Hakkın kullanılması, görevin yerine getirilmesi, meşru müdafaa, mağdurun rızası ve zorunluluk halleri hukuka uygunluk sebeplerini kapsar.¹⁹⁹ Bu durumların da insan onuruyla ilişkisi vardır.

2.1.3.3.1. Hakkın İcrası

Hakkın icrası, fâil açısından kullanılması hak olan şahsi menfaatler olarak tanımlanabilir.²⁰⁰ Örneğin ana babanın çocuğunu te’dip hakkı vardır. Bu maksatla onu hafifçe dövebilir. Çünkü anne ve babanın çocuklarının ahlakını güzelleştirmek adına onları terbiye etmek için dövmeleri suç sayılmaz. Tabi ki bu hakkın da hudutları aşılmamalıdır.²⁰¹ Buradan hareketle; sınırları aşmamak kaydıyla anne ve babaya verilen bu hak, çocuğun onurunu korumak ve yaratılışında var olan onuru çocuğuna fark ettirip kaybetmemesi adına terbiye veren ebeveyni ceza almaktan kurtarıırken, bu ilkenin de insan onurunu korumak adına ifa edildiği görülebilir.

¹⁹⁶ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri’u’l-cinâ’î*, I, 467; Abdullah Çolak, *İslâm Hukuku Ceza ve Borçlar*, s. 47; Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 21.

¹⁹⁷ Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 21.

¹⁹⁸ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri’u’l-cinâ’î*, I, 467, 469.

¹⁹⁹ M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 69-72; Talip Türcan (Ed.), *İslâm Hukuku*, s. 313; Abdullah Çolak, *İslâm Hukuku Ceza ve Borçlar*, s. 45.

²⁰⁰ Abdullah Çolak, *İslâm Hukuku Ceza ve Borçlar*, s. 47.

²⁰¹ M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 70.

2.1.3.3.2. Meşru Müdafaa

Meşru müdafaa bir kişinin; hayatına, malına, ırzına, namusuna yani hukuken korunan haklarına yönelik haksız saldırılara karşı savunması için yaptığı ölçülü hareketlerdir.²⁰²

Bu bağlamda, Kur'an-ı Kerim'de, “ *O halde kim size saldırırsa, size saldırdığı gibi siz de ona saldırın,(fakat ileri gitmeyin). Allah’a karşı gelmekten sakının ve bilin ki Allah kendine kaşı gelmekten sakınanlarla beraberdir.*”²⁰³ buyurulmaktadır. Bu ayette, kişilere karşı yapılan haksız tecavüzlerde, kendilerini savunma hakkı tanınmıştır. Yine Hz. Peygamber (s.a.v)’in uygulamasından örnek vermek gerekirse; bir münâzaa sırasında parmaklarını ısırın kişinin ağzından, elini kurtarmak için çeken, ısırın adamın dişlerini sökene kısas uygulamaması,²⁰⁴ meşru müdafaaın insanı korumak için oluşturulmuş bir tedbir ve güvence olduğunu gösterir.

Ayrıca kişinin namusuna yönelik saldırılarda, meşru müdafaaın vacip (görev) olduğu konusunda, İslâm hukukçularının görüşlerinin aynı²⁰⁵ olması, mağdur kimsenin haklarını güvenceye alma düşüncesi yatmaktadır.

Meşru müdafaa yalnızca kişinin canına yönelik saldırılarda söz konusu değildir. Meşru müdafaaın hukuki esasını oluşturan delilleri aktarırken, Hz. Peygamber (s.a.s)’in, “ *... Kim malını korumak uğruna öldürülürse, o da şehittir.*”²⁰⁶ sözü, kişinin malvarlığına karşı girişilecek haksız saldırılarda yapılacak savunmanın da bu kapsamda değerlendirilebileceğinin göstergesidir.²⁰⁷ O halde, Hz. Peygamber (s.a.v)’in bu yönlendirmesi, meşru müdafaaın sadece can için değil mal için de yapılması, insanın kıymetli olduğu kadar malının da kıymetli olduğunu göstermektedir.

²⁰² Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri‘u‘l-cinâ‘i*, I, 473; H. Yunus Apaydın, “Meşru Müdafaa”, *ŞİA*, c., V, Şamil Yayınevi, İstanbul 2000, 217; M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 71; Abdullah Çolak, *İslâm Hukuku Ceza ve Borçlar*, s. 49-50; Yaşar Yiğit, “İslâm Ceza Hukukuna Göre Meşrû Müdafaa ve Hukûkî Sonuçları”, *Diyanet İlmî Dergi*, 2003, c. XXXIX, sy. 1, s. 38.

²⁰³ Bakara 2/194.

²⁰⁴ Buhari, “Diyet”, 22; Müslim, “Diyet”, 22.

²⁰⁵ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri‘u‘l-cinâ‘i*, I, 474.

²⁰⁶ Buhari, “Mezalim”, 33; Ebu Davud, “Sünnet”, 29.

²⁰⁷ Ebû Abdilazîz Kutbüddîn Şah Veliyyullâh Ahmed b. Abdirrahîm b. Vecîhiddîn ed-Dihlevî el-Fârûkî, *Hüccetullâhi‘l-bâliğa*, Mehmet Erdoğan (çev.), İz Yayıncılık, İstanbul 1994, II, 495; Yaşar Yiğit, “İslâm Ceza Hukukuna Göre Meşrû Müdafaa ve Hukûkî Sonuçları”, *Diyanet İlmî Dergi*, 2003, c. XXXIX, sy. 1, s. 41.

Bu bağlamda; meşru müdafaa, insanoğlunun sahip olduğu haklara yapılacak haksız davranışlara karşı ona tanınmış bir güvence olduğu âşikardır. Kişi, bu teminat ile haklarını koruyacak ve bu koruma anında savunma amaçlı eylemleri, suç kapsamında değerlendirilebilecek fiiller olsa da, kişi sorumlu tutulmayacağını bilerek kolaylıkla hareket edecek ve güven içinde, huzurlu yaşayacaktır.²⁰⁸ İslâm ceza hukukunun, meşru müdafaa hakkıyla kişinin kendisine, malına yönelik tecavüzleri önleme fırsatı vermiş olması; İslam'ın, insan onurunu korumak amacıyla aldığı bir tedbirdir.

2.1.3.3.3. Zaruret Hali

Zaruret hali kişiye sıkıntı veren bir durumdur. Kişi bu durumdan nasıl kalkacağını düşünürken; insanları en güzel şekilde yaratan Allah, insanın gerek maddi gerekse manevi yönden zarara uğramasını istemediği için çeşitli ruhsatları insanoğlunun istifadesine sunmuştur.

Zaruret hali, dinin yasak ettiği bir şeyi yapmaya veya yemeye mecbur bırakan, sevk eden durumdur.²⁰⁹ Kur'an-ı Kerim'de "Allah, size ancak leş, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Ama kim mecbur olurda istismar etmeksizin ve zaruret ölçüsünü aşmaksızın yemek zorunda kalırsa ona günah yoktur. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."²¹⁰ ayeti zaruret halinin varlığını delillendirmektedir.²¹¹ Örnek vermek gerekirse; şarap içmek haddi gerektiren bir suçtur.²¹² Fakat zaruret halinde eşyanın haramlığı kalkar. Susuzluk sebebiyle zorda kalanın şarabı içmesi suç sayılmaz. Açlık sebebiyle, ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalan, başkasının malını gasb edip yiyebilir, günahı yoktur.²¹³ Bu nedenle zaruret halinin terki, nefsin veya bir uzvun telef edilmesiyle neticelendiğinden;²¹⁴ zaruret halini

²⁰⁸ Yaşar Yiğit, "İslâm Ceza Hukukuna Göre Meşrû Müdafaa ve Hukûkî Sonuçları", *Diyanet İlmi Dergi*, 2003, c. XXXIX, sy. 1, s. 38.

²⁰⁹ Hoca Emin Efendizâde Ali Haydar, *Dürerü'l-hükkam şerhu mecelleti'l-ahkam*, Hukuk Matbaası, İstanbul ts., I, 34.

²¹⁰ Bakara 2/173.

²¹¹ Ebû İshâk İbrâhîm b. Mûsâ b. Muhammed el-Lahmî eş-Şâtîbî el-Gırnâtî, *el-Muvâfaqât*, Mehmet Erdoğan (çev.), İz Yayıncılık, İstanbul 2010, I, 320-321.

²¹² Bakara 2/173; En'am 6/145.

²¹³ Serâhsî, *el-Mebsût*, XXIV, 29; Abdullah Çolak, *İslâm Hukuku Ceza ve Borçlar*, s. 58; M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 72.

²¹⁴ Şâtîbî, *el-Muvâfaqât*, I, 332; Mustafa Baktır, "İslâm Hukukunda Zaruret Hali ve Faiz İlişkisi" Mehmet Bayyığit (Ed.), *I. Uluslararası İslâm Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi*, 1997, 741-759.

kullanmak insan onurunu oluşturan can, mal ve namus bütünlüğünü koruyacak niteliktedir.²¹⁵

Zaruret hali ve şartları ile ilgili olarak bize ışık tutacak bir hadis-i şerif de şöyle rivayet edilir. Cabir b. Semure (r. a) rivayet ediyor: “Yanında ailesi ve çocukları ile bir adam Harre denilen yere geldi. Birisi ona “*devem kayboldu, eğer bulursan sahip ol*” dedi. Bu adam (sonradan) deveyi buldu, fakat sahibini bulamadı. Deve hastalanınca hanımı onu kesmesini söyledi. Adam bunu kabul etmedi ve deve öldü. “*Derisini yüz de etini ve yağını kurutup yiyelim*” dedi. Adam “*Resulullah’a soralım*” diyerek gitti ve sordu. Hz. Peygamber (s.a.v.): *Yanında ihtiyacını giderecek bir şeyin var mı?*” diye sordu adam “*Hayır*” diye cevap verdi. Hz. Peygamber (s.a.v) “*O halde ondan yiyebilirsiniz*” buyurdular.²¹⁶ Dolayısıyla zaruret halinde bir kısım yasakların belirli şartlarla mubah hale geldiği görülebilir.

Zaruret halinde büyük güçlük ve sıkıntı vardır. İslâm hukukunun -doğruluğu kesin olarak kabul edilmiş- prensiplerinden birisi de güçlüğü kaldırmak ve insanlar için kolaylaştırmaktır.²¹⁷ Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber (s.a.v.)’in sünneti bu prensibi açıkça ortaya koymaktadır. “*Allah, size kolaylık diler, zorluk dilemez.*”²¹⁸ ve “*O, dinde üzerinize hiçbir güçlük yükledi.*”²¹⁹ ayetleri insanlardan güçlüğü kaldırmak için vaz edilmiş olan ruhsatlardır.²²⁰ Bu bağlamda; zaruret hali, güçlüğü kaldırma ve kolaylaştırma prensibine uygun şekilde²²¹ insan onurunu korumak için oluşturulmuş araçlardan birisidir. Ayrıca insanın onurunu koruyacak nitelikteki bu müeyyide, insanın gücünü aşmamış, insanı iyiliğe teşvik etmiştir.

Zaruret halinde işlenen fiilin suç sayılmaması için; zaruretin başka yollarla giderilmesi mümkün olmamalı, ölüm tehlikesi bulunmalı, zaruret miktarını aşmamalı, başkasını muztar hale sokmamalı, başkasının helakine sebep olmamalıdır.²²² Bütün saydığımız bu şartlar, zaruret halinin keyfiliği önleyip zoraki durumlarda uygulanacak

²¹⁵ Abdülkerim Zeydân, “İslâm Hukukunda Zaruret Hâli I” Hayreddin Karaman (çev.), *Diyanet İlmî Dergi*, 1974, XIII, sy. 3, 165.

²¹⁶ Ebu Davud, “Et’ime”, 36.

²¹⁷ Şâtîbî, *el-Muvâfaqât*, II, 278-279.

²¹⁸ Bakara 2/185.

²¹⁹ Hacc 22/78.

²²⁰ Şâtîbî, *el-Muvâfaqât*, I, 176.

²²¹ Abdülkerim Zeydân, “İslâm Hukukunda Zaruret Hâli I” Hayreddin Karaman (çev.), *Diyanet İlmî Dergi*, 1974, XIII, sy. 3, 162.

²²² Serâhsî, *el-Mebsût*, XXIV, 28-29; M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 72.

yöntemleri gösterirken, başka insanı zor duruma düşürecek herhangi bir durumdan da uzak durulduğunun kanıtı olarak gözüktürken insanlığı koruyan bir nitelik taşıdığını gözler önüne sermektedir.

2.1.3.3.4. Mağdurun Rızası

Mağdurun rızası denince, şahısların üzerinde tasarrufa yetkili buldukları haklarının kullanılması için karşı tarafa izin vermesi veyahut başta işlenmesi haram olan bir fiilin, daha sonra hak sahibinin izni vasıtasıyla suç olma niteliğini kaybetmiş olma halidir.²²³ Örneğin; sahibinin izni dolayısıyla malı alan bir kimsenin hırsız sayılamayacağı bu esasa dayanmaktadır.²²⁴

Mağdurun rızasının bir hukuka uygunluk sebebi oluşturabilmesi için, rızanın verildiği konu üzerinde, hak sahibinin serbestçe tasarruf hakkına haiz olması ve tasarrufun kanuna, adaba ve ahlaka aykırı bir şekilde yapılmamış bulunması gereklidir.²²⁵

Bu bakımdan; Allah hakları üzerinde kişilerin herhangi bir şekilde tasarrufta bulunma yetkileri yoktur. Dolayısıyla mağdurun rızası, bu haklara yönelik işlenen suçları hukuka uygun hale getirmez.²²⁶ Kişinin üzerinde rahatlıkla tasarruf edebileceği mal varlığına ilişkin haklar ise, hukuka uygunluk özelliği taşıırken; insanların tasarruflarının sınırlı tutulduğu şahsiyet haklarının mevcudiyeti de unutulmamalıdır.²²⁷ Şu halde, mağdurun rızası, rızanın muteber olduğu durumlarda özellikle ceza hukuku bakımından önemsiz bir irade beyanı durumuna gelmekteyken;²²⁸ rızanın geçerli olduğu durumlarda hukuka uygun hale gelmektedir.

Bireyin tasarruf yetkisinin sınırlı tutulduğu şahsiyet hakları üzerinde mağdurun rızası, hak sahibinin serbestçe tasarruf etmesine manidir. Örneğin; kişi kendi ruh ve bedeni üzerinde istediği gibi tasarrufta bulunamazken; canın haricinde vücudun diğer organlarında ise belirli şartlar dâhilinde rızanın konusunu oluşturabilirler. Bu sebeple

²²³ Ahmet Ekşi, “İslâm Hukukunda Mağdurun Rızasının Hukuka Aykırılığa Etkisi ve Sorumluluk Bakımından Sonuçları”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2011, sy. 17, s. 351.

²²⁴ Serâhsî, *el-Mebsût*, IX, 179.

²²⁵ Sulhi Dönmezer-Sahir Erman, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku*, Beta Basım Yayım, İstanbul1986, II, 81.

²²⁶ Ebû İshâk İbrâhîm b. Mûsâ b. Muhammed el-Lahmî eş-Şâtîbî el-Gırnâtî, *el-Muvâfaqât*, Mehmet Erdoğan (çev.), İz Yayıncılık, İstanbul 2010, II, 378-379.

²²⁷ Kâsânî, *Bedâ'î*, X, 306.

²²⁸ Sulhi Dönmezer-Sahir Erman, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku*, II, 68.

kişinin, zaruri durumlarda bir uzvunu başkasına vermesi uygun görülmüştür. Meğerki yapılan bu bağışla insanlar üzerinde var olan Allah hakları ihlal edilmiş olmasın. Aksi halde herhangi bir zorunluluk olmadığı durumlarda kişinin, kulağını veya parmağını kestirmesi de uygun bir fiil olarak gözükmemektedir.²²⁹

Diğer taraftan kişilerin manevi haklarını kapsayan şahsiyet, kişinin fiziki varlığını aşan, onun tüm maddi-manevi varlıklarını, değerlerini ve şahsi durumlarını ifade eden bir kavramdır. Bu durumda şahsiyet hakları, mal varlığı dışında kalan, başka bir ifadeyle paraya çevrilemeyen, şahsın daha çok manevi, sosyal ve kültürel yönünü ilgilendiren haklardır. Bunlar kişinin, hayat, vücut, hürriyet, sağlık, ruhsal bütünlük gibi insan olmaktan kaynaklanan kişisel değerler ile isim, onur, şeref, haysiyet, saygınlık ve özel yaşam gibi toplum içinde varoluşundan kaynaklanan kişisel değerlerin bütünüdür.²³⁰ Bu hakların tamamı kişiye sıkı sıkıya bağlı olan haklardır. Bu nedenle miras yoluyla geçme ve başkasına aktarılabilme özelliğine sahip değildirler. Özetle bu haklar insan onurunu ilgilendiren haklar olup,²³¹ tarafların suça rıza göstermesi hukuka aykırılığı ortadan kaldırmaz.

İslam, insanın şahsi değerlerine yapılan tecavüzleri yasaklamış ve bunların korunmasını zaruret-i diniyye'den saymıştır.²³² Örneğin, şahsiyet haklarının başında gelen yaşam hakkının korunması amacıyla öldürme,²³³ ötanazi, ölüme rıza, intihar, düello ve vücut organlarına karşılık müessir fiiller yasaklamıştır. İslâm Hukuku, şahsiyet haklarına dâhil olan şeref ve haysiyeti de himaye altına almış ve bu değerlere yönelik haksız fiilleri had ve ta'zir gibi cezalandırma yöntemlerini kullanarak bertaraf etmiştir.²³⁴ Hatta bir kimsenin şeref ve haysiyetinin alaya alınmasını bile yasaklamıştır.²³⁵ Aklın muhafazası için içki içmek haram kılınmış,²³⁶ esrar, afyon, morfin, kokain ve eroin gibi sağlığa zararlı maddelerin kullanımını da uygun değildir.

²²⁹Şâtîbî, *el-Muvâfaqât*, II, 379-380; Ahmet Ekşi, "İslâm Hukukunda Mağdurun Rızasının Hukuka Aykırılığa Etkisi ve Sorumluluk Bakımından Sonuçları", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2011, sy. 17, s. 353.

²³⁰Ahmet Ekşi, "İslâm Hukukunda Mağdurun Rızasının Hukuka Aykırılığa Etkisi ve Sorumluluk Bakımından Sonuçları", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2011, sy. 17, s. 357.

²³¹Ahmet Ekşi, "İslâm Hukukunda Mağdurun Rızasının Hukuka Aykırılığa Etkisi ve Sorumluluk Bakımından Sonuçları", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2011, sy. 17, s. 358.

²³²Zekiyüddin Şaban, *İslâm Hukuk İlminin Esasları* (Usulü'l-Fıkh), İ. Kafi Dönmez (çev.), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996, s. 413.

²³³Bakara 2/178; Maide 5/32-45; İsrâ 17/33.

²³⁴Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 113.

²³⁵Servet Armağan, *İslâm Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler*, DİB Yayınları, Ankara 1996, s. 73.

²³⁶Maide 5/90.

Neslin ve namusun korunması için iffetli kadınlara zina isnadında bulunanlar²³⁷ ve zina fiilini işleyenler²³⁸ had ile cezalandırılmıştır.²³⁹

Bütün bunlardan çıkan netice şudur: İnsanların gerek kişisel hakları gerekse malvarlığı hakları bizzat Allah tarafından kesin ifadelerle belirlenmiş; nasların belirttiği durumlar²⁴⁰ haricinde insan hayatına son veren bütün müdahaleler yasaklanmış; onun korunması ve kollanması için maddi ve manevi bütün önlemler alınmıştır.²⁴¹ Bu bakımdan; mağdurun rızası, kişisel değerlerin bütünü oluşturduğu insan onuru ve şerefini koruyucu bir müeyyide olarak görülmelidir.

Şiddetli acı çeken ve hastalığının iyileşmesinden tıbbi anlamda ümit kesilmiş bir kimsenin, ölüm isteği veya yasal temsilcisinin buna izin vermesi, kişinin temel hakkı olan, hayat hakkı üzerinde yapılan bir tasarruf²⁴² olan ötenazi de insan onuruna zarar veren bir durumdur.

İnsanın, kendisi böyle bir hakka sahip olmadığı gibi, hayat hakkının kullanımını, kanuni temsilcisi de olsa başkalarına devretme hakkına da sahip değildir. Bu nedenle bir kişinin böyle bir tasarrufta bulunması mutlak olarak geçersizdir.²⁴³ Nitekim İslam' da, kişilerin hayatlarına son verme hakları olmadığı gibi, böyle bir eyleme teşebbüs de haram kılınmıştır. Kur'an-ı Kerim'de bu yasak, "...Kendinizi *helâk etmeyin.*"²⁴⁴ ayetiyle açıklığa kavuşurken,²⁴⁵ çeşitli hadislerde de ıstırap ve elem içindeki insanın, Allah'tan ölüm talebinde bulunmasının bile hoş karşılanmayıp, yasaklandığı²⁴⁶ dile getirilmiştir.

Yaşam-ölüm, Allah vergisidir. Ölüm kaçınılmaz bir sonudur. Çekilen acılar ne kadar ıstıraplı olursa olsun her türlü şart karşısında insanın, yaşamını devam ettirmek zorunda olduğunu, hiç kimse bu öldürme eylemini kendisine (erkek veya kadın) karşı veya başkasına karşı veya kendisine emanet edilen bakmakla yükümlü olduğu bir diğer

²³⁷ Nur 24/4-5.

²³⁸ Nur 24/2.

²³⁹ Abulkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'i*, II, 79.

²⁴⁰ Bakara 2/178; İsrâ 17/3.

²⁴¹ Abulkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'i*, I, 440-449.

²⁴² Yaşar Yiğit, "İslâm Ceza Hukukuna Göre Ötenazi," *Diyanet İlmî Dergi*, 2000, c. XXXVI, sy. 2, s. 47; Hayatî Hökelekli "İntihar", *DİA*, c., XXII, Türkiye DiyanetVakfı Yayınları, İstanbul 2000, 352; Sulhi Dönmezer-Sahir Erman, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku*, II, 87; Ali Kaya "İslâm Hukukuna Göre Ötenazi", *UÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. VI, Bursa, 1994, s. 133.

²⁴³ Kâsânî, *Bedâ'i'*, 1986, VII, 236.

²⁴⁴ Nisa 4/29.

²⁴⁵ Şâtıbî, *el-Muvâfakât*, II, 380.

²⁴⁶ Buhari, "Merda", 19; Müslim, "Zikir", 10.

kişiye karşı olsun, talep etmeye hakkı olmadığı gibi, ne de o (erkek veya kadın) [böyle bir ölüme] açıkça veya üstü kapalı olarak rıza gösteremeye ehil değildir. Bu ilahi yasayı ihlal etme, insan şahsının onuruna karşı işlenen bir suç, yaşama karşı işlenen bir cinayet ve insanlığa karşı bir saldırı olarak kabul edilmiştir.²⁴⁷ İnsan onuruna zarar veren ötenaziye karşı çeşitli yasal düzenlemeler getirilerek insan onuru koruma altına alınmıştır.

İnsan öldürme çeşitlerinden biri de intihardır. İntihar, kişinin kendi özgür iradesiyle ölümü seçip istemesi ve sonuçlarını bilerek kendisini öldürmesi şeklinde tanımlanmaktadır.²⁴⁸

İntihar; İslâm'a göre Yüce Allah'ın yaratmış olduğu cana/ hayata kişinin kendi eliyle kıyması ve son vermesidir. Bu yüzden de büyük günahlardandır. Zira dünyaya yaratılmasını tanıma, bilme, O'nun gösterdiği çizgide hayatını sürdürme amacıyla gönderilen²⁴⁹ ve yaratılmış varlıklar içinde şerefli bir yere sahip olan insanın,²⁵⁰ zarurat-ı diniye diye tanımlanan dinin vazgeçilmez temel unsurlarından biri ve intiharın zıddı/karşıtı olan yaşama hakkı İslâm nezdinde kutsal, şerefli ve korunması zorunlu olan bir haktır.²⁵¹

İntihar eylemi, neticede insanlık ailesinin bir ferdi tarafından insanlık onuruna yapılan müdahaledir. İnsanlık onurunu koruma ve varlığını devam ettirtme amacıyla olan bütün dinlerin ve ahlaki kuramların tüketimidir ve onların anlam ifade etme niteliğini baltalamaktadır.²⁵²

İslâm, şahıslara yaşama haklarını kendi elleriyle yok etme demek olan intihar hakkını vermemiş, bunu büyük günahlar arasında saymış, inancı ve ameli ne olursa olsun bu kimselerin sırf intihar etmiş olması sebebiyle ahirette büyük bir cezaya çarptırılacağını bildirmiştir.²⁵³ Hatta kişinin yaşama hakkına hürmet gösterilmesini sağlamak için bir takım maddî ve manevî yaptırımlar koymuştur. İslâm dini, inancı, dili,

²⁴⁷ O. P. Austin Flannery, "Ötenazi Üzerine Beyanname", Osman Taştan (çev.), *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2002, XLIII, sy. 2, s. 408.

²⁴⁸ Hayati Hökelekli, "İntihar", *DİA*, XXII, 351.

²⁴⁹ *Zâriyât* 51/56.

²⁵⁰ *Secde* 32/7-9; *Tîn* 95/4.

²⁵¹ Hüseyin Çelik, "İntihar Olgusu ve İslâm'ın Ruh Sağlığına Verdiği Önem", *Toplum Bilimleri Dergisi*, 2016, X, sy. 20, s. 37.

²⁵² Muhammed Kızılgeçit, "Bireyin İnsanlık Onuruna Modern Saldırısı: İntihar", *Kutlu Doğum Haftası "Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu"*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 699.

²⁵³ Şâtübî, *el-Muvâfakât*, III, 127.

renği, ırkı ve sosyal konumu ne olursa olsun her insanın hayatını dokunulmaz bir değer olarak telakki edip, insan hayatına yönelik her türlü saldırı ve tehlikeyi en etkili bir biçimde önlemeye çalışmıştır.²⁵⁴ Özetle, intihar eylemi de insan onurunu zedeleyen bir kavramdır. Bu eyleme karşı, İslâm gerekli müeyyideler koyarak insan onurunu koruyup kollamak adına çeşitli tedbirler almıştır.

2.1.3.4. Manevi unsur

Bir şahsın gerek maddi gerekse manevi sorumluluk yüklenebilmesi için bazı şartları bulundurması gerekmektedir. Dolayısıyla sorumluluk alacak şahısları da çeşitli unsurlara binaen gruplandırmak ve bu şahıslara ne oranda sorumluluk verilebileceği manevi unsurlarca belirlemek gerekir.

Kusurluk terimiyle de ifade edilen manevi unsur, herhangi bir suç karşılığında cezai müeyyidenin uygulanabilmesi için ceza ehliyetine haiz bir şahsın söz konusu fiili özgür iradesiyle işlemesi anlamına gelmektedir.²⁵⁵

Kişinin, fiillerinden cezai yönden sorumlu tutulması onun, mükellef olmasına, yani temyiz kudretine ve hür iradeye sahip olması ön koşuluna bağlıdır.²⁵⁶ Böylece hayvanlar ve cansız varlıklar akıl ve irade fonksiyonlarından mahrum oldukları için suç fâili kabul edilmemişlerdir.²⁵⁷

Bu unsur bulunmadıkça bir fiilin suç kabul edilmemesi insan uygarlığında büyük bir aşamayı oluşturmuştur.²⁵⁸ Çünkü insana seçme hürriyeti veren bu unsur insana şahsiyet ve güven verirken, toplum karşısında da insanın bir eşya değil, isteyebilen ve istediğini yaşayabilen, haysiyet sahibi bir varlık olduğu belirtmiştir.²⁵⁹ İrade ve ihtiyar kudretine sahip, kişiliği olan bir varlık olan insan için Kur'an-ı Kerim'de "*De ki Hak, Rabbinizdendir. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkar etsin.*"²⁶⁰ buyruğu; isteme ve seçme kudretini açıkça ifade eder.²⁶¹ Bu bağlamda; insanın cezai sorumluluğa tutuluyor

²⁵⁴ Hüseyin Çelik, "İntihar Olgusu ve İslâm'ın Ruh Sağlığına Verdiği Önem", *Toplum Bilimleri Dergisi*, 2016, c. X, sy. 20, s. 39.

²⁵⁵ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, I, 392; Suat Erdoğan, *Kuran ve Sünnet ışığında Suç Ceza Uygunluğu*, s. 44.

²⁵⁶ M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s.125; Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 20.

²⁵⁷ Abdullah Çolak, *İslâm Hukuku Ceza ve Borçlar*, s. 33.

²⁵⁸ Sulhi Dönmezer- Sahir Erman, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku*, II, 157.

²⁵⁹ M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 126.

²⁶⁰ Kehf 18/29.

²⁶¹ M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 126.

olması, akıl yeteneği ile donatılmış olan insanı diğer varlıklara karşı onurlandırırken; İslâm ceza hukukunun irade yeteneğine sahip olmayan kimselerin işlediği suça ceza vermemesi adalet inancının sağlamlığını ve yargılamada insan fitratına uygun hareket edildiğinin göstergesidir.

İşlediği fiille topluma aynı ölçüde zarar veren her şahıs, aynı cezalara çarptırılmaz. İyiyi kötüyü ayırt edebilen ile bir küçüğü, bir akıl hastasını eşit tutmak hak ve adleti yerine getirme sayılmaz. Bundan ötürü serbest irade ile işlenmiş suçla, iradeden yoksun bir kimsenin işlediği suç aynı görülmemiştir. Kur'an'da bu husus, "*Hata ile yaptıklarınız bir işte size hiçbir günah yoktur. Fakat kasten yaptığınız şeylerde size günah vardır.*"²⁶² ayetiyle açıklanmıştır.²⁶³

İslâm hukuku, cezalandırmada, yerine göre sübjektif (kusura dayalı) sorumluluk, yerine göre objektif (kusursuz) sorumluluk ilkesini kullanmıştır. Bu ceza siyaseti ile İslâm hukuku, hem suçluyu hem de mağduru düşünmüş, suçlardan fert ve toplumun en az zarar ile korunmasını sağlamıştır.²⁶⁴

Buna göre, haksız fiilin fâili konumundaki şahıs, özel durumu, yani özel sebeplerinden dolayı da kınanacak durumdaysa ancak o zaman bu fiiline istinaden sorumlu tutulabilir. Şayet fiili işlemesinin özel nedenleri bu kişiyi hoş görecektir ve bağışlatacak nitelikte ise o kişinin bu fiilden ötürü sorumlu tutulmaması gerekir.²⁶⁵ Suçun oluşmasında aranan manevi unsur da insanı ve onurunu korumak amacıyla alınan tedbirlerden birisidir.

Kasıt-taksir, yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, sarhoşluk ve ikrah cezaî yönden sorumluluğu etkileyen manevi unsurlardır.²⁶⁶ Manevi unsurun oluşumunu etkileyen bu sebeplerin insan onuru üzerindeki etkisi şu şekildedir.

²⁶² Ahzab 33/5.

²⁶³ M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 127.

²⁶⁴ Nihat Dalgın, "Cezai Sorumlulukta Kasıt", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1998, sy. 10, s. 247.

²⁶⁵ Nuri Kahveci, "Kusur Sorumluluğu Açısından Ehliyetin Önemi", *Dinî Araştırmalar*, 2002, c. IV, sy. 12, s. 72.

²⁶⁶ M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 127-133; Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 20; Abdullah Çolak, *İslâm Hukuku Ceza ve Borçlar*, s. 33-36.

2.1.3.4.1. Kasıt ve taksir

Bilerek ve isteyerek suç sayılan hareketi yapan insanın iradesi, hukuk nizamı karşısında kusurlu bulunmakta, bu iradi hareket (cürmü kast) sonucu oluşan fiil de kusurlu vasfını kazanmaktadır. Buna göre fâilin bir başkasına zarar vereceğini bilerek, istek ve iradesinin bir fiile ait sonuca yönelmesi kasdi kusur; yapabileceği önleyici tedbirleri kullanması nedeniyle ihmali davranması da taksiri kusur (hata) ismini almaktadır.²⁶⁷

İslâm ceza hukukunda fâilin suç teşkil eden eylemi kasıtlı ve sonucunu da istekli bir şekilde yapması, ağır bir dinî ve uhrevî sorumluluğu beraberinde getirmektedir. Meselâ Kur'an'da adam öldürme suçu fâilin öldürme kastı temele alınarak kasten ve hatâen şeklinde iki gruba ayrılmış ve her biri için farklı müeyyideler öngörülmüştür.²⁶⁸

Buradan hareketle; kasdi fiillerde, fâil suç kasdına sahip olması nedeniyle sorumlu tutulmaktadır. Hatada ise, yapması gerekeni yapmadığı, ihmalkâr davrandığı, suçun oluşmasını engellemede dikkatli olmadığı için kusurlu görünür. Ancak bu halde, şahsa birincisi kadar ağır ceza öngörülmez.²⁶⁹ Örneğin, herkese açık bir yol kenarına izinsiz kuyu kazarak su biriktirmek isteyen, o kuyuya düşerek ölen komşusunun hayvanını tazmin edecektir.²⁷⁰ Şayet ölen bir insan ise, onun ölümüne neden olma suçunun cezası olarak diyet ödeyecektir.²⁷¹ Çünkü bu kuyuya bir canlının düşmesi ve ölmesi, ihtimal dâhilindedir. Kuyuyu kazan şahıs bunu kastetmedi ise de, hayvanın düşmesi ihtimalini düşünerek önleyici tedbir almamıştır. Bu nedenle, kazı fiilinin neden olduğu muhtemel sonuçtan sorumlu olacaktır.²⁷² Bir fiili kasıtlı veya hatâen yapmanın sonuçlarını ayrı bir şekilde değerlendirmek; insan onuru bakımından olumlu bir neticedir. Çünkü kasıtlı zarar veren ile hatâen zarar veren kimsenin durumu aynı değildir. İslâm hukuku açısından adaletin tecelli etmesi için fâilin kastının belirlenmesi ve her bir fiilde kast-taksir ayrımı yapılması insani esaslara uygun bir şekilde hüküm verildiğini kanıtlamaktadır.

²⁶⁷ Ali Şafak, "Kasıt", *DİA*, c., XXIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, 559; M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 127; Nihat Dalgın, Cezai Sorumlulukta Kasıt, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1998, sy. 10, s. 211.

²⁶⁸ Nisâ 4/92-93.

²⁶⁹ Kâsânî, *Bedâ'î*, 1986, VII, 42; Nihat Dalgın, "Cezai Sorumlulukta Kasıt", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1998, sy. 10, 246.

²⁷⁰ Ali Haydar, *Serhu-Meceleti'l-Ahkami'l-Adliyye*, I, 81.

²⁷¹ Kâsânî, *Bedâ'î*, 1986, VII, 276.

²⁷² Abdülazîz Musa Amir, *et-Ta'zîr fi 'ş-şerîat 'i'l-İslâmiyye*, Darü'l fikri'l arabi, Kahire 2007, s. 111-114.

Ayrıca kast, insan içinde gerçekleşen,²⁷³ görünmeyen psikolojik bir durum olduğu için; İslâm hukukunun, kişinin bir fiili kasten mi yoksa hatâen mi yaptığını tespit etmek için; suçlunun itirafı, şahitlerin varlığı, suç aletleri, gibi şartları getirmesi;²⁷⁴ cezayı vermeden önce asli cezayı düşüren hafifletici bir sebep olan şüpheden sakınma amacı taşıması da insani esaslara göre hüküm verildiğinin başka bir kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1.3.4.2. Yaş Küçüklüğü

Kusur ehliyetinin en önemli şartı, temyiz kudretinin varlığıdır. Yani, bir haksız fiilin bir kişiye yükletilebilmesi için temyiz kudretinin bulunması zorunlu şarttır.²⁷⁵

İslâm Ceza hukuku temyiz yaşından önce ve temyiz çağındaki çocukları cezai yönden sorumlu tutmaz.²⁷⁶ Çünkü temyiz yeteneğinin yokluğu, kanun açısından kusurlu sayılmayı olanaksız kılan hallerden biridir. Ancak başkasının canına, malına zarar verecek olursa verdiği zararları tazmin ile sorumludur.²⁷⁷ Buluş çağı ise; hukukî sorumluluğun başlangıcı olarak kabul edilir ve bu kimse artık cezai ehliyete tam anlamıyla vakıf olur.²⁷⁸ O halde; tam ehliyetliler, haksız fiilleriyle başkalarına vermiş oldukları zararlardan da bizzat kendileri sorumludurlar.²⁷⁹ Farklı temyiz kudretine sahip olan insanların aynı kategoride ceza alması, yaptıklarından aynı şekilde sorumlu olması hak ve adaletin yerine gelmesine engeldir. Bunun sonucu da insan onur ve haysiyeti zarar görür.

2.1.3.4.3. Akıl Hastalığı

Akıl hastalığı (cünûn); kişinin doğuştan veya sonradan ortaya çıkan, aklını ve temyiz kudretini yok eden durumdur.²⁸⁰ “Üç kişi sorumlu tutulmaz.”²⁸¹ hadisine binaen şuuru kalkmış bir akıl hastasının cezai sorumluluğu yoktur. Ancak akıl hastalarının

²⁷³ Şâtübî, *el-Muvâfaqât*, II, 364.

²⁷⁴ Nihat Dalgın, “Cezai Sorumlulukta Kasıt”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1998, sy. 10, s. 237-239.

²⁷⁵ Nuri Kahveci, “Kusur Sorumluluğu Açısından Ehliyetin Önemi”, *Dini Araştırmalar*, 2002, IV, sy. 12, s. 77.

²⁷⁶ Serâhsî, *el-Mebsût*, XXVI, 185.

²⁷⁷ Serâhsî, *el-Mebsût*, XXVI, 86; Şâtübî, *el-Muvâfaqât*, I, 138-139; Nuri Kahveci, “Kusur Sorumluluğu Açısından Ehliyetin Önemi”, *Dini Araştırmalar*, 2002, c. IV, sy. 12, s. 81.

²⁷⁸ M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 128; Abdullah Çolak, *İslâm Hukuku Ceza ve Borçlar*, s. 38.

²⁷⁹ Abdulkemim Zeydan, *el-Vecîz fî usûli'l-fikh*, Müessesetü'r risale, Beyrut 2006, s. 98-99.

²⁸⁰ Abdulkemim Zeydan, *el-Vecîz*, s. 102; Zekiyyuddin Şaban, *İslâm Hukuk İlminin Esasları*, s. 252.

²⁸¹ Ebu Davûd, “Hudud”, 17; Tirmizi, “Hudud”, 1.

vermiş olduğu maddi zararı tazmin sorumlulukları vardır.²⁸² Örneğin; bir akıl hastası hırsızlık yapsa, adam öldürse; el kesme ve kısas cezası uygulanmaz, çaldığı mal kendi malından tazmin edilir, insan kanını heder etmemek için; öldürdüğü şahsın da kan bedeli akîlesine ödettirilir.²⁸³ O halde; İslâm Ceza hukukunun akıl hastası olan bir kimseyi işlediği suçtan ötürü sorumlu tutmaması ve fâil konumundaki şahsın bu özel durumunu hoş görecektir müeyyide getirmesi de insan onurunu koruyacak nitelikteki başka bir tedbirdir.

2.1.3.4.4. Sarhoşluk

Sekr, sarhoşluk veren bir kısım sıvı veya katı maddelerin kullanılmasıyla aklın örtülmesi olayıdır.²⁸⁴ Ebu Hanife'ye göre sarhoş, kadın ile erkeği, yer ile göğü, birbirinden ayırt edemeyendir.²⁸⁵

Sarhoşluğun kusur yeteneğine etkisi, İslâm ceza hukukunda iki kısımda değerlendirilir. İlki, sarhoş edici bir şeyin mecbur kalınarak yahut sarhoş edici özelliği bilinmeden alınması veya alınan bir ilacın insanı sarhoş etmesi gibi dinen meşru kabul edilen bir yolla meydana gelmesi durumunda cezai sorumluluğun bulunmadığı hususunda âlimler görüş birliği içerisindeyler. Bu durumdaki kimseler cezai açıdan akıl hastası ve gayri mümeyyiz çocuk gibidir. Nikâh ve talak da dâhil olmak üzere, bütün sözlü tasarrufları geçersizdir. Fiili tasarruflarına gelince, bunlar, suç teşkil eden fiiller (günahlar)inden bedeni olarak sorumlu tutulmazlar. Ancak kul haklarının doğurduğu netice itibariyle verdiği zararı tazmin etmekle yükümlü tutulurlar.²⁸⁶ Çünkü can ve mallar masum(dokunulmaz)dur. Bunların dokunulmazlığını hiçbir mazeret ortadan kaldırmaz.²⁸⁷

İkincisi ise; sarhoşluk verdiği bilinen haram bir içkiyi, herhangi bir mazeret olmaksızın, bilerek almak neticesinde meydana gelen sarhoşluktur. Gayr-i meşru yolla

²⁸² Kâsânî, *Bedâ'i*, X, 305; Şâtîbî, *el-Muvâfaqât*, I,138-139.

²⁸³ Kâsânî, *Bedâ'i* X, 311-314; Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İz Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 179-180; Hamdi Döndüren, "Akıl Hastalığı", *ŞİA*, c., I, Şamil Yayınevi, İstanbul 2000, 86.

²⁸⁴ Muhammed b. Ahmed b. Mustafâ Ebû Zehre, *Usûlü'l-fikh*, Darü'l fikri'l arabi, Kahire 2012, s. 311.

²⁸⁵ Maverdi, *el-Ahkâmü's-sultâniyye*, s. 307; Ebû Ya'lâ Muhammed b. el-Hüseyn b. Muhammed b. Halef el-Ferrâ', *el-Ahkâmü's-sultâniyye*, Darü'l kitabî'l-ilmîyye, Beyrut 2000, s. 270; Serâhsî, *el-Mebsût*, IX, 105.

²⁸⁶ Şâtîbî, *el-Muvâfaqât*, II, 348-349; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'i*, I, 583; Abdulkerim Zeydan, *el-Vecîz*, s. 103; M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 130; Muhsin Koçak, "Ehliyeteye Tesiri Açısından Sarhoşluk", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1991, sy. 5, s. 103-104.

²⁸⁷ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'i*, II, 583-584.

meydana gelen sarhoşluk mükellefiyete engel değildir. Sarhoşun sözlü tasarrufları muteber olduğu gibi, sarhoş olarak işlemiş olduğu tüm fiillerinden de, hem bedeni hem de mali açıdan sorumludur. Örneğin, sarhoş haldeyken karısını boşayan kimsenin talağı geçerli olduğu gibi, bir kimseyi haksız yere öldürmüşse de kısas cezasına, zina yapmış veya birine iftira etmişse, zina ve kazf haddine çarptırılır.²⁸⁸ Çünkü “bir suç başka bir suçu meşru kılmaz.” İsteyerek meydana gelen sarhoşluğun, suçların cezasına hafifletici sebep kabul edilmesi de doğru değildir.²⁸⁹ Sarhoşun, fiillerinden sorumlu tutulması kötülöklere yol açan sebepleri önlemek “sedd-i zerâi” kaidesiyle temellendirilmektedir.²⁹⁰

İslâm hukukunun; bilmeden sarhoş olan ile bilerek sarhoş olan kimsenin cezai sorumluluğunu birbirinden farklı değerlendirmesi, suçsuz kimseyi en az zarar ile korumayı amaçlaması, insan onuruna verilen değeri akla getirmektedir.

2.1.3.4.5. İkraah

Kişinin serbest iradesi ile düşünerek karar vermesi ve buna göre hareket etmesi onurlu bir varlık olduğunun işaretidir. Lakin ikraah altındaki kişinin onurlu bir şekilde kendisini ifade etmesi imkânsızdır. Bu bağlamda; İslâm hukukuna göre ikraah cebir ve tehdit kullanarak bir şahsı razı olmadığı söz ve davranışa zorlamak anlamına gelmektedir.²⁹¹

İkraah sonucunda da başka türlü hareket etme imkânından mahrum kalan mükrehin ya rızası²⁹² kaybolmakta ya da seçme hürriyeti bozulmaktadır.²⁹³ Burada her ne kadar bir irade bulunuyorsa da bu iradenin oluşmasını zora soktuğundan bu iradeye hür bir düşünce sonucu meydana gelen bir eylem olarak gözükmemektedir.²⁹⁴

²⁸⁸ Şâtîbî, *el-Muvâfaqât*, I, 139, 233; Abdulkerim Zeydan, *el-Vecîz*, s. 129; Muhsin Koçak, “Ehliyete Tesiri Açısından Sarhoşluk”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1991, sy. 5, s. 105-106; Abdullah Çolak, *İslâm hukuku Ceza ve Borçlar*, s. 42.

²⁸⁹ M.Ebü Zehre, *Usûlü'l Fıkh*, s. 311-312; Zekiyüddin Şaban, *İslâm Hukuk İlminin Esasları*, s. 255.

²⁹⁰ M. Ebü Zehre, *Usûlü'l Fıkh*, s. 259-266; Abdulkerim Zeydan, *el-Vecîz*, s. 129.

²⁹¹ Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'lıli'l-Muhtâr*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2007, II, 104; Abdulkerim Zeydan, *el-Vecîz*, s. 135; Fahrettin Atar, *Fıkh Usûlü*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2011, s. 154-155; Zekiyüddin Şaban, *İslâm Hukuk İlminin Esasları*, s. 255.

²⁹² Vehbe ez-Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletüh*, Daru'l fikr, Dımeşk ts., VI, 253.

²⁹³ Serâhsî, *el-Mebsût*, XXIV, 39.

²⁹⁴ H. İbrahim Acar, “İslâm Borçlar Hukukunda İradeyi Sakatlayan Sebepler II : İkraah,” *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2002, sy. 18, s. 21.

İradeyi sakatlayan sebeplerden birisi olan ikrah altındaki tasarruflar, geçerli değildir. Çünkü irade hürriyetinin ve rızanın hukukta önemli bir yeri vardır. Aksine görüş belirtmek istismlara yol açabileceğinden olumsuz sonuçlar doğurabilecektir. Ayrıca zayıf olan, kendisinde mükrihe karşı koyma gücü bulamayan insanların mağdur olmalarına sebep olabilecektir. Bu da toplumda güçlü olan kimselerin dilediği gibi hareket etmesine zemin hazırlayacaktır. Bu bağlamda İslâm, kişilerin birbirine haksızlık etmesini dolayısıyla zulmetmesini yasaklamıştır.²⁹⁵ Çünkü zulüm insan onurunu zedeleyen durumlardandır.

Ayrıca suç ikrarında bulunan şahıs, ikrar esnasında tam bir özgür iradeye ehil olmalıdır. Başkasının baskısı altında yapılan bir ikrarın hukuki olarak bir geçerliliği bulunmamaktadır.²⁹⁶ Böyle bir cebir altında yapılmış olan itirafın, kişinin ifade hürriyetine dolayısıyla insanlık onuruna zarar veren önemli bir ihlaldir. Suçu sabit olmamış bir sanığın ikrah, tehdit, darp ve benzeri yöntemlerle ikrara mecbur bırakmak ne Hz. Peygamber zamanında ne de Hulefâ-i Râşidîn zamanında uygun bulunmuştur.²⁹⁷

İkrahın gerçekleşmesi doğrultusunda belirleyici bir sınırın çizilmesi zordur. Zira yapılan baskının kişiler üzerindeki etkisi, verebileceği zararı farklı olabilir.²⁹⁸ Mesela, bir günlük hapis veya az miktarda dayak örfü göre her ne kadar zorlanma konusunda dikkate alınmasa da kariyer sahibi bir kimsenin bundan zarar göreceği biliniyorsa bunun için zorlama mevcut olup bu durum rızayı ortadan kaldırır.²⁹⁹ Basit bir dayak önemsiz bir kişi için belki cebir sayılmayabilir ancak eşraftan birisi için şeref ve haysiyetini zedeleyeceğinden büyük bir dayak hükmünde görülebilir. Bu sebeple ikrahın ciddi oluşunun objektif esaslara göre değil, bizzat ikraha maruz kalanın subjektif durumuna göre ölçmek gereklidir. Şüphesiz bu manevi ikrahi göz önüne almaktan başka bir şey

²⁹⁵ H. İbrahim Acar, “İslâm Borçlar Hukukunda İradeyi Sakatlayan Sebepler II: İkrah,” *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2002, sy. 18, s. 31-37.

²⁹⁶ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri‘u ‘l-cinâ‘î*, II, 306-314.

²⁹⁷ Sabri Erturhan, “İnsan Onuru Bağlamında İslâm Ceza Hukukuna Genel Bir Bakış”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2013, sy. 21, s. 207-208.

²⁹⁸ Şâtübî, *el-Muvâfakât*, I, 162; İsmail Bilgili, “Ehliyet Arızalarından İkrah Şartları ve Kısımları”, *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2010, c. I, sy. 1, s. 270.

²⁹⁹ Ebü'l-Hasan Burhaneddin Ali b. Ebî Bekr Merğînânî, *el-Hidâye Şerhu Bidâyetü ‘l-mübtedî*, Dar İhyaü’t-turas el-‘arabi, Beyrut-Lübnan ts., III, 272.

olmayacaktır.³⁰⁰ Netice itibariyle ikrah kişinin onurunu olumsuz yönde etkileyecek bir kusurdur.

2.2. Cezalarda İnsan Onurunun Korunması

Suç kavramı ile ilgili yapılan açıklamalardan sonra, bu suçlara karşılık olarak tespit edilen cezaların insan onuruna uygun olup olmadığından bahsedilecektir.

2.2.1. Cezanın Tanımı

Arapça bir kelime olan ceza (الجزاء), işlenen müsbet veya menfi bir fiile verilen karşılık anlamına gelmektedir.³⁰¹ Tabîi olarak yapılması tasvip edilen fiiller için bu karşılık, bir mükâfat, tasvip edilmeyenler için ise bir acı veya elemenden ibarettir.³⁰²

Ceza, Allah'ın emrettiği bir fiili yapmamaktan yasak ettiği bir fiili de yapmaktan uzaklaştıran müeyyide olarak da tanımlanabilir.³⁰³ Cezayı Arap dilinde “*ukube*” kelimesi karşılarken;³⁰⁴ ukubet, kanun koyucunun emrine karşılık toplumun menfaati için konulmuş bir ceza olarak tarif edilir.³⁰⁵

Başka bir tarife göre ceza, Şâri'nin toplum yararı için yasaklamış olduğu fiilleri işleyene, acı veren bir karşılık olan, kanunda belirtilmiş korkutucu bir müeyyidedir.³⁰⁶

Çağımızdaki mevcut hukuka göre ceza, suç işleyen şahsa, çeşitli yapıcı amaçları gerçekleştirmesi için uygulanan ve esasında kişiyi mahrumiyetlere tabi kılan bir müeyyide olarak tanımlanmıştır.³⁰⁷

O halde ceza, kişinin veya toplumun onuruna zarar verecek her türlü fiili önlemek, kısaca kişinin ve toplumun onurunu korumak amacıyla, Şari tarafından yapılmasını emrettiği fiillerin terki veya terk edilmesini istediği fiillerin yapılması halinde, kanunlarca belirlenmiş, suçla orantılı olarak uygulanan, bir tür karşılık olarak tanımlanabilir.

³⁰⁰ H. İbrahim Acar, “İslâm Borçlar Hukukunda İradeyi Sakatlayan Sebepler II : İkraah,” *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2002, sy. 18, s. 24.

³⁰¹ İbn Manzur, *Lisânü'l-'Arab*, III, 136.

³⁰² Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 31.

³⁰³ Mâverdî, *el-Ahkâmü's-sultâniyye*, s. 300.

³⁰⁴ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 12; Rifat Uslu, “İslâm Hukukunda Suç ve Ceza Kavramı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Nisan, 2015, s. 8.

³⁰⁵ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, I, 609.

³⁰⁶ M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 79.

³⁰⁷ Sulhi Dönmezer-Sahir Erman, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku Genel Kısmı*, II, 5.

2.2.2. Cezaların Hikmet ve Gayeleri

İslâm ceza siyasetinde, cezayı belirleyen, Allah ve Peygamber olduğundan cezadaki asıl maksadı, kesin bir şekilde belirtmek çok zordur. Akla gelmeyen bilinemeyen hikmetler olabilir.³⁰⁸ Cezaların hikmet ve gayesi aynı zamanda insan ve onuru açısından cezaların anlamını ortaya koymaktadır. Belirlenen cezaların gayeleri şunlardır.

1. İslâm ceza hukukunda cezalandırmadan maksat, şefkat ve merhamettir.³⁰⁹ Cezadaki rahmet ilkesi, suçluya karşı merhamet ve şefkat etmeyi içine alırken; topluma ve mağdura merhamet etmeyi de barındırır. O halde, rahmet ilkesine ilahi bakış açısıyla bakıldığında ceza, insan onuru ile çelişmez, onu zedelemeyebilir. Cezada var olan öfke kuvveti insana yönelik bir intikam değil, ilahî rahmet olarak görülür.³¹⁰

2. Cezalar toplum düzenini sağlamak içindir.³¹¹ Örneğin; zina cezası, nesep karışıklığını önlemeye, ırz ve namusu korumaya, toplumun temel nüvesi olan ailede bozgunculuğa yol açmamaya, toplumu tehdit eden tehlikeli ve bulaşıcı hastalıkları önleme amacıyla konulmuştur.³¹² O halde zina cezası toplumun nizamını sağlarken; toplumun onurunu da korumaktadır.

3. İnsanın mutluluğu üzerine kurulu olan ilahî nizamda ceza vermek intikam için değil, suçluyu ıslah ve terbiye etmek içindir. Ceza, suçlunun ahlakını güzelleştirmek, onu uslandırmak, bir daha suç işlemeyecek şekilde ıslah etmek için uygulanır.³¹³ Örneğin; Hz. Peygamber (s.a.v.), had cezası uygulanan bir kimseye “*Allah seni rezil etsin!*” denildiğini işittiği zaman şöyle buyurmuştur: “*Onun aleyhine şeytana yardım etmeyin. Ona, “Allah sana merhamet etsin” deyin.*”³¹⁴ Hz. Peygamber (s.a.v.)’ın bu sözünden, ceza uygulanan kimseyi bağışlamaya ve onun yeniden şerefli bir hayata

³⁰⁸ Ahmet Yaşar, “İslâm Ceza Hukukunun Hedef ve İlkeleri Açısından İdamı Gerektiren Suçlar”, *D.E.Ü. İlahiyat Dergisi*, 1995, c. IX, s. 283.

³⁰⁹ M. Ebû Zehre, *el-Cerîme*, s. 21.

³¹⁰ Haider Talib Mohamed Ali, “İslam Ceza Hukukunda Suçların Cezalandırılmasının Felsefesi”, *İslâm Ceza Hukuku*, Abdurrahman Eren- M.Refik Korkusuz (Ed.), Soner Duman (Çev.), Lale Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 58.

³¹¹ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî‘u’l-cinâ‘î*, I, 610.

³¹² Ahmet Yaşar, “İslâm Ceza Hukukunun Hedef ve İlkeleri Açısından İdamı Gerektiren Suçlar”, *D.E.Ü. İlahiyat Dergisi*, IX, 284.

³¹³ Abdullah Çolak, *İslâm Hukuku Ceza ve Borçlar*, s. 75; Ahmet Yaşar, “İslâm Ceza Hukukunun Hedef ve İlkeleri Açısından İdamı Gerektiren Suçlar”, *D.E.Ü. İlahiyat Dergisi*, c. IX, 284.

³¹⁴ Buhârî, “Hudud”, 5; Ebu Davud, “Hudud”, 35.

dönmesi için yardımcı olmayı amaçlamış ve tekrar suç işlemeyi engelleyecek şekilde islah ve terbiye ettiği açıkça anlaşılmaktadır.³¹⁵

4. Ceza suçlu için mağfiret vesilesi ve kefaret olarak da görülebilir.³¹⁶ İşlenen suçun dünyada verilen cezası, o suçun bir kefareti sayılmaktadır. Bu konuda şu hadis yol gösterecek niteliktedir. “*Kim suçlardan birini işler de, onun cezasına çarptırılırsa, bu onun günahının kefaretidir.*”³¹⁷ O halde, suçlu cezasını çektikten sonra tahrip ettiği onurunu ve psikolojisini cezanın keffâret olucu özelliği ile yeniden kazanma fırsatını sağlar.³¹⁸ Ayrıca keffâret olarak görülen ceza, sadece suçlunun değil aynı zamanda suça maruz kalan mağdurun şahsiyetini de göz önünde bulundurarak, suçlu tarafından çiğnenmiş olan haysiyetini geri kazanmaya vesiledir.

5. İslâm ceza hukukunda ceza suçun oluşmasından önce herkesi suç işlemekten alıkoyacak, caydıracak özellikte olmalıdır. Suç oluştuktan sonra ise, işlediği suçtan dolayı suçluyu cezalandırması ve terbiye etmesinin yanında, toplumdaki diğer kişileri de aynı suçu işlemekten alıkoyacak bir mahiyet arz etmelidir.³¹⁹ Böylece cezaların caydırıcılık özelliğine sahip olması, suçluyu bir örnek, bir ibret yapıp benzer akılları ikaz ederken;³²⁰ insanların onurlarını rencide edici hareketlerden de uzak durmayı sağlar.

6. Cezalar toplumun gereksinim ve menfaatlerine göre düzenlenmiştir. Toplumun menfaati, cezanın caydırıcı olacak tarzda şiddetli olmasını gerektiriyorsa ceza da şiddetli; cezaların hafifletilmesini gerektiriyorsa ceza da hafif³²¹ olmuştur.

7. Cezalar ahlaki, insan şeref ve haysiyeti ile bağdaşır; genel adetlere de aykırı değildir.³²²

³¹⁵ Hamadi Nourredine, “İslam Ceza Hukukunda Cezalandırma Kurallarının Hedefleri”, *İslâm Ceza Hukuku*, Soner Duman (Çev.), s.105.

³¹⁶ Ali Bardakoğlu, “Ceza”, *DİA*, VII, 473.

³¹⁷ Buhari, “Hudud”, 9; Müslim, “Hudud”, 10.

³¹⁸ Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecdidîd Abdisselâm el-Harrânî İbn Teymiyye, *Mecmû'î fetâvâ*, y.y. Suudi Arabistan 1995, XXVIII, 329-330.

³¹⁹ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, I, 610; İbrahim Çalışkan, İslâm Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. XXXI, 369.

³²⁰ Eateh M. Sandeela, “İslâmî Cezaların Ahlakî Yönü” Ş. Selim Has (çev.), *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2000, sy. 9, s. 567.

³²¹ Mâverdî, *Ahkâmü's-sultâniyye*, s. 300; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, I, 610.

³²² İbrahim Çalışkan, “İslâm Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1989, c. XXXI, 371.

Yukarıda bahsedilen cezaların hikmet ve gayeleri mantık süzgecinden geçirildiğinde; Şâri'nin geniş rahmet ve şefkatinin sonucu olan cezalarda, kullarının düşmek istemediği durumlara karşı bir önleme ve mücadele vardır. Cezanın üzerine dayanan rahmet ve merhamet ise insan onuruyla bağdaşır nitelik taşımaktadır. Çünkü cezalar insan hayatının ve toplumun kaçınılmaz bir parçası olup; insan hayatını ve yaşamını değerli kılan vazgeçilmez araçlardır.

2.2.3. Ceza İlkeleri

Suçlarda olduğu gibi suçun cezalandırılmasında da uyulması zorunlu olan bir kısım ilkeler vardır. Bu ilkeleri şu şekilde sıralanır.

2.2.3.1. Cezaların Kanuniliği

Hukuka bağlılığın geçerli olduğu bir ülkede suç ve cezaları kanunlar belirler. İslâm ceza hukukunda nassa veya kanuna dayanmayan bir ceza çeşidinden söz etmek mümkün değildir. İşte İslâm ceza hukukunun umumi esası olan kanunilik prensibi, bir fiilin suç sayılabilmesi için onun kanunda yeterince açık olması ve yasak fiilin işlenmesi halinde verilecek cezanın belirtilmesi gerektiğini ifade eder.³²³ Ya da cezalardaki kanunilik; miktarı Şâri tarafından belirlenen had, kısas ve diyet cezalarına artma ve azaltma yapmadan hâkim tarafından aynen uygulanmasını da ifade edebilir.³²⁴

Cezanın kanuniliği prensibi “*Kanunsuz ceza olamaz*” ilkesine dayanmaktadır.³²⁵ Ne gibi fiillerin suç olduğu, hangi suça, ne çeşit ve ne miktar ceza verileceğinin Kur’an ayetlerinde³²⁶ ve hadislerde³²⁷ açıkça gösterilmiş olması,³²⁸ cezalardaki kanunilik ilkesinin varlığını destekler mahiyettedir.

Bu prensibin temeli ve mantığı, kişilerin yasak eylemleri önceden bilmelerini sağlama düşüncesidir. Bu suretle kişi, hareketlerini düzenleme imkânını bulabilir ve bu şartla kişiyi işlemiş olduğu fiilden dolayı kusurlu bulmak mümkün olabilir.³²⁹ Örneğin; hırsızlık suç ve cezasının dayanağı, Kur’an’da “*Yaptıklarına bir karşılık ve Allah’tan*

³²³ M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 99.

³²⁴ Murat Polat, “İslâm Ceza Hukukunda Karakteristik Özelliklerinden Bazı Örnekler”, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Aralık 2017, sy. 9, s. 252-253.

³²⁵ M. Ebû Zehre, *el-Cerîme*, s. 133; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî’u’l-cinâ’i*, I, 118.

³²⁶ İsrâ 17/15; Kasas 28/59; Nisa 4/24-165; E’nam 6/119; Bakara 2/286.

³²⁷ Müslim, “Müsakat”, 105; Müslim, “Hudud”,12; Ebu Davud, “Hudud”,23; Tirmizi, “Hudud”, 8; İbn Mace, “Hudud”, 7.

³²⁸ M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 99.

³²⁹ Sulhi Dönmezer-Sahir Erman, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku*, II, 17.

*caydırıcı bir müeyyide olmak üzere hırsız erkek ile hırsız kadının ellerini kesin. Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.*³³⁰ O halde, el kesme cezasını gerektiren hırsızlığın hukuken oluşması için, gerçekleşmesi istenen unsurlar şunlardır: Cezai ehliyet, kasıt, maliklik veya maliklik şüphesinin olmaması, malın değerli olması, gizlilik, hırsız (korunmuş yer) ve alma fiilidir.³³¹ İşte bu unsurların yetkili bir kimse tarafından cezalandırmadan önce herkesin açık ve net olarak anlayabileceği şekilde belirlenip³³² ilan edilmesi, suç işlenmeden önce herkes için bir ikaz unsuru oluşturmakta ve genel olarak potansiyel suçluları suç işlemekten alıkoymaktadır.³³³

Ayrıca cezalandırma öncesi belirlenen hükümlerin, yürürlüğe girmeden önceki suç ve cezaları kapsamaması da kanunilik ilkesinin tanımlayıcı bir sonucu olarak görülmektedir. Çünkü *“Eşyada aslolan ibahadır.”*³³⁴ ilkesiyle var olan bu özellik kendisine daha önce bildirilmeyen hiçbir şey için sorumlu tutulamayacağını ifade eder.³³⁵ Kanunların yürürlüğe girmeden önce herkes için, özellikle de suç veya günah işleyenler üzerinde olumlu tesirler bırakması, rahatlamaya sebep olması, kendini güvende hissedip suçlu hissetmesinin önüne geçmesi,³³⁶ insan haysiyeti, şerefi ve onuru bakımından pek çok yarar sağlayacağı muhakkaktır.

Suçlar ve onlara öngörülen cezaların ilan edilmiş olması, suçun sabitliği ve cezanın uygulanma şartlarının açıkça belirlenmiş olması, hâkimin bu cezalarda artma ve azaltma yapmadan olduğu gibi uygulama zorunda oluşu, cezalandırmada keyfiliği önlemekte, insanların mağduriyetini bertaraf etmekte, masuniyeti teminat altına almakla birlikte³³⁷ söz konusu olan tüm uygulamalar kanunilik ilkesinin tamamlayıcı birer unsuru olup;³³⁸ insanlığı en başından itibaren korumaktadır.

³³⁰ Ma ide 5/38.

³³¹ M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 109-119.

³³² Sulhi Dönmezer-Sahir Erman, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku*, II, 17.

³³³ Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 33; Murat Polat, “İslâm Ceza Hukukunda Karakteristik Özelliklerinden Bazı Örnekler”, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Aralık, 2017, sy. 9, s. 254.

³³⁴ Ömer Nasûhî Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, I, 298.

³³⁵ Yaşar Yiğit, “İslâm Ceza Hukukunda Kanunilik İlkesi ve Kanunu Bilmemenin Cezalara Etkisi”, *Diyanet İlmî Dergi*, 2000, c. XXXVI, sy. 1, s. 64-65.

³³⁶ Yaşar Yiğit, “İslâm Ceza Hukukunda Kanunilik İlkesi ve Kanunu Bilmemenin Cezalara Etkisi”, *Diyanet İlmî Dergi*, 2000, c. XXXVI, sy. 1, s. 65.

³³⁷ Ali Bardakoğlu, “Ceza” *DİA*, IIV, 475-476; M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 99.

³³⁸ Murat Polat, “İslâm Ceza Hukukunda Karakteristik Özelliklerinden Bazı Örnekler”, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Aralık, 2017, sy. 9, s. 255.

2.2.3.2. Cezaların Şahsiliği

Günahsız, masum insanlara, hak etmedikleri cezalarla zarar verilmesini önleyen, çok önemli insani bir ilke olan şahsilik; herkesin ancak kendi eylemlerinden sorumlu olması ve hiçbir şahsa, suç işlemedikçe cezai sorumluluğa yöneltilmemesi anlamına gelir. Bu prensip “ *Ceza ancak suçu işleyene verilir.* ” şeklinde tabir edilir.³³⁹

Herkesin yaptığı fiilin kendisine etki ettiği, hiçbir mükellefin başkasının işlediği suçtan sorumlu olmayacağı ve cezada şahsiliğin temel prensip olduğu Kur’an’da çok aleni olarak beyan edilmiştir. Nitekim “*Hiçbir günahkâr başka bir günahkârın yükünü yüklenmez. Günah yükü ağır olan kimse, (bir başkasını), günahını yüklenmeye çağırırsa, ondan hiçbir şey yüklenilmez, çağırıldığı kimse yakını da olsa.*”³⁴⁰ ve “*Kim bir günah kazanırsa, onu ancak kendi aleyhine kazanmış olur. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.*”³⁴¹ ayetleri ve Hz. Peygamber (s.a.v.)’in babanın suçundan evladı, oğlun suçundan babayı sorumlu tutmaması³⁴² veya nikâhsız ilişki sonucu doğmuş bir kimseye diğer bir şahsın zina isnadında bulunması, o isnatta bulunan kişiye ceza uygulanmasını zorunlu kılıp, “bu şahsın, anne-babası her ne kadar iffetsiz olsa da, kendi iffetlidir”³⁴³ açıklamasında bulunması cezanın ancak suç işleyene verileceği esasının değişik ifadelerle belirtilmesidir.³⁴⁴

Ceza uygulaması bakımından sadece suç fâilinin sorumlu tutulması adalet ve hakkaniyet ilkeleriyle de bağdaşırken, işlemediği bir suçun cezasını bir insana yüklememek aklın da gereğidir.³⁴⁵ O halde İslâm ceza hukukunun kişiyi kendi fiilinden sorumlu tutması ve bu sorumluluk bilincine insandan başkasını ehil görmemesi, insanı onurlandırdığını ve koruduğunu gösterir.

İslâm ceza hukukunda, cezaların şahsiliği ilkesinin istisnası olan âkile ve kasâme³⁴⁶ müesseselerine değinmek faydalı olacaktır.

³³⁹M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 133.

³⁴⁰Fatır 35/ 18.

³⁴¹Nisa 4/111.

³⁴²Ebu Davud, “Diyet”, 2; İbn Mace, “Diyet”, 26.

³⁴³Serâhsî, *el-Mebsût*, IX, 127.

³⁴⁴M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 134-136.

³⁴⁵M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 133.

³⁴⁶M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 136.

2.2.3.2.1. Âkile

Âkile, taksirli veya kastı aşan (şibhü'l-amd) bir öldürme veya yaralama hadisesinde, suçlu adına mağdur tarafın diyetini üstlenen ve fâile baba tarafından kan bağı ile bağı olan şahıslar topluluğuna verilen isimdir.³⁴⁷

Âkile siteminin teşriinin temel nedeni, suçun irtikâbından sonra akilenin yardımcı olması suretiyle onun yalnızlıktan kurtarılması, bir şekilde ondan sadır olan ve kasıtlı da olmayan bir cinayet nedeniyle kaderine terk edilerek perişan olmasının ve biçare kalmasının önüne geçilmesidir. Âkile, toplum halinde yaşamaktan kaynaklanan ve kasıt unsuru da taşımayan kaza gibi fiillerin zararlarının telafi edilmesinde hem fâili hem de mağduru koruyan sosyal sorumlulukla sosyal dayanışmanın iç içe olduğu kolektif sorumluluğun göstergesi mesabesinde model bir müessesedir.³⁴⁸

Bu müessese sayesinde, sadece kastın aşılması suretiyle ve taksirle işlenen suçlarda, âkilenin diyeti, suçluyla beraber yüklenmesi yardımlaşma ve dayanışmayı tam anlamıyla gerçekleştirir. Bu diyet hükmünün suçluyla beraber âkileye verilmesi suçlulara bir hafifleme ve rahmet olarak gözükmekle, başkasını mağdur etme ve zulüm söz konusu değildir.³⁴⁹

Âkile sistemi, cezaların şahsiliği ilkesiyle çatışır gibi görünse de suçluya bir yardım eli olarak görülebilir. Ayrıca âkile sisteminin fâilin yükünü hafifletme, mağdurun kanını heder etmeme, fâili psikolojik olarak rahatlatma ve fâili malî yönden koruma³⁵⁰ gibi ilkeleri benimsemesi İslâm hukukunun âkile müessesesiyle insan onurunu koruduğunun göstergesidir.

2.2.3.2.2. Kâsame

Kasame ise; İslâm hukukunda, fâilin kesin kanıtlarla belirlenemediği bir cinayetin vukû bulması sonucunda suç mahallinden sınırlı sayıda bir topluluğun haklarındaki suç isnadını defetmek veya maktulün akrabalarının suç isnadında

³⁴⁷ Ebû Ya'lâ, *el-Ahkâmü's-sultâniyye*, s. 273; Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürf en-Nevevî, *el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb*, Darü'l fikr, b.y. ts., XIX, 153; Hamza Aktan, "Âkile", *DİA*, C. II, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1989, 248-249; Sabri Erturhan, "İslâm Hukukunda Suçla Mücadele Yöntemleri", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2007, sy. 9, s. 135.

³⁴⁸ Kâsânî, *Bedâ'î*, X, 311-314; Hamza Aktan, "Âkile", *DİA*, II, 248-249; Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiler*, s. 186-189.

³⁴⁹ Hasan Khattaf, "İslâm Ceza Hukukunda Ahlak Ve İnanç Boyutu", *İslâm Ceza Hukuku*, s. 133.

³⁵⁰ Dihlevî, *Hüccetullâhi'l Bâliğâ*, II, 487; Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiler*, s. 187.

bulunmak amacıyla mahkemede yaptığı özel yeminlerin adıdır.³⁵¹ Kâsame, kişinin yemininden sonra cesedin bulunduğu mülk sahibinin âkilesi veya köy-mahalle sakinleri tarafından, üzüntü duyan maktulün ailesinin ve toplumun zararlarını tamir, kederlerini teskin etmek için maddi ve manevi tazminat olarak diyetin ödenmesini temin eden bir uygulamadır. Ölen kişinin diyeti, üç taksitle ödenir.³⁵² Şayet öldürme mekânı kamu malıysa, İslam'daki “hiçbir kimsenin kanı heder edilmez” prensibiyle maktulün diyeti beytu'l-mal'den karşılanır. Böylece, ödeme toplumun tamamı tarafından gerçekleştirilmiş olur.³⁵³

Kâsame müessesesinin varlığındaki amaç, maslahatlardan canı korumak, insanın şeref ve haysiyetine yönelik haksız tecavüzleri önlemek ve insana yönelen tecavüzlere ilgisiz kalan toplumu cezalandırma, öldürülen kimsenin kanınının heder olmasının, fâili meçhul bir cinayete kurban gitmesinin önüne geçmektir.³⁵⁴ Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v)'in, kâsame yoluyla fâili meçhul cinayetlere diyet ödenmesi gerektiğini vurgulaması, insanın kimliğine bakmaksızın kıymete mazhar olduğunu gösterir.³⁵⁵ O halde kâsame müessesesi insan onuruna, şerefine ve haysiyetine gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı tedbir niteliği taşımaktadır.

2.2.3.3. Cezaların Umumiliği (Genelliği veya Eşitliği)

İslâm ceza hukukunda, genellik veya eşitlik ilkesi; ülkede yürürlükte olan hukuk karşısında hiç bir kişi ya da zümrenin ayrıcalığının söz konusu olmaksızın, tüm şahısların eşit statüye sahip bir şekilde yargılanması ve hüküm verilmesi şeklinde tanımlanabilir.³⁵⁶ O halde bu ilke, bütün insanların sosyal, inanç veya ekonomik statüleri, renk ve milliyetleri, Şâri tarafından konulan hükümler karşısında ayrıcalık sebebi olmadan, eşit hükümlere sahip olmasını ifade eder.³⁵⁷

³⁵¹ Ali Bardakoğlu, “Kasame”, *DİA*, c., XXVI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, 528.

³⁵² Kâsânî, *Bedâ'i*, X, 374; Dihlevî, *Hüccetullâhi'l Bâliğâ*, II, 490-491.

³⁵³ Kâsânî, *Bedâ'i*, X, 374.

³⁵⁴ Samire Hasanova, “İslâm Ceza Hukukunda Maslahat Prensibi Açısından Cezalar ve Cezanın Şahsiliği İlkesinin Değerlendirilmesi”, *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2017, c.III, sy. 1, s. 108

³⁵⁵ Buhari, “Diyet”, 41; Müslim, “Yemin”, 26.

³⁵⁶ Ali Bardakoğlu, “Ceza”, *DİA*, C. VII, 475; M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 80; Yaşar Yiğit, “İslâm Cezâ Hukukunda Eşitlik İlkesi ve Dokunulmazlık”, *Kur'an Mesajı: İlmî Araştırmalar Dergisi*, 1999, c. II, sy. 13-14-15, s. 57.

³⁵⁷ Yaşar Yiğit, “İslâm Cezâ Hukukunda Eşitlik İlkesi ve Dokunulmazlık”, *Kur'an Mesajı: İlmî Araştırmalar Dergisi*, 1999, c. II, sy. 13-14-15, s. 195; Yaşar Yiğit, *İslâm Ceza Hükümlerinin Yürürlüğü*, s. 216-217.

Kur'an'da bu ilkenin varlığı çeşitli ayetlerle desteklenmiştir. Bu bağlamda Kur'an, insanları hep eşit olarak kabul etmiş, her ne şekilde olursa olsun soy üstünlüğünü tümüyle reddetmiş,³⁵⁸ içten bir dindarlık ve ahlâkî hassasiyet demek olan takva dışında bir üstünlük³⁵⁹ sebebi görmemiştir.³⁶⁰

Hız. Peygamber (s.a.v) ise gerek sözlerinde gerekse uygulamalarında, yakınlarına hiçbir imtiyaz veya ayrıcalık tanımadığını belirtirken,³⁶¹ "*İnsanlar bir tarağın dişleri gibi eşittir*"³⁶² ifadesiyle eşitliği en güzel şekilde dile getirmiş hatta bir defasında Hız. Peygamber (s.a.v)'in heybeti karşısında heyecanlanan bir göçebeeye, "*Telaşlanma! Ben kral değilim, yalnızca kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum*"³⁶³ diyerek, hiç bir ayrıcalığının olmadığını ifade etmiştir.³⁶⁴

İslâm ceza hukuku bu delillerden hareketle, kişilerin işlemiş oldukları suçlarda, insanlarda bulunan statü, ırk, renk gibi farklılıkların, ceza uygulanmasında belirli bir grup için geçerli, diğer bir grup için geçersiz kabul etmezken; suçun fâillerinin değişmesinin de cezalarda farklılıklara sebebiyet vermeyeceğini belirtmiştir.³⁶⁵

Ayrıca bir topluluğun hak ve menfaatlerine saldırmak, onlara karşı şiddete başvurarak üstünlük taslamak, insan onur ve şerefine aykırı bir tutum olup³⁶⁶ umumilik ilkesiyle çelişmektedir. Halbuki İslam, bir topluluğun başka bir topluluğu üstünlük sağlayarak "ötekileştirmesine" asla izin vermez.³⁶⁷ O halde İslâm hukukunun, hiçbir soy, ırk ve kavmi birbirinden üstün tutmadan ceza vermesi, umumilik-eşitlik ilkesinin insan onurunu korumak için fertlere sağlanması gereken imkân ve nimet olduğu söylenebilir.

³⁵⁸ Tekâsür 102/1-8.

³⁵⁹ Hucurât 49/9-13.

³⁶⁰ Mustafa Çağrıç, "Asabiyet", *DİA*, c., III, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1991, 453.

³⁶¹ Nurettin Turgay, "Kur'an'da Sosyal Adalet ve İnsan Hakları", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Diyarbakır, 1999, c. I, s. 41-62.

³⁶² Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, IX, 38; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, II, 326.

³⁶³ İbn Mâce, "Et'ime", 30.

³⁶⁴ Yaşar Yiğit, "İslâm Ceza Hukukunda Eşitlik ilkesi ve Dokunulmazlık", *Kur'an Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi*, Ocak, Şubat, Mart, 1999, c. II, sy. 13-14-15, s. 200; Yaşar Yiğit, *İslâm Ceza Hukuku Hükümlerin Yürürlüğü*, s. 220.

³⁶⁵ Yaşar Yiğit, "İslâm Cezâ Hukukunda Eşitlik İlkesi ve Dokunulmazlık", *Kur'an Mesajı: İlmî Araştırmalar Dergisi*, 1999, c. II, sy. 13,14,15, s. 195-196.

³⁶⁶ Mustafa Çağrıç, "Asabiyet", *DİA*, III, 453.

³⁶⁷ Mehmet Dalkılıç, "İnsan Onurunu Tehdit Eden Irkçılık Anlayışı ve Tarihsel İzdüşümü Üzerine Birtakım Mülâhazalar", *Kutlu Doğum Haftası "Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu"*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 688.

2.2.3.4. Suç- Ceza Denkliği

Ceza, fiilin ağırlığı ve suçlunun sorumluluk derecesi ile orantılı biçimde tertip edilen ve uygulanan bir müeyyidedir. Bu yönüyle ceza, suçlunun durumunu esas alırken, fiilin ağırlığını da karşılar nitelikte ve oranda olması gerekir. Aksi halde suçla orantılı olmayan bir tepki ceza olarak görülmez.³⁶⁸

İslâm ceza hukukunda ise, suç ile karşılığında verilecek ceza arasında makul bir dengenin varlığı dikkat çekmektedir. Cezalandırma asıl amaç olmayıp zarureten başvuru olan bir çare olduğu için, cezalar ancak zorunluluk ölçüsünde belirlenmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'deki, “*Bir kötülüğün karşılığı, onun gibi bir kötülüktür (Ona denk bir cezadır).*”³⁶⁹ hükmü, saldırılara sadece misliyle karşılık verilmesinin gereğine³⁷⁰ ve dolayısıyla suç-ceza dengesinin tesisine işaret etmektedir.³⁷¹

Cezanın suça göre ağır veya hafif olması “*Gerçekten biz, her şeyi bir ölçü ve dengede yarattık.*”³⁷² ayetine de zıt bir davranış olarak gözükmektedir. Çünkü herhangi bir şeyde var olan ölçü bozulursa, bu durum diğer şeylerin de bozulmasına yol açacağından³⁷³ bu durum, cezalardaki asıl maksadın gerçekleşmemesine, toplum düzeninin şaşmasına, insanlar arasındaki adaletin bozulmasına neden olur.³⁷⁴

O halde ceza hukuku yaptırımı insan onuruna uygun olmalı, suç-yaptırım dengesi gözetmeli ve insanlar arasında ayrımcılığa yol açmamalı, yani herkese eşit uygulanmalıdır.³⁷⁵ Nitekim yakınıyla zina, işkence ederek öldürme, tekerrür, suçların içtimai gibi özellikler cezalandırmada ağırlaştırıcı sebepler arasında sayılırken; hata, şüphe, bilgisizlik, ilk defa işlemiş olma, çalınan malın değersizliği gibi faktörlerin cezayı hafifletici sebepler arasında sayılması suç-ceza dengesinin tabii bir sonucu olarak

³⁶⁸ Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 34.

³⁶⁹ Şura 42/40.

³⁷⁰ Bakara 2/194.

³⁷¹ Abdülkerim Zeydan, *el-Kisâs ve 'd-diyât fi 'ş-şerî'ati'l-İslâmiyye*, Müessesetü'l risaletü, Beyrut-Lübnan 2007, s. 14; Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VII, 32; Ali Bardakoğlu, “Ceza”, *DİA*, VII, 475; Mustafa Avcı, “İslam'ın Ceza Hukukuna Katkısı”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2006, sy. 8, s. 119.

³⁷² Kamer 54/49.

³⁷³ Nahl 16/112; Rûm 30/41.

³⁷⁴ Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 35.

³⁷⁵ M. Ebû Zehre, *el-Cerîme*, s. 71.

değerlendirilir.³⁷⁶ İslâm ceza hukuku yaptırımlarında, suç ceza dengesinin gözetilmesi, eşitlik ve haksızlıktan kaçınılması, insan şerefi ve haysiyeti açısından olumlu düzenlemelerdir.

2.2.3.5. Cezaların Sübjektifliği

Cezalar, sübjektif sorumluluk esasına göre bina edilir. Buna göre kast ve taksir ayrımı yapılmış suça, farklı cezaların öngörülmüş olması, İslâm hukukunda cezalandırmanın sübjektif sorumluluk esasına dayandığını göstermektedir.³⁷⁷

Fâilde kasıt taksir gibi hafifletici sebeplerin dikkate alınması da bu cezalarda fâilin şahsiyetinin ihmal edilmediğinin kanıtlarındandır.³⁷⁸ İslâm ceza hukukunun cezalandırmada yerine göre, sübjektif sorumluluk ilkesini kullanması suçlunun kaybettiği şahsiyetini yüceltmek ve korumak amaçlıdır.

2.2.3.6. Cezaların Diniliği

İslâm hukukundaki, cezai hükümlerin dini birer emir veya yasak olması, öteki dünyada karşılaşılabilecek ceza veya mükâfat inancının varlığı, Müslümanları bu hükümlere uymaya özendirmektedir.³⁷⁹ Çünkü inanç ve güçlü bir imana sahip olan insanın, hukuki eylemlerinde ve yönelişlerinde, ahiret inancının varlığı ve ahiret inancının içerdiği uhrevi tehdidin mevcudiyeti suçların önlenmesinde önemli ve kalıcı bir faktördür.³⁸⁰

İyiliği emredip kötülükten sakındırma düşüncesine dayanan, insanlara oto kontrol ve savunma müessesesi veren ibadetlerin kazandırdığı olumlu terbiyenin varlığı, cezaları önlemede en büyük etkidir.³⁸¹ Nitekim “*Şüphesiz ki namazı da dosdoğru kıl. Çünkü namaz, insanı hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar.*”³⁸² ayeti, namaz ibadetinin insanlara olumlu psikolojik terbiye vererek suçtan uzaklaşmasını sağlamıştır.³⁸³ Ayrıca

³⁷⁶ Ali Bardakoğlu, “*Ceza*”, *DİA*, VII, 475-476; Sabri Erturhan, “İslâm Hukukunda Şüpheden Sanığın Yararlanması İlkesi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2002, c. VI, sy. 2, 186.

³⁷⁷ Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 34; Abdullah Çolak, *İslâm Hukuku Ceza ve Borçlar*, s. 84

³⁷⁸ Abdulkadir Üdeh, *et-Teşri’u’l-cinâ’i*, I, 411.

³⁷⁹ Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 37.

³⁸⁰ İbrahim Hamami, “İslam Hukukunda Suç Ve Ceza”, *İslâm Ceza Hukuku*, Soner Duman (Çev.), s.170; Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 37.

³⁸¹ Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 37.

³⁸² Ankebut, 29/45.

³⁸³ İbrahim Hamami, “İslam Hukukunda Suç Ve Ceza”, *İslâm Ceza Hukuku*, Soner Duman (Çev.), s.170.

İslam'ın suçla mücadele etmek amacıyla suçluyu, dünyevi ve uhrevi ceza ile korkutması ve suçlunun pişman olarak günahı telafi etmek istemesi, ibadetlerin onarıcı bir görev üstlendiğini gösterir.³⁸⁴ Örneğin; infaz edilen had veya kısas cezalarının suçun uhrevi sorumluluğunu kaldıracığı kanaati,³⁸⁵ infaz edilen cezaların fâiller açısından bir keffâret olacağı, bu infazla onların ahirette söz konusu suçlardan tekrar sorgulanmaktan kurtaracakları, özellikle de içtenlikle yapılan bir tövbenin kişiyi bütünüyle günahlardan arındıracağı ve bunun da Allah'ın rahmetinin bir yansıması olarak görülmesi,³⁸⁶ ibadetlerin onarıcı görevine kanıt olarak gösterilebilir. O halde bu ilkenin, önleyici özelliğiyle daha suç oluşmadan, dünyevi ve uhrevi cezaları belirlemesi ve bu cezalara karşılık ibadetlerle sevgi ve himayeye dayanalı bir terbiye vermesi; insanları daha ilk andan itibaren koruduğunun göstergesi olabilir.

2.2.4. Cezanın Amaçları

Ceza tüm insanlığın onurunu koruyacak bir nitelikte araç olup, çeşitli faydaları bünyesinde taşımaktadır. Cezalandırma, İslam'ın hedeflediği gayeleri gerçekleştirme ve insanların huzur ve mutluluğunu sağlamak için son çare olarak başvurulmuş bir yaptırımdır. Cezanın amaçları şu başlıklar altında incelenmiştir.

2.2.4.1. Kefâret (Ödeticilik)

Kefaret, dinin belirli yasaklarını ihlâl eden şahısların hem ceza hem de Allah'tan mağfiret dilemek amacıyla sorumlu tutulduğu davranışların genel adıdır.³⁸⁷ Ceza hukuku alanında da kefarete, bilerek ya da hata ile işlenen bazı suçların affedilmesi, günahının giderilmesi ve ahirette aynı suçtan ötürü cezayı kaldırma anlamı kastedilmiştir.³⁸⁸

Cezaların suçlara kefarete olması,³⁸⁹ günahı temizlemek için Allah'ın lütuf ve kereminin belirtisi olarak Müslümanlara tanınan ayrıcalık ve imkândır.³⁹⁰ Kefarete

³⁸⁴ Muhammed Şükri El Zavedi, "İslam Hukukunda Cezalar Ve İnsan Hayatını Korumakta Etkisi, *İslâm Ceza Hukuku*, Osman Güman (Çev.), s. 281-284.

³⁸⁵ Sabri Erturhan, "İslâm Hukukunda Cezası İnfaz Edilen Bir Suçun Uhrevî Boyutu", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2003, sy. 1, s.199-201.

³⁸⁶ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 41-42.

³⁸⁷ Rahmi Yaran, "Kefarete", *DİA*, c., XXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, 179.

³⁸⁸ Rahmi Yaran, "Kefarete", *DİA*, XXV, 179; Nazım Büyükbaş, *Klasik İslâm Hukukçularına Göre Cezalandırmanın Gayesi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi Kayseri 2012, s.133.

³⁸⁹ Şâtîbî, *el-Muvâfaqât*, II, 229.

³⁹⁰ Rahmi Yaran, "Kefarete", *DİA*, XXV, 180.

suçluya yönelik olup, kişiyi suçun kötü tesirinden kurtarır.³⁹¹ Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelip had cezasını gerektiren bir fiil işlediğini söyleyen kişinin “*beni temizle*” diyerek ceza almak istemesi, ahlaken bozulup manen kirlendiğini düşünmesi, bu duruma örnek olarak gösterilebilir.³⁹²

Kefâret aynı zamanda, işlenen kusurlu bir fiil, hatâ ve günah dolayısıyla Allah'tan af ve mağfiret dileme anlamında tövbenin bir türü olup kişiyi gönüllü olarak olgunlaştırmayı ve eğitmeyi hedef alır.³⁹³

Cezanın kefarete olduğunu ve geçmişte işlenen günahın cezasının dünyada ödenip ahiretteki sorumluluktan da kurtardığını düşünmek, suçlu psikolojisini rahatlatmakta, vicdan azabından kurtarmakta ve kişiyi yeni bir sayfa açarak ıslah etmektedir. O halde kefarete, ıslah edici özelliğiyle cezasını çekerek arınan kişinin şerefini ve onurunu koruyarak topluma kazandırılmasını sağlar.³⁹⁴

Allah Teâlâ'nın keffâret müessesesini inşa etmesi aynı zamanda kuluna olan merhametinin bir sonucu olarak da görülebilir. Çünkü Allah Teâlâ'nın kullarının hata yapması durumunda cezasını örtmesi, karşılığını ahirete bırakmayıp bu dünyada ödetmesi, kuluna olan merhametinden başka bir şeyi akıllara getirmemektedir.³⁹⁵

Dolayısıyla İslâm ceza hukukunda, kefarete algısının bulunması, suçlunun, işlediği suçla bozulan psikolojisini tamir etmek, vicdanını rahatlatmak, şerefini ve onurunu korumak, hatalı Müslümanı eğitmek ve hatalı Müslümanın onurunu temizlemek gibi olumlu sonuçlara sebebiyet vermesi bu ilkenin, insani esaslara dayanan bir müeyyide olduğunu gösterir.

2.2.4.2. Genel Önleme

Cezanın işlevlerinden biri de genel önlemedir. Kollektif önleme olarak da adlandırılan genel önlemenin amacı, ceza uygulanırken gösterdiği korkutucu özelliğinden, cezalandırılan bireyi gören kişilerin suç işlememesini ifade eder.³⁹⁶ Başka

³⁹¹ Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, s. 176.

³⁹² Nazım Büyükbaş, *Klasik İslâm Hukukçularına Göre Cezalandırmanın Gayesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 160.

³⁹³ Rahmi Yaran, “Kefâret”, *DİA*, XXV, 180.

³⁹⁴ Nazım Büyükbaş, *Klasik İslâm Hukukçularına Göre Cezalandırmanın Gayesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 160.

³⁹⁵ Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 26.

³⁹⁶ Sulhi Dönmezer-Sahir Erman, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku*, II, 603.

bir ifadeyle genel önleme, suça uygulanacak cezanın önceden belirlenmesi, daha suç işlemeden önce bir tehdit unsuru oluşturduğu için cezaya çarptırılma korkusu potansiyel suçluları suç işlemekten alıkoyma anlamını içerir.³⁹⁷

Klasik fıkıh kaynaklarında genel önleme prensibi, “*Cezaların suç işlenmeden önce ceza normunun bilinmiş olması birer engel (genel önleme), suç işlendikten sonra tekrara engel olan ceza infazı ise müeyyide (özel önleme)’dir*”³⁹⁸ şeklinde ifade edilmektedir.

Genel önlemede, cezadaki bu tehdit unsuru ile suçun hiç işlenmemesi amaçlanmaktadır.³⁹⁹ Söz konusu amaç çerçevesinde suçlu, kanun ihlali yapanların cezalandırıldığını gösteren bir örnek olacağından, bunun başkalarının suç sayılan eylemleri üzerinde önleyici, frenleyici bir etki yapacağı kabul edilmektedir.⁴⁰⁰ Cezaların aleni bir şekilde uygulanması, suçlunun cezalandırıldığını gören diğer insanlara, suç işledikleri takdirde kendilerinin de aynı şekilde cezalandırılacakları korkusunu verdiği için caydırıcı, özellik taşımakla birlikte genel önleme açısından etkileyici bir örnektir.⁴⁰¹ Dolayısıyla herhangi bir hile, yargısız infaz, eziyet etme, işkence ve insanlık dışı muamelelerin önüne geçilmesi maksadıyla yargılamanın alenî yapılması,⁴⁰² ceza hukukunun hümanist nitelik taşıdığını gösterir. O halde gizli yapılan infaz, şiddet ve vahşet taşıyabileceğinden, suçluyu mağdur konumuna düşürüp onurunu zedeleyebilmektedir. Bu bağlamda İslâm ceza hukukunda cezaların genel önleme fonksiyonunu hümanist ölçüler içinde gerçekleştirmesi, bu prensibin temiz, onurlu, şerefli, haysiyetli bir toplum oluşturma düşüncesiyle vaz edilmiş olduğunu gösterir.

2.2.4.3. Özel Önleme

Özel önleme, suçlunun suç işleme yeteneğini ortadan kaldırma suçluyu ıslah etme ve gelecekte suç işlememesi için gözdağı vermedir.⁴⁰³ Özel önleme ile ayrıca bir

³⁹⁷ Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 33.

³⁹⁸ Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî İbnü'l-Hümâm, *Şerhu Fethu'l-kadir li'l-'âcizi'l-fakir*, Daru'l fikr, Beyrut 2012, V, 212; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, I, 610.

³⁹⁹ İbnü'l-Hümâm, *Şerhu Fethu'l-kadir*, IV, 112.

⁴⁰⁰ Sulhi Dönmezer-Sahir Erman, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku*, II, 603

⁴⁰¹ İbnü'l Hümâm, *Şerhu Fethu'l-kadir*, IV, 112.

⁴⁰² Sabri Erturhan, “İnsan Onuru Bağlamında İslâm Ceza Hukukuna Genel Bir Bakış,” *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2013, sy. 21, s. 208.

⁴⁰³ Sururi Aktaş, “Cezalandırmanın Amacı Üzerine”, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2009, XIII, sy. 1–2, s. 10.

taraftan suç fâilini ıslah edip onu yeniden topluma kazandırma amacına yönelik ceza,⁴⁰⁴ diğer taraftan mağdurun uğradığı maddi ve manevi zararı tamir ve telafi etme, yani mağduru koruma amacına yönelmektedir.⁴⁰⁵

Cezanın gerek suçlu üzerinde gerekse de toplum üzerinde duygusal nitelikte iyileştirici etkisinin bulunması, suçluyu topluma kazandırarak sosyalleştirmesi adına özel önleme ilkesinin hedeflerinden birisidir.⁴⁰⁶ Bu sebeple yargılamadaki maksat ölçmek, suçluyu tahkir etmek veya onun insanlık onurunu ayaklar altına almak değil,⁴⁰⁷ suç mağdurlarında ve yakınlarında meydana gelen intikam duygusunu insancıl biçimde tatmin etmek ve suçluyu yeniden intibak edebilecek hale getirmektir.⁴⁰⁸

Ayrıca suçlunun, suç işledikten sonra, istekli ve samimi bir şekilde tevbe etmesi, suçu bir daha işlemeyecek üzere ıslah olması, cezayı uygulayanlarca cezasına son verilip af çıkarılması, kefaletle serbest bırakılması, şartla salıverilmesi vb. durumlar cezanın özel önleme amacına hizmet etmektedir.⁴⁰⁹ Görülüyor ki özel önlemedeki bu durumlar; suçlunun ahlakını güzelleştirme, suçluyu yararlı birey olarak hayata kazandırma ve mağdurun hakkını koruma amacını taşıyan bir müeyyide olarak insan onuruyla bağdaşmaktadır.

2.2.4.4. Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi

Mağduriyetin giderilmesi, fâile aynıyle iade, suçlunun maddi ve manevi zararlar neticesinde ödeme yapma gibi bazı sorumlulukları yerine getirerek, fiilin sonuçlarını âdil bir tarzda giderebilme ve tekrardan topluma dönme gibi imkânlar sağlayan ve bu suretle mağdurun fiili neticesinde meydana gelen zararları giderme amacına hizmet ederek toplumsal barışın yeniden tesisini sağlayan bir ceza hukuku müessesesi olarak tanımlanabilir.⁴¹⁰

İslâm ceza hukuku da verilen her zararın kendine mahsus yaptırımının olması ve mağdurun suç sebebiyle uğradığı maddi ve manevi zararları tamir ve telafi edip,

⁴⁰⁴ Sulhi Dönmezer-Sahir Erman, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku*, II, 603; Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 33-34.

⁴⁰⁵ M. Ebû Zehre, *el-Cerîme*, s. 49.

⁴⁰⁶ Sulhi Dönmezer-Sahir Erman, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku*, II, 605.

⁴⁰⁷ Abdullah Çolak, *İslâm Hukuku Ceza ve Borçlar*, s. 75.

⁴⁰⁸ Sulhi Dönmezer-Sahir Erman, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku*, II, 605.

⁴⁰⁹ Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 28.

⁴¹⁰ Esra Kaya, Begüm Dilan Kutay, "Ceza Hukukunda Mağduriyetin Giderilmesi", *Ankara Barosu Dergisi*, 2006, sy. 4, s.1.

mağduriyetin giderilmesini genel bir ilke olarak kabul etmiştir.⁴¹¹ Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.), “Zarar vermek ve zarara zararlar karşılık vermek yoktur.”⁴¹² buyurarak maddi ve manevi ayırım yapmadan zararın her çeşidini yasaklayıp telef edilen şeylerin tazmin edilmesi gerektiğini bu esasa dayanarak meşru kılmıştır.⁴¹³

Maddi-manevi tazminatın hikmeti, mal varlığı ve şahsiyet haklarında zarara sebep olacak nitelikteki hâdiselerin vukuunu azaltmak, kişinin malvarlığı ya da bedenine yönelik meydana gelen zararlar karşısında duyduğu üzüntüyü hafifletmek, kırılan insan onur ve haysiyetini onarmak, ruhi elem ve ıstırapları dindirmek ve suçluyu uslandırma gibi gayelerden oluşmaktadır.⁴¹⁴

Haksız fiile maruz kalan insanların uğradıkları maddi, cismanî ve estetik zararlar diyet, erş ve hükümetü'l-adl aracılığıyla telafi edilmektedir.⁴¹⁵ Örneğin haksız fiil sonucunda gözlerini kaybeden mağdur, sadece bu organlarını kaybetmemekte aynı zamanda bu organlarını kaybetmenin psikolojik gerilimini yaşamaktadır. Bu tür haksız fiillerden kaynaklanan zararların mağdurdaki çok yönlü olumsuz sonuçlarını dikkate alarak özellikle şahsın bedenine yönelik cismani zararların sadece maddi değil aynı zamanda birer manevi zarar olduğu düşünülmelidir.⁴¹⁶ Haksız fiil sebebiyle cismani zarara uğrayan mağdura ödenen diyet ve erşin, mağdurun uğradığı elem ve sıkıntıyı telafi eder. Çünkü hayata ve vücut bütünlüğüne karşı işlenen suçlar sebebiyle manevi üzüntü ve kedere maruz kalan mağdurun uğradığı manevi zarar, diyet sayesinde mümkün mertebe telafi edilerek giderilmektedir.⁴¹⁷

Ceza hukukunda, mağduriyetin giderilmesi mağdur ve suçun fâili olarak iki yönlüdür.⁴¹⁸ Mağduriyetin giderilmesi, mağdurun suç sebebiyle yaşadığı kötü tecrübenin getirdiği psikolojik, sosyal ve ekonomik zararların düzeltilmesi veya tamir edilmesi, mağdurun topluma kazandırılması için gerekliken, suç fâilinin de ıslah

⁴¹¹ Ahmet Ekşi, “İslâm Hukukunda Bir Manevi Tazminat Türü Olarak Hükümetü'l-Elem,” *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2013, sy. 21, s. 223.

⁴¹² Ebu Davûd, “Ahkam”, 17.

⁴¹³ Kâsânî, *Bedâ'i*, X, 70; Ahmet Ekşi, “İslâm Hukukunda Bir Manevi Tazminat Türü Olarak Hükümetü'l-Elem,” *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2013, sy. 21, s. 223-224.

⁴¹⁴ Ahmet Ekşi, “İslâm Hukukunda Bir Manevi Tazminat Türü Olarak Hükümetü'l-Elem,” *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2013, sy. 21, s. 224.

⁴¹⁵ Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 263; Ahmet Ekşi, “İslâm Hukukunda Bir Manevi Tazminat Türü Olarak Hükümetü'l-Elem,” *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2013, sy. 21, s. 216.

⁴¹⁶ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 37.

⁴¹⁷ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 37.

⁴¹⁸ Sulhi Dönmezer-Sahir Erman, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku*, II, 432.

edilmesi ve tekrar topluma kazandırılması bakımından önemlidir.⁴¹⁹ Nitekim Kur'an-ı Kerim'de de “Her kim birinin hayatını kurtararak yaşatırsa, sanki bütün insanları yaşatmıştır.”⁴²⁰ buyruğunun bulunması, Kur'an-ı Kerim'in, suç fâilini, mağdurun kardeşi olarak kabul ettiğini ve fâilin affedilmesi gerektiğini belirtmektedir.⁴²¹

Ayrıca mağduriyeti giderebilmek adına, başta mağdurun daha sonra suçlunun içinde bulunduğu durumu göz önünde bulundurarak, mağdur ve suçluyla olan ilişkilerinde nazik, hoşgörülü ve yardım edildiğini hissettirecek davranışlar, gerek mağdura gerekse de suçluya insani esaslarla yaklaşılması gerektiğini vurgulamaktadır.⁴²² Bu bağlamda, İslâm ceza hukukunda, zararın telafisini en güzel şekilde yerine getirmek ve suçtan doğan mağduriyeti gidermek amacıyla maddi ve manevi tazminatın varlığı, mağdurun zedelenen onurunu imkân dâhilinde tamir eder.

2.2.4.5. Toplumun Korunması

İslâm ceza hukukunda, suç olarak telakki edilen fiillerin bir kısmı toplumsal hak ihlalleri kapsamında değerlendirilmektedir. Fıkıh literatüründe, topluma karşı hak ihlaline “hukûkullâh” denilmekle birlikte, bu kapsamdaki suçların Allah'a karşı itaatsizlik anlamı taşıdığı da kabul edilmektedir.⁴²³ “Hukûkullâh” ifadesinden kastedilen ise, ihlal edilen toplum hakları kapsamında dünyevî anlamda da bir yargılamannın varlığıdır.⁴²⁴

Toplumun menfaatlerini koruyup kollamayı ve bireylerin ıslahını amaç edinip gerçekleştirmeye çalışan her ceza meşru olup toplumun ihtiyacına ve menfaatine göre düzenlenir.⁴²⁵ Örneğin; zina, hırsızlık, içki ve hirabe gibi hadler bütün toplumun maslahatının korunması amacıyla vaz edilen cezaları içermektedir. Bu bağlamda İslâm hukuku, insan neslinin korunması, insanlık medeniyetinin istikrarının bozulmaması için, zina cezasına başvururken; insanları zina suçuna düşmekten kurtarmak için sadece

⁴¹⁹ Ferhat Uslu, “Çağdaş Ceza Adaleti İçinde Mağdur”, *Ankara Baro Dergisi*, 2013, sy. 4, s. 258.

⁴²⁰ Maide 5/32.

⁴²¹ Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 266.

⁴²² Ferhat Uslu, “Çağdaş Ceza Adaleti İçinde Mağdur”, *Ankara Baro Dergisi*, 2013, sy. 4, s. 259.

⁴²³ Suat Erdoğan, “İslâm Hukukunda Kişisel ve Toplumsal Hak İhlalleri Karşılığında Öngörülen Cezalar ile Kapsamındaki Cezaların Mukayesesi”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2014, sy. 24, s. 285.

⁴²⁴ Suat Erdoğan, “İslâm Hukukunda Kişisel ve Toplumsal Hak İhlalleri Karşılığında Öngörülen Cezalar ile Kapsamındaki Cezaların Mukayesesi”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2014, sy. 24, s. 285.

⁴²⁵ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'i*, I, 610.

cezayla yetinmeyip geniş ölçüde yapıcı, düzeltici ve önleyici tedbirler almıştır. Evlilik bu tedbirlerden birisi olup⁴²⁶ toplumun korunması amacına hizmet eder.⁴²⁷

İnsanı ve toplumu koruma, temiz bir toplum oluşturma hedefini taşıyan İslâm ceza hukukunun, Kur'an ve sünnet ışığında bir hukuk modeli inşa ettiği görülmektedir. İslâm hukukunun bin yıllık tecrübesi ve hukuk-ahlak ilişkisinden yola çıkarak bir rahmet toplumu oluşturma çabası;⁴²⁸ özelde insan onuru, genelde toplum onurunu korumaya yöneliktir. Bu bağlamda toplumu korumak aslında insanlığı korumak anlamına gelmektedir.

O halde ceza hukukundaki toplumsal bütün hukuki düzenlemeler, insan onurunu korumak ve yüceltmek için konulmuştur.⁴²⁹ Bu durumda toplumsal hayat, ancak onurla kurulabilir, korunabilir ve sürdürülebilirken onurlu toplum da, şerefli, haysiyetli, azîz, kerim, itibarlı ve yüksek toplum anlamına gelmektedir.⁴³⁰ Bu çerçevede, İslâm ceza hukukunda, toplumun onurunu koruma amacıyla uygulanan her ceza, bütün bir âlemin maslahat ve menfaatine binaen düzenlenirken insani esaslara da uygun olarak uygulandığı söylenebilir.

2.2.5. Cezanın Çeşitleri

İslâm Ceza Hukukunda cezalar bir kaç yönden tasnife tabi tutulmuştur. Cezalar genellikle, had, cinâyât ve ta'zir cezaları olmak üzere üçe,⁴³¹ aralarındaki ilişkiye göre; aslî, bedel, tâbi ve tamamlayıcı cezalar olmak üzere de dörde ayrılmaktadır.⁴³²

2.2.5.1. Had Cezaları

Had (hudûd) sözlükte; iki şeyin arasını ayıran sınır, engel ve mani olmak,⁴³³ men⁴³⁴ manalarına gelirken bir İslâm hukuku terimi olarak; ceza müeyyidesinin

⁴²⁶ Bakara 2/221, 230, 235; Nisa 4/1-5.

⁴²⁷ Ahmet Yaşar, "İslâm Ceza Hukukunun Hedef ve İlkeleri Açısından İdamı Gerektiren Suçlar", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1995, sy. 9, s. 301.

⁴²⁸ Rıfat Koral, "İslâm Hukukunda İnsan Onurunun Evrensel Parametreleri (İnsan Onurunu Korumaya Yönelik Hükümler, İnsan Onuruna Karşı İşlenen Suçlar)", *Kutlu Doğum Haftası "Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu"*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 370.

⁴²⁹ Rıfat Koral, "İslâm Hukukunda İnsan Onurunun Evrensel Parametreleri (İnsan Onurunu Korumaya Yönelik Hükümler, İnsan Onuruna Karşı İşlenen Suçlar)", *Kutlu Doğum Haftası "Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu"*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 366.

⁴³⁰ Ejder Okumuş, "Toplumsal Hayatta İnsan Onuru", *Kutlu Doğum Haftası "Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu"*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 50.

⁴³¹ Mâverdî, *el-Ahkkâmü's-sultâniyye*, s. 300; Kâsânî, *Bedâ'i'*, IX, 176.

⁴³² Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'i*, I, 632.

⁴³³ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, VI, 55.

uygulanmasını gerektiren çirkin fiilleri işlemekten insanları alıkoymak için⁴³⁵ Allah'ın hakkı olmak üzere miktarı Şârî' tarafından kesin olarak belirlenen cezalardır.⁴³⁶ Had, bir toplumda yaşayan insanların onur, şeref, haysiyet gibi şahsi haklarına karşı yapılan ihlal ve zarar karşılığında da verilen cezadır.

Haddin tarifindeki Allah hakkı tabirini, "toplumun hakkı" olarak tefsir eden bazı hukukçular, İslâm hukukunda Allah hakkı olarak belirtilen cezalarda umumi menfaat gözetildiğini söylemektedirler. Umumi menfaat ise, kötülüğü insanlardan uzak tutmak ve onlar için gerekli olan emniyet ve güveni sağlamaktır.⁴³⁷ O halde had cezalarının amacı, kişinin can, mal, şeref ve onuruna karşı olumsuz bir harekete kalkışmak isteyen insanları gereken cezayla terbiye etmek, insanın iç huzurunu sağlamak ve onun güven içinde yaşamasını sürdürmesine ortam hazırlamaktır. Had cezaları bu amaca yönelik işlevselliğini sürdürürken insanların haklarını ve haysiyetlerini de gözetmektedir.

Had cezalarının belli başlı özelliklerinin sıralanması araştırmamızın seyri açısından yararlı olacaktır. O halde had cezalarının özellikleri,

1. Had cezalarının tamamı Allah hakkına yöneliktir.
2. Bu tarz cezaların belirli miktarı olup aşağı ve yukarı sınırı yoktur, tek ve kesindir.
3. Had cezalarını tatbik etme ile görevli olan devlet başkanı bu vazifeyi başka birine devredebilir.
4. Had gerektiren suçlar aynı türdeyse ve birden fazla işlenmişse, sadece tek had cezası verilir.
5. Had cezaları kölelere uygulanırken yarıya düşürülür.
6. Had cezaları varislere intikal edemez.

⁴³⁴ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 14.

⁴³⁵ Serâhsî, *el-Mebsût*, IX, 36; Kâsânî, *Bedâ'î*, IX, 176; Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*, Darü'l fikri, Beyrut 1992, IV, 3.

⁴³⁶ Mâverdî, *el-Ahkâmü's-sultâniyye*, s. 299; Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 339; İbnü'l Hümâm, *Şerhu Fethu'l-ğadir*, V, 212; Burhânpûrlu Şeyh Nizâm, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, Darü'l fikr, Beyrut-Lübnan 2010, II, 155; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, II, 79; Ebû Muhammed Fahrüddîn Osmân b. Alî b. Mihcen b. Yûnus es-Sûfî el-Bârîî ez-Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâ'ik Şerhu Kenzü'd-dekâ'ik*, Darü'l kitabil ilmiye, Beyrut-Lübnan 2010, III, 538; Mehmed b. Ferâmurz b. Ali Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm fi şerhi Gureri'l-ahkâm*, Dâru İhyai'l-kütübî'l-arabiyye, b.y. ts.,II, 61; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, IV, 3; Abdülğanî b. Tâlib b. Hammâde el-Meydânî el-Guneymî ed-Dımaşkî, *el-Lübâb fi şerhi'l-Kitâb*, Daru'l Beyruti- Şâmi Yayınları, İstanbul 2013, 615; M. Ebû Zehre, *el-Cerîme*, s. 54; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'î*, I, 79.

⁴³⁷ M. Ebû Zehre, *el-Cerîme*, s. 86- 87; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'î*, I, 79.

7. Had cezalarında sulh muteber olmadığı gibi şefaet ve af da kabul görmez.

8. Had cezaları, bazı yerlerde uygulanamaz.

9. Had cezalarının ispatında, suçların tespitindeki genel kaidelerin dışına çıkmıştır.

10. Had cezalarının uygulanması esnasında, meydana gelecek zararları cezayı infaz eden tazmin etmez.

11. Had cezası uygulanan şahısların cenaze namazları kılınır, şeklinde sıralanır.⁴³⁸

Had cezalarını diğer cezalardan ayıran kendine has bu özelliklerin mevcudiyeti, had cezalarının, şahısları keyfi müdahalelere karşı koruma altına alma, artma ve azaltma yapmadan hakkaniyeti sağlayarak insan onuruna saygıyı esas alma, insan haklarını muhafaza etme ve insanların ortak değerlerine saygı gösterme, suçların içtimai halinde cezaların aşırı hadlere varmasını önleme, hata ihmalini yok etme gibi ilkeleri barındırması, hassas bir ölçüde insan değeri göz önünde bulundurularak oluşturulmuş bir müeyyide olduğunu göstermektedir.

Hadd cezasını gerektiren suçlar belirlidir ve sayıları sınırlıdır. Bunlar yedi başlık altında toplanır.

1. Zina⁴³⁹
2. Zina iftirası⁴⁴⁰
3. Yol kesme⁴⁴¹
4. Hırsızlık⁴⁴²
5. İsyân
6. İçki içme

⁴³⁸ Kâsânî, *Bedâ'i*, IX, 176-369; İbnü'l Hümâm, *Şerhu Fethu'l-kâdir*, V, 224-277; Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-bâliğa*, II, 501-525; İbrahim Çalışkan, "Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. XXXI, 376; Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 25-30.

⁴³⁹ Nûr 24/2.

⁴⁴⁰ Nûr 24/4.

⁴⁴¹ Mâide 5/33-34.

⁴⁴² Mâide 5/38.

7. Dinden dönme suçları bu gruba girer.⁴⁴³

Şimdi bu cezalar, insan onuru kapsamında ayrı ayrı ele alınacaktır.

2.2.5.1.1. Zina Suçu ve Cezası

Sözlükte; “meşrû olmayan cinsel ilişki”⁴⁴⁴ anlamına gelen zina kelimesi, bir İslâm hukuku terimi olarak; bir akdi şer’îye müstenid olmaksızın bil’ihtiyar yapılan haram bir mücameatdır.⁴⁴⁵ Ya da ergenlik çağına giren akıllı bir erkeğin kendisine helal olmayan ve helal olma şüphesi de bulunmayan şehvet duyulabilir canlı bir kadınla, kendi rızası ile önden ilişkide bulunmasıdır.⁴⁴⁶ Zina suçunun haram ve suç oluşu Kur’an-ı Kerim’in “Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o, son derece çirkin bir iştir ve çok kötü bir yoldur.”⁴⁴⁷ hükmü⁴⁴⁸ ve Hz. Peygamber’in “Zâni, Müslüman olduğu halde zina yapmaz”⁴⁴⁹ hadisiyle sabittir.

Kur’an-ı Kerim’in “Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz değnek vurun”⁴⁵⁰ ayeti, Hz. Peygamber’in “Zinanın hükmünü benden öğrenin. Allah o kadınlara bir çıkar yol gösterdi. Bekârla bekâr zina ederse yüz değnek ve bir yıl sürgün; evli ile evliye yüz değnek ve recm vardır”⁴⁵¹ hadisi ve Hz. Peygamber (s.a.v.)’in, “Allah’tan başka ilah olmadığına, benim Allah’ın Rasulü olduğuma şahadet eden Müslüman bir kişinin kanını akıtmak ancak üç kişiden biriye helal olur: Can karşılığında can, evli zinakâr ve dinini terk eden, cemaaten ayrılan”⁴⁵² şeklindeki delillerde belirtildiği üzere zina suçunun cezası, üç tanedir. Bunlar:

1. Sopa ile dövme (celd)

2. Sürgün (tağrib)

⁴⁴³ Kasanî, *Bedâ’i’*, IX, 177; Ebû Abdilazîz Kutbüddîn Şah Veliyyullâh Ahmed b. Abdirrahîm b. Vecîhiddîn ed-Dihlevî el-Fârûkî, *Hüccetullâhi’l-bâliğa*, Mehmet Erdoğan (çev.), İz Yayıncılık, İstanbul 1994, II, 502-525; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî’u’l-cinâ’i’*, I, 79.

⁴⁴⁴ İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, VII, 67; Hüseyin Esen, “Zina”, *DİA*, c., XLIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2013, 440.

⁴⁴⁵ Burhânî, *el-Fetâva’l-Hindiyye*, II, 155; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 197.

⁴⁴⁶ Mâverdî, *el-Ahkâmü’s-sultâniyye*, s. 301; Ebû Ya’lâ, *el-Ahkâmü’s-sultâniyye*, s. 263; Kâsânî, *Bedâ’i’*, IX, 178; Merginânî, *el-Hidâye*, II, 344; İbnü’l-Hümmam, *Şerhu Fethu’l-kadîr*, V, 247; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 79; İbn Âbidîn, *Reddü’l-muhtâr*, IV, 5.

⁴⁴⁷ İsrâ 17/ 32.

⁴⁴⁸ M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 101.

⁴⁴⁹ Buhari, “Eşribe”, 1; Müslim, “İman”, 38.

⁴⁵⁰ Nur 24/2.

⁴⁵¹ İbn Mâce, “Hudûd”, 7; Müslim, “Hudûd”, 12.

⁴⁵² Ebu Davud, “Hudud”, 1; Tirmizi “Diyet”, 10.

3. Taşlama (recm)'dir.⁴⁵³

O halde bu delillerden anlaşılın şü ki; dövme ve sürgün cezalarının ikisi birden zinakârlara verilir. Recm cezası yalnız evli zinakârlar içindir. Zinakâr kişilerin ikisi de bekârsa dövülür ve sürgün edilir. Evli iseler recmolunurlar. Zina edenlerden birisi bekâr diğeri evli ise, bekâr olan dövülür ve sürgün edilir, evli olan taşlanır.⁴⁵⁴ Bu çerçevede, İslam'ın getirdiği zina cezası, zina suçunu işleyenlerin durumuna ve özelliklerine göre değişmekte ve şekillenmektedir.⁴⁵⁵

Buradan hareketle, zina suçunun çok ağır ve çok şiddetli bir şekilde cezalandırılması⁴⁵⁶ zinayı önleyen en önemli ve en ciddi tedbirlerden birisidir.⁴⁵⁷ Zina fiilini işleyen kimselere suçun ağırlığı oranında, yukarıda zikredilen cezaların verilmesinin sebebi, insanların ırz ve namuslarını tecavüzden korunmasını sağlamak, bireyin, ailenin ve toplumun haysiyetini zedelemekten korumak, insan tabiatına aykırı ve insanlık suçu olan bu fiilin yayılmasını önlemek olmalıdır.

2.2.5.1.1.1. Zinanın Celde Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

Celde, deriye vurmak anlamına gelmektedir. Her vuruşa da celde denmektedir.⁴⁵⁸ Celde cezası, suçu sanat haline getirmiş, azim ve gayretini bu konuya yoğunlaştıran erdemden uzaklaşmış, kendi insanlık haysiyet ve şerefini heder etmiş, sonuçta da bu cezayı kendine münasip hale getirmiş şahıslar için uygulanacak acı veren bedeni bir müeyyidedir.⁴⁵⁹

⁴⁵³ Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî el-Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, Darü'l kitabî'l ilmiyye, Beyrut-Lübnan 1994, III, 333; Ebû Ya'lâ, *el-Ahkâmü's-sultâniyye*, s. 263; Serâhsî, *el-Mebsût*, IX, 36; Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtubî İbn Rüşd el-Endelüsî, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*, Darü'l kitabî'l ilmiyye, Beyrut-Lübnan 2007, VI, 110; Şeyh Nizâm, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, 156, 159; Şâtibî, *el-Muvâfaqât*, III, 141; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm fî şerhi Gureri'l-ahkâm*, II, 63-64; Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-bâliğa*, II, 505-506; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, IV, 4-14; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'î*, I, 635.

⁴⁵⁴ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'î*, I, 635.

⁴⁵⁵ Ahmet Vanlıoğlu, "Zina ve Zararları", *Diyanet İlmi Dergi [Diyanet Dergisi]*, 1992, c. XXVIII, sy. 4, 43.

⁴⁵⁶ Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-bâliğa*, II, 502.

⁴⁵⁷ Ahmet Vanlıoğlu, "Zina ve Zararları", *Diyanet İlmi Dergi [Diyanet Dergisi]*, 1992, c. XXVIII, sy. 4, 51.

⁴⁵⁸ İbrahim Çalışkan, "İslâm Hukukunda Zina Suçunun Mahiyeti ve Cezası", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1992, c. XXXIII, 97.

⁴⁵⁹ Abdülaziz Amir, *et-Ta'zîr*, s. 355.

Zina eden bekâr kimsenin cezası sopa ile vurmaktır. Sopa cezası verilen bir suçluya, normal vuruşla yüz değnek vurulur.⁴⁶⁰ Celd cezasından maksat kişiyi telef etmek değil, onu terbiye etmektir.⁴⁶¹ Bunun için bu cezada dikkat edilecek hususlar şöyle sıralanabilir:

a) Sopanın şiddet arz etmesi ve yaralamaması için kuru olmaması, üzerinde bedene dokundurucu budakların bulunmaması, parmak kalınlığında, düz olması ve bir kırbaçtan fazla olmaması (bir tek olması) gerekir. Ayrıca sopa, ne çok kalın, ne de çok ince olmayıp amacının dışına çıkmamalıdır.

b) Cezayı uygulayacak olan görevli memur koltuk altı beyazlığı görünecek derecede elini baş hizasından yukarı kaldırmayacaktır. Ayrıca vurma eylemini gerçekleştiren kimse, şiddete mahal vermemek amacıyla, sopayı vurur vurmaz bekletmeden kaldırmalı ve sopanın üzerine yüklenerek ikinci vuruş hükmüne getirmemelidir.

c) Suç fâilin, kürk, manto, kaban gibi kalın ve kaba giysileri dışındaki elbiseleri çıkarılmayacaktır.

d) Sopalama, “*Mahkûmun yüzünden ve cinsiyet organlarından sakınınız*”⁴⁶² hadisine binaen, hassas organlarda ölüme yol açabileceğinden; yüz, karın, baş ve avret mahalli hariç her tarafa tatbik edilir.

e) Sopalama, tek bir uzvun işe yaramaz hale gelmesine, derisinin soyulmasına yol açacağından, hep aynı uzuvlara vurulmayıp diğer uzuvlara eşit şekilde dağıtılmak suretiyle olmalıdır.

f) Sopalama, fâil erkek ise ayakta, bağlanmadan ve yatırılmadan uygulanırken; fâilin kadın olması durumunda, avret yerinin açılmasını önlemek amacıyla otururken uygulanmalıdır.

g) Sopalama, fâilin telefine neden olabileceği muhtemel durumlarda farklı zaman dilimlerine yayılabilecektir. Aşırı soğuk ve aşırı sıcak zamanlarda, hastalık, hamilelik, loğusalık vb. durumlarda ceza uygulanmayıp uygun bir zamana bırakılmalıdır. Şayet

⁴⁶⁰Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm*, II, 63; Meydânî, *el-Lübâb*, s. 618; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, II, 379-380.

⁴⁶¹İbrahim Çalışkan, “İslâm Hukukunda Zina Suçunun Mahiyeti ve Cezası”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1992, c. XXXIII, 97.

⁴⁶²Müslim, “Birr”, 32; Ebu Davud, “Hudud”, 38.

celde cezası uygulanacak olan kimse, çok zayıf ve halsiz ise, bu kimseye ince çubuklardan yapılmış yüz değneklik bir deste ile bir defa vurularak bu ceza yerine getirilebilir.

h) Sopalama cezası ölüme yol açan saliklerden uzak, tahribata, itlafa neden olmayacak ölçülerde olmalıdır.

1) Sopalama, “Mü’minlerden bir topluluk da onların cezalandırılmasına şahit olsun.”⁴⁶³ ayeti gereği alenî olarak bir grup huzurunda yerine getirilmesi gerekmektedir.⁴⁶⁴

i) Sopalama cezası uygularken bütün had cezalarında olduğu gibi suçluyu kınamak, lanetlemek ve onurunu kırabilecek her türlü davranışlardan⁴⁶⁵ uzak durulmalıdır.

k) Sopalama cezasının, pratik oluşu, mali bir külfet oluşturmayışı, kısa sürmesi, suçlunun günlük işlerine devam edip ekonomik olarak menfi bir şekilde etkilememesi⁴⁶⁶ gibi pek çok niteliğe sahip olması bakımından, insani özellikleri barındırmakla birlikte, suçluya da olsa insan onuruna, haysiyetine ve değerine uygun bir şekilde uygulanması da dikkat çekicidir.

Yukarıdaki maddelerden anlaşılacağı üzere zina eden kişinin sopa cezası tatbik edilirken; dikkat edilecek hususlar dile getirilmiştir. Bu hususlar bağlamında; İslâm hukuku, celdenin niteliklerini, uygulama şeklini en ince ayrıntısına kadar tespit etmiş, herhangi bir keyfi uygulamanın önüne geçmiştir.⁴⁶⁷ İslam’da öngörülen celde cezası, gelişmiş güzel uygulanabilecek bir ceza olmayıp, aksine özel şartları göz önünde bulunduran⁴⁶⁸ zinayı önleyen en önemli ve en ciddi tedbirlerden birisidir.⁴⁶⁹

⁴⁶³ Nur 24/2.

⁴⁶⁴ Serâhsî, *el-Mebsût*, IX, 72-73; Şeyh Nizâm, *el-Fetâva’l-Hindiyye*, II, 159-160; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, IV, 85-87; İbnü’l Hümâm, *Şerhu Fethu’l-ğadir*, 232, 245; İbn Âbidîn, *Reddü’l-muhtâr*, IV, 14; Meydânî, *el-Lübâb*, s. 617-621; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî’u’l-cinâ’î*, II, 448-450; Hüseyin Esen, “Zina”, *DİA*, XLIV, 443; İbrahim Çalışkan, “İslâm Hukukunda Zina Suçunun Mahiyeti ve Cezası”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1992, c. XXXIII, 97-98; Sabri Erturhan, “İnsan Onuru Bağlamında İslâm Ceza Hukukuna Genel Bir Bakış”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2013, sy. 21, s. 210-211.

⁴⁶⁵ Müslim, “Hudud” 5 ; Nesâî, “Cenaiz” 52.

⁴⁶⁶ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî’u’l-cinâ’î*, II, 448-449; Sabri Erturhan, *İslâm Ceza Hukuku Etrafındaki Tartışmalar*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2008, s. 207.

⁴⁶⁷ Sabri Erturhan, *İslâm Ceza Hukuku Etrafındaki Tartışmalar*, s. 206.

⁴⁶⁸ Sabri Erturhan, *İslâm Ceza Hukuku Etrafındaki Tartışmalar*, s. 206.

⁴⁶⁹ Ahmet Vanlıoğlu, “Zina ve Zararları”, *Diyanet İlmî Dergi [Diyanet Dergisi]*, 1992, c. XXVIII, sy. 4, s. 51.

Zina cezasının tatbiki için kanuni unsurların mevcudiyeti, şüphe halinde cezanın düşmesi, suçun ispatı üzerinde hassasiyet gösterilmesi⁴⁷⁰ gibi çeşitli özellikler, İslâm ceza hukukunun, insanları emin olmadan yargılamadığını gösterirken, insanı koruyan bir hüküm koyduğunu da göstermektedir.

Ceza hukukunun izlediği amaçlar doğrultusunda cezanın bireyselleştirilmesi, suçluların farklı özelliklerinin göz önüne alınması ve cezanın tercihinde hatta verilip verilmemesinde suçlunun durumuna bakılmasının sebebi,⁴⁷¹ insan onurunu korumak olmalıdır. Zina sonucu ana rahmine düşmüş bir cenini olan zinakâr kadının doğum yapana kadar cezasının ertelenmesi⁴⁷² İslâm hukukunun zina sebebiyle de olsa ve henüz dünyaya gelmemiş de olsa insana ve haklarına, onuruna ne kadar değer verdiğinin en bariz örneğidir.

2.2.5.1.1.2. Zinanın Sürgün Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

Sürgün; bir kişinin veya bir topluluğun, ceza yahut emniyet tedbiri olarak yaşadığı yerden başka bir yere belli bir müddet ya da ömür boyu kalmak üzere isteği dışında gönderilmesi ve orada ikamet etmeye mecbur bırakılması anlamına gelmektedir.⁴⁷³

İslâm hukuku, zina eden bekâr kişiyi sopa cezası ile tecziyeden sonra bir yıl sürgün cezası ile cezalandırır.⁴⁷⁴ Bir bakıma, sürgün, sopa cezasına ilâveten uygulanacak tamamlayıcı bir ceza olarak görülür.⁴⁷⁵ Ancak bu cezanın had veya ta'zîr niteliğinde sayılması tartışmalı olup fakihlerin çoğunluğu had mahiyetindeki aslî müeyyidenin bir parçası olduğu ve yüz celdeye ek olarak uygulanması gerektiği kanaatindedir. Hanefiler ise, sürgüne gönderilen kimsenin tanınmadığı bir ortamda suç işlemeye devam etmesinin daha mümkün olduğu gerekçesiyle ancak bazı durumlarda suçlunun sürgüne gönderilmesi faydalı olabilirse de bu ceza,⁴⁷⁶ yetkili organın gerekli

⁴⁷⁰Şeyh Nizâm, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, II, 155-156; M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 103.

⁴⁷¹ Bayram Demir, "Cezaların Bireyselleştirilmesi Açısından Zina Haddi", *EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler* -, 2005, IX, sy. 23, s. 133.

⁴⁷² Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'i*, II, 450; Ayrıntılı bilgi için bk. Hilal Özey, *İslam Hukukunda Cenin*, Cihan Yayınları, İstanbul 2018.

⁴⁷³ Şeyh Nizâm, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, 159; Talip Türcan, "Sürgün", md., *DİA*, c., XXXVIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, 164.

⁴⁷⁴ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'i*, I, 639.

⁴⁷⁵ Hüseyin Esen, "Zina", *DİA*, XLIV, 443.

⁴⁷⁶ Talip Türcan, "Sürgün", *DİA*, XXXVIII, 165.

görmesi halinde takdir edeceği bir müddet için ta‘zîr cezası olarak uygulanabileceğini söylemektedirler.⁴⁷⁷

Sürgün cezasını tatbik ederken dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır:

a) Zina eden kimseler, suç işledikleri yerleşim yerinden asgari namazı kısaltma mesafesi kadar bir uzaklığa sürülmelidirler.⁴⁷⁸

b) Sürgün edilen kimse belirli bir yerde hapsedilmemeli, hakaretlere ve şiddete maruz kalmamalıdır.⁴⁷⁹

c) Sürgün edilen kimse, tövbe etmeden ve süresi de dolmadan uzaklaştırıldığı yere tekrar dönememelidir.⁴⁸⁰

İslâm hukuku, sürgün cezası bağlamında dikkat edilecek hususları dile getirirken, bu şartların varlığıyla, kanuna uyma uyarısı yapmakta, hukukî ve insanî esaslara bağlı kalarak bedenî ve ruhî hasarın oluşmaması için insan onuru bağlamında keyfiliği ve aşırılığı önlemektedir. Ayrıca İslam’da tövbe kapısının ısrar edici bir şekilde, sürgün boyunca açık olması, zinayla kırılan onuru ve itibarı korumak için olmalıdır. Çünkü zina, toplum içinde yüz kızartıcı ve kötü bir suç⁴⁸¹ olduğundan haysiyet ve itibar zedelemektedir. İşte sürgün cezası, mümkün olan en kısa zamanda, suçlunun kaybettiği itibarını tekrar kazanmak ve suçun unutulmasını sağlamak amacıyla bir tedbir, bir ıslah olarak görülebilir. Bu yüzden sürgün, her ne kadar ceza olarak verilse de aslında suçluyu, yepyeni güzel bir hayata hazırlamaya yardımcı olurken, suçlunun onurunu da korumaktadır.⁴⁸²

Sürgün cezası her ne kadar ceza olarak verilse de ifa edilirken, suçlunun hapsedilmemesi, suçluya işkence yapılmaması, suçlunun tehdit veya kötü sözlerle alaya alınmaması, sürgün boyunca suçlunun tövbe etmesini bekleme; insan onurunu ve haysiyetini korumaya yönelik tedbirlerin alındığını göstermektedir.

⁴⁷⁷ Serâhsî *el-Mebsût*, IX, 45; Talip Türcan, “Sürgün”, *DİA*, XXXVIII, 165; Hüseyin Esen, “Zina”, *DİA*, XLIV, 443; Rifat Uslu, “İslâm Hukukunda Sürgün Cezası”, *Yeni Fikir Uluslararası Hakemli Akademik Fikir Araştırma Dergisi*, 2015, I, sy. 14, s. 129.

⁴⁷⁸ Maverdî, *el-Ahkâmü’s-sultâniyye*, s. 301; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî‘u’l-cinâ‘î*, I, 640; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, s. 326-327.

⁴⁷⁹ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî‘u’l-cinâ‘î*, I, 640.

⁴⁸⁰ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî‘u’l-cinâ‘î*, I, 640.

⁴⁸¹ İsrâ17/32.

⁴⁸² Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî‘u’l-cinâ‘î*, I, 640.

2.2.5.1.1.3. Zinanın Recm Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

Recm, “taşlayarak öldürme” anlamına gelmektedir.⁴⁸³ Terim olarak ise; zina eden evli/dul Müslüman kadın veya erkeği taş ve benzeri şeyleri atarak öldürmek şeklinde tanımlanmıştır.⁴⁸⁴ Recm cezasının meşrûluğu sünnete dayanmaktadır.⁴⁸⁵ Recm uygulanacak kişinin, şahitliği engelleyici herhangi bir durum olmayan dört erkek şahit ile suçunun sabit olması ve muhsan, hür, Müslüman olması gerekir. Ayrıca bu şartları taşıyan kimsenin recm cezası yerine getirilirken şu şartlara da uyulmalıdır.

a) Recmde bulunan her kişinin, taşı öldürme kastıyla atması gerekir. Attıkları taşlar mahkûmun canını yakıcı, oyalayıcı, eziyet edici bir şekilde olmamalı, mahkûmun çabucak ölümüne sebebiyet verici hareketlerle olmalıdır.

b) Recmde bulunan her kişinin, mahkûmun yüzüne taş atmaktan sakınması iyi bir hareket olarak görülür. Amaç her ne kadar öldürme olsa da baş gibi insanı temsil eden organa taşın atılmaması gerekmektedir.

c) Recm, devlet başkanı veya temsilcisinin huzurunda, halkın gözü önünde meydana, aleni bir şekilde yapılır.

d) Recm cezasında kullanılacak taşların boyutu, normal büyüklükte ve avucun içini dolduracak kadar olup cezalandırmanın maksadı dışında küçük veya büyük olmamalıdır.

e) Recm edilecek kişiye daha öncesinde zina suçu için verilen yüz sopa vurulmamalıdır.

f) Taşlamaya önce şahitler başlar, sonra hâkim, daha sonra da orada hazır bulunanlar devam eder.

g) Recmedilecek kimse için çukur kazılıp kazılmayacağı, İslâm hukukçuları arasında ihtilafli olsa da; hâkim uygun gördüğü takdirde, recmedilecek kimse için bir çukur kazılır ve kişi bu çukura sokularak recmedilir. Hâkim isterse çukur kazdırmadan da recmedilmesini emredebilir. Recmedilecek olan kadın ise, hâkim onun için göğsüne kadar bir çukur kazılmasını emreder.

⁴⁸³ İbn Manzûr, *Lisânü'l- Arab*, VI, 116; İbn'ül Hümâm, *Şerhu Fethu'l-ğadir*, V, 224; Hüseyin Esen, “Zina”, *DİA*, XLIV, 443.

⁴⁸⁴ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, IV, 10; Abdülkadir Üdeh, *et-Tesrî'u'l-cinâ'î*, II, 384; Hüseyin Esen, “Zina”, *DİA*, XLIV, 443.

⁴⁸⁵ Müslim, “Hudûd”, 12-14; Buharî, “Hudûd”, 30,34, 38, 46; Buharî, “Hudûd”, 21,22,25,28,29; Müslim, “Hudûd”, 22; Tirmizi, “Hudud”, 5.

h) Recm edilecek hamile olan kadının cezası, hamileliğinin nikâhtan veya zinadan olmasına bakılmadan çocuğunu doğuruncaya ve çocuğun annesine bağımlılığı sona erinceye kadar ertelenir.

i) Recm taşlayarak öldürmedir, bunun dışında ölüme sebebiyet verecek; kılıçla boyundan kesme, iple asıp idam ettirme vb. gibi bir şey ile ceza yerine getirilemez.

j) Taşlama sonucunda ölen kişi ailesine teslim edilir ve diğer ölümlere yapılan dini merasim yapılır, kefenlenir, namazı kılınır, defnolunur.⁴⁸⁶ Cezasını çeken bir suçlunun, ölümle sonuçlanan bir durumda, cenaze işlemlerinin, toplumun diğer fertleriyle aynı şekilde olması insanın insan olmasından kaynaklanan değeri, izzeti ve şerefine göz ardı edilmediği de dikkat çekicidir.

Bu esaslara ek olarak, İslâm hukukunda, suçlunun insanlık onurunu ve genel insanî duyguları incitecek uygulamalar yasaklanmış, suçluya hakaret ve beddua edilmemesi, onun için Allah'tan mağfiret ve merhamet dilenmesi emredilmiştir. Ayrıca İslâm hukuku cezanın yerine getirilmesi sırasında herkese eş değer davranılması, suçluya yargı kararında belirtilenden başka ya da onu aşan bir davranışın yapılmaması, işkence, eziyet türü şeylerden uzak durulması, suçluyu sadece verilen cezaî hüküm ölçüsünde cezalandırıp cezanın başkaca hasar meydana getirmemesinin sağlanması, suçlunun hamile veya süt emziriyor olması gibi hallerde infazın geciktirilmesi, infazda makul sürenin aşılması gibi niteliklerin üzerinde de önemle duruyor olması insanî esaslara sadık kalınmasının teminine, cezanın uygulanmasında suçlunun hukukunu gözetmeye ve cezanın beklenen gayeyi yok edici aşırılıkları önlemeye yönelik çaba olarak anlaşılmalıdır.⁴⁸⁷

Öte yandan, Hz. Peygamber (s.a.v), zina itirafında bulunan kişilere hemen ceza uygulamayıp bazı suç fâillerini defalarca geri göndermiş, recm cezasını uygulamada diğer cezalara oranla çok daha isteksiz davranmış, ağır bir suç olması hasebiyle suç sabit olmadan gizli olmasını tavsiyede bulunmuş, cezanın yerine getirilmesini tehir etmiş, hiçbir suçta dört şahit getirilmesi şart koşulmamışken zina suçunda bu şartı getirmiş

⁴⁸⁶ Serâhsî, *el-Mebsût*, IX, 72-73; Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 341; Şeyh Nizâm, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, s. 159; İbnü'l Hümâm, *Şerhu Fethu'l-ğadır*, V, 228; Molla Hüsrev, *Dürrü'l-hükkâm*, II, 64; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, IV, 11-16; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'î*, II, 445-448; Hüseyin Esen, "Zina", *DİA*, XLIV, 443; Şükrü Özen, "İnfaz", *DİA*, c., XXII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, 290-291; İbrahim Çalışkan, "İslâm Hukukunda Zina Suçunun Mahiyeti ve Cezası", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1992, c. XXXIII, s. 95-96.

⁴⁸⁷ Şükrü Özen, "İnfaz", *DİA*, XXII, 290-291.

olması,⁴⁸⁸ uygulamayı imkânsız olmasa da zor hale getirerek insanlık onurunu korumayı amaçlamıştır. Zira asr-ı saadette recm cezasının bir elin beş parmağı adedince dahi uygulanmamış olması,⁴⁸⁹ bu denli ağır bir cezanın caydırıcılığının kuvvetli olmasının yanı sıra, recmin ta'ziren verilmiş bir ceza türü olduğunu akla getirmektedir.⁴⁹⁰ Dolayısıyla İslâm ceza hukukunda, recm cezasını yerine getirirken, insani muamelelerin dışına çıkabilecek herhangi bir uygulama söz konusu olmamıştır.

Bu deliller sonucunda, İslâm ceza hukukunun, hükmettiği recm cezasının gereği olan taşlamanın, insanî esaslara uygun olup olmadığı çeşitli kimseler tarafından sorgulamalara sebep olsa da Allah tarafından belirlenen bu cezanın hikmetinin neslin ve insan nevinin bekasının muhafazası olduğu görülecektir. Zina haddinin recm (taşlanarak öldürme) yoluyla olması hükmünden zinanın önünü almanın amaçlanğı bilinmektedir. Fakat bu zina edenin boynunun vurulması, ölünceye kadar dövülmesi ya da belli sayıda sopa vurulması, hapsedilmesi gibi yollarla yapılmamakta, sadece recm yoluyla olması istenmektedir. Muhsan olmayan kimseye sopa ve hapis cezası uygun görülürken, muhsan kişinin cezasının recm gibi farklı bir yolla yapıldığı görülmüştür. Bütün bu cezalardaki miktar ve şekillerin içermiş oldukları maslahatları akılla kavranamaz bir durum arz etmektedir. Bu maslahatları kavrayamadığımızı göre bilemeyeceğimiz başka bir maslahatın bulunduğunu da görmekteyiz.⁴⁹¹

2.2.5.1.1.4. Değerlendirme

Kur'an ve sünnetle belirlenmiş olan cezai müeyyidelerden yola çıkarak, tecrübeler, İslam'ın öngördüğü cezaların insan tabiatına uygunluk arz ettiğini ortaya koymaktadır. Doğası gereği recâ ve ye's duygusuna sahip olan insan, yapacağı her eylemi, sergileyeceği her icraatı bu ümit ve korku durumunu hesaba katarak gerçekleştirir. Kişi zarar ve tehlike görmeyeceği bir olay ve fiil karşısında suç sayılan fiili rahatlıkla işlerken, doğuracağı tehlike veya zarar oranında ise o fiile girişimde bulunmayacaktır. O halde ceza hafif ve caydırıcı olmaz ise bu fiiller kaçınılmaz olurken, cezanın şiddetli ve katı olması halinde ise göreceği zarardan korkup o fiili

⁴⁸⁸ Sabri Erturhan, *İslâm Ceza Hukuku Etrafındaki Tartışmalar*, s. 308-309.

⁴⁸⁹ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'î*, I, 714-715.

⁴⁹⁰ Sabri Erturhan, *İslâm Ceza Hukuku Etrafındaki Tartışmalar*, s. 310; Yaşar Yiğit, *İslâm Ceza Hukuku Hükümlerin Yürürlüğü*, s. 56

⁴⁹¹ Şâtibî, *Muvâfakât*, III, 141.

işlemeyecektir.⁴⁹² İşte İslâm insanın bu fitri ve ruhsal özelliklerini göz önünde bulundurarak, kişiyi suç işlemeye sürükleyen sebeplerin karşısına ona suçtan vaz geçirecek müeyyideler koymak suretiyle mücadele ederken, insan nefsinin zinaya sürükleyen hissi amilleri yine hissi olan ve zinadan uzaklaştırıcı amillerle önlemiştir.⁴⁹³

İslam, gerek recm cezasını gerekse de celde ve sürgün cezalarını işkence amacıyla koymamış, insanın fitri özelliklerinden yararlanarak, şahsi öç almaların ve kan davalarının önünü alacak adaletli hükümlerle mağduru razı etmek için koymuştur. Suçluların şiddet ve zulmünden ortaya çıkan vahşetin suçludan yana olarak görmezden gelinmesi doğru değildir.⁴⁹⁴ Hem suçlu hem mağdur açısından bakıldığında suç işleyene gereken cezanın verilmesi kaçınılmaz olacaktır.

İslam'da suç kapsamında gayri meşru bedenî zevkin karşılığında öngörülen ve bir grubun gözetiminde uygulanması gereken, bedensel acı içerikli kırbaç, recm ve sürgün cezaları neslin varlığını hedef alan ve yeni nesillerin oluşmasının en ahlaklı yolu olan iffetli yaşam ve aile onurunun ihlal edilmesi karşılığı olarak değerlendirmek de mümkündür.⁴⁹⁵

İnsanlığın en büyük düşmanlarından ve en ciddi problemlerinden birisini teşkil eden zina, horlanmış ve birçok değerini kaybetmiş bir sınıfın doğmasına ve kişiliğin en önemli unsuru olan iffetin yitirilmesine sebep olur. İffetin kaybolması ise kişinin cemiyet içinde izzet ve itibarını kaybetmesine, bu yüzden de başka ahlak dışı fiilleri yapabilecek hale gelmesine yol açabilir.⁴⁹⁶

Bu bağlamda, zina her ne kadar belirli kişiler arasında meydana gelse de doğurdukları zararlar bakımından hiçbir zaman kişisel bazda kalmamaktadır.⁴⁹⁷ Bu yüzden İslam'da zina suçu, dini, içtimai, iktisadi, ahlaki, tıbbi sarsıntılara ve çöküntülere yol açıp özellikle aile onuru müessesesinin yıkımına sebebiyet verdiği için

⁴⁹² Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, I, 714-715.

⁴⁹³ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, I, 660.

⁴⁹⁴ Nazım Büyükbaş, *Klasik İslâm Hukukçularına Göre Cezalandırmanın Gayesi* (Yayımlanmamış doktora tezi), s. 171.

⁴⁹⁵ Suat Erdoğan, "İslâm Hukukunda Kişisel ve Toplumsal Hak ve İhlalleri Karşılığında Öngörülen Cezalar ile İbadet Kapsamındaki Cezaların Mukayesesi", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2014, sy. 24, s. 288.

⁴⁹⁶ Nebi Bozkurt, "Fuhuş", *DİA*, c., XII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, 212-213.

⁴⁹⁷ Yaşar Yiğit, *İslâm Ceza Hukuku Hükümlerin Yürürlüğü*, s. 53.

titizlikle ele alınmıştır.⁴⁹⁸ İslam, şerefli ve haysiyetli bir varlık olan insanın, nefsinin ve neslini ifsat edecek kötülükleri bertaraf etmek, temel hak ve özgürlüklerini güvence altına almak, hem dünya hayatında hem de ahirette kurtuluşa ve huzura ulaştırmak,⁴⁹⁹ güvenilir bir ortamda onurunu korumak ve yaşamını sürdürmek için önleyici, engelleyici, ciddi ve kalıcı hükümler getirmiştir.⁵⁰⁰

Ayetlere ve Hz. Peygamber (s.a.v)’in uygulamalarına dayanarak verilen zina cezasının, insani niteliklere uygun olduğu görülmektedir. Zina cezası, dini korumak ve nesle yapılacak tecavüzleri önlemek amacı taşıdığından, suçluyu suç işlemeye ve sapıklık yapmaya devam etmekten alıkoyacak ceza tedbirlerinin bulunması kaçınılmazdır. Bunun yanında suçlara verilecek cezaların şiddetli olmasının sebebi, toplum yapısını korumak, güven ve düzenini sağlamak, ahlaki yozlaşmayı önlemek ve insanın kendi eliyle yok saydığı onurunu ve haysiyetini tekrar kazandırmaktır.

Ayrıca ağır olduğu iddia edilen zina cezasının varlığı, zina ile ana rahmine düşen çocukların oluşmasına engel olmaktadır. Zina ile bu çocukların hayatları ve onuru hiçe sayılmakta ve diğer çocuklara verilen değer verilmemektedir. Çok yönlü düşünüldüğünde bu cezada asıl maksadın insan onurunu korumak olduğu görülmektedir.

2.2.5.1.2. Kazf (Zina İsnadı/İffete İftira) Suçu ve Cezası

Sözlükte “herhangi bir şeyi atmak”⁵⁰¹ anlamına gelen kazf kelimesi, bir İslâm hukuku terimi olarak; haddi gerektiren belirli suçlardan birinin adı olup bir kimseye ayıplama ve sövmek maksadıyla zina isnat etmek,⁵⁰² muhsan olan bir şahsa zina nispet etmek veya bir kimsenin nesebini reddetmek⁵⁰³ manasına gelir. Ya da cezai sorumluluğu olan bir kimsenin, iffetli bir şahsa onur ve şerefini zedeleyecek nitelikteki kelimeleri isnat etmesidir.

⁴⁹⁸ Ahmet Vanlıoğlu, “Zina ve Zararları”, *Diyanet İlmî Dergi [Diyanet Dergisi]*, 1992, c. XXVIII, sy. 4, s. 52.

⁴⁹⁹ Fuat Karabulut, “Recm Cezasının Hz. Peygamber’in Uygulamaları Işığında Değerlendirilmesi”, *EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler -*, 2012, XVI, sy. 50, 109.

⁵⁰⁰ Ahmet Vanlıoğlu, “Zina ve Zararları”, *Diyanet İlmî Dergi [Diyanet Dergisi]*, 1992, c. XXVIII, sy. 4, s. 38.

⁵⁰¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-‘Arab*, XII, 48; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 229.

⁵⁰² İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, IV, 43; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 229.

⁵⁰³ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, IV, 137; Şeyh Nizâm, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, II, 174; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 93; Zeylâî, *Tebyînü'l-hakâ'ik*, III, 616; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'î*, II, 455; Hamza Aktan, “Kazf”, *DİA*, c., XXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, 148.

Kazf suçunun haram olduğu, Kitap, sünnet ve icma delilleri ile sabittir.⁵⁰⁴ Nitekim “*Namuslu kadınlara zina isnat edip sonra da dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun. Artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin. İşte bunlar fasık kimselerdir.*”⁵⁰⁵ ayetiyle “*Onlar (iftiracılar) bu iddealarına dair dört şahit getirselerdiler ya! Mademki şahitler getirmediler; işte onlar Allah yanında yalancıların ta kendileridir.*”⁵⁰⁶ ayeti kazf suçunun haram olduğunu belirtirken, Hz. Peygamber (s.a.v) de “*Helak edici yedi şeyden kaçının*” buyurduğunda ashab-ı kiram; “*Nedir onlar Ey Allah'ın Resulü?*” diye sordular. Hz. Peygamber (s.a.v); “*Allah'a şirk koşmak, sihir (büyü) yapmak, Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı kimseyi öldürmek, faiz yemek, savaş sırasında ordudan kaçmak, iffetli ve hiçbir şeyden habersiz kadına zina isnadıyla iftira etmek*” şeklindeki cevabıyla bu suçun ne derece büyük bir günah olduğuna işaret etmiştir.⁵⁰⁷

Bu delillerden hareketle, bir kimsenin zina fiili işlediğini iddia edip de dört tanıkla iddiasını ispat edemeyen kimseye dünyevi olarak iki ayrı müeyyide konulmuş olmaktadır:

1. Aslı ceza; sopalamadır.(Celde)
- 2.Tâbi ceza; şahitliğin kabul edilmemesidir.⁵⁰⁸

İslâm ceza hukukunda, kazf suçu için biri aslî diğeri de tâbi (ek) olmak üzere iki tane ceza öngörülmüştür. Ancak “*O ağır iftirayı uyduranlar, sizin içinizden bir güruhtur. Bu iftirayı kendiniz için kötü bir şey sanmayın. Aksine o sizin için bir hayırdır. Onlardan her biri için, işledikleri günahın cezası vardır. İçlerinden (elebaşılık ederek) o günahın büyüğünü üstlenen için ise ağır bir azap vardır.*”⁵⁰⁹ ayeti bu dünyevi müeyyidelere ek olarak ahirette büyük bir azap görecekları bildirilerek, kazf suçu işleyenlerin, yalancı ve fasık sayılması, çift yönlü dünyevi-uhrevî olarak ceza verileceği

⁵⁰⁴ Yaşar Yiğit, *İslâm Ceza Hukukunda Hükümlerin Yürürlüğü*, s. 61.

⁵⁰⁵ Nur 24/4.

⁵⁰⁶ Nur 24/13.

⁵⁰⁷ Müslim, “İman”, 38; Ebu Davud, “Hudud”, 34.

⁵⁰⁸ Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, III, 348; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l müctehid*, IV, 138, 141; Kâsânî, *Bedâ'î*, IX, 267; Şeyh Nizâm, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, II, 174, 180; Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâ'ik*, III, 616; Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-bâliğa*, II, 511-512; Meydânî, *el-Lübâb*, s. 627-631; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, II, 491.

⁵⁰⁹ Nur, 24/11.

belirtilmektedir.⁵¹⁰ O halde, İslâm hukukunda kaziften doğan manevi zararın tazmin şekli, birisi maddi, üçü de manevi olmak üzere dört türdür. Kur'an tarafından öngörülen bu dört tazmin şeklinden maddi olanı, kazf yapana seksen sopa vurmaktır. Manevi olan diğer üç tazmin şekli ise, kazif yapan kişinin ebedi olarak şahitliğinin kabul edilmemesi, fasık ve yalancı sayılmasıdır. Kazfe uğrayan kişi davacı olduğu takdirde, kazif yapan kişiye bu maddi ve manevi müeyyideler tatbik edilirken, aksi durum söz konusu değildir.⁵¹¹

Kur'an'ın, kazf suçuna maddi ve manevi olarak çift yönlü bir müeyyide getirmesindeki temel amaç, ulu orta herkesin birilerinin aleyhinde zina iftirasında bulunarak, onların namuslarının yara almasına ve onurlarıyla oynanmasına engel olmaktır. Ayrıca iftiraya uğrayan kişinin, suçsuzluğunun ortaya konmasıyla, kırılan gönlünü, yaralanan haysiyet ve şeref duygusunu tamir etmek olmalıdır.⁵¹²

2.2.5.1.2.1. Kazfın Aslî ve Tâbi (Maddi-Manevi) Cezasının İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

İffete iftira suçu sabit olması durumunda, suçluya seksen sopa vurulur.⁵¹³ Bu ceza, asıl ceza olup miktarı artırılıp azaltılmadığı gibi yerine başka bir ceza da tatbik edilemez.⁵¹⁴

Zina cezası başlığı altında sopa cezasının, nasıl uygulanacağı, hangi kurallara göre hareket edileceği ve insani niteliklere ne kadar önem verildiğinden bahsedildi. Kazf suçunda da sopa cezası olduğu için, aynı şekilde kazf cezası verildiğinde de bu şartlara uyulması gereklidir. Ancak zina cezasından farklı uygulamalar da söz konusu olduğundan bunlara açıklık getirilecektir. Kazf cezası yerine getirilirken uyulması gereken şartlar şunlardır:

a) Kazfe öngörülen dayak cezasında vuruş sayısı (zinadan) az olduğu gibi, vuruş şiddeti de zina cezasına nazaran daha hafiftir.

⁵¹⁰ Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-bâliğa*, II, 512; Abdullah Benli, "İslâm Hukukunda İnsan Onuru", *Kutlu Doğum Haftası "Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu"*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 314.

⁵¹¹ Abdullah Benli, "İslâm Hukukunda İnsan Onuru", *Kutlu Doğum Haftası "Hz. Peygamber ve İnsan Onuru" Sempozyumu* 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 315.

⁵¹² Abdullah Benli, "İslâm Ceza Hukukunda İnsan Onuru", *Kutlu Doğum Haftası "Hz. Peygamber ve İnsan Onuru" Sempozyumu*, Konya, 2013, s. 315.

⁵¹³ Nur 24/4.

⁵¹⁴ Ebû Ya'îlâ, *el-Ahkâmü's-sultâniyye*, s. 270; Nevevî, *el-Mecmû'*, XX, 51; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'i*, I, 155; Yaşar Yiğit, "İnsanlık Onur ve Şerefının Korunması Açısından Kazf Suçu ve Cezasının Değerlendirilmesi", *Diyanet İlmî Dergi*, 2004, XL, sy. 4, s. 131-144.

b) Ayrıca diğer cezalardan(zina ve içki) farklı olarak infaz esnasında suçlunun elbiseleri (kürk ve pamuklu kaftan gibi kalın giyecekleri hariç) de çıkarılmaz.⁵¹⁵ Çünkü söz konusu suç, gerçeğe de yalana da ihtimali olan bir iftira üzerine kurulmuş olup, kesinlik arz etmeyen bir konudur.⁵¹⁶

c) Tek seçenekli cezalar içermesi hasebiyle hâkim, her ne kadar cezanın türünde veya sopanın sayısında değişikliğe gidemese de cezanın infazında kullanılan sopanın vasfını (kalınlığı/inceliği) ve vuruş şiddetini maslahata binaen değiştirebilir.⁵¹⁷

d) Kazf suçu işleyen kimsenin, sopa cezası sonrasında, şahitliğinin kabul edilmemesinin celde cezasıyla bedenine ezâ vermesi gibi kalbine de elem veren bir müeyyide olduğu, şahitliğinin reddedilmesinin suçun kendisiyle meydana geldiği mahalde uygulanan tamamlayıcı bir yaptırım olduğu açıktır.⁵¹⁸ Bu cezanın verilmiş gayesi onurun temizlenmesi düşüncesine dayanmaktadır.

e) Zina iftirasına öngörülen celde cezası, toplum huzurunda ifa edilir. Bu itibarla cezanın, herkesin huzurunda icra edilmesi, mağdurun aklanması ve yitirdiği saygınlığı yeniden kazanması anlamına gelir.⁵¹⁹

f) Kâzifin ithamını makzûfün huzurunda ve onun yüzüne karşı yapmış olması gerekmez. Makzûfün gıyabında yapılan ve usulüne uygun şekilde ispat edilen bir ithamla da kazf suçu oluşur. Böylece ithamın bir cemaat huzurunda yapılmış olması gerekmeyip iki kişi yanında söylenmiş olması suçun oluşması için yeterlidir. Bu durumda kazf iftirası, ister suçlu ile mağdur arasında olsun isterse de umumi bir alanda yapılmış olsun suçlu hakkında ceza tertip edilmesi anlamını taşır.⁵²⁰ İslam'ın işlenen suçlarda gizlilik ve aşıkârlık vasfına önem vermeyişinin sebebi, insanın şerefini bir tek ölçü ile ölçüp değerlendirmemesidir. Çünkü İslam'a göre, insanın şerefi ve kıymeti durumlar ve şartlarının değişmesiyle değişen bir şey değildir. İnsanın bizzat kendisine göre kıymeti ne ise, diğer insanlar nezdinde de kıymeti odur. Kendine göre, gizli bir yerde keramet durumu, şerefine ise aynı durumu herkes huzurunda da koruması

⁵¹⁵ Şeyh Nizâm, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, II, 174; İbnü'l-Hümâm, *Şerhu Fethu'l kadir*, V, 319; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm*, II, 72; Meydânî, *el-Lübâb*, s. 627-631.

⁵¹⁶ İbnü'l-Hümâm, *Şerhu Fethu'l kadir*, V, 319; Meydânî, *el-Lübâb*, s. 627-631.

⁵¹⁷ M. Ebû Zehre, *el-Cerîme*, 281; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'î*, I, 130.

⁵¹⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 129; Nazım büyükbaş, "İslâm Ceza Hukukunda Haddlerin Caydırıcılığı", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2013, c. I, sy. 2, s. 114-115.

⁵¹⁹ Kâsânî, *Bedâ'î*, IX, 266; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 230.

⁵²⁰ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'î*, II, 478; Hamza Aktan, "Kazf", *DİA*, XXV, 149.

gerekir.⁵²¹ O halde kazf cezasında gizli-aşikâr ayrımının söz konusu olmayışı, insanın her an şerefli bir varlık olduğunu hatırlatmaktadır.

g) Kur'an-ı Kerim'deki, "Ancak tövbe edip bundan sonra ıslah olanlar müstesna. Çünkü Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."⁵²² ayeti kazf haddi uygulandıktan sonra suçlunun kesinlikle affedilmesi⁵²³ gerektiğini bildirerek, onun sürekli olarak suçluluk hissedip baskı altında tutulmasını istememektedir.⁵²⁴ İslam'ın suçlu kimsenin pişmanlığını göz önünde bulundurarak kazf için af yolunu açmasının nedeni, suçluyu hayata bağlayacak onurlu insan olma fırsatını tanıyarak itibar kazanmasını sağlamaktadır.

İslam'daki kazf için öngörülen cezanın, suçlunun özel durumu, mazeretleri, içinde bulunduğu olağanüstü durumun belirli nitelikler taşıması halinde cezaya karar veren mahkeme veya yetkili mercî tarafından ertelenmesi, bu öngörülen cezayı hafifleten veya düşüren genel sebepleri barındırması,⁵²⁵ af yolunun açık olması ve aleniyyeti şart koşmaması, cezaların insanı koruma gayesi taşıdığını göstermektedir.

Ayrıca zina iftirasında, haddin uygulanabilmesi için mağdurda aranan niteliklerin (ihsanın); iffetli, akıllı, müslüman, bâliğ ve hür olması gereğinden söz edilmiş olması, kazf suçu ve cezasını düzenleyen ayetin de genelde hür, mü'min erkek ve kadınlara yapılan zina iftiraları çizgisinde yorumlanmış olsa da ister hür ister köle, ister Müslüman ister gayr-i müslim olsun, namuslu iffetli bir kimseye zina iftirasında bulunan şahsa, ayette öngörülen cezanın uygulanmasına hukuki herhangi bir engel bulunmamaktadır. Çünkü ırz, namus, iffet ve insanlık onuru sadece hür mü'min erkek ve kadınlara özgü bir vakıa değil,⁵²⁶ inancı ve toplumsal yapıdaki statüsü ne olursa olsun namuslu, iffetli her ferdi içine almaktadır. Bu nedenle İslam'ın, temiz bir toplumun oluşmasına, ırzların ve ahlaki değerlerin tecavüzden masun olmasına son derece önem atfedip⁵²⁷ insan onurunu ayaklar altına almaya yönelik çok ağır bir saldırı

⁵²¹ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'i*, II, 478.

⁵²² Nur 24/5.

⁵²³ Ebû Ya'lâ, *el-Ahkâmü's-sultâniyye*, s. 270.

⁵²⁴ Abdullah Benli, "İslâm Hukukunda İnsan Onuru", *Kutlu Doğum Haftası "Hz. Peygamber ve İnsan Onuru" Sempozyumu*, Konya, 2013, s. 314.

⁵²⁵ Hasan Doğan, *İslâm hukukunda İftira Suçu ve Cezası*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2008, s. 203.

⁵²⁶ Yaşar Yiğit, "İnsanlık Onur ve Şerefının Korunması Açısından Kazf Suçu ve Cezasının Değerlendirilmesi", *Diyanet İlmî Dergi*, 2004, c. XL, sy. 4, s. 143-144.

⁵²⁷ Abdülkerim Zeydan, *Mecmû'atü buhûs fikiyye mu'âsıra*, Müessesetü'r risale, Beyrut 2011, s. 404.

olan, büyük manevi zararlara sebebiyet veren kazf suçuna⁵²⁸ bu denli ağır bir cezayı öngörmesi, insan onuru koruma hedefini gerçekleştirecek vesileleri meşru ve meğub kıldığını göstermektedir.

2.2.5.1.2. Değerlendirme

Irz ya da namus duygusu, şeref ve haysiyetiyle yaşamak isteyen onurlu bir kimsenin sahip olduğu en büyük değerlerden biridir. Irz ya da namus, bir insanın ister bizzat kendisi isterse ecdadıyla ilgili olsun övgü ve yergi mahallidir. Bu yüzden canı ve şerefi gibi koruduğu, eksilmesine ve ayıplanmasına karşı savunduğu kişisel varlık ya da değerlerinin en önemlileri arasında yer alır. Namusa dil uzatmak ya da iftira etmek, kuşkusuz sahibini rûhen sarsar, gönlünü kırar, onurunu zedeler, elem ve ıstıraplara neden olur, neticede kişiye maddi ya da manevi zararlar açar.⁵²⁹ İşte Allah katında saygın olan ve bu saygınlığını kendi çapında da devam ettiren insanın ırz, namus, şeref, izzet, haysiyet ve onurunu zedeleyici nitelikteki sözlü ve fiili tecavüzler, İslâm 'da yasaklanmıştır. Bu tür saldırıların önlenmesi için gerçekten ağır kabul edilebilecek türden maddi ve manevi müeyyideler getirilmiştir.⁵³⁰

Bu bağlamda; kazf, ceza (maddi) ve tazminat (manevi) unsurlarını birlikte içermektedir. Cezadır; çünkü kazf yapan kişi seksen sopa vurmak suretiyle bedeni olarak, şahitliğinin kabul edilmemesi, fasık ve yalancı sayılması yönüyle de manevi olarak cezalandırılmaktadır. Tazminattır; çünkü kazfe uğrayan kişi, kendisine iftira eden kişinin cezalandırılmasıyla manen teskin olmakta, bozulan morali kısmen düzelmekte, kırılan gönlü tamir edilmekte, namusuna sürülen lekeden temizlenmektedir.⁵³¹ İslam'da, uygulanan cezalar, insanların haklarına yöneltilecek saldırılara karşı adeta sigorta görevi icra etmektedirler.⁵³² İşte bu sigorta aynı zamanda insanın onurunu, şerefini, değerini de koruma altına almaktadır.

⁵²⁸ Kâsânî, *Bedâ'i'*, IX, 228.

⁵²⁹ Abdullah Benli, "İslâm Hukukunda İnsan Onuru", *Kutlu Doğum Haftası "Hz. Peygamber ve İnsan Onuru" Sempozyumu*, Konya, 2013, s. 311-312.

⁵³⁰ Yaşar Yiğit, "İnsanlık Onur ve Şerefının Korunması Açısından Kazf Suçu ve Cezasının Değerlendirilmesi", *Diyanet İlmî Dergi*, 2004, c. XL, sy. 4, s. 142.

⁵³¹ Abdullah Benli, "İslâm Hukukunda İnsan Onuru", *Kutlu Doğum Haftası "Hz. Peygamber ve İnsan Onuru" Sempozyumu*, Konya, 2013, s. 316.

⁵³² Yaşar Yiğit, "İnsanlık Onur ve Şerefının Korunması Açısından Kazf Suçu ve Cezasının Değerlendirilmesi", *Diyanet İlmî Dergi*, 2004, c. XL, sy.4, s. 131-144.

2.2.5.1.3. Şürb/ Sekr/Sarhoşluk/İçki İçme Suçu ve Cezası

Sözlükte “sarhoş olma, sarhoşluk”⁵³³ anlamlarına gelen sekr veya sükr kelimesi bir İslâm hukuku terimi olarak; kişinin içki veya uyuşturucu gibi maddeleri kullanması sonucunda ayıldıktan sonraki esnada söz ve fiillerini hatırlayamayacak kadar akli melekelerinin zaafa uğramasıdır.⁵³⁴ Sarhoşluk verici maddelerin kullanılmasının yasak olduğu Kitap, sünnet ve icmâ ile sabittir. Nitekim “*Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar ve fal okları ancak, şeytan işi birer pisliktir. Onlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan içki ve kumarla ancak aranızda düşmanlık ve kin sokmak; sizi, Allah’ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçiyor musunuz?*”⁵³⁵ ayeti sekr suçunun haram olduğunu belirtirken, Hz. Peygamber (s.a.v) de, “*Her sarhoşluk veren şey, hamırdır. Sarhoşluk verecek her şey de haramdır.*”⁵³⁶ “*Çoğu sarhoş edenin, azı da haramdır.*”⁵³⁷ “*Her kim şarap içerse ona dayak atınız*”⁵³⁸ buyurarak, sarhoşluk verecek her türlü içkinin yasak olduğunu dikkat kesmiştir. Enes b. Malik’in rivayet ettiği bir hadiste, Hz. Peygamber’in şarap içen bir şahsa hurma dalı ve ayakkabı ile vurduğu, Hz. Ebu Bekir’in kırk celde; Hz. Ömer’in sahabelerle istişare ettikten sonra hadd cezalarının en hafifi olan seksen celde vurduğunu dile getirmiştir.⁵³⁹

Kur’an-ı Kerim, sarhoş edici maddeleri kesin bir ifadeyle yasaklamakla beraber, bu yasağı ihlal eden kişiler hakkında nasıl bir ceza uygulanacağı konusunda bir açıklama getirmemiştir. İçkinin haramlığının kaynağı Kur’an-ı Kerim, cezasının kaynağı sünnet, celde sayısının kaynağı da icma ile yapılmıştır. Tatbikatı gösteren hadislerden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber (s.a.v.) bu suçu işleyenleri sopalatmıştır. Sopa hurma dalı, papuç, el ve elbisedir. Vuruşun kırk civarında olduğu tesbit edilmiştir. Hz Ebu Bekir bu cezayı kırk olarak uygulamışken; Hz. Ömer ise, kendi devrinde sahabe ile istişare etmiş ve “asgari haddin seksen kırbaç olduğu, sarhoşun da diliyle namusa sataşacağı” göz önüne alınmış, bu suçun cezası seksen kırbaç olarak kabul ve tatbik

⁵³³ İbn Manzûr, *Lisânü'l-‘Arab*, VII, 215.

⁵³⁴ M. Ebû Zehre, *Uşûlü'l-fikh*, s. 311; Abdulkemim Zeydan, *el-Vecîz*, s. 128; İbrahim Kafi Dönmez, “Sarhoşluk”, *DİA*, c., XXXVI, Ankara 2009, 141.

⁵³⁵ Maide 5/90-91.

⁵³⁶ Müslüm, “Eşribe”, 7; Ebu Davud, “Eşribe”, 5.

⁵³⁷ Tirmizi, “Eşribe”, 3; Ebu Davud “Eşribe”, 5.

⁵³⁸ Ebu Davud, “Hudud”, 36.

⁵³⁹ Ebu Davud, “Hudud”, 35.

edilmiştir.⁵⁴⁰ Hz. Ömer'in bu ilavesi sarhoşun, insan onuruna karşı yapacağı sataşmanın karşılığıdır.

2.2.5.1.3.1. Şürbün Celde Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

Müslüman mükellef bir kimse, bilerek sarhoş edici maddeleri, az ya da çok olmasına bakılmaksızın içilmesi durumunda suçluya seksen celde vurulur.⁵⁴¹ Celde cezasının uygulama şekli ve niteliklerini zina suçu başlığı altında ayrıntılı bir şekilde bahsedildiğinden bu bölümde tekrardan vermeyip, celde cezasının farklı yönleri ele alınacaktır. Sarhoş kimseye ceza verilirken şu özelliklere riayet edilmelidir:

a) İçki içme ve sarhoşluk cezaları, zina cezasından daha hafif, iftira cezasından daha şiddetli bir tarzda değnek ile icra edilir.⁵⁴²

b) İçki içene had cezası uygulanırken kalın olabilecek elbiseleri çıkartılır. Çünkü zinadaki gibi bu suçun sonuçları da ağır olduğundan, acıyı bedeninde doğrudan duyması için, elbiselerinin çıkarılması gerekmektedir.⁵⁴³

c) Sarhoş kimseye, ceza sarhoşken uygulanmaz, akli başına gelene kadar bekletilir. Çünkü ceza suçtan men etmek adına konulmuştur. Sarhoş kişi tam manasıyla verilen cezayı düşünemeyeceğinden ceza amacı yerine gelmiş olmamaktadır.⁵⁴⁴

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda; sarhoşluk verici maddeleri kullanan kimselere, insani özelliklere dikkat edilerek ceza tatbik edildiği görülmektedir. İslâm hukukunda, sarhoş kimseye, sarhoşken ceza uygulanmaması cezanın verilmiş gayelerine aykırı olmakla beraber, bu kimsenin yaralanan onurunu cezayla tekrar kazanmasını idrak edemeyeceğinden dolayı olabilir.

2.2.5.1.3.2. Değerlendirme

Sarhoşluk verici maddelerin hepsi temel insani değerlerin tamamını tehdit etmektedir.⁵⁴⁵ Bu yüzden içki öncelikle akli ve zihni melekeleri etkilemekte,⁵⁴⁶ bu da

⁵⁴⁰ Maverdî, *el-Ahkâmü's-sultâniyye*, s. 306-307; Ebû Ya'lâ, *el-Ahkâmü's-sultâniyye*, s. 269; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, IV, 149-150; Nevevî, *el-Mecmû'*, XX, 112-113; Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-bâliğa*, II, 521; Meydânî, *el-Lübâb*, s. 628.

⁵⁴¹ Serâhsî, *el-Mebsût*, XXIV, 30; Nevevî, *el-Mecmû'*, XX, 112; Şeyh Nizâm, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, II, 174; Zeylaî, *Tebyinü'l-hakâ'ik*, III, 608.

⁵⁴² Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, III, 338; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 97; İbnü'l-Hümâm, *Şerhu Fethu'l-Kadir*, V, 301.

⁵⁴³ Serâhsî, *el-Mebsût*, IX, 72; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm*, II, 69.

⁵⁴⁴ Şeyh Nizâm, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, II, 164; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 98; İbnü'l-Hümâm, *Şerhu Fethu'l-Kadir*, V, 308; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm*, II, 70; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'î*, II, 507.

sarhoşun söz ve fiillerinde mantık unsurlarının dışına çıkmasına sebep olmaktadır. Mantıklı düşünme ve davranma yeteneği geçici de olsa devre dışı kalan kişinin şahsiyetinin sarhoşluk öncesine göre önemli oranda yara alması, şahsi bir erozyona uğraması bir yana, bu şuur kaybı kişiyi hırsızlık, zina, iftira hatta ölümle sonuçlanacak fiilleri işlemeye aday haline de getirecektir. Ayrıca içkinin alışkanlık haline getirilmesi şahsın, zaman içerisinde iffet, hayâ, sadakat gibi ahlaki, insani ve dini değerlerden tamamen soyutlanmasına da neden olacaktır. İçkinin sebebiyet verdiği bu olumsuzları tesbit bağlamında ayette⁵⁴⁷ içkinin düşmanlık ve buğza kaynaklık ettiği ve Allah'a ibadetten alıkoyduğu da belirtilmiştir.⁵⁴⁸ İşte içki cezasının en önemli hikmeti, bu bireysel ve toplumsal zararların önlenmesidir.⁵⁴⁹

Günümüzde gelişen ilimler, içkinin sağlığa zararını, vücudun ve aklın zaafa uğramasına sebep olduğunu, çoğu kere deliliğe, kronik akıl hastalığına yol açtığını, kısırlığa sebep olduğunu, bedeni ve akli olarak çöküntüye uğrattığını ispatlamaktadır. Başarının azalmasına ve zekâ geriliğine sebep olduğu yeni ilmi gelişmeler ve tespitlerle ortaya konulmuştur. İşte bu tespitlerin hepsi bize İslam'ın görüşünü ve verilen cezanın doğruluğunu desteklemektedir.⁵⁵⁰

İslâm ceza hukukunda içkinin yıkıcı etkilerinden insanları korumak için celde cezasını tayin edilmiştir. Çünkü içkiyle zihni melekelerini kaybeden kimse insan onurunu zedeleyebilecek her türlü suça açık hale gelebilir. Kişi kendisine zarar verdiği gibi başka insanlara da zarar vereceği düşünüldüğünde, hem kendi onurunu, hem de suçu olmayan insanların onurunu tehdit etmektedir. İşte İslâm hukuku, bu cezai yaptırımıyla hem kişinin hem de diğer insanların haklarını güvence altına alarak onurlarını korumaktadır.

2.2.5.1.4. Hırsızlık (Sirkat) Suçu ve Cezası

Hırsızlık kelimesi, *sirkat* ve *serika* kelimeleriyle anlam bulurken, sözlükte; başkasına ait bir şeyi gizlice almak⁵⁵¹ anlamına gelir. Bir İslâm hukuku terimi olarak

⁵⁴⁵ Sabri Erturhan, *İslâm Ceza Hukuku Etrafındaki Tartışmalar*, s. 215.

⁵⁴⁶ Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-bâliğa*, II, 502; Sabri Erturhan, *İslâm Ceza Hukuku Etrafındaki Tartışmalar*, s. 215.

⁵⁴⁷ Maide 5/90-91.

⁵⁴⁸ Şâtıbî, *el-Muvâfakât*, II, 74; Sabri Erturhan, *İslâm Ceza Hukuku Etrafındaki Tartışmalar*, s. 215.

⁵⁴⁹ Abdülkerim Zeydan, *Mecmû'atü buhûs.fikhiyye mu'âsıra*, s. 395-397.

⁵⁵⁰ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'i*, II, 497.

⁵⁵¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, VII, 174; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 22.

hırsızlık; tam ehliyetli bir şahsın, mülkiyetinde ve mülkiyet şüphesi altında bulunmayan, kanunlarca belirlenen şartları taşıyan ve belli bir miktara da ulaşan, başkasının gözetimi altındaki bir malı, serbest iradesiyle zimmetine geçirmek kaydıyla gizli bir şekilde almasıdır.⁵⁵² Hırsızlık suçunun yasak oluşu Kitap, sünnet ve icma ile sabittir. Nitekim “*Yaptıklarına bir karşılık ve Allah’tan caydırıcı bir müeyyide olmak üzere hırsız erkek ile hırsız kadının ellerini kesin.*”⁵⁵³ ayeti ve Hz. Peygamber (s.a.v)’in Mekke’nin fethi sırasında hırsızlık yapan soylu bir kadın için şefaet talebinde bulunan sahabeye “*Muhakkak ki, İsrail oğulları arasında şerefli biri hırsızlık ettiği zaman onu cezasız bırakırlar, zayıf biri hırsızlık yaptığı zaman ise (onun elini) keserlerdi. Ben, çalan kadın (kızım) Fatıma bile olsaydı muhakkak onun da elini keserdim*”⁵⁵⁴ şeklindeki hadisi hırsızlık suçunun haram ve ceza gerektirdiğini ifade eder.⁵⁵⁵ Hırsızlık suçunun haram olduğunu ve bu suçu işleyen şahsa el kesme cezasının tatbik edileceği konusunda İslâm hukukçuları arasında da ittifak vardır.⁵⁵⁶

Hırsızlığın cezası bu suçu ilk defa işleyen şahsın sağ elinin bilekten kesilmesidir. İkinci defa hırsızlık yapan kişinin ise sol ayağı topuktan kesilir. Bu iki ceza uygulandıktan sonra yeniden hırsızlık yapan kimse için, tövbe edinceye kadar hapis cezası verilir.⁵⁵⁷ Çalınan malın da iadesi gereklidir.⁵⁵⁸ Çünkü suçlu meşru yollardan elde edemediği malı gayri meşru yollarla elde etmeye çalışmış, topluma güvensizlik vermiş ve ortamı huzursuzlaştırmıştır. Bu ve benzeri suçları işleyen, yakalandığında cezasını çekmesi ve çaldığı malları tazmin etmesi zaruridir.⁵⁵⁹ Hapis cezasıyla suçluya ceza vermekten ziyade onun tövbe edip ıslah olmasına imkân hazırlamak ve bu zaman zarfında fâilin, topluma verebileceği muhtemel zararları önlemek amaçlanmaktadır.⁵⁶⁰ Hırsızlık cezasının da verilmesindeki gaye yine insan onurunu korumaktır.

⁵⁵² Ebû Ya’lâ, *el-Ahkâmü’s-sultâniyye*, s. 266; Kâsânî, *Bedâ’i*, IX, 272; Şeyh Nizâm, *el-Fetâva’l-Hindiyye*, II, 185; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 102; İbnü’l-Hümâm, *Şerhu Fethü’l-kadir*, V, 304; Molla Hüsvrev, *Dürerü’l-hükkâm*, II, 77.

⁵⁵³ Maide 5/38.

⁵⁵⁴ Buhari, “Hudud”, 12; Müslim, “Hudud”, 8-9.

⁵⁵⁵ Şâtübî, *el-Muvâfakât*, IV, 256-257.

⁵⁵⁶ Serâhsî, *el-Mebsût*, IX, 133.

⁵⁵⁷ Ebû Yûsuf Ya’küb b. İbrâhîm b. Habib b. Sa’d el-Kûfî, *Kitâbü’l-Harâc*, y.y., Kahire ts. , s. 190; Cessâs, *Ahkâmü’l-Kur’ân*, III, 518; Ebû Ya’lâ, *el-Ahkâmü’s-sultâniyye*, s. 266; Serâhsî, *el-Mebsût*, IX, 166; İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-müctehid*, IV, 185; Şeyh Nizâm, *el-Fetâva’l-Hindiyye*, II, 198; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 111; Zeylâî, *Tebyînü’l-hakâ’ik*, IV, 45-47; İbn Âbidîn, *Reddü’l-muhtâr*, IV, 104.

⁵⁵⁸ Serâhsî, *el-Mebsût*, IX, 166; İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-müctehid*, IV, 185.

⁵⁵⁹ Ali Bardakoğlu, “Hırsızlık”, *DİA*, c., XVII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, 391.

⁵⁶⁰ Ali Bardakoğlu, “Hırsızlık”, *DİA*, c., XVII, 390.

2.2.5.1.4.1. Sirkatin El Kesme Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

Şer'i usulle ispat edilen ve bütün unsurları ihtiva eden hırsızlık suçuna ilk olarak ayete göre el kesme, yani kat'ı yed cezası verilir.⁵⁶¹ Burada elden kasıt sağ eldir.⁵⁶² El kesme cezası tatbik edilirken uyulması gereken ilkeler şunlardır:

a) Hırsızlık suçundan dolayı tatbik edilecek olan el kesme cezası işkence ve kötü muameleye yer verilmeksizin uygulanır.

b) İşlediği suçtan dolayı el kesme cezasını hak etmiş olan suçlunun cezası, en kolay usulle yerine getirilir.

c) Suçun sabit olması halinde, ilk defa yapılan hırsızlıktan ötürü sağ el bileğinden kesilir. Ardından insani bir uygulama olarak, kesilen ele yaranın diğer uzuvlara sirayet etmemesi için gerekli tıbbi müdahale yapılır.

d) El kesme cezası yerine getirilirken, suçlu gözetilir. Hırsızın el ve ayaklarından birisi zaten sakat, çolak, kesik veya ayak parmakları kesikse veya ayak parmakları yoksa diğer eli veya ayağı hiçbir zaman kesilmez. İhtiyaçlarını karşılamayan veya beslenemeyecek derecede uzuvları kesilmiş olan kimse, işkence içinde ölüme terk edilmiş olacağından hırsızın hali dikkate alınır ve cezası ona göre verilir. Cezanın gayesi hiçbir zaman aşamaz.⁵⁶³

e) Ceza infazının ilk olarak sağ elden başlaması, sol ayaktan başlamasından çok daha hafif bir durum arz etmektedir. Çünkü kişinin sağ elinin kesilmesi, başkasına muhtaç olmadan hayatını devam ettirebilmesi demek iken; sol ayağının kesilmesi artık ihtiyaçlarını başkaları olmadan giderememesi demektir.⁵⁶⁴ Bu yüzden hırsızlıktan dolayı verilecek olan ceza hırsızların helakine sebep olmamalıdır.⁵⁶⁵ Çünkü o bir insandır, insani özellikleri suçlu da olsa devam etmektedir.

⁵⁶¹ Mevsili, *el-İhtiyâr*, IV, 110; Zeylaî, *Tebyînu'l-hakâ'ik*, IV, 20; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm*, II, 77; Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-bâliğa*, II, 513; Meydânî, *el-Lübâb*, s. 632; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, II, 282; Ali Bardakoğlu, "Hırsızlık", *DİA*, XVII, 390.

⁵⁶² Serâhsî *el-Mebsût*, IX, 133; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 110; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm*, II, 82; M. Cevat Aksit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 109.

⁵⁶³ Serâhsî *el-Mebsût*, IX, 166,175; Şeyh Nizâm, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, II, 198; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 111; Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-bâliğa*, II, 516; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, IV, 104; Hakkı Aydın, *İslâm Ve Modern Hukukta İşkence*, s. 235; M. Cevat Aksit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 156.

⁵⁶⁴ Adnan Koşum, *İslâm Hukukunda Cezayı Ağırlaştırıcı Nedenler* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1999, s. 87.

⁵⁶⁵ Serâhsî, *el-Mebsût*, IX, 169; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 282.

f) El kesme işlemi suçlunun sağlığı dikkate alınarak ne çok soğukta ne de çok sıcakta icra edilir.⁵⁶⁶

Bu bilgilere ek olarak, Hz. Peygamber (s.a.v)'in suçun oluşmasında, ispatında ve cezanın infazında suçlu lehine son derece titiz davrandığı, şikâyetçisi bulunmayan veya toplum menfaatine mal olmamış suçları görmezlikten geldiği, affedici olmayı ve sulhu tavsiye ettiği, savaş ve yolculuk esnasında işlenen hırsızlıklara had cezasının uygulanmasını doğru bulmadığı da bilinmektedir.⁵⁶⁷ İnsanların refah seviyesinin yükseldiği zamanlarda el kesme cezası, hırsızlık suçunu işleyen herkese istisnasız uygulanmış olmakla beraber; kuraklık, afet, savaş vb. sebepler neticesinde açlık ve kıtlığın hüküm sürdüğü veya bol olup da malların değersiz olduğu zamanlarda el kesme cezası uygulanmamış olması⁵⁶⁸ kast unsurunun cezanın hafifletilmesinde bir faktör olabileceği şeklinde telakki edilebilir.⁵⁶⁹

Muazzam ve çok ince bir alt yapı oluşturarak, suça giden ve suça iten bütün sebepleri ortadan kaldırmak suretiyle, suçların işlenmesini önlemeyi hedef alan İslâm el kesme cezasını tatbik ederken, yukarıdaki bilgiler doğrultusunda hareket etme, işkence, eziyet gibi insan onuruyla bağdaşmayan uygulamalardan kaçınma, cezayı en kolay usulle yerine getirme, suçlunun şerefini koruma ve onurunu lekelememe gayelerini taşır.

Ayrıca el kesildikten sonra suçlunun, fazla kan kaybetmemesi ve sağlığının muhafazası için kesilen yere tıbbi müdahale yapılarak yalnız bırakılmaması, suçlunun maslahatı gereği yapılan uygulama olup, insan onur ve haysiyeti açısından önemli bir durum ihtiva etmektedir.

2.2.5.1.4.2. Değerlendirme

Tamamen merhamete dayalı, insani esaslara ve insan tabiatına uygun olan İslâm hukuku, gerçek bir yargılama sonucuyla adalete dayanarak verdiği hükümlerle hiçbir zaman insan şahsiyetini zedeleyecek işlemlere müsamaha göstermez.⁵⁷⁰ Hırsızlık

⁵⁶⁶ Serâhsî, *el-Mebsût*, IX, 169, 186; Şeyh Nizâm, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, II, 199; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, IV, 104; Ali Bardakoğlu, "Hırsızlık", *DİA*, XVII, 392-393.

⁵⁶⁷ Tirmizî, "Hudûd", 20; Nesâî, "Sârik", 16.

⁵⁶⁸ Ebû Dâvûd, "Hudud", 13; Tirmizî, "Hudud", 20.

⁵⁶⁹ Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 100.

⁵⁷⁰ Hakkı Aydın, *İslâm ve Modern Hukukta İşkence*, s. 227.

suçundan dolayı tatbik edilecek olan el kesme cezası da⁵⁷¹ işkence ve kötü muameleye yer verilmeksizin suç işlemeyi sanat haline getiren insanlar için uygulanır.⁵⁷²

Netice itibariye el kesme, hırsızlık karşılığı tertip edilen en uygun cezadır. Kur'an nassına dayanması hasebiyle kanuniliği tartışılmazdır. Aynı zamanda suçla orantılı adil bir cezadır. Bir şahsın malının zorla alınması veya çalınması bu mali gücün yani elin kesilmesi ve yok edilmesi demektir. Cezada amel cinsinden olacağına göre malın çalınmasına karşılık elin kesilmesi uygun cezadır.⁵⁷³ Bu ceza ile insanların mal ve can güvenlikleri temin edilmiş olmaktadır. Hırsızlık yapan el, kendisinde hastalık olan, kangren olmuş bir organ gibi düşünülerek hastalığın bütün vücuda yayılmaması için kesilmiş olabilir. Maslahat, elin kesilmemesi suretiyle hastalığın bütün vücudu sarmasında değil, aksine elin kesilmesi yoluyla diğer organların kurtarılmasındadır.⁵⁷⁴ Bu ceza da toplumun ve ferdin onurunun korunması amacıyla va'z edilmiştir.⁵⁷⁵

2.2.5.1.5. Yol Kesme (Hırâbe, Eşkiyalık, Teröristlik) Suçu ve Cezası

Sözlükte “savaş, öldürme, isyan etme” anlamına gelen⁵⁷⁶ hırâbe kelimesi, bir İslâm hukuku terimi olarak; Müslümanların veya zimmilerin mallarını ellerinden tegallüben ve mücahereten almak, hayatlarına kasdetmek, halkı korkuya düşürmek için bir takım kimselerin veya güç sahibi bir kimsenin yolları tutması anlamına gelir.⁵⁷⁷ Başka bir ifadeyle hırâbe, tedhiş ortamı oluşturan bir veya birden fazla fâilin cebir ve şiddet kullanıp yol keserek İslâm ülkesinde yaşayan Müslümanların veya bu ülkenin gayr-ı müslim vatandaşlarının can, mal ve seyahat hürriyetlerini ihlal etmeleri olarak tanımlanabilir.⁵⁷⁸ Yol kesme cezası Kur'an, sünnet, icma delilleriyle sabittir.⁵⁷⁹ Nitekim “Allah'a ve Resûlüne savaş açanların ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışanların cezası; ancak öldürülmeleri, yahut asılmaları veya ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi, yahut o yerden sürülmeleridir. Bu cezalaronlar için dünyadaki

⁵⁷¹ Şâtübî, *el-Muvâfaqât*, I, 257.

⁵⁷² Hakkı Aydın, *İslâm ve Modern Hukukta İşkence*, s. 235.

⁵⁷³ Sabri Erturhan, *İslâm Ceza Hukuku Etrafındaki Tartışmalar*, s. 196.

⁵⁷⁴ Muhammed Ali Sabuni, *Revaiü'l-beyân tefsiri ayati'l-ahkâm mine'l-Kur'ân*, Mektebetü'l Gazali, Dimeşk-Beyrut 1980, I, 555.

⁵⁷⁵ Sabri Erturhan, “İnsan Onuru Bağlamında İslâm Ceza Hukukuna Genel Bir Bakış”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2013, sy. 21,192.

⁵⁷⁶ İbn Manzûr, *Lisânü'l- 'Arab*, IV, 70.

⁵⁷⁷ Nevevî, *el-Mecmû'*, XX, 104; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 17.

⁵⁷⁸ Serâhsî, *el-Mebsût*, IX, 195; Kâsânî, *Bedâ'i'*, IX, 356.

⁵⁷⁹ Betül Badiğınli Okan, *İslâm Ceza Hukukunda Hırabe(Eşkiyalık) Suçunun Mahiyeti ve Hukuki Sonuçları*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010, s. 15-25.

bir rezilliktir. Ahirette de onlara büyük bir azap vardır”⁵⁸⁰ ayeti yol kesme suçunun haram olduğunu belirtirken, Hz. Peygamber (s.a.v.) de “*Her kim bize silah çekerse artık o bizden değildir*”⁵⁸¹ hadisiyle yol kesmenin büyük suç olduğunu ve yeryüzünde fesat çıkaran kimselerin İslâm’a nispet edilme şerefine bulunmadığını bildirmektedir. İslâm hukukçuları ise, adam öldürüp mal alan kişiye hadd cezası uygulanmasının gerekli görüldüğü, âdî bir cinayet olayının aksine yol kesme sırasında ölen ve malı alınan kişinin velisinin affı ile bu cezanın düşmeyeceği hususunda ittifak etmişlerdir.⁵⁸² Bu delillerden⁵⁸³ hareketle bu suç için dört ceza koyulmuştur.

1. Ölüm,
2. Öldürme ve asma,
3. El ve ayakların çaprazlama kesilmesi,
4. Sürgün edilmedir.⁵⁸⁴

Yol kesme ve yağma sayılan fiiller dört şekilde meydana gelir:

1. Yolcuları hem öldürmesi hem mallarını alması,
2. Yolcuları sadece öldürmesi,
3. Yolcuların sadece mallarını alması,
4. Yolcuları sadece korkutma ve yol emniyetini ihlal etmesidir.⁵⁸⁵

Ceza, işlenen suçun insan onuruna etkisi oranında artmakta veya eksilmektedir.⁵⁸⁶ Hırâbe suçunun amacı kamu düzeni, emniyet ve asayişin korunması, yol ve ulaşım güvenliği, insanların can, mal ve ırz emniyetini⁵⁸⁷ sağlayarak insan

⁵⁸⁰ Maide 5/33.

⁵⁸¹ Buhârî, “Fiten”, 7; Müslim, “Fiten”, 4.

⁵⁸² Serâhsî, *el-Mebsût*, IX, 197.

⁵⁸³ Maide 5/33.

⁵⁸⁴ Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, III, 511; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, IV, 193; Nevevî, *el-Mecmû'*, XX, 104-105; Şeyh Nizâm, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, II, 202-203; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 114; Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâ'ik*, IV, 67-69; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm*, II, 85; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, IV, 115; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, I, 656; Ali Bardakoğlu, “Eşkîya”, *DİA*, c., XI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995, 465.

⁵⁸⁵ Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, III, 511-512; Serâhsî, *el-Mebsût*, IX, 196-198; Kâsânî, *Bedâ'î'*, IX, 361-362; Şeyh Nizâm, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, II, 202-203; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 114-115; Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâ'ik*, IV, 68-69; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm*, II, 85; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, IV, 114; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, II, 647; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 289.

⁵⁸⁶ Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 375.

⁵⁸⁷ Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku Özel Hükümler*, s. 386.

onuruna hizmet etmektir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de “Yeryüzünde dolaşıp da, kendilerinden önce gelenlerin akıbetlerinin nasıl olduğuna bakmadılar mı? Elbette ahiret yurdu Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için daha iyidir. Hala aklınızı kullanmıyor musunuz?”⁵⁸⁸ ve “ O, yeryüzünü, sizin ayaklarınızın altına serendir. Haydi onun üzerinde yürüyün ve Allah'ın rızkından yiyin. Dönüş ancak O'nadır.”⁵⁸⁹ ayetleri insanın, seyahat ve yerleşme hürriyetiyle, istediği yere gitme ve istediği yerde ikamet etme hakkını verirken, bu hakkın usulsüz bir şekilde kişinin elinden alınmasının da cezayı hak ettiği doğal bir sonuçtur.

2.2.5.1.5.1. Hirâbenin Ölüm ve Asma Cezasının İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

İslâm hukukçuları, yol kesme eyleminde, hem yolcuları öldüren hem de mallarını alan suçluya, hangi cezanın verileceği hususunda ihtilaf etmiş olsalar da, böyle ağır suçu işleyen şahıslara ölüm ve asma cezası birlikte uygulanır.⁵⁹⁰ Asma cezası, suçluyu ağaca bağlayarak ellerinden asmaktır.⁵⁹¹ Asmaktan kastedilen idam etmek değil; el ve ayaklarından tahtaya bağlanmış şekilde, direğe asılmasıdır.⁵⁹² Bu ceza tatbik edilirken uyulması gereken şartlar şunlar olmalıdır:

a) Bu ceza türünde asma işleminin ölümden önce veya sonra tatbik edilmesi tartışmalı konu olsa da asma suçu müstakil bir ceza olduğundan, muhâribin canlı olarak asılması daha isabetlidir. Çünkü asmak, ağırlaştırılarak verilmesi gerekli bir cezadır. Ancak diri olan kimseye ceza verilebilir, ölü bir kişiye ceza verilemez.⁵⁹³

b) Asılan kişi uzun müddet öylece durması münasip değildir. Bu yüzden hukukçuların bazıları bu süreyi üç güne,⁵⁹⁴ bazıları cesedin kokmaya başlamasıyla sınırlarken; bazıları da bir miktar asma ile yetinilir derler. Bazıları ise, ceset kokmaya başlamadan suçun duyulmasına kadar asılabileceğini savunmuşlardır.⁵⁹⁵

⁵⁸⁸ Yusuf 12/109.

⁵⁸⁹ Mülk 67/15.

⁵⁹⁰ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, I, 652.

⁵⁹¹ Hüseyin Esen, “Muhammed Esed'in Hirâbe Suçuyla İlgili Ayetler için Yaptığı Meal-Tefsir Üzerine”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İzmir, 2004, 20, s. 151.

⁵⁹² Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 196.

⁵⁹³ Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 196; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, IV, 115.

⁵⁹⁴ Zeylâî, *Tebyînü'l-hakâ'ik*, IV, 72; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm*, II, 85; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, IV, 115.

⁵⁹⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 196; Nevevî, *el-Mecmû'*, XX, 105; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, I, 654.

c) Ölüm cezası ifa edilirken diğer cezalarda olduğu gibi kılıcın kullanılması gerekir.⁵⁹⁶

Bu bilgiler doğrultusunda; had cezaları için gereken özellikler hırâbe suçunu işleyen şahıslar için de aynen geçerlidir. O halde ceza verilirken aşırıya kaçmama, ifa edilen aletin canı en az derecede acıtan cinsten olmasına özen gösterme, cezayı düşürücü sebeplerin bulunması, özel durumlarda cezanın ertelenmesi, cenaze ve defin işlemlerinin diğer insanlardan bir fark gözetilmeksizin yapılması gibi özellikler, suçlunun işlediği suçun ağırlığına bakmaksızın, insani özelliklere göre hareket edildiğini göstermektedir. Bu suçtan doğan zararı gidermek için hem ferdin hem de toplumunun zedelenen onurunu tamir edilmeye çalışılmıştır.

2.2.5.1.5.2. Hirâbenin Öldürme Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

Yol kesen şahıslar yolcuların malını almaz sadece onları öldürürlerse, kendilerine ölüm cezası uygulanır.⁵⁹⁷ Öldürme cezası, kılıçla suçlunun boynunu vurmaktır.⁵⁹⁸ Bu ceza verilirken uyulması gereken şartlar şunlar olmalıdır:

İşlediği bir suçtan ölüm cezasını hak etmiş bir suçlu, bu cezasını en kolay bir şekilde çeker.⁵⁹⁹ Cezanın kılıçla uygulanmasının nedeni infazın acı çektirmeden mümkün olduğu kadar kısa sürede yerine getirilmesidir.⁶⁰⁰ Ölüm cezasının infaz edilmesinde diğer cezalarda olduğu gibi kılıcın kullanılması, İslam'ın ne kadar müsamahakâr bir din olduğunu gözler önüne sermektedir.⁶⁰¹

Suçun işleniş şekli suçun ağırlığını artırdığı gibi verilecek cezayı da arttırmaktadır.⁶⁰² Bununla birlikte İslam, cezayla caydırıcı önlemleri alırken insan tabiatını da bozmamaya özen göstermektedir. Bu bağlamda, İslâm hukukunda, ceza ifa edilirken; insani esasların dışına çıkılmama üzerine hassasiyet gösterilmesi insan şahsiyetinin korunduğunun delili olarak görülebilir.

⁵⁹⁶ Serâhsî, *el-Mebsût*, IX, 196, 197,199; Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâ'ik*, IV, 73.

⁵⁹⁷ Kâsânî, *Bedâ'i*, IX, 361; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'i*, II, 652.

⁵⁹⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 196; Hüseyin Esen, "Muhammed Esed'in Hirâbe Suçuyla İlgili Ayetler için Yaptığı Meal-Tefsir Üzerine", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İzmir, 2004, 20, s. 150.

⁵⁹⁹ Hakkı Aydın, *İslâm Ceza Hukukunda İşkence*, s. 228.

⁶⁰⁰ Sabri Erturhan, *İslâm Ceza Hukuku Etrafındaki Tartışmalar*, s. 176.

⁶⁰¹ Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 132.

⁶⁰² Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'i*, I, 656.

2.2.5.1.5.3. *Hirâbenin Kesme Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi*

Yol kesen şahıslar, mal alır başka bir suç işlemezlerse ve aldıkları mallar da nisap miktarına ulaşıyorsa, bu şahısların sağ elleriyle sol ayakları çaprazlama kesilir.⁶⁰³ El ve ayaklarının çapraz kesilmesi, sağ elin ve sol ayağın bilekten kesilmesini ifade etmektedir.⁶⁰⁴

Bu ceza hırsızlık cezasının konulduğu esaslar üzerine vazedilmiştir. Ama yol kesenin muvaffak olma ve kurtulma imkân ve fırsatı basit hırsızın imkân ve fırsatının iki katıdır. Bu yüzden cezanın ağır olması gerekir. Burada yol kesenin cezası iki defa hırsızlık etmiş kişinin cezasına eşittir.⁶⁰⁵ Ayrıca bu suçun cezasının ağır olmasının başka bir nedeni de toplumun huzur ve emniyeti aleyhine işlenmiş olmasındandır.

Zor kullanarak kişilerin mallarına el koyarak maddi ve mânevi zarar veren kimseler, mal edinme hakkı gibi şahsi bir hakka karşı yapılan bu saygısızlıkla hem bireyin hem de toplumun mal edinme onuruna ket vurmaktadırlar. İslâm'ın ise, alın teriyle kazanılmış olan mallara karşı, haksız olarak el uzatmaya çalışan insanları cezalandırmış olması, insan onurunu korumak adına nihai ve zorunlu bir müdahale niteliği taşımaktadır. Netice itibariyle bu ceza mağdur olan bireyleri tecavüzlere karşı koruyan bir müeyyide olarak görülmektedir.

Hirabe suçundaki el ve ayağın çapraz olacak şekilde kesilmesi keyfiyeti; hırsızlık suçunda uygulanan el kesme cezası başlığı altında ayrıntılı olarak anlatıldığından tekrar yer verilmeyecektir. Ancak İslam hukukunun bu cezayla, mağdur tarafın mal edinme hakkını koruyarak fesadı önleme gayretinde bulunduğu kadar, cezanın tatbiki sırasında suçlu tarafın insanî özelliklerini de ön plana alarak hareket etmesi insanın onurlu varlık olduğunu göstermektedir.

2.2.5.1.5.4. *Hirâbenin Sürgün Cezası ve İnsan Onuru Üzerinde Etkisi*

Yol kesen kişi, yolcuları yalnızca korkutur, dehşet verir de adam öldürmez ve mal almazsa onun cezası; Ebû Hanîfe ve Ahmed b. Hanbel'e göre sürgündür.⁶⁰⁶ İslâm hukukçuları, uygulanacak sürgün cezasını farklı şekillerde yorumlamışlardır.⁶⁰⁷

⁶⁰³ Serâhsî, *el-Mebsût*, IX, 200.

⁶⁰⁴ Ali Bardakoğlu, "Eşkiya", *DİA*, XI, 466.

⁶⁰⁵ Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-bâliğa*, II, 517-518; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'ü'l-cinâ'i*, I, 658.

⁶⁰⁶ Serâhsî, *el-Mebsût*, IX, 199.

⁶⁰⁷ Serâhsî, *el-Mebsût*, IX, 45.

Hanefilere göre sürgünden maksat suçlunun iyi hali tespit edinceye kadar hapsedilirken; Hanbelilere göre suçlunun bulunduğu beldeden çıkarılarak başka bir beldeye gönderilmesi ve iyi hali tespit edilene kadar hapsedilmesidir.⁶⁰⁸ Sürgün cezası ifa edilirken uyulması gereken özellikler şunlar olmalıdır:

- a) Hapislerde yatan mahkûmların yemesi, içmesi ve giyim masrafları devlet hazinesinden karşılanır. Ama çıkınca imkân dâhilinde kendilerinden alınır.
- b) Hiç kimse bağlı olarak geceyi geçiremez.
- c) Ölen mahpuslara da diğer Müslümanlara yapılan merasimlerin aynısı yapılır.
- d) Halini düzelten mahkûmlar serbest bırakılır.
- e) Kanunun tayin etmiş olduğu cezaların dışında kimse dövülemez. Çünkü mümin, her türlü haksızlığa karşı koruma altındadır.⁶⁰⁹

Yukarıdaki bilgilere bakılarak; İslâm hukuku, sürgün halinde bulunan kimsenin de şahsiyeti her türlü korunmuş olmaktadır. Suçlunun hapiste kendisini iyi hissetmesi için gereken tedbirlerin alınması da yine insana ve onuruna verilen kıymeti göstermektedir.

2.2.5.1.5.5. Değerlendirme

Hırâbe suçu, devlete karşı direnme, kanunlara başkaldırma, suç işleme amacıyla iş birliği yapma, alenen insanların yol güvenlikleri ve seyahat özgürlüklerini ihlal etme, yolcu olan insanların mal, ırz ve hayatlarına yönelik ihlalleri kapsar.⁶¹⁰ Hal böyle olunca hırâbe suçuna, ihlal edilen hakların çoğunluk teşkil etmesi sebebiyle diğer had cezalarının bileşkesi olarak, suçun ağırlığı oranında ceza tayin edilmiştir.⁶¹¹ Tertip edilen bu ceza, mağdurları hangi ölçüde rahatsız edip şereflerini rencide ettiyse yaptırımının da o denli ağır olması muhtemeldir.

Hırabe suçu şahıs aleyhine işlenen bazı suçları içerirken toplum aleyhine işlenmiş olan suçları da içerisinde barındırdığından; hem fertlerin hem de devletin onurunu zedeleyen bir davranış olması hasebiyle ağır suçlar kapsamında değerlendirilmektedir.

⁶⁰⁸ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, II, 650.

⁶⁰⁹ Buhari, “Hudud”, 9; M. Cevat Aksit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 158; Hakkı Aydın, *İslâm ve Modern Hukukta İşkence*, s. 242.

⁶¹⁰ M. Ebû Zehre, *el-Cerîme*, s. 130.

⁶¹¹ Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-bâliğa*, II, 518; Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 128.

İslâm hukuku, maslahatların korunması için öngörülen önleyici ilkelere uyulmadığında oluşması beklenen suçlara engel olma amacıyla bazı kanuni ceza ve müeyyidelerin bulunduğu, bu ceza ve müeyyidelerin caydırıcı olması için, şiddet içerdiği; ayrıca cezalar verilirken suçun tüm unsurlarıyla sabit olmasına dikkat edildiği, henüz yakalanmadan tövbe eden muhâriplerin şahsi haklar hariç amme cezalarının düşeceğini, şüphelerle had cezalarının düşürüldüğü, fakat suç sabit olunca cezayı uygulamaktan da kaçınılmadığı görülmektedir.⁶¹² Tüm bu niteliklerin varlığı, İslâm hukukunun suç ne kadar ağır olursa olsun, suçlunun insani vasıflarını ve hukukunu korumaya yönelik beklenen gayeyi gerçekleştirerek, aşırılıkları önlemeye gayret ettiği gözlenmektedir. Ayrıca İslâm hukuku, hırâbe cezasını, insanın yaşam hakkı, mülkiyet hakkı, şeref hakkı ve seyahat hakkı gibi doğal haklarının ihlalini önlemeye yönelik tedbir olarak da görülebilir.

2.2.5.1.6. İrtidâd/ Dinden Çıkma Suçu ve Cezası

İrtidad ya da riddet lügatta; dönmek, reddetmek, men ve def etmek, bir işten rucu' etmek⁶¹³ anlamlarındadır. İslâm hukuku terimi olarak irtidad; serbest irade ve temyiz gücüne sahip bir Müslümanın İslâm dinini terk etmesi veya açıkça başka dine geçtiğini itiraf etmesi olarak tanımlanabilir.⁶¹⁴ İrtidâd suçunun delili Kur'an ve sünnet ile sabittir. Nitekim “Sizden kim dininden döner de kâfir olarak ölürse, öylelerin bütün yapıp ettikleri dünyada da, ahirette de boşa gitmiştir. Bunlar cehennemliklerdir, orada sürekli kalacaklardır.”⁶¹⁵ ayeti ve Hz. Peygamber (s.a.v.)’in “Kim dinini değiştirirse onu öldürün”⁶¹⁶ hadisi dinden dönen kimseye gerekli muamelenin yapılmasına kaynak olarak gösterilmektedir.

İslâm ceza hukukunda bu suçu işleyen kimseye, ölüm,⁶¹⁷ ta'zir,⁶¹⁸ malın müsaderesi ve tasarruf ehliyetinin kısıtlanması gibi cezaların tatbik edilmesi uygun

⁶¹² Betül Badiğınli Okan, *İslâm Ceza Hukukunda Hırabe(Eşkıyalık) Suçunun Mahiyeti ve Hukuki Sonuçları* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010, s. 84.

⁶¹³ İbn Manzûr, *Lisânü'l-‘Arab*, VI, 133; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 340.

⁶¹⁴ İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, IV, 221, 224; M. Ebû Zehre, *el-Cerîme*, s. 164; Abdülkadir Êdeh, *et-Teşri'ü'l-cinâ'î*, II, 706; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, IV, 5; İrfan İnce, “Ridde”, *DİA*, c., XXXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, 88; Nihat Dalgın, “İrtidat ve Cezası”, *Kuran Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi*, 10, 11, 12, Ağustos-Eylül-Ekim, 1998, s. 172.

⁶¹⁵ Bakara 2/217.

⁶¹⁶ Ebu Davud, “Hudud”, 11; Tirmizi, “Hudud”, 25.

⁶¹⁷ Serâhsî, *el-Mebsût*, X, 98; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 145; Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâ'ik*, IV, 162; Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-bâliğa*, II, 523.

görülmüştür.⁶¹⁹ Bu cezalar tasnif edilirse ölüm cezası asli, ta'zir cezası bedel, malın müsaderesi ve tasarruf ehliyetinin kısıtlanması ise fer'i ceza olarak verilmektedir.⁶²⁰

İslâm şahıslara inanma ya da inanmama muhayyerliği vermektedir. Ancak küfrü yayma veya Müslümanların inanç akîdeleriyle alay etme özgürlüğünü hiç kimseye tanımamaktadır. İşte bunun gibi nedenlerle, kamu otoritesini korumak amacıyla, mürtede yetkili kimselerce ta'ziren ölüm cezası verilebilir. İslâm genel prensip olarak bir kimseyi zor kullanarak tehditle din kabul ettirme gayesi taşımaz. Aksine İslam, kişilerin imanlarını, hür iradeleri doğrultusunda bilgi temeline oturtma hedefi taşımaktadır. Nitekim bu konuda insanlara inanç hürriyeti tanıyan birçok ayet⁶²¹ söz konusudur. Yoksa bir şahsın, kamu otoritesine başkaldırmaksızın ve İslam'ı kötülemeye çalışmadan başka bir dini benimsemesi durumunda, ona ölüm cezası verilmez.⁶²² Yani sorunun din özgürlüğü değil toplumdaki dini birlik ve beraberlik duygusunu korumakla bağlantılı olduğu görülmektedir.⁶²³ O halde irtidat suçu Müslümanların inanç değerleriyle alay etme, insanların din ve vicdan hürriyetlerini ihlal anlamı taşıdığı için ölüm cezası hak olur. Çünkü İslâm insanların din ve vicdan hürriyetlerini koruma altına alır.

2.2.5.1.6.1. İrtidatın Aslî (Ölüm) Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

İrtidat eden kimseye, hakkında va'z edilmiş hükümleri uygulayabilmek için onun ilk önce irtidatının kesin olarak tespit edilmesi gerekmektedir. Yoksa bir Müslümana delilsiz irtidat etmiş demek büyük bir zulüm olur⁶²⁴ ki bu da insanları korumak için var olan hukuk kurallarına aykırı bir durum oluşturur. Aslî ceza tatbik edilirken uyulması gereken unsurlar şunlardır:

a) İrtidat suçunun ikrar ve şahadetler vasıtasıyla sabit olması durumunda cezaların infazından önce suçluya birtakım görevlerin yerine getirilmesi gerekir. İlk önce suçlunun irtidatına sebep olan durum açığa kavuşturulmalı, kafasındaki sorulara ve

⁶¹⁸ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, II, 727.

⁶¹⁹ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 146-147; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, II, 727.

⁶²⁰ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, II, 728.

⁶²¹ Gaşiye 88/21-22; Bakara 2/256; Yunus 10/99; Kehf 18/29.

⁶²² Abdülkerim Zeydan, *Mecmû'atü buhûs fıkhiyye mu'âsıra*, s. 416.

⁶²³ Nazım Büyükbaş, "İslâm Ceza Hukukunda Cezalandırma ve Maslahatların Korunması Arasındaki İlişki", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2013, I, sy. 34, s. 144-170.

⁶²⁴ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmîyye*, IV, 12.

şüphelere açıklıkla yanıt aranmalı ve bu suçtan nasıl kurtulacağı kendisine izah edilmelidir.⁶²⁵

b) Daha sonra kendisine istitabe adı verilen ve süresi üç günle sınırlı olan tevbe etme fırsatı tanınmalıdır. Üç günün sonunda eğer Müslüman olursa bırakılır, olmaz ise haklarında ölüm ilanı çıkarılmalıdır.⁶²⁶

c) Tövbe fırsatı tanınan kimseye, bu zaman zarfında baskı kurulmaması, aç-susuz bırakılmaması ve rahatsız edilmemesi⁶²⁷ gerekmektedir.

d) İkrar ve şehadetle sabit olup kesinleşen irtidad suçunda, dinden dönen kimsenin öldürülmesi kılıçla olur, ateşte yakılmaz. İşlediği bir suçtan ölüm cezasını hak etmiş bir suçlu, bu cezasını en kolay bir şekilde çeker. Ölüm cezası en kolay usulle yerine getirilir.⁶²⁸

Bu maddeler doğrultusunda; dinden dönen kimseye aslî ceza olan ölüm cezasını tatbik ederken mürtede çeşitli fırsatların tanınmış olması, ölüm cezasının şiddet ve işkenceye varmadan en kolay usulle yapılması, insani esasların ön planda tutulmuş olduğunu ve insan onuruna zarar vermekten kaçınıldığını göstermektedir.

2.2.5.1.6.2. İrtidatın Bedel Cezası ve İnsan Onuru Üzerinde Etkisi

Dinden dönen şahısın, tövbe vb. sebeplerle uygulanamayan aslî ölüm cezasına karşılık, bedel mahiyetinde, yerine geçecek ta'zir türünden bir cezayla cezalandırılmasına bedel cezası adı verilir. Bu ceza, sopa, hapis, para cezası cinsinden olabilir.⁶²⁹ Örneğin dinden dönen kadına ölüm cezası verilmez, yerine bedel mahiyetinde hapis cezası verilir.⁶³⁰

Mürtedin hapsedilmesi durumunda hapsin, mürtedin irtidat etmesinin cezası olarak değil, hem toplumu mürtedin yapabileceği saygısız davranış ve taşkınlıklardan korumak hem de toplumda mürtede karşı oluşabilecek infial hareketinden kendisini

⁶²⁵ Serâhsî, *el-Mebsût*, X, 98; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 145; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*, IV, 225.

⁶²⁶ Serâhsî, *el-Mebsût*, X, 98; Zeylâî, *Tebyînü'l-hakâ'ik*, IV, 161-162; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, IV, 225.

⁶²⁷ Murtaza Köse, *İslâm Kamu Hukuku Konusu Olarak İrtidat ve Mürtedin Hükümü*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1991, s. 75.

⁶²⁸ Hakkı Aydın, *İslâm ve Modern Hukukta İşkence*, s. 228.

⁶²⁹ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'î*, II, 727.

⁶³⁰ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, IV, 245; M. Ebû Zehre, *el-Cerîme*, s. 164.

korumak amacına yönelik olduğu anlaşılmaktadır.⁶³¹ Bu bakımdan İslâm hukukunda, gerek hapis cezası gerekse diğer cezaların hikmeti nazariyesi düşünüldüğünde, cezalandırmadaki amacın insanı ve onurunu korumak olduğu görülecektir.

2.2.5.1.6.3. İrtidatın Fer'i Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

İrtidat eden kimseye ölüm cezasına ilave olarak mallarının müsaderesi ve tasarruf ehliyetinin sınırlandırılması şeklinde fer'i cezalar verilir.⁶³²

Müsâdere, işlenen bir suçtan ötürü suçlunun malvarlığının tamamını veya bir kısmını mülkiyetinden alınması ve kamusal nitelik taşıyan bir kuruma devredilmesi yaptırımıdır.⁶³³ Başka bir ifadeye göre müsâdere, devlet tarafından hazineye irat kaydetmek veya bir müddet muhafaza etmek üzere ceza veya önlem almak kaydıyla bir mala el konulması tasarrufuna verilen addır.⁶³⁴ Müsâdere hükmün kesinleşmesinden sonra uygulamaya konur.

Maliki, Şafii ve Hanbeli mezheplerine göre, dinden dönen kişi öldüğünde veya öldürüldüğünde malına hiç kimse mirasçı olmayıp, tüm mallarına devlet tarafından el konur. Tekrar İslam'a dönmesi durumunda malları kendisine iade edilir. Ebu Hanife ise, dinden dönen kimsenin Müslüman iken sahip olduğu mallarının Müslüman varislerine, mürted iken sahip olduğu mallarının da hazineye kalacağını belirtmiştir.⁶³⁵ Ebu Hanife'nin dinden dönen şahsın Müslüman iken kazandığı mallarının mirasçılara kalmasına dair görüşü, iyi niyetli üçüncü kişilerin haklarını koruması bakımından daha elverişli gözükmektedir.

Müsaderenin, suç ve suçlulukla mücadele amacını gerçekleştirmeye yönelik olduğu, keza yeni suçların işlenmesini önleme maksadını taşıdığı, kişinin ıslahı, terbiyesi ve onun yeniden topluma kazandırılması, kısaca tedavi ve iyileştirmeye yönelik olduğu görülmektedir.⁶³⁶ Ayrıca, müsaderenin, topluma veya bireye zarar veren

⁶³¹ Nihat Dalgın, "Temel Kaynaklar Çerçevesinde Dinden Dönme ve İnanç Özgürlüğü", *Makâlât*, 1999, sy. 1, s. 56.

⁶³² İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, IV, 249; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, II, 728.

⁶³³ Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku*, II, 749.

⁶³⁴ Cengiz Tomar, "Müsâdere", *DİA*, c., XXXII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, 65.

⁶³⁵ Serâhsî, *el-Mebsût*, X, 100-103; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, II, 729.

⁶³⁶ Kemal Günler, "Türk Ceza Hukukunda Müsâdere", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c. XVIII, 2014, sy. 3-4, s. 852.

fiillere karşı korumayı hedefleyen bir ceza, bir güvenlik tedbiri olarak organize suçlarla mücadelede daha etkili bir fonksiyon icra edebileceği düşünülmektedir.⁶³⁷

Mürted kimsenin tasarruf ehliyetinin sınırlandırılması noktasında mal kazanma bakımından kiralama, alışveriş, avlanma vb. durumlarda kişinin ehliyetine tesir etmez. Ancak din bağı ortadan kalktığı için miras yoluyla başkasından mal almasını engellemektedir. Buna rağmen, irtidad eden kimse malı üzerinde tasarruf ehliyetinde bulunamaz.⁶³⁸ Yani dinden dönen kimsenin dine bağlı olan tutumları kabul edilmez. Mesela kestiği herhangi bir hayvanın eti yenmez, Müslüman bir kadınla mevcut olan evliliği son bulur, velayet hakkına ehil olarak görülmez.⁶³⁹ Ebu Hanife'nin bu kimselerin tasarruflarını askıda bekleterek tekrar Müslüman olduğu takdirde bu tasarrufları geçerli sayması suçludan yana iyimser bir tavır takınarak onu koruduğunu göstermektedir. Bir bakıma tasarrufların sınırlandırılması cezası diğer cezalarla beraber düşünüldüğünde suçlu için caydırıcı bir etki yaratmakla birlikte, mürtedin verdiği zararları önlemek ve insan onurunu korumak amacıyla bir tedbir olarak da gözükmektedir.

2.2.5.1.6.4. Değerlendirme

Toplumun şahsiyetine ve manevi varlığına yönelik bir tehlike oluşturan irtidad; ahlaki ve hukuki bütün kuralların ötesinde İslam'ın muhafaza edilmesine büyük önem verdiği “din, nesil, can, mal, ve akıl”dan oluşan beş temel esastan ilkinde yönelik açık bir saldırıdır.⁶⁴⁰ Toplumsal boyutlu ferdi bir olay olan irtidadın karşısında aslî, bedel ve fer'i gibi cezaların tayin edilmesinin sebebi, İslam'ın inanç ve akide temelinin sarsılması ve bozulması olmalıdır. Mürtedin öldürülme gerekçesi dinden döndüğü için değil; dinin hürmetinin kırılmasına, Müslümanların maneviyatlarının zedelenmesine sebebiyet vermesindedir.⁶⁴¹

İslam, “Dinde zorlama yoktur” ilkesiyle kişilerin bir dine girmekte serbest oldukları gibi, dinden çıkmakta da hür iradelerini kullanabileceklerini teminat altına

⁶³⁷ Kemal Günler, “Türk Ceza Hukukunda Müsadere”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c. XVIII, 2014, sy. 3-4, s. 859,868.

⁶³⁸ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri' u'l-cinâ'î*, II, 730.

⁶³⁹ Abdillâh b. Ahmed İmam İbni Kudame el Makdisi, *el-Muğnî fî şerhi muhtasari'l-Hirakî*, Daru'l kütübi'l ilmiyye, Beyrut 2009, X, 83.

⁶⁴⁰ Yusuf El-Karadavî, “İrtidad Sorunu: Yaşanan Sosyal Değişimler ve Tehdit Boyutu”, Osman Güner (çev.), *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2005, c. V, sy. 2, s. 265.

⁶⁴¹ Murtaza Köse, *İslâm Kamu Hukuku Konusu Olarak İrtidad ve Mürtedin Hükmü*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1991, s. 75.

almıştır.⁶⁴² Ayrıca, din ve vicdan hürriyetinin bir gereği olarak mürtedin tövbe etmesi konusu da baskı ve cebir uygulamayıp, kişinin kendi hür iradesiyle yapacağı bir tercihe bağlı olması söz konusudur.⁶⁴³ Bu bakımdan, İslam'ın, Müslümanların silahlı ayaklanma hariç, irtidat eden kişileri güzellikle irşat ve ıslah etmeye çalışması insanî bir durumdur. Aksi takdirde insanları, zorla iman etmeye sevk etmek ve icbarla iman dairesinde tutmaya çalışmak, olduğu gibi görünmeyen, görüldüğü gibi olmayan fertlerin toplumda çoğalmasına zemin hazırlamaktır. Zira insanlar, bir takım zulüm ve işkencelere maruz bırakıldıklarında, kalben ve vicdanen istemedikleri halde, gerçek inançlarını bazı durumlarda saklamayı kurtuluş yolu olarak düşünüp, büyük bir rahatsızlık hissederler. Hâlbuki insan fitratı; esas itibariyle izzet, haysiyet, onur ve şerefle yoğrulmuştur. Mükerrer olarak yaratılan insanı, kimi bahanelere veya ihtimallere başvurmak suretiyle böyle bir azap ve strese sürüklemek insan onur ve haysiyetine bağdaşan bir durum olmasa gerekir.⁶⁴⁴

O halde, İslam'la müşerref oldukları halde kıymetini bilemeyip, kasten İslam'ın aleyhinde propaganda yaparak insanların gözünde İslam'ın değerini düşürmeye çalışan mürtedlere kötü örnek olmaları, İslam'ın değerini bilmemeleri, akıl ve fitrat kanunlarıyla donatılan İslam'ı açıkça inkâr etmeleri, din ve inanç özgürlüğünü bilerek oyuncak haline getirme ve bozma sebeplerinden ölüm cezası verilir.⁶⁴⁵ Bu bilgilere ek olarak, dinden dönen kimsenin kazandığı mallara el konulması, dine bağlı olan tasarruflarının geçersiz olması, kestiğinin yenmemesi, Müslüman biriyle mevcut olan evliliğinin son bulması, velayet hakkı verilmemesi ve bu gibi kısıtlamalar özel önleme⁶⁴⁶ kapsamında değerlendirilebilirken bütün bu cezaların varlığı insan onuru korumak için alınan bir güvenlik tedbiri olarak görülebilir.

⁶⁴² Nihat Dalgın, “Temel Kaynaklar Çerçevesinde Dinden Dönme ve İnanç Özgürlüğü”, *Makâlât*, 1999, sy. 1, s. 56.

⁶⁴³ Şükrü Aydın, “Kur'an Açısından Dinden Dönme (İrtidat) ve Cezası”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2017, c. X, sy. 54, s. 967.

⁶⁴⁴ Maşallah Turan, “İslam'da İrtidat Sorunu ve Yol Açabileceği PsikoSosyal Problemler (Takiyye-Nifak Örneği)”, *Kadim Akademi SBD*, 2018, c. II, sy. I, s. 9.

⁶⁴⁵ Ebû Zehrâ, *el-Cerîme*, s. 95; Abdulkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'i*, I, 618.

⁶⁴⁶ Nazım Büyükbaş, “İslâm Ceza Hukukunda Haddlerin Caydırıcılığı”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2013, c. I, sy. 2, s. 118.

2.2.5.1.7. İsyân/ Bağy/Kurulu Düzene Başkaldırı Suçu ve Cezası

Sözlükte “zulmetmek, haktan ayrılmak, haddi aşmak”⁶⁴⁷ manalarına gelen bağy kelimesi, bir İslâm hukuku terimi olarak; meşru olan devlet başkanına silâhla karşı koyma, isyan etme ve başkaldırma⁶⁴⁸ anlamına gelir. Başka bir ifadeyle bağy, Müslümanlardan bir veya birkaç kişinin, kendi görüş ve içtihatlarına göre mevcut devlet otoritesine haksız bir şekilde başkaldırmaları, devletin emirlerine itaat etmemeleri ve ayrı devlet kurmak istemeleri olarak tanımlanabilir.⁶⁴⁹ İsyân suçunun oluşması ve buna verilecek ceza bazı ayet, hadis ve uygulamalara dayanmaktadır. Nitekim “Eğer inananlardan iki grup birbirleriyle savaşılırsa aralarını düzeltin. Eğer biri ötekine karşı haddi aşarsa, Allah’ın buyruğuna dönünceye kadar haddi aşan tarafa karşı savaşın. Eğer Allah’ın emrine dönerse, artık aralarını adalet ile düzeltin ve onlara adaletli davranın. Çünkü Allah, adil davrananları sever”⁶⁵⁰ ayeti ve Hz. Peygamber (s.a.v.)’in “Benden sonra görünüşte Müslüman ve ehli kitap olduğu halde, hakikatte imanları yerleşmemiş olan kimseler ortaya çıkacak. Bunlar okun yaydan fırladığı gibi dinden irtidat edecek. Böyle kimselerle mücadele edin ve vücutlarını ortadan kaldırın.”⁶⁵¹ ifadesi bu suçu işleyenlere verilecek cezayı göstermektedir.

Bu delillerden hareketle bağy suçunun cezası ölümdür.⁶⁵² Bu suçun cezası kısmen had ve kısmen ta’zir olmak üzere, suçun aşamalarına göre çeşitli şekillerde icra edilmektedir.

1. Ehl-i sünnet dışında inanca sahip olan kimselere bir yere toplanıp grup teşkil etmeyen, devlete başkaldırmayanlara dokunulmaz, diğer Müslümanların yararlandığı hak ve hürriyetlerden yararlanırlar.

2. Müslümanlar arasında bozuk inanca sahip olup propagandasını yaparlarsa ikaz edilir, İslâm telkin edilir, ısrar ettikleri takdirde taz’ir ile cezalandırılır.

3. Bir yerde toplanır fakat yine devlete itaate devam ederlerse kendilerine dokunulmaz.

⁶⁴⁷ İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, II, 122.

⁶⁴⁸ Ebû Zehre, *el-Cerîme*, s. 125; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 410; Ali Şafak, “Bağy”, *DİA*, c., IV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, 451.

⁶⁴⁹ Kâsânî, *Bedâ’i’*, 1986, VII, 140.

⁶⁵⁰ Hucurat 49/9.

⁶⁵¹ Müslim, “Zekat”, 48; Ebu Dâvud, “Sünnet”, 28.

⁶⁵² Serâhsî, *el-Mebsût*, X, 125; Dihlevî, *Hüccetullâhi’l-bâliğa*, II, 524-525.

4. Devlete itaat etmez, devlet içinde devlet haline gelirlerse önce itaate davet edilir, sonra da savaşa yola getirilirler.⁶⁵³

O halde devlete isyan suçunun unsurları tekemmül etmiş bağı suçunda, fâiller ile savaşılır ve bu esnada gerekiyorsa isyancıların öldürülmesi mümkündür.⁶⁵⁴ İsyana ve savaşmaya devam eden isyancıları isyandan vazgeçirmek ve meşru otoriteyi yeniden tesis etmek için yeterliyse, ele geçirilen esirler için hapis cezasından daha ağır bir yaptırıma hükmedilmez.⁶⁵⁵ Asilerden ele geçirilen mallar ise müsadere edilir.⁶⁵⁶ İsyancıların savaş sırasında cana ya da mala verdikleri zararlardan dolayı tazmin sorumlulukları da vardır.⁶⁵⁷ O halde, bağı suçu işleyenler için; aslî ceza, fer'î ceza, müsadere ve tazminat olmak üzere dört cezadan bahsedilebilir.⁶⁵⁸

2.2.5.1.7.1. Bağı Suçunun Aslî (Ölüm) Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

İslâm hukukunda, siyasi suçlarda fâiller savaşa yeltenmemişlerse, ölüm cezası verilmez. Siyasi suçluların silahlı bir güçleri yoksa yakalanarak hürriyeti bağlayıcı cezaya çarptırılırlar. Eğer yeterli derecede silaha sahip bulunup silahlı bir çatışmaya hazırsalar, öncelikle itaate davet edilirler. İtaate yanaşmadıkları takdirde yenilgiye uğratılıncaya kadar kendileriyle savaşılır. Bunlarla savaştan maksat öldürmek değil, isyandan vazgeçirmektir.⁶⁵⁹ Bu silsile doğrultusunda uygulanacak olan bağı cezasında fark edinilmesi gereken; cezanın en son aşamada çare olarak başvurulmuş bir yol olduğudur. Ceza tatbik edilirken şu unsurları ihtiva etmelidir:

a) İsyancılar öncelikle itaate davet edilirler. İtaate yanaşmadıkları takdirde sadece zaruri hallerde, isyanı etkisiz hale getirebilecek bir şiddete müsamaha gösterilmiştir.

⁶⁵³ Serâhsî, *el-Mebsût*, X, 126; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, II, 698; Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, s. 188.

⁶⁵⁴ Serâhsî, *el-Mebsût*, X, 125; Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâ'ik*, IV, 192.

⁶⁵⁵ Mustafa Avcı, *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, s. 361.

⁶⁵⁶ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, II, 698; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 417.

⁶⁵⁷ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, II, 699.

⁶⁵⁸ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, II, 698-700.

⁶⁵⁹ Serâhsî, *el-Mebsût*, X, 125; Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-bâliğa*, II, 524-525.

b) İsyân sonrasında ele geçen yaralıları katledilmez, malları ganimet olarak pay edilmez, ziyan edilmez ve aile fertleri tutsak olarak alınmaz. Bu hükümler onların, Müslüman olmaları ve suçlarının siyasi bir suç oluşturması sebebiyledir.⁶⁶⁰

c) Bilindiği gibi had cezalarının infazı, yetkili otoritelere bırakılmıştır. Ancak bağı suçunda *emr-i bil-maruf ve nehy-i anil-münker* emrinde devleti savunmak ilk olarak yetkili otoritelere, sonra herkese düşer.⁶⁶¹ Zira milletin onuru, devletin onuruyla orantılıdır.

Bu unsurlardan hareketle İslâm hukukunda bağı cezası, suçluların harekete geçerek topluma zarar verme safhasına gelmeleri halinde ancak gerekli görülmesi, ceza verilmeden önce tüm isyan eden şahıslara itaat etmeleri için fırsat tanınması, isyancıların Müslüman olduğunu ve suçlarının da siyasi içerikli bir suç olduğunu, suçluların cezalandırılmasından çok toplumun onurunu korumak ve isyanın zararını defetmek amacıyla yönelik bir zaruret olarak görünmektedir.

2.2.5.1.7.2. Bağı Suçunun Fer'i Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

İsyana ve savaşmaya devam eden isyancıları isyandan vazgeçirmek ve meşru otoriteyi yeniden tesis etmek için ele geçirilen esirler hapis cezasına hükmolunur.⁶⁶² Bu bakımdan hapis cezası, isyancıları şüpheli noktalarda aydınlatma ve savaşmadan önce küçük bir uyarı niteliği taşıma gibi gayeleri barındıran insanı koruyan bir cezadır.

2.2.5.1.7.3. Müsadere Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

İsyân ve savaş sırasında bağilerden ele geçirilen mallar, emanet olarak alınır, muhafaza edilir ve isyan bastırılıp savaş hali sona erdikten sonra isyancılardan tövbe edenlere iade edilir.⁶⁶³ Bu bakımdan İslâm hukukundaki müsadere terimi, isyancıların mallarını insanların faydası uğruna belirli müddet koruyan nitelik olarak görülmelidir.

⁶⁶⁰ Serâhsî, *el-Mebsût*, X, 126; Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-bâliğa*, II, 525; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, IV, 264-265; Ali Şafak, "Bağı", *DİA*, IV, 451.

⁶⁶¹ Kâsânî, *Bedâ'î*, 1986, VII, 141.

⁶⁶² Mustafa Avcı, *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, s. 361.

⁶⁶³ Serâhsî, *el-Mebsût*, X, 127; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, IV, 266; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'î*, II, 695; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmîyye*, III, 417; Naci Çevik, *Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Devlete İsyân Suçu*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2015, s. 69.

2.2.5.1.7.4. Tazmin Sorumluluğu ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

İsyancıların savaş esnasında cana ve mala verdikleri zarardan dolayı tazmin sorumlulukları yoktur.⁶⁶⁴ Dört mezhebin görüşü de bu yönde olmakla birlikte yalnız Şafii mezhebindeki bir diğer görüş isyancıların bu durumda tazmin sorumluluğunu kabul etmektedir. Ayaklananlar, isyan ya da savaş hali gerektirmediği halde cana ya da mala zarar vermişlerse bu zararı tazminle mükelleftirler. Bununla birlikte ayaklananların hiç telef etmediği, zarar vermediği mallar ile kısmen zarar verdikleri mallardan ellerinde kalanları asıl sahiplerine iade etmeleri gerekir.⁶⁶⁵ Diğer taraftan devlete karşı başkaldıranlar, isyan ve savaş sırasında öldürdükleri kişiler için de kısas cezası ile cezalandırılmak yerine diyet ödemeye mahkûm edilirler.⁶⁶⁶ Buradan hareketle tazmin sorumluluğunun varlığı insanların zarar gördükleri şeylere karşılık bir telafi ve onarmadır. O halde tazmin sorumluluğu, insanların zararlarını gidermek amacına matuf olup insan onurunu zedeleyebilecek her türlü davranışa karşı bir çeşit tedbir görevi görmektedir.

2.2.5.1.7.5. Değerlendirme

İslâm hukukunda en ağır cezalardan birisi de bağı/kurulu düzene karşı ayaklanma suçuna verilmiştir. Çünkü söz konusu suça kolaylık göstermek fitne, huzursuzluk, musibetler, düşmanların iştihasını kabartma, gelecek korkusu yaratma gibi daha pek çok olumsuz sonuç doğuracaktır. İşte birçok olumsuz sonuç doğuran hırs ve istila arzusunun kapladığı nefsi; İslam, uyarmayla başlayıp ölümle son bulan bir cezalar silsilesi uygulayarak⁶⁶⁷ önlemeye çalışmıştır.

Kurulu düzene başkaldırı suçu, ayrıca vatanın ve milletin bölünmezliğine karşı bir tehdit unsuru oluşturur. Vatanın bölünmezliği, milletin bölünmezliğiyle eş değer olup, birinin zarar görmesi diğerinin de etkilenmesine neden olacaktır. O halde vatani oluşturulan insan topluluğunun, haysiyetli ve onurlu bir yaşamı ancak millet mefhumunda bulacağından,⁶⁶⁸ bağı suçu için ölüm cezasının verilmesi yerinde bir ceza olacaktır.

⁶⁶⁴ İbnü'l Hümâm, *Şerhu Fethü'l Kadir*, VI, 106.

⁶⁶⁵ Serâhsî, *el-Mebsût*, X, 126; İbn Kudame, *el-Muğni*, XII, 250; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, IV, 266.

⁶⁶⁶ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, IV, 267; Mustafa Avcı, *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, s. 362.

⁶⁶⁷ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'î*, I, 663.

⁶⁶⁸ Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 139.

İslâm hukukunda ölüm cezalarını öngören suçlar, toplumsal düzenin muhafazası veya yeniden tesisi bakımından başka çare kalmayan durumlarda, uygulanan bir yaptırım türü olmasının yanında⁶⁶⁹ suç işleyen kimselerin insani vasıflarını zedelemeyen vuku bulduğu göz önüne alınmalıdır.

Sonuç olarak belirtmek gerekirse; İslâm hukukunda, isyan eden kimselere verilecek ceza hangi türde olacağına olsun, isyan eden şahısların aynı zamanda Müslüman oldukları ve savundukları fikirlerin kendilerince doğru olduğu gerçeği katıyen unutulmamış, gerek isyan bastırılmadan önce ve gerek isyan bastırıldıktan sonra onların Müslümanlık onurlarına zarar verilmemesine, ehemmiyetle özen gösterilmiştir.⁶⁷⁰ Bütün bu cezaların ekseriyetinde hissedilen titizlik Müslüman şahsiyetinin üstün olduğundan olsa gerekir.

2.2.5.2. Kısas (Cinâyet) Cezaları

Kısas sözlükte; denklik, eşitlik⁶⁷¹ yapılan şeye misli ile mukabele⁶⁷² manalarına gelirken bir İslâm hukuku terimi olarak; insanın canına ve azalarına yönelik, şer'an yasak olan fiiller⁶⁷³ olarak tanımlanır. Başka bir ifadeye göre kısas, kasıtlı olarak öldürdüğü şahsa karşılık fâilin öldürülmesi, kasıtlı işlediği müessir fiil neticesinde mağdurda bedenî-fizikî bir zarar oluşturan kimsenin benzeri şekilde cezalandırılması anlamına gelmektedir.⁶⁷⁴ O halde kısas, insan onuruna zarar verecek hak ihlallerinden olan hayat ve vücut bütünlüğüne yönelik her türlü saldırıya karşı alınan önleme amaçlı cezalara verilen addır. Kısas cezaları mağduru teskin etme amacına yönelik, insanların maddi ve manevi zararlarına karşılık bir tür telafî, onarma ve insanları koruma özelliği taşımaktadır. Kısas cezalarının özellikleri,

1. Kısas cezaları, fertlerin haklarına yöneliktir.

⁶⁶⁹ Adnan Koşum, "İslâm Hukukunda Ölüm Cezası", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1998, sy. 5, s. 127.

⁶⁷⁰ Melikşah Aydın, "İslâm Hukukuna Göre İsyân (Bağy) Suçu ve Cezası", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2015, c. XXIII, sy. 2, s. 74.

⁶⁷¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, XII, 121; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 18.

⁶⁷² Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, I, 162; Serahsî, *el-Mebûsât*, XXVI, 60; Kâsânî, *Bedâ'i'*, X, 235; M. Ebû Zehrâ, *el-Cerîme*, s. 298; Şamil Dağcı, "Kısas", *DİA*, c., XXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, 488.

⁶⁷³ Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, I, 162; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm*, II, 88; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, VI, 527; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 12; Vehbe Zuhayli, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletüh*, VII, 530.

⁶⁷⁴ Şamil Dağcı, "Kısas", *DİA*, XXV, 488.

2. Kısas cezaları miktarı naslarla takdir edilmiş belli cezalardır. Azaltılıp çoğaltılamazlar.⁶⁷⁵

3. Şikâyetten feragat ve vazgeçme, affetme, uzlaşma veya cezanın yaptırıma çevrilmesi mevcuttur.⁶⁷⁶

4. Kısas hükmü devlet tarafından yerine getirilir.⁶⁷⁷

5. Kısas cezasını gerektiren suçlarda içtimaı cereyan etmez, suç sayısınca yaptırım uygulanır.⁶⁷⁸

6. Kısas suçlarında fâilin köle olması cezayı etkilemez.⁶⁷⁹

7. Zamanaşımı kısas suçlarında cezaları düşürmez.⁶⁸⁰

8. Kısas suçlarında mağdur açısından miras hükümleri devam eder.⁶⁸¹

9. Kısas suçlarında mağdurun veya yakınlarının cezayı talep etmesiyle yani şikâyet etmesiyle birlikte kovuşturulur⁶⁸²

9. Yargılamada mânevî unsur esas alınıp kast-taksir ayırımı yapılarak hafifletme veya ağırlaştırma usulü benimsenir⁶⁸³ şeklinde sıralanabilir.

Bu özellikler bağlamında kısas cezalarını, kin, öfke ve keyfiliği barındıran esasları bertaraf ederek adalet esasına dayanan, suç ve ceza arasında misliyle karşılık vererek mutlak denge üzerine bina edilen, sınırları ve miktarı belirli olup aşırılığa kaçmayan, kasıt-taksir gibi özelliklerle cezayı hafifletme veya ağırlaştırma imkânı veren, mağduru teskin eden, affetme ve uzlaşma yapılarak cezadan vazgeçme gibi insanî

⁶⁷⁵ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, I, 79; İbrahim Çalışkan, "İslâm Hukukunda Ceza Kavramları ve Had Cezaları", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1989, c. XXXI, s. 374.

⁶⁷⁶ Kâsânî, *Bedâ'î*, X, 266; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, VI, 549; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 89.

⁶⁷⁷ Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 89.

⁶⁷⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, XXVI, 84; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 328; Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 19.

⁶⁷⁹ İbn Kudame, *el-Muğnî*, X, 398-399; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, VI, 554.

⁶⁸⁰ Kâsânî, *Bedâ'î*, X, 232-460; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, VI, 549.

⁶⁸¹ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, VI, 549; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 91; Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 20.

⁶⁸² Serâhsî, *el-Mebsût*, XXVI, 84; Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâ'ik*, V, 207; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, VI, 550; M. Ebû Zehre, *el-Cerîme*, s. 463; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, I, 81-82; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 328; Sabri Erturhan, *İslâm Ceza Hukukunda İçtima*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2003,74; Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 18-21.

⁶⁸³ Şamil Dağcı, "Kısas", *DİA*, c., XXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, 490; Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 89.

durumları barındıran hassas bir müeyyide olarak görülmektedir. Kısas gerektiren suçlar şu şekilde belirlenmiştir:

1. Kasten (amden) öldürme,
2. Kasta benzer şekilde öldürme (şibh-i amd),
3. Hatâen öldürme,
4. Hatâ gibi kabul edilen (hata yerine geçen) öldürme,
5. Ölüme sebep olma (tesebbüben katl)'dir.⁶⁸⁴

Bu suçlara verilecek cezalar aşağıda sıralanmıştır.

1. Kasıtlı bir şekilde adam öldürmenin üç çeşit cezası vardır. Birincisi, öldürmenin aslî cezası olan kısas, ikincisi bedel cezası olan diyet ve üçüncüsü de tabî ceza olan katilin murisini öldürmesi durumunda mirastan mahrumiyettir.⁶⁸⁵

2. Kasta benzer şekilde öldürmenin aslî cezası diyet ve keffaret,⁶⁸⁶ tabî cezası da mirastan mahrumiyettir.⁶⁸⁷

3. Hataen adam öldürmenin ve hata gibi kabul edilen öldürmenin asli cezaları diyet, tabî cezaları da murisini öldürmesi halinde mirastan mahrumiyettir.⁶⁸⁸

4. Tesebbüben katilde (ölüme sebep olmada) ise ceza, sadece diyet cezası verilir.⁶⁸⁹

O halde kısas ayetlerinin varlığından yola çıkarak⁶⁹⁰ cinâyet suçlarına verilecek cezaların çeşitleri kısas, diyet, kefare, mirastan mahrumiyet olarak dörtlü olarak ele alınmaktadır.⁶⁹¹ Ancak araştırmanın amacından uzaklaşmamak adına kısas cezalarının çeşitlerini genel olarak, kasten adam öldürme suçunda kısas ve müessir fiillerde kısas

⁶⁸⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, XXVI, 59; Kasânî, *Bedâ'î*, X, 232-233; Merğinanî, *el-Hidâye*, IV, 442; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, V, 22; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm*, II, 88; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, VI, 527-531; Meydânî, *el-Lübâb*, s. 576; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, I, 79; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 28-29.

⁶⁸⁵ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, V, 23; Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâ'ik*, V, 207.

⁶⁸⁶ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, V, 25; Meydânî, *el-Lübâb*, s. 586.

⁶⁸⁷ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, V, 25.

⁶⁸⁸ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, V, 26-27.

⁶⁸⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, XXVI, 59-60; Kâsânî, *Bedâ'î*, X, 233-235; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, V, 26; M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 85.

⁶⁹⁰ Maide 5/45; Bakara 2/178-179.

⁶⁹¹ Ebû Ya'lâ, *el-Ahkâmü's-sultâniyye*, s. 272; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, V, 22-26; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, VI, 527; M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 83-85.

olmak üzere ikili bir ayırım⁶⁹² yaparak cezaların insan onuruyla olan münasebetleri açıklanacaktır.

2.2.5.2.1. *Kasten (Amden) Adam Öldürme Suçu ve Cezası*

Öldürülmesi meşru olmayan bir insanı yaralayıcı bir alet ile kasıtlı olarak öldürmeye amden katl adı verilir.⁶⁹³ Başka bir ifade ile vücut organlarını parçalayacak herhangi bir öldürücü alet ile, örneğin silah, keskin alet ve ateş açmak gibi öldürücü bir vasıtayı kasten kullanarak ölüme sebebiyet vermektir.⁶⁹⁴

Kasten adam öldürmenin cezasının kısas olduğu Kur'an- ı Kerim, sünnet ve icma ile sabittir.⁶⁹⁵ Nitekim “*Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı. Hüre karşı hür, köleye karşı köle, kadına karşı kadın kısas edildi. Ancak öldüren kimse, kardeşi (öldürülenin velisi) tarafından affedilirse, aklın ve dinin gereklerine uygun yol izlemek ve güzellikle diyet ödemek gerekir. Bu, Rabbinizden bir hafifletme ve rahmettir. Bundan sonra tecavüzde bulunana elem dolu bir azap vardır.*”⁶⁹⁶ ayeti, Hz. Peygamber (s.a.v.)’in “*Allah’ın kitabı (emri) kısastır.*”⁶⁹⁷ “*Kasten öldürmek kısastır (Kisas gerektirir)*”⁶⁹⁸ hadisi ve İslâm hukukçularının kısas cezasının meşru olduğu konusunda görüş birliği içerisinde⁶⁹⁹ olmaları kısas cezalarının varlığına ışık tutacak mahiyettedir.

İslam’da kasten adam öldürmenin büyük suç ve günah olduğu gerek ayetlerde,⁷⁰⁰ gerekse hadislerde⁷⁰¹ ifade edilmiştir.⁷⁰² İslam, böylesine büyük bir suça ise kısas cezası gibi ağır bir müeyyide getirmiştir.⁷⁰³ Ancak İslam, kısas cezasındaki aşırılığı, işkenceyi

⁶⁹² Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 166.

⁶⁹³ Dihlevî, *Hüccetullâhi'l Bâliğâ*, II, 482; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, VI, 527; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 9.

⁶⁹⁴ Mâverdî, *el-Ahkâmü's-sultâniyye*, s. 309; Ebû Ya‘lâ, *el-Ahkâmü's-sultâniyye*, s. 272; Serahsî, *el-Mebsût*, XVI, 54; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, V, 22; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm*, II, 88; Meydânî, *el-Lübâb*, s. 576.

⁶⁹⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, XXVI, 60; İbn Kudâme, *el-Muğni*, X, 380; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, V, 25.

⁶⁹⁶ Bakara 2/178.

⁶⁹⁷ Buhari, “Sulh”, 8.

⁶⁹⁸ Ebu Davud, “Diyet”, 28.

⁶⁹⁹ İbn Kudâme, *el-Muğni*, X, 380.

⁷⁰⁰ Maide, 5/32.

⁷⁰¹ Müslim, “Kasâme”, 9; Tirmizi, “Diyet”, 8.

⁷⁰² Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 167.

⁷⁰³ Dihlevî, *Hüccetullâhi'l Bâliğâ*, II, 489; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri‘u'l-cinâ‘i*, II, 10.

ve dengesizliği gidermiş, kısas hakkından vazgeçmeyi teşvik edip özendirmiş,⁷⁰⁴ insanı koruma hassasiyetini de ön planda tutmuştur.

2.2.5.2.1.1. Kasten Adam Öldürmedeki Kısas Cezası ve İnsan Onuru Üzerideki Etkisi

Kısas, mağdurun canına ve bedenine ait maslahatların ortadan kalkması karşılığında bir telafi olarak görülmektedir.⁷⁰⁵ Kısas, öldürme, yaralama ve kesme şeklindeki bir tecavüzün karşılığında meşru kılınmıştır.⁷⁰⁶ Kısastan maksat suçlu kimsenin hayatının sona erdirilmesidir.⁷⁰⁷ Kısas cezası tatbik edilirken uygulanması gereken hususlar şu şekilde olmalıdır:

a) Gerekli şartların oluşması halinde cezalandırma ile hükmedildikten sonra velilerin kısasın uygulanmasını istedikleri takdirde kısas uygulamaya başlanmalıdır.⁷⁰⁸

b) Kısas, katile en az acı çektirecek bir tarzda uygulanmalıdır.⁷⁰⁹ Ölüm cezası, canın en kolay çıkacağı usulle yapılır. Kısasta, katilin daha az acı çekmesi ancak kılıçla sağlanabileceğinden, kısas sadece kılıçla uygulanabilir.⁷¹⁰

c) Suçlu kimseye kısas esnasında, işkence ve acı verecek her türlü davranıştan uzak durulup kısasın amacı dışına çıkılmamalıdır.

d) Ceza, ilgili kamu otoritesi tarafından yerine getirilmelidir.⁷¹¹

e) Kısas cezasında esas, kısas olunacak kişiden başkasına zarar vermemek olduğundan, hamile bir kadının cezalandırılması hususunda doğum yapıp çocuğunu emzirip büyüünceye kadar cezanın ertelenmesi gereklidir.⁷¹²

⁷⁰⁴ Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel hükümler*, s. 375.

⁷⁰⁵ Şâtîbî, *el-Muvâfaqât*, II,380.

⁷⁰⁶ Kâsânî, *Bedâ'î*, X, 268; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm*, II, 90; Meydânî, *el-Lübâb*, s. 578; Abdullah Benli, "İslâm Hukukunda İnsan Onuru", *Kutlu Doğum Haftası "Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu"*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 333.

⁷⁰⁷ Mehmet Köroğlu, "İslâm Ceza Hukukunda Kısasın İnfazı", *EKEV Akademi Dergisi Sosyal Bilimler*, 2011, c. XV, sy. 48, s. 234.

⁷⁰⁸ Mehmet Köroğlu, "İslâm Ceza Hukukunda Kısasın İnfazı", *EKEV Akademi Dergisi Sosyal Bilimler*, 2011, c. XV, sy. 48, s. 234.

⁷⁰⁹ Cassâs, *Ahkâmü'l-Kur'an*, I, 200; Serâhsî, *el-Mebsût*, XXVI, 122; Kâsânî, *Bedâ'î*, X, 278-280; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 94; Mehmet Köroğlu, "İslâm Ceza Hukukunda Kısasın İnfazı", *EKEV Akademi Dergisi Sosyal Bilimler*, 2011, c. XV, sy. 48, s. 234; Hakkı Aydın, *İslâm ve Modern Hukukta İşkence*, s. 228.

⁷¹⁰ Serâhsî, *el-Mebsût*, XXVI, 123; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, IV, 42; Kâsânî, *Bedâ'î*, X, 278-280; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, V, 28; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm*, II, 95; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, VI, 537; Meydânî, *el-Lübâb*, s. 580; Mehmet Köroğlu, "İslâm Ceza Hukukunda Kısasın İnfazı", *EKEV Akademi Dergisi Sosyal Bilimler*, 2011, c. XV, sy. 48, s. 234.

⁷¹¹ Kâsânî, *Bedâ'î*, 1986, VII, 59; Şamil Dağcı, "Kısas", md., *DİA*, C. XXV, 493; Hakkı Aydın, *İslâm ve Modern Hukukta İşkence*, s. 228-234; Mehmet Köroğlu, "İslâm Ceza Hukukunda Kısasın İnfazı", *EKEV Akademi Dergisi Sosyal Bilimler*, 2011, c. XV, sy. 48, s. 232-237.

f) Kısas suçluyla beraber, çocuklarını ve yakınlarını öldürme gibi şahsilik ilkesine aykırı zulüm içeren bir tutum sergilememelidir.⁷¹³

g) Kısas sonrasında tekfin, teçhiz gibi işlemlerin yapılması için cesedin, yakınlarına teslim edilmesi gerekli görülmüştür.⁷¹⁴

Bu bilgilere ek olarak kısası hak edecek kimsenin, küçük olması durumunda büyüene kadar kısasın ertelenmesi,⁷¹⁵ ölmesi durumunda veya af ve sulh ile kendisinden kısas cezanın düşmesi,⁷¹⁶ akıllı olduğuna emin olunması,⁷¹⁷ öldürmeyi ikrah altında yapmamış olması⁷¹⁸ gibi esasların varlığı da cezalandırmada etkin rol oynarken, İslam'ın bu hususlar doğrultusunda ceza tatbik ederken, vücut bütünlüğüne gelebilecek her türlü haksız davranışa karşı insan izzetini koruduğunu kanıtlamaktadır.

Kısas cezasının, suça karşılık verilecek cezadan, cezanın tatbikine kadar, hatta suçlunun ölümüne kadar her aşamada nakli ve akli olarak insan onuru bakımından son derece önemli bir ceza olduğu görülmektedir. O halde kısas cezasının yerini alacak başka bir ceza da mevcut değildir. Çünkü suçluya, yaptığı fiile karşılık bütün yönleriyle eşit bir ceza uygulanmakta, suçlu fazla bir ceza ile cezalandırılmamaktadır.⁷¹⁹ Suçlunun bu cezayı kendisi için layık görmesi, Allah'ın kâinatta yarattığı varlıkların en değerlisini,⁷²⁰ en güzelini,⁷²¹ kendi ruhundan üfleyip yarattığı⁷²² ve tam yetkiyle yeryüzüne halife olarak gönderdiği,⁷²³ varlığını, yerde ve gökte her şeyi emrine amade kıldığı⁷²⁴ ve ateşe düşmesin diye binlerce hidayet rehberi gönderdiği,⁷²⁵ kendine ait eşsiz olan sıfatlarını tamamiyle ve sadece kendisinde tecelli ettiği muazzez bir varlık⁷²⁶

⁷¹² İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, IV, 46; Şamil Dağcı, "Kısas", *DİA*, C. XXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, 493; Hakkı Aydın, *İslâm ve Modern Hukukta İşkence*, s. 228-234; Mehmet Köroğlu, "İslâm Ceza Hukukunda Kısasın İnfazı", *EKEV Akademi Dergisi Sosyal Bilimler*, 2011, c. XV, sy. 48, s. 232-237.

⁷¹³ Mehmet Köroğlu, "İslâm Ceza Hukukunda Kısasın İnfazı", *EKEV Akademi Dergisi Sosyal Bilimler*, 2011, c. XV, sy. 48, s. 232-237.

⁷¹⁴ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'i*, I, 758-765.

⁷¹⁵ Kâsânî, *Bedâ'i'*, X, 273.

⁷¹⁶ Meydânî, *el-Lübâb*, s. 584; Şamil Dağcı, "Kısas", *DİA*, XXV, 493.

⁷¹⁷ Kâsânî, *Bedâ'i'*, X, 237-242; Şamil Dağcı, "Kısas", *DİA*, XXV, 493.

⁷¹⁸ Serâhsî, *el-Mebsût*, XVI, 76.

⁷¹⁹ M. Ebû Zehre, *el-Cerîme*, s. 300; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'i*, I, 663-665.

⁷²⁰ İsrâ 17/70.

⁷²¹ Tîn 95/4.

⁷²² Hicr 15/29.

⁷²³ Bakara 2/30.

⁷²⁴ Lokman 31/20.

⁷²⁵ Buhari, "Menakıb", 18.

⁷²⁶ Kadir Özköse, *Tasavvuf ve Gönül Eğitimi*, Ankara 2007, s. 159-162.

olan insanı öldürmesiyledir. Böylesine değer ve itibar verilen varlığın öldürülmesi veya zarar verilmesi elbette ki, kısasla telafi edilebilir.⁷²⁷ Bu bakımdan kısas insan onurunu koruyan telafi yöntemlerinden birisi olarak görülebilir.

Her şeyde en iyiyi, en doğruyu ve en güzeli esas alan İslamiyet, öldürmeyi de çirkin bir usulle yapmayı asla kabul etmeyip, insan tabiatına ve haysiyetine yakışmayan bir öldürme tarzını benimseyemez. O yüzden kısas cezasında bile en güzel prensibi ortaya koymuş, ölüm cezasını kötü bir şekilde uygulamasına imkân tanımamıştır.⁷²⁸ Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.)'in “Allah Teâla her şeye karşı ihsanı (güzelliği, iyiliği) vacip kılmıştır. Bunun için öldürürseniz o öldürmeyi güzel yapın”⁷²⁹ buyruğunda “öldürmeyi güzel yapın” kelimelerinden maksat kısas cezasında insanlar için en kolay ve en az acı veren⁷³⁰ bir usulü tavsiye etmektedir. Bu tavsiye üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.)' in suçluyu cezalandırmak da olsa gerek sözlerinde gerekse fiillerinde insanın kıymet ve değerine verdiği önemi açıkça göstermektedir.

Kısas cezası tatbik edilmeden veya tatbik esnasında veyahut da tatbik edildikten sonra her türlü işkence ve kötü muamelenin yasak olması ve bu duruma karşı çeşitli önlemlerin alınmasının yanında yukarıda bahsedilen hususların bir teminat olmasının da altında yatan hikmet ve sebep insan bedeninin değerli oluşundandır. Keza hamile kadının cezasının bebeğin anneye⁷³¹ olan bağlılığının tam anlamıyla sona erene kadar ertelenmesi de yine bir insanın muhteremliğinden olsa gerekir.

2.2.5.2.1.2. Diyet Cezaları ve İnsan Onuru Üzerideki Etkisi

Cinâyet suçlarına verilen cezalardan bir diğeri de diyet cezasıdır.⁷³² Diyet sözlükte, “ödemek, vermek” anlamına gelip,⁷³³ can bedeli olan malın adıdır.⁷³⁴ Diyet, hem ceza hem de tazminat manası taşıyan bir ödeme olup,⁷³⁵ katl suretiyle vuku bulan

⁷²⁷ Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s.180-181.

⁷²⁸ Hakkı Aydın, *İslâm ve Modern Hukukta İşkence*, s. 228.

⁷²⁹ Müslim, “Av”, 57; Ebu Davud, “Kurban”, 90.

⁷³⁰ M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 154.

⁷³¹ Ayrıntılı bilgi için bk. Hilal Özey, *İslam Hukukunda Anne*, Cihan Yayınları, İstanbul 2008.

⁷³² Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm*, II, 90.

⁷³³ İbn Manzûr, *Lisânü'l- 'Arab*, V, 184.

⁷³⁴ Serâhsî, *el-Mebsût*, XXVI, 59; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, IV, 55; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, V, 35; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm*, II, 102; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, VI, 573; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, I, 668;

⁷³⁵ Ali Bardakoğlu, “Ceza”, *DİA*, VII, 473.

cinâyette maktulün nefesine bedel canı üzerine lazım gelen muayyen miktar maldır.⁷³⁶ Kasıtlı olarak adam öldürme suçunda kisası uygulama imkânı yoksa veya mağdurun kendisi yahut velisi maktulü affetmişse, maktule bedeli ceza olarak uygulanır.⁷³⁷ Burada, belirlenen bir diyet yoktur, kâtil ile mağdur tarafın anlaşığı miktar ödenir.⁷³⁸ Diyet cezası tatbik edilirken dikkat edilecek hususlar şunlardır:

a) Kisas anlaşma ile neticelendiyse bu duruma saygı gösterilmesi ve tarafların haddi aşmamaları gerekmektedir. Ayrıca anlaşma neticesinde maktulü veya yakınlarını zorlayacak diyetin dışında fazla mal istememeleri lazım gelir.

b) Suçlu, kısastan vazgeçip diyete razı olan kimseye diyeti, hakkaniyetle ve aksatmadan ödemelidir. Çünkü diyet mağdurun ihlal edilen hakkının telafisi olarak görülür.⁷³⁹

c) Bedel istenirken borçlu çok sıkıştırılmaz ve sert muameleye maruz kalmaz. Diyetin ödenmesi de geciktirilmez, en iyi bir şekilde ödenir.⁷⁴⁰

Buradaki bilgilerden hareketle, bedel mahiyetindeki diyet cezası tatbik edilirken hem mağdur tarafın onuru hem de suçlunun onuru korunmuş olmalıdır. Anlaşma yapılmış olan bir diyetin dışında fazlaca bir miktarın tayin edilmemesi suçluyu korumaktayken, diyetin geciktirilmeden ödenmesi de mağdur tarafın korunduğunun örneği olarak gösterilebilir.

O halde kasten adam öldürme suçunda öldürülenin yakınları, acı ve ıstırap çektikleri için ölenin yakınlarını teskin ve tatmin etmek amacıyla⁷⁴¹ verilen bedel mahiyetindeki ceza, tamir ve onarma içererek insanın içinde bulunduğu psikolojik durumunu rahatlatıp, mağdurun incinmiş onurunu bir nevi telafi etmektedir.

⁷³⁶ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III,12.

⁷³⁷ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, I, 668-670.

⁷³⁸ Ebû Ya'îlâ, *el-Ahkâmü's-sultâniyye*, s. 272; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, IV, 56; Ali Bardakoğlu, "Diyet", *DİA*, IX, 475.

⁷³⁹ Dihlevî, *Hüccetullâhi'l Bâliğâ*, II,485-488; Ali Bardakoğlu, "Diyet", *DİA*, IX, 474; Mehmet Köroğlu, "İslâm Ceza Hukukunda Kisasın İnfazı", *EKEV Akademi Dergisi Sosyal Bilimler*, 2011, c. XV, sy. 48, s. 228.

⁷⁴⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, XXVI, 62-63; Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Meâfirî İbnü'l Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, Kahire: İsa el-Babi el-Halebi, 1967, I, 66-68; Hasan Güleç, "İslâm Hukuku Can Güvenliği Açısından Kisas", *Diyanet İlmî Dergi*, 1997, c. XXXIII, sy. 2, s. 11-26.

⁷⁴¹ Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 211.

2.2.5.2.1.3. Kefâret Cezası ve İnsan Onuru Üzerideki Etkisi

Sözlükte, setr ve ihfa anlamında “gizleme, örtme”⁷⁴² anlamına gelen⁷⁴³ kefâret bir hukuk terimi olarak belirlenen yasakları ihlâl eden kimsenin hem ceza hem de Allah’tan mağfiret dilemek amacıyla malî vasıflı ibadetlerin genel adı olarak tanımlanmaktadır.⁷⁴⁴ Başka bir ifadeyle kefâret bilerek ya da hata ile işlenen bazı suçların affedilmesi ve günahının giderilmesi için belirlenen bir telâfi⁷⁴⁵ ya da fâilin dinen yasak olan bir fiili işlemesi halinde Allah’tan bağışlanma talebinde bulunmak amacıyla yerine getirdiği bir onarma⁷⁴⁶ olarak tanımlanabilir. Bir bakıma kefâret cezası, adam öldürme suçunda aslında fâilin fiilini örtmesi ve fâili temizlemesi anlamında doğan zararın bir şekilde onarılmasıdır.⁷⁴⁷ Kur’an-ı Kerim’de “*Bir mü’minin bir mü’mini öldürmesi olacak şey değildir. Ancak yanlışlıkla olması başka. Kim bir mü’mini yanlışlıkla öldürürse, bir mü’min köleyi azat etmesi ve bağışladıkları sürece ailesine diyet ödemesi gerekir. (Öldürülen kimse) mü’min olur ve düşmanınız olan bir topluluktan bulunursa, mü’min bir köle azat etmek gerekir. Eğer sizinle kendileri arasında antlaşma bulunan bir topluluktan ise ailesine verilecek bir diyet ve mü’min bir köle azad etmek gerekir. Bunlara imkân bulamayanın, Allah tarafından tövbesinin kabulü için iki ay ard arda oruç tutması gerekir. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.*”⁷⁴⁸ ayeti adam öldürme kefaretinin meşruluğuna işaret etmektedir. O halde kefâret, mali olarak köle azat etme, fakiri doyurma veya giydirme;⁷⁴⁹ bedeni olarak ise oruç tutma gibi ibadetleri taşımaktadır. Kefâret cezasında dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır:

a) Kefâret cezalarında kefâretin cinsi, miktarı ve verilecek yerlerin naslarla belirlenmiş olmakla beraber arttırılıp-eksitilmesi ve kıyas yapılması caiz değildir.⁷⁵⁰

⁷⁴² İbn Manzur, *Lisânü'l-'Arab*, XIII, 84; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 19.

⁷⁴³ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 13.

⁷⁴⁴ Rahmi Yaran, “Keffâret”, *DİA*, c., XVII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, 179; Nazım Büyükbâş, “İslâm Cezâ Hukukunda Keffâret İlkesi”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016, c. IV, sy. 1, s. 37-61.

⁷⁴⁵ Dihlevî, *Hüccetullâhi'l Bâliğâ*, II 489; Rahmi Yaran, “Keffâret”, *DİA*, XVII, 179; Nazım Büyükbâş, “İslâm Cezâ Hukukunda Keffâret İlkesi”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016, c. IV, sy. 1, s.37-61.

⁷⁴⁶ Abdülkerim Zeydan, *el-Kısâs*, s. 219; Ali Bardakoğlu, “Katil”, *DİA*, c., XXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, 48.

⁷⁴⁷ Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 352-353.

⁷⁴⁸ Nisa 4/92.

⁷⁴⁹ Ebû Ya'lâ, *el-Ahkâmü's-sultâniyye*, s. 278.

⁷⁵⁰ Kâsânî, *Bedâ'i'*, 1986, V, 97- 98; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm*, II, 90.

b) Fâil sayısınınca keffâret verilmesi gereklidir.⁷⁵¹

c) Keffâret ifa edilirken (özellikle fakiri doyurma veya giydirmede) insana yakışır şekilde davranılması ve aşağılayıcı ifadelerin kullanılmaması gereklidir.⁷⁵²

d) Suçlunun hem maddi, hem de bedeni keffâret cezalarının herhangi birini ödeyememesi durumunda kendisinden sadece işlediği suçlar sebebiyle tevbe istenmesi⁷⁵³ gerekli olup, keffâretin ödenmesi için ısrarcı davranışlardan ve aşırılıktan uzak durulması esastır.

Bu bilgilerden yola çıkarak İslâm hukukunda, keffâret cezalarının cinsinin ve miktarının belirli olması, keyfi uygulamalara ket vurarak mağdur tarafı teskin etmesi, ihtiyacı olan kimselere verilen mâli anlamdaki yardımı takdim ederken insani özelliklere riayet edilmesi, her bir suç için birden fazla alternatifin sunulması, köleleri âzat ederek zedelenen onurunu tamir etmesi, keffâreti yerine getirebilecek gücün olmadığı durumlarda fâilin üzerine gidilmemesi gibi hususlar insanın değerli bir varlık olarak görülmesinin bir sonucu olmalıdır.

2.2.5.2.1.4. Mirastan Mahrumiyet Cezası ve İnsan Onuru Üzerideki Etkisi

Kasten adam öldürme suçunun tabî cezası katilin murisini öldürmesi halinde mirastan mahrum olması, vârisi olamamasıdır.⁷⁵⁴ Mûrisini öldüren katilin mirastan mahrum edilmesinin hukuki dayanağı Hz. Peygamber (s.av.)'in “*Katile mirastan bir şey yoktur*”⁷⁵⁵ veya “*Katil hiçbir şeye varis olamaz*”⁷⁵⁶ gibi hadisleridir.⁷⁵⁷

Mirastan mahrumiyetten maksat, öldürme gibi tehlikeli yolların kapatılması, varisi, mirasın çabukça gerçekleşmesini istemekten men etmektir. İslâm hukukundaki mirastan mahrumiyet cezası kanların, canların korunması için tedbir⁷⁵⁸ amaçlı bir tür müeyyidedir. Bu cezanın verilmiş gayesi de insanları korumak olmalıdır. Nitekim bu ceza

⁷⁵¹ Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 129

⁷⁵² Nazım Büyükbaş, “İslâm Cezâ Hukukunda Keffâret İlkesi”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016, c. IV sy. 1, s. 37-61.

⁷⁵³ Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 253.

⁷⁵⁴ Serahsî, *el- Mabsût*, XXVI, 60; Kâsânî, *Bedâ’i*, X, 303; M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 85.

⁷⁵⁵ İbn Mace, “Feraiz”, 8; İbn Mace, “Diyet”, 14.

⁷⁵⁶ Ebu Davud, “Diyet”, 18; Tirmizi, “Feraiz”, 17.

⁷⁵⁷ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri’u l-cinâ’i*, I, 600.

⁷⁵⁸ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri’u l-cinâ’i*, I, 600.

tatbik edilirken insanları rencide edebilecek her türlü tavır ve hareketten uzak durulması gereklidir.

2.2.5.2.1.5. Değerlendirme

Ölüm cezası hem insanın hayat hakkına karşı hem de Allah'ın kanunlarına karşı girişilmiş bir tecavüz, hürmetsizlik⁷⁵⁹ ve hayat hakkı ihlalidir. İslâm hukukuna göre hayat hakkı ve can güvenliği mühim olup, bu hakkın korunması birinci sırada yer alan en kutsal vazifedir. Bu yüzden insanlar bu hakkın kutsal olduğu inancı ile eğitilmeli, buna gönülden inanmalı ve saygı göstermelidirler.⁷⁶⁰ Bu inanç doğrultusunda hareket edecek olan kimse, suç işlediğinde aynısının kendisine de yapılacağını bilirse daha baştan böyle bir suç işlemekten kaçınmasıyla hem kendi nefsinin hem de başkalarının hayatını, şeref ve haysiyetini koruma altına almış olacaktır.⁷⁶¹

Hayata ve vücut tamamıyine tecavüzleri önlemek amacıyla kısasın teşrii sayesinde toplumun ve toplumdaki bireylerin hayat hakkı korunmuş olmaktadır.⁷⁶² O halde İslam'daki kısas, cezaların en adili olup fâilin fiiline denk bir cezadır. Kamu güveni ve toplum düzenini sağlamakta kısastan daha elverişli ve üstün ceza mevcut değildir.⁷⁶³

Kisas cezasıyla Allah Teâla, insanları birbirlerine denk saymış, kan dökme suçunun cezasını bizzat kendi koymuş, güçlüye haddini bildirmiş, güçsüzün seviyesini yükseltmiş, öfkesini yatıştırmış⁷⁶⁴ ve insan onurunu da korumuştur. Nitekim “*Dünyanın tamamen yok olması, Allah indinde Müslüman bir adamın öldürülmesinden daha hafiftir*”⁷⁶⁵ hadisiyle Allah Teâla'nın, dünya ile insanı kıyaslamaya tabi tuttuğunda, insan onuruna karşı dünyanın yok olmasını yeğlenmesi Allah katında insanın ne denli kıymetli olduğunun göstergesidir.

Hayat ve organlar üzerinde neticeler doğuran kısasta, bir de mağdurun isteği doğrultusunda af ve sulh gibi müesseselerin varlığı kısas uygulamasının ileri derecede

⁷⁵⁹ Orhan İmamoğlu, *İslâm Ceza Hukukunda Öldürme Suçları Cezaları ve Kisas*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van 2003, s. 18.

⁷⁶⁰ Hasan Güleç, “İslâm Hukuku Can Güvenliği Açısından Kisas”, *Diyanet İlmî Dergi*, 1997, c. XXXIII, sy. 2, s.11-26.

⁷⁶¹ Abdullah Benli, “İslâm Hukukunda İnsan Onuru”, *Kutlu Doğum Haftası “Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu”*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 333.

⁷⁶² Vehbe Zuhayli, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletüh*, VII, 577.

⁷⁶³ Sabri Erturhan, *İslâm Ceza Hukuku Etrafındaki Tartışmalar*, s. 223

⁷⁶⁴ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'i*, II, 149; M. Ebû Zehre, *el-Cerîme*, 99-100.

⁷⁶⁵ Tirmizi, “Diyet”, 7; Nesai, “Tarimüddem”, 5.

sınırlandırılmak istenmediğini göstermektedir.⁷⁶⁶ Kısasta af, kısastan karşılıksız olarak vaz geçilmesini ifade eder. Nitekim Kur'an-ı Kerim'deki “*Bir kötülüğün karşılığı, onun gibi bir kötülüktür.(Ona denk bir cezadır). Ama kim affeder ve arayı düzeltirse, onun mükafaatı Allah'a aittir.*”⁷⁶⁷ ayeti ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in “*Allah affeden bir kulun ancak izzetini, şerefini arttırır*”⁷⁶⁸ hadisi affin teşvikini gözler önüne sermektedir. Hatta ikrahla bile olsa kısasta affin geçerli olması,⁷⁶⁹ suçlu da olsa insanın korunduğunu kanıtlayan diğer bir delil olarak gösterilebilir. Çünkü af, görünürde bir insana hayat kazandırmakla beraber, geri planda bütün insanlığın hayatını kurtarmaktır. Gerek ayetlerde gerekse hadislerde kısas yerine affin yeğlenmesi, cezanın değişmesi (diyet cezası) veya düşmesi insan onuruna değer verildiğinin başka bir kanıtıdır.

Kısasta ayrıca sulh da geçerlidir. Sulh, kısastan bir bedel karşılığında vaz geçmeyi ifade etmektedir.⁷⁷⁰ İslam, mağdurun yakınlarına af, sulh veya diyet gibi alternatifler sunularak ölüm cezasını ihtiyarî hale getirmesi de⁷⁷¹ insanın kıymetinin üstün derecede olduğunu belirtmektedir.

Kisas uygulama imkânı yoksa veya maktulün yakınlarının affetmesi üzerine lazım gelen diyet cezasında mağdur tarafın onarılması lazım gelmektedir. İslâm hukukunda da zayi olan bir hakkın telafi edilmesi ve aynıyla yerine getirilmesi esastır. Haksız olarak gerçekleştirilen bir fiil neticesinde ortaya çıkan bu zarar hak sahibine aynen iade edilemiyorsa (ki can aynen iade edilmez) kıymeti ile tazmin vazifesi, diyetle sağlanmaktadır. Nitekim “*Zarar izale olunur*”⁷⁷² külli kaidesi bu gerçeği gözler önüne sermektedir. Bu genel kaide herhangi bir şekilde meydana gelmiş olan zararların İslâm hukukuna göre izale, telafi ve tazmin edilmesinin zorunlu olduğunu ifade etmektedir.⁷⁷³ Buradaki diyet cezasındaki amaç ise öncelikli olarak mağdurun kanının heder olmasına mani olmak ve zararını telafi etmektir. Bu bağlamda diyet cezası mağdur tarafın incinmiş onurunu tekrar kazanmaya yönelik bir tamir özelliği görmektedir.

⁷⁶⁶ M. Cevat Aksit, *İslâm İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 169-170.

⁷⁶⁷ Şûra 42/40.

⁷⁶⁸ Müslim, “Birr”, 19; Tirmizi, “Birr”, 82.

⁷⁶⁹ Kâsânî, *Bedâ'i*, 1986, VII, 182.

⁷⁷⁰ M. Cevat Aksit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 171.

⁷⁷¹ Adnan Koşum, “İslâm Hukukunda Ölüm Cezası”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1998, sy. 5, s. 113-147.

⁷⁷² Mecelle 20 md.

⁷⁷³ Nuri Kahveci, “İslâm Hukukunda Mislen Tazmin Olgusu”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2006, c. VI, sy. 1, s. 39-52.

Aslı olan bir diğer ceza ise kefârettir. Kefâret suçlunun işlediği cinayetle Allah ile kendi arasında kaybettiği değeri düzeltip tekrar eski durumuna dönüş sağlayan bir vesile veya fırsat olabilir.⁷⁷⁴ Bu bağlamda İslam, köleliği ortadan kaldırma amacıyla kefâret tedbirini kullanarak⁷⁷⁵ hem kısıtlanan hürriyeti serbest bırakarak insan onurunu korumuş hem de kişinin bozulan ahlakını düzelterek kaybettiği onurunu tekrar kazanmasını sağlamıştır. Bununla birlikte kefâret bir ceza olmaktan çok iyi niyetli, fakat kusurlu Müslümanın gûnahtan arınması, gönlünü huzura kavuşturma ve bu sayede kölelerin hürriyetlerine ve onuruna kavuşturularak sosyal dayanışmanın gerçekleştirilmesi gibi çok maksatlı mali bir mükellefiyettir.⁷⁷⁶

Tabi ve tamamlayıcı bir diğer ceza da mirastan mahrumiyettir. Bazı haklardan mahrumiyet anlamı taşıyan bu cezanın mevcudiyeti de canın ehemmiyetinden olsa gerekir. İslâm hukuku bu ceza ile suç işlemeyi önleyerek insanın bu cezayla uslanmasını sağlamaktadır.

O halde İslam, hangi sebebe dayanırsa dayansın öldürülen kadar öldürenin de hayatına değer vermiştir. Bunun için kısası gerektiren suçlarda, gerek kanuni unsurların tam olarak gerçekleşmesinde, gerek ispatta azami ölçüde duyarlılık ve ihtiyat gösterilmesi⁷⁷⁷ bu denli şerefli ve muazzam bir canlının hayat hakkının da o denli mukaddes ve dokunulmaz olması sebebiyledir. Ayrıca kısas cezasında suçlu, hasta, zayıf veya hamile ise cezanın belli bir zamana kadar tehir edilmesi, tekfin, teçhiz ve defin gibi işlemlerin yapılması için cesedin, yakınlarına teslim edilmesi,⁷⁷⁸ insan onurunun korunması açısından önemli hususlardır. Bu hususlar bağlamında İslam'ın, suçlu bir şahsı, suçun işlenişinden tatbikine, hatta mezarına varıncaya kadar her safhada yalnız bırakmaması, onun cesedine dahi değer vermesi insanın öneminden olsa gerekir. Bu bakımdan kısas cezası hayata son veren değil, aksine iki tarafa da hayat veren bir cezadır. Kısas cezasının düşmesi veya uygulama imkânının olmaması durumlarında, kanın ziyan olmaması ve hiçbir kimsenin hem maddi hem de manevi yönden mağdur olmaması için diyet ve mirastan mahrumiyet cezalarının varlığı da İslam'ın insan

⁷⁷⁴Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 251.

⁷⁷⁵Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 245.

⁷⁷⁶Ali Bardakoğlu, "Ceza", *DİA*, VII, 474.

⁷⁷⁷M. Cevat Aksit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 169-170.

⁷⁷⁸Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'i*, I, 763-764.

onurunu korumak için işlenen herhangi bir suçu cezasız bırakmadığı anlamına gelmektedir.

2.2.5.2.2. Müessir Fiil Suçu ve Cezası

Sözlükte; “iz bırakan şey”⁷⁷⁹ anlamına gelen müessir kelimesi fiil kelimesiyle birleştiğinde “zararlı sonuca sebep olan fiil” anlamına gelir.⁷⁸⁰ İslâm ceza hukukunda ise, başkası tarafından insanın vücuduna karşı işlenen ve ölümlle sonuçlanmayan her türlü haksız tecavüze müessir fiil adı verilmektedir.⁷⁸¹ Başka bir ifadeyle hayatı sona erdirmeyecek derecede vücut bütünlüğüne yönelik yaralamalar ya da herhangi bir organın işlevini atıl hale getiren eylemlere müessir fiil adı verilir.⁷⁸² Bu kavram, bir organı kısmen veya tamamen koparma veya yok etme, organların fonksiyonunu atıl hale getirme, yaralama, dövme, itip-kakma, akli veya ruhu zayi etme gibi bedenî, akli ve ruhi melekelerin bozulmasına sebep olan haksız fiillerin tamamını kapsamaktadır.⁷⁸³ O halde insan onurunu etkileyecek herhangi bir saldırı da müessir fiiller içerisine dâhil edilebilir. Saldırı sonucunda ortaya çıkan zarar esas alınacak olursa, müessir fiilleri şu şekilde sınıflandırmak gerekli olacaktır:

- a) Organ veya organ hükmündeki bir bölgenin yok edilmesi,
- b) Organların fonksiyonlarını yitirmesi,
- c) Baş ve çehrede meydana gelen yaralanmalar,
- d) Vücudun diğer bölgelerinde meydana gelen yaralanmalardır.⁷⁸⁴

Yaralama suçu, kasten işlenen müessir fiiller, kastın aşılması suretiyle işlenen müessir fiiller,⁷⁸⁵ taksirle işlenen müessir fiiller olmak üzere üçe ayrılır.⁷⁸⁶

Kasten işlenen müessir fiillerde aslî ceza olarak kısas, ikinci derecede aslî ceza ta'zir (diyet),⁷⁸⁷ kastın aşılması suretiyle işlenen müessir fiillerin cezası diyet; taksirle işlenen müessir fiillerin cezası ise diyet ya da erş olarak belirlenmiştir.⁷⁸⁸

⁷⁷⁹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, I, 52.

⁷⁸⁰ Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 43.

⁷⁸¹ Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 42.

⁷⁸² Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, II, 204; Vehbe Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletüh*, VII, 645.

⁷⁸³ Kâsânî, *Bedâ'î*, X, 396-397; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, II, 204; Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 41-42; Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku Özel Hükümler*, s. 142.

⁷⁸⁴ Kâsânî, *Bedâ'î*, X, 396-397; Dihlevî, *Hüccetullâhi'l Bâliğâ*, II, 492-496; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, II, 205; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 28.

⁷⁸⁵ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, II, 204.

⁷⁸⁶ Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 63-76.

Buna göre aslî ceza kısastır. Kısas cezası da Kur'an- Kerim'de ve sünnetle sabit olduğunu şu deliller ile görmekteyiz. “*Onda (Tevrat'ta) üzerlerine şunu da yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş kısas edilir. Yaralar da kısasa tabidir. Kimde bu hakkını bağışlar, sadakasına sayarsa o, kendisi için keffâret olur. Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler, zalimlerin ta kendileridir.*”⁷⁸⁹ ayeti ile Hz. Enes'in halası Rubey'in, bir kadının ön dişini kırmasına karşılık, mağdurenin yakınlarının kısas cezasının uygulanmasını istemesi ve Rubey'in yakınlarının da dişin tazminatını ödemeye yanaşmamaları üzerine, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kısası uygulama kararı karşısında Hz. Enes'in: “*Ya Rasûlallah! Halam Rubey'in ön dişi kırılacak mı? Seni hak dinle gönderen Allah'a yemin ederim ki, onun dişi kırılmayacaktır,*” demesine karşılık Hz. Peygamber (s.a.v.) 'in: “*Allah'ın kitabı, kısası emretmektedir*” buyurması ve daha sonra kadının yakınlarının diyete razı olmaları ve kısasın düşmesi üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: “*Muhakkak ki, Allah'ın kullarından öyleleri vardır ki, Allah'a yemin etseler Allah onların yeminlerini yerine getirir*”⁷⁹⁰ hadisi müessir fiillerin bir suç sayıldığına ve gerekli cezasının, asli ceza olarak kısas olduğuna işaret etmektedir.⁷⁹¹

2.2.5.2.2.1. Müessir Fiillerde Kısas Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

Müessir fiillerde kısas, diğer kısas cezasına göre gerek icra edilen alet, gerekse de icra eden kişi bakımından daha özenle ve hassas şekilde yapılan bir ceza türüdür.⁷⁹² Müessir fiillerde kısas cezası tatbik edilirken uyulması gereken şartlar şunlardır.

a) Kısas hükmü yetkili makamlarca belirlendikten sonra yetkili görevliler beraberinde kısasta uzmanlaşmış biri eliyle ceza gerçekleştirilir.⁷⁹³

b) Fâil işkence şeklinde suçu işlemişse bile, kendi cezası uygulandığında işkenceye tabi tutulmamalıdır.⁷⁹⁴

c) Müessir fiillerdeki kısasta, daha fazla yaralar açma endişesine binaen kılıç kullanılmadığı gibi, kılıçtan daha fazla zarar veren aletler de kullanılmaz.⁷⁹⁵

⁷⁸⁷ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, IV, 17; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'î*, II, 212-261.

⁷⁸⁸ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'î*, II, 212-261.

⁷⁸⁹ Maide 5/45.

⁷⁹⁰ Müslim, “Kasame”, 5; Ebû Dâvûd, “Diyet”, 28.

⁷⁹¹ Nevevî, *el-Mecmû'*, XVIII, 398.

⁷⁹² Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 186.

⁷⁹³ Kâsânî, *Bedâ'î*, 1986, VII, 236; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 95-96; Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 95; Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukukunda Genel Hükümler*, s. 486.

⁷⁹⁴ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 94.

d) Kısası gerçekleştirmek için suçun işlendiği organda denklik olması şarttır. Örneğin el, aynı cinsi olan el karşılığında kısas edilir. El karşılığında başka bir organ kısas edilemeyeceği gibi, sağ el de sol el için kısas edilemez. Çünkü her bir organın ayrı bir ismi olduğu gibi ayrı bir görevi vardır.⁷⁹⁶

e) Suçluya kısas ancak mağdurun yarasının iyileştikten sonra verilmesi gerekir. Çünkü müessir fiil mağdurun ölümüne sebebiyet verme olasılığına binaen müessir fiilin doğuracağı sonucun beklenmesi gereklidir.⁷⁹⁷

f) Katl kisasında olduğu gibi bu kısasta da hava durumu,⁷⁹⁸ suçlunun hastalığı, hamile veya yaşlı olması gibi durumların hesaba katılması esastır.⁷⁹⁹

g) Mağdurda meydana getirilen cismani zararın aşırılığa gitmeksizin meydana getirilmesi gerekir. Bu bağlamda kısas aşırılığa uğratılmış bir hal alırsa kısası gerçekleştiren kimse için de ceza gerekir.⁸⁰⁰

h) Cinayetten sonra yaranın tespit ve tedavi edilmesi gerekir.⁸⁰¹

i) Müessir fiillerde af ve sulh öldürme cezasında olduğu gibi aynen geçerlidir.⁸⁰²

j) Müessir fiillerde suçların birden fazla işlenmesi durumunda (duruma göre) kısas birleşmelidir.⁸⁰³

Müessir fiillerdeki kısasın, adam öldürmedeki kısas cezasına oranla çok daha fazla ayrıntı ihtiva ettiği için kuralları titizlikle belirlenmiştir. Bu bakımdan kısas uygulayabilmek için kısas aletinin seçimi, uygulanışı, hava durumu, suçlunun ve mağdurun o andaki mevcut hali, sonradan ortaya çıkan telef hadisesi ve daha pek çok şartların göz önünde bulundurulması, insan onur ve haysiyetinin korunduğunu göstermektedir.

⁷⁹⁵ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, II, 242-243.

⁷⁹⁶ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, V, 30; Dihlevî, *Hüccetullâhi'l Bâliğâ*, II,483-484; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, VI, 551; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, II, 221.

⁷⁹⁷ Merğînânî, *el-Hidâye*, IV, 454; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, VI, 550; Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 126.

⁷⁹⁸ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, IV, 54; Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukunda Genel Hükümler*, s. 480.

⁷⁹⁹ Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukunda Genel Hükümler*, s. 480.

⁸⁰⁰ Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukunda Genel Hükümler*, s. 486.

⁸⁰¹ Merğînânî, *el-Hidâye*, IV, 454; Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 126.

⁸⁰² Serâhsî, *el-Mebsût*, XXVI, 61; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, II, 258-260; Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 123-124.

⁸⁰³ Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 129.

Kıysasta telef gibi durumların oluşmaması için özen gösterilmesi ve herhangi bir telef durumunda zararın tazmin edilmesi gibi hususların varlığındaki amaç her iki tarafın da zarar görmemesi, gönüllerin hoşnut edilmesi ve en önemlisi insan onurunu korumak olmalıdır.

Kıyas cezasının uygulanabilmesi için suçun işlendiği organlarda her türlü denkliğin aranması, denkliğin olmağı durumlarda kıyas cezasını uygulamada ısrar edilmeyip başka çözüm yolları arayarak mağdurun zararının giderilmeye çalışılması insan kıymetinin üstün olduğunu düşündürmektedir.

2.2.5.2.2.2. Müessir Fiillerde Diyet Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

Kıyas gerektiği halde kisası düşüren veya cezanın verilmesine engel olan sebeplerden dolayı kıyas zorunlu olarak diyete dönüştürülür.⁸⁰⁴ Kasten işlenen müessir fiillerde diyet bedel mahiyetinde olsa da taksirle işlenen cezalarda aslî ceza halini alır.⁸⁰⁵ Ödeme şekli tarafların anlaşma şartlarına bağlıdır.⁸⁰⁶ Diyet cezası ile ilgili bilgiler kasten adam öldürme başlığı altında verilmiştir.

2.2.5.2.2.3. Müessir Fiillerde Diyet Yahut Erş Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

Tedbirsizlik, dikkatsizlik ve ihmali sonucu meydana getirilen müessir fiillerde kast bulunmadığı için fâil kıyas yerine diyet ile cezalandırılmaktadır.⁸⁰⁷ Ayrıca yaralanan ve kesilen uzuvlardan dolayı verilmesi gereken diyete de erş denmektedir.⁸⁰⁸ O halde erş, İslâm ceza hukukunda ölüm ile neticelenmeyen müessir fiillerde mağdur şahsa ödenen tazminat olarak tanımlanmaktadır. Bu bakıma erş diyetin bir türü olarak nitelendirilmektedir. Erş daha çok cüz'i diyet olarak diyetten az olan diyetlere verilen isimdir.⁸⁰⁹ Erşin takdirinde her organ ve fonksiyon hayat için taşıdıkları öneme göre ayrı

⁸⁰⁴ Ebû Ya'lâ, *el-Ahkâmü's-sultâniyye*, s. 278; Nevevî, *el-Mecmû'*, XVIII, 400; Dihlevî, *Hüccetullâhi'l Bâliğâ*, II, 492; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'i*, II, 261; Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, 96-124.

⁸⁰⁵ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'i*, II, 261; Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, 96-124.

⁸⁰⁶ Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 185.

⁸⁰⁷ Serâhsî, *el-Mebsût*, XXVI, 59.

⁸⁰⁸ Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm*, II, 103; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, VI, 573; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 13.

⁸⁰⁹ Ali Şafak, "Erş", *DİA*, c., XI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995, 307.

ayrı bir değer icra eder.⁸¹⁰ Erşin ödetilmesinde suçluya ceza vermekten çok haksız fiil neticesinde meydana gelen bedenî zararı tazmin gayesi ağır basar.⁸¹¹

O halde erşin ödemesi de diyet cezasında olduğu gibi aynen tatbik edilir. Fazla mal istememe, aşırılıktan uzak durma, ödemeyi geciktirmeden yapma, sert tavırlardan uzak durma gibi hususlara riayet edilir. Bu hususlarla hem mağdurun hem de suçlunun haklarının korunduğu söylenebilir. Mali bir yaptırım türü olan erş ve diyet insan onurunun heder olmaması için takdir edilen bir müeyyide olarak gözükmektedir.

2.2.5.2.2.4. Değerlendirme

Vücut bütünlüğünün bozulması veya organ kaybı, birtakım haklardan mahrum olmanın yanında, Allah tarafından verilen emaneti zayi etmeye, yaşamı zorlaştırmaya, insanlar tarafından hor görülmeye ve bazen hayatın çekilmez hal almasına dahi yol açmaktadır.⁸¹² Bundan dolayı bu suçlara öngörülen kısas, diyet ya da erş gibi cezalar öncelikle mağdurun maddi ve manevi zararını tamir ve telafi amacına yöneliktir.⁸¹³

“Bütünü muhterem olan şeyin parçaları da muhterem olmalıdır”⁸¹⁴ ifadesiyle müessir fiillerin suç sayılıp cezalandırılması ile korunan hukuki menfaat şahısların vücut tamlığı ile akıl, ruh ve beden bütünlüğünün himaye edilmesi amaçlanmaktadır.⁸¹⁵ O halde kısas, maktulün dökülen kanına saygıyı ifade ettiği gibi, mecazi anlamda maktulün diriltilmesi ve ona hayatının iadesi anlamına gelmektedir.⁸¹⁶ Bir bakıma kısas, diyet ya da erş cezalandırmada hiç şüphesiz yegâne panzehir olarak görülmektedir.

Müessir fillerdeki cezalarla mağdurun kin ve öfkesini dindirecek psikolojik tatmin amaçlanmaktadır. Kısas, masum insanlara zarar veren kimseler karşısında, mağdur tarafın da güçlü olduğunu hissettirerek mağdur tarafa güven, suç fâiline ise

⁸¹⁰ Ali Şafak, “Erş”, *DİA*, XI, 308; Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 170.

⁸¹¹ Ali Şafak “Erş”, *DİA*, XI, 308.

⁸¹² Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 60.

⁸¹³ Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 62.

⁸¹⁴ Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 61.

⁸¹⁵ Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 61.

⁸¹⁶ Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 181.

koru vermektedir. Bu nedenle “*Kısasta sizin için hayat vardır*”⁸¹⁷ ayeti insan hayatını ve vücut bütünlüğünü korumanın teminatı olmaktadır.⁸¹⁸

Müessir fiillerde suçluyu, mağdurun veya velisinin affetmesi, öldürme suçunda geçerli olduğu gibi burada da aynen geçerlidir. Hz. Peygamber (s.a.v.)’in bu konuda: “*Bir kişi kasten öldürülür veya yaralanırsa yakınları için üç seçenek vardır: Ya kısas isterler, ya diyet alırlar, ya da büsbütün bağışlarlar. Bunun ötesinde (dördüncü) yol arayanlara (intikam alana) engel olunuz*”⁸¹⁹ buyurması müessir fiillerde de affin varlığına işaret ederken, hem suçlu hem de mağdur için farklı seçeneklerle zararı ortadan kaldıracak imkân olduğunu da göstermektedir.

İslâm hukukunun gerek diğer cezalarda gerekse de müessir fiillerin cezalandırılmasında kasıt, taksir ayırımına gidilerek taksirle işlenen suçlarda kısas yerine, aslî ceza olarak diyet ya da erşin kabul edilmesi cezayı hafifletmek amacına yönelik olsa gerektir.⁸²⁰ İslâm hukukunun cezalandırma konusunda bu şekilde bir ayırım yapması da suçlu da olsa yine insanı korumaya yöneliktir.

2.2.5.3. Ta’zir Cezaları

Ta’zir sözlükte; çevirmek, reddetmek, menetmek,⁸²¹ tedip, tahkir, tasarruf, yardım, takviye ve tazim anlamlarına gelirken,⁸²² bir İslâm hukuku terimi olarak; had⁸²³ ve cinayet cezaları dışında kalan, yasaklığı naslarla ifade edilmekle beraber ceza miktarı kesin çizgilerle belirtilmemiş olup, takdir ve tayini yetkili mercie bırakılmış olan, kişi ya da kamu menfaati adına tatbik edilmesi gereken cezalardır.⁸²⁴ Başka bir ifadeyle ta’zir, had ve kısas cezalarının dışında kalan, yani naslarla belirlenmemiş olup takdir ve tayini yetkili merciiere bırakılmış cezalardır.⁸²⁵ O halde ta’zir, Kuran ve sünnetle yasaklanmakla beraber cezası belirtilmeyen⁸²⁶ pek çok hikmete binaen bilinçli olarak

⁸¹⁷ Bakara 2/179.

⁸¹⁸ Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 84.

⁸¹⁹ Tirmizî, “Diyet”, 13; İbn Mâce, “Diyet”, 3.

⁸²⁰ Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, s. 85.

⁸²¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-‘Arab*, X, 133.

⁸²² Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 24.

⁸²³ Şeyh Nizâm, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, II, 181.

⁸²⁴ Mâverdi, *Ahkâmü's-Sultâniyye*, s.314; Serâhsî, *el-Mebsût*, IX, 71; Kâsânî, *Bedâ'i'*, X, 268.

⁸²⁵ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 24; Ali Bardakoğlu, “Ceza”, *DİA*, VII, 473; İbrahim Çalışkan, “İslâm Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. XXXI, s. 389; Osman Şekerci, *İslâm Ceza Hukukunda Ta’zir Suçları ve Cezaları*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1996, s. 25.

⁸²⁶ Şâtibî, *el-Muvâfakât*, IV, 27.

yasal boşluğun bırakıldığı alanlarda insanların onurunu gözetme amacıyla var olan hükümlerden hareketle yetkili makamlarca boşlukların veya eksikliklerin doldurulmasını ifade eden müeyyidelerdir.⁸²⁷

Ta'zir cezası Kitap, sünnet ve icma ile sabittir.⁸²⁸ Kur'an-ı Kerim'deki delili, "(Evlilik yükümlülüklerini reddederek) başkaldırdıklarını gördüğünüz kadınlara öğüt verin, Onları yataklarında yalnız bırakın.(Bunlar fayda vermez de mecbur kalırsanız) onları (hafifçe) dövün. Eğer iaat ederlerse, artık onların aleyhine başka bir yol aramayın. Şüphesiz Allah çok yücedir, büyüktür."⁸²⁹ ayetidir. Sünnetteki delili Ömer b. Şuayb'ın babasından, onun da dedesinden rivayet ettiği Hz. Peygamberin şu sözüdür: "Çocuklarınız yedi yaşına gelince, onlara namazı emredin, on yaşına geldiklerinde kılmazlarsa dövün ve yataklarını da ayırın."⁸³⁰ hadisidir. Âlimlerin, hakkında takdir edilmiş ceza bulunmayan her suç için ta'zir cezası vermenin meşru olduğuna icmâ etmişlerdir.⁸³¹

Tanımlardan hareketle ta'zir suçları bulunan çağa göre, devletin içinde bulunduğu şartlara göre değişik boyutta tezahür edebilir. Bu yüzden bu suçlara verilen cezalar hangi dönemde olursa olsun İslami özelliklere sadık kalınarak tatbik edilebilmektedir. Ayrıca ta'zir cezalarının, kötülüklerin yayılmasını, bireylerin ve toplumun zarar görmesini önleyici, suç işleyenleri terbiye ve ıslah edici gibi özellikleri barındırmasıyla insanları koruyucu bir çare olarak görülmektedir. Ta'zir cezalarının özelliklerini,

1. Ta'zir suçları nasla belirlenmiş olsa bile, yaptırımı belirlenmemiş olup, bu husus yetkili yasama organına bırakılmıştır.⁸³²
2. Ta'zir suçları toplumdan topluma değişiklik arz eder.⁸³³
3. Ta'zir cezaları hem kul hakkı hem de Allah hakkına yöneliktir.⁸³⁴

⁸²⁷ Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 188.

⁸²⁸ Yaşar Yiğit, *İslâm Ceza Hukuku*, s. 120; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'ü'l-cinâ'î*, I, s. 694.

⁸²⁹ Nisa 4/34.

⁸³⁰ Ebu Davud, "Salat" 26; Tirmizi, "Salat", 82.

⁸³¹ Macid Muhammed Ebu Ruhayye, "İslam'da Mali Ta'zir Cezası" Nihat Dalgın (çev.), *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Samsun, 1999, sy. 11, s. 315.

⁸³² Şeyh Nizâm, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, II, 181; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'ü'l-cinâ'î*, I, 80; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 326-327; Tuncay Başoğlu, "Ta'zir", *DİA*, c., XXXX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2011, 193; Sabri Erturhan, *İslâm Ceza Hukukunda İçtima*, 186; Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 25-31.

⁸³³ Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 25-31.

4. Ta'zirin eğitici, tedavi edici ve koruyucu özellikler taşıması hasebiyle mümeyyiz küçüklere ve akıl hastalarına uygulanabilir.⁸³⁵
5. Ta'zir cezaları suçlunun haline ve mevkiine göre farklılık taşıyabilir.⁸³⁶
6. Ta'zir cezalarında af, şefaet ve tövbe caizdir.⁸³⁷
7. Ta'zir suçlarında şüphe cezaı düşürmede etkin rol oynamaz.
8. Ta'zir suçlarında zaman aşımı muteberdir.
9. Ta'zir suçları yetkili merciinin dışında öğretmen, anne-baba, vasî, efendi vb. kimseler tarafından tatbik edilebilir.
10. Ta'zir suçlarında dayak uygulandığında sayıca az; ancak şiddeti daha fazla olmalıdır.
11. Ta'zir cezalarında suçlunun ve mağdurun durumuna, suçun büyüklüğüne ve miktarına göre ceza farklılık arz edebilir.
12. Cezanın tatbiki esnasında suçlunun ölümü veya sakatlanması halinde tazmin gereklidir.⁸³⁸
13. Mağdurun şikâyetine bağlı olarak koğuşturulur⁸³⁹ şeklinde sıralanır.

Ta'zir suç ve cezalarını diğer ceza çeşitlerinden ayıran hususlar bağlamında ta'zirin daha çok insanları terbiye eden ve suç işlemekten önleyen bir müeyyide olduğu söylenebilir. O halde ta'zir cezaları da insan onurunu koruyabilmek adına başvuru olan çare ya da araç olarak görevini sürdürebilir.

İslâm hukukunda ta'zir cezaları birçok nevilere ayrılır. Nasihatta bulunmak gibi, cezaların en hafifi ile başlar, hapis ve dövme gibi cezaların en ağırı ile biter. Ağır

⁸³⁴ Şeyh Nizâm, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, II, 181; Tuncay Başoğlu, "Ta'zir", *DİA*, XXXX, 193.

⁸³⁵ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 326; Tuncay Başoğlu, "Ta'zir", *DİA*, XXXX, 193; Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 27.

⁸³⁶ Mâverdî, *el-Ahkâmü's-sultâniyye*, s. 316; Şeyh Nizâm, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, II, 181-182; Zeylâî, *Tebyînü'l-hakâ'ik*, III, 633-634; Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-Bâligâ*, II, 510; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 327; Tuncay Başoğlu, "Ta'zir", *DİA*, XXXX, 193; Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 29.

⁸³⁷ Mâverdî, *el-Ahkâmü's-sultâniyye*, s. 316; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 327; Tuncay Başoğlu, "Ta'zir", *DİA*, XXXX, 193; Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 29.

⁸³⁸ Mâverdî, *el-Ahkâmü's-sultâniyye*, s. 317; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 327; Tuncay Başoğlu, "Ta'zir", md., *DİA*, XXXX, 193; Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 29.

⁸³⁹ Talip Türcan (Ed.), *İslâm Ceza Hukuku*, s. 330; Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 29.

cürümlerde bazen katl ile cezalandırmaya kadar gider.⁸⁴⁰ Genel olarak taz'ir suçları iki kısma ayrılmaktadır. İlk kısmı, Kitap ya da sünnet tarafından yasaklanmış olmakla birlikte herhangi bir cezai yaptırım ön görülmemiş davranışlardan oluşmaktadır. Bu suçlar Kitap ya da sünnet tarafından düzenlenen ancak cezası devlet başkanınca belirlenmiş suçlardır. İkinci kısmı ise, Kitap ve sünnette doğrudan düzenlenmemiş toplumsal şartlara göre belirlenmeleri devlet başkanına devredilmiş suçlardır.⁸⁴¹

Başlıca ta'zir cezaları şöyle sıralanabilir: Ölüm cezası, sopa cezası, hapis cezası, sürgün cezası, nasihat, mahkemeye celp, kınama, tehdit, tecrit, azl ve teşhir ve mali cezalardır.⁸⁴²

2.2.5.3.1. Ta'zir Cezasından Ölüm Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

İslâm hukukunda asıl kaide ta'zir cezasının tedip için oluşu ve kişinin ölümüne sebebiyet vermemesi temel ilke olarak kabul edilir. Bu yüzden tazir cezasının helak edici olmaması gereklidir. Fakat umumi kaidenin bir istisnası olarak amme menfaati ölüm cezasını gerektiriyorsa veya suçlunun kötülüğü ancak ölüm cezasıyla giderilecekse ta'ziren ölüm cezasının verilmesi gerektiği belirtilmektedir.⁸⁴³ Ta'ziren ölüm cezası verilebilecek suçların en önemlileri, livâta, hırsızlık, sihirbazlık, siyasî kargaşa, casusluk ve isyan çıkarma gibi suçların tekrürü gibi suçlardır.⁸⁴⁴ Belirtilen suçları işleyenlere uygulanacak ölüm cezası, en son başvurulacak müeyyidedir.⁸⁴⁵ Yetkili makamlar böyle eylemlerde bulunan kişileri yaptıklarından vazgeçirmeye uğraşır. Ancak bütün çabalara rağmen suçlunun ahlakında ve herhangi bir eyleminde düzelme görülmezse fertlerin ve toplumun onurunu koruma, düzeni sağlama gayesiyle suçluya ölüm cezası uygulanabilir.

⁸⁴⁰ Abdülkadir Üdeh *et-Teşri'u'l-cinâ'i*, I, 685.

⁸⁴¹ Talip Türcan (Ed.), *İslâm Ceza Hukuku*, s. 306.

⁸⁴² Esra Yakut, "Tanzimat Dönemine Kadar Osmanlı Hukukunda Taz'iri Gerektiren Suç ve Cezalar", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, 2006, sy. 2, s. 25-40.

⁸⁴³ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'i*, I, 687-688.

⁸⁴⁴ Abdülazîz Amir, *et-Ta'zir*, s. 292-303; Tuncay Başoğlu, "Ta'zir", *DİA*, XXXX, 201; Esra Yakut, "Tanzimat Dönemine Kadar Osmanlı Hukukunda Taz'iri Gerektiren Suç ve Cezalar", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, 2006, sy. 2, s. 25-40.

⁸⁴⁵ Yaşar Yiğit, *İslâm Ceza Hukuku*, s. 121.

2.2.5.3.2. Ta'zir Cezasından Sopa Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

Sopa ta'zir cezalarında da kararlaştırılan cezalardandır. Ta'zir cezası denince ilk akla gelen ceza sopa cezası olup âdete ta'zir cezasıyla özdeşleşmiştir.⁸⁴⁶ İşlenen suç had cezası gerektirmekle beraber suçun unsurlarında veya şartlarında bir eksiklik nedeniyle, had cezası verilemeyen hallerde ta'ziren sopa cezası uygulanabilir. Bu bakımdan tehlikeli suçluları önlemekte cezaların en çok tatbik edileni ta'zir cezasıdır. Çünkü sopa bir anda her suçlunun suçuna ve şahsiyetine münasip olan miktarlarla cezalandırmak mümkündür.

Ta'ziren verilen sopa cezasının tatbiki devlet memurlarına ağırlık vermez, mahkûmu atıl hale getirmez, ailesi ve çocuklarını geçimlerinden mahrum, darlık içerisinde bırakmaz. Ceza o anda ifa edilir, suçlu cezadan hemen sonra yoluna devam eder, işinden geri kalmaz. Suçlunun cezalandırılmasıyla ailesi ve çocukları meşakkatle karşılaşmaz. Bir bakıma ta'ziren sopa cezasının varlığı, mahkûmu hapishanelerin şerrinden ahlak ve sıhhat yönünden suçluları bozulmaya sürükleyen şeylerden ve nihayet tembelliğe alışma gibi saliklerden uzak tutmaktadır.⁸⁴⁷

Eziyet etmeyi ve keyfiliği önlemek adına sopa cezasının tek elde toplanması ve devletin yetkisi haricinde tatbik edilmemesi gereklidir. Sopa cezası uygulanırken, suçlunun helâkine neden olacak veya derisini parçalayacak şiddette olmaması için hassas bir şekilde davranılması gerekli görülmüştür.⁸⁴⁸ Hatta cezalar kişinin, daha önce suç işlememiş olması gibi sebeplerden dolayı da hafifletilebilir.⁸⁴⁹

İslâm hukukçuları suçluya vurulacak sopa sayısında ihtilaf etmiş olsalar da cezanın takdirinde suçlunun lehine hareket edilmesi ihtiyata daha uygun olduğu için genellikle Ebu Hanife'nin görüşü daha tercih edilmiş⁸⁵⁰ ve çoğu Hanefiler dayak cezasında en alt sınırın üç sopa olarak hâkimin yetkisine bırakmışlardır.⁸⁵¹ Çünkü önemli olan ceza yönteminin değişmesi değil, verilen cezanın etkili olmasıdır.⁸⁵² Bütün bu bilgiler doğrultusunda ta'ziren verilen sopa cezasının, fâilin durumuna göre cezanın

⁸⁴⁶ Abdullah Çolak, *İslâm Hukuku Ceza ve Borçlar*, s. 129.

⁸⁴⁷ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri' u'l-cinâ'î*, I, 690.

⁸⁴⁸ Şeyh Nizâm, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, II, 182; Ertuğrul Gazi Tuncay, "İslâm Hukukunda Sınırı Belirlenmemiş Cezalar", *İslâm Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Samsun, 2017, sy. 3, s. 87-88.

⁸⁴⁹ Osman Şekerci, *İslâm Ceza Hukukunda Ta'zir Suçları ve Cezaları*, s. 110.

⁸⁵⁰ Osman Şekerci, *İslâm Ceza Hukukunda Ta'zir Suçları ve Cezaları*, s. 111-112.

⁸⁵¹ Şeyh Nizâm, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, II, 182.

⁸⁵² Osman Şekerci, *İslâm Ceza Hukukunda Ta'zir Suçları ve Cezaları*, s. 111-112.

hafifletilip-ağırlaştırılması, gerekli insani esaslara uyulması, hemen ve her yerde uygulanmasıyla ekonomik olması, fâilin ve ailesinin düzenini bozmaması gibi hususları barındırması hasebiyle insan onuruna ve insan şahsiyetine uygun bir müeyyide olabilir.

2.2.5.3.3. *Ta'zir Cezasından Hapis Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi*

Sözlükte; men etmek, tutmak, bir şahsı veya bir malı bir mevkide nezaret altında bulundurmamak, tevkif eylemek,⁸⁵³ alıkoymak, engellemek manalarına gelen⁸⁵⁴ hapis, bir İslâm hukuku terimi olarak sanık veya suçluyu belirli bir mekânda cebren alıkoyarak şahsî özgürlüğünü kısıtlamak⁸⁵⁵ yahut davası görülünceye kadar kaçmasına mani olmak amacıyla emin bir yerde tutmak olarak ifade edilir.⁸⁵⁶

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Yusuf'un kıssası anlatılırken, hapis hayatına ilişkin çeşitli bilgilere yer verilmektedir.⁸⁵⁷ Hayâsızlık yapan kadınlara nasıl davranılması gerektiğiyle ilgili hapis kavramından söz eden ayetler de mevcuttur.⁸⁵⁸ Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde sürgün cezasından ayrı olarak sınırlı sayıda da olsa bazı borçlu, esir ve sanıkların kısa süreler için mescitte, dehliz gibi kapalı mekânlarda hapsedildiği⁸⁵⁹ yönünde rivayetler mevcuttur.⁸⁶⁰

Hapis cezasının, tatbik edilmes amacı göz önüne alındığında ihtiyatî tedbir ve ceza şeklinde iki kısma ayrılabilir. İhtiyatî hapis, suçlu olup olmadığı sabit oluncaya kadar sanığın, cezası tatbik edilinceye kadar suçlunun, borcunu ödeyinceye kadar borçlunun veya dışarıdan gelecek tehlikelere karşı korunması amacıyla bir şahsın geçici bir süre için tutuklanması veya alıkonması mahiyetinde olduğundan, bundan kasıt cezalandırmadan çok koruma tedbiri olma özelliği taşımasıdır. Ceza şeklindeki hapis ise cinayetlerde ve sınırlı sayıdaki had suçlarında aslî nitelikte suçlunun cezalandırılması anlamına gelir.⁸⁶¹ Hapis cezası suçlunun ıslahı, suçu engelleme ve suçluyu

⁸⁵³ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 14.

⁸⁵⁴ Abdülaziz Âmir, *et-Ta'zir*, s. 337; Ali Bardakoğlu, "Hapis", *DİA*, c., XVI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, 54.

⁸⁵⁵ Kâsânî, *Bedâ'i*, X, 79; Abdülaziz Âmir, *et-Ta'zir*, s. 337; Ali Bardakoğlu, "Hapis", *DİA*, XVI, 54.

⁸⁵⁶ Metin Hülâgu, *İslâm Hukukunda Hapis Cezası*, Rey Yayıncılık, Kayseri 1996, s. 5-6.

⁸⁵⁷ Yusuf 12/33-42.

⁸⁵⁸ Nisa 4/15.

⁸⁵⁹ Buhârî, "Salât", 76, "Husûmât", 7-8.

⁸⁶⁰ Ali Bardakoğlu, "Hapis", *DİA*, XVI, 55.

⁸⁶¹ Ali Bardakoğlu, "Hapis", *DİA*, XVI, 55.

cezalandırarak topluma yeniden kazandırma amacına matuftur.⁸⁶² Hapis cezası tatbik edilirken uygulanacak yöntemler şunlardır:

a) Tutuklamanın keyfilikten uzak olması ve gereksiz yere şahsın özgürlüğünü kısıtlanmaması için sanığa isnat edilen suçun belirli şartları taşıması, ileri sürülen iddiaların objektif nitelikte olması, tutuklamanın da bir hakkın veya suçun ortaya çıkması, bir kötülüğün önlenmesi veya bir şahsın onurunu ve izzetini muhafaza etme gibi bir amaca hizmet etmesi aranır.⁸⁶³

b) Sağlık açısından tutuklu ile diğer insanlar arasında esas itibariyle bir fark olmadığından akıl, ruh ve beden sağlığının korunması için gerekli tedbirlerin alınıp hapishanelerde yeteri kadar sağlık personelinin bulundurulması gerekir.

c) Tutuklular dini ibadetlerini hapishanede rahatlıkla eda edebilirler.⁸⁶⁴ Bu yüzden bir Müslümanı ayakta namaz kılmasına engel olacak şekilde hapishanelerde bağlı olarak bırakılmamalıdır.⁸⁶⁵

d) Tutuklular zorla çalıştırılmaz, eziyet olsun diye ayakta tutulamaz, güneşin altında bekletilemez.⁸⁶⁶

e) Tutukluların hapiste geçirdikleri süre zarfında çeşitli mahrumiyetlere maruz kalabilecekleri gibi kendilerini geliştirecek ıslah edici ve eğitici programlara da tabi tutulması tavsiye edilmektedir.⁸⁶⁷ Bu durum tutukluların tedip ve hallerini düzeltme amacına matuftur. Yoksa onlarla dalga geçmek, onları telef etmek, aşağılamak, insanlık onurlarını rencide etmek değildir. Gerek hapsedilenlere gerekse de başka insanlara, kulak, burun gibi organlarının kesilmesi, tırnaklarının sökülmesi, kemiklerinin kırılması gibi işkencelerin yapılmasını doğru değildir.⁸⁶⁸ Bunlara ilave olarak mahpusların yüzlerine ve ölüm riskinin fazla olduğu yerlere vurulması, kızgın aletlerle organlarının dağlanması, suya batırılması, aç ve susuz bırakılması, çıplak bırakılması, abdest, namaz

⁸⁶² Esra Yakut, "Tanzimat Dönemine Kadar Osmanlı Hukukunda Taz'iri Gerektiren Suç ve Cezalar", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, 2006, sy. 2, s. 25-40; Osman Şekerci, *İslâm Ceza Hukukunda Ta'zir Suçları ve Cezaları*, s. 118.

⁸⁶³ Ali Bardakoğlu, "Hapis", *DİA*, XVI, 57.

⁸⁶⁴ Serâhsî, *el-Mebsût*, XX, 90; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, VII, 307.

⁸⁶⁵ Abdulaziz Âmir, *et-Ta'zîr*, s. 361.

⁸⁶⁶ Serâhsî, *el-Mebsût*, XX, 90.

⁸⁶⁷ Abdulaziz Âmir, *et-Ta'zîr*, s. 340; Ali Bardakoğlu, "Hapis", *DİA*, XVI, 62.

⁸⁶⁸ Kâsânî, *Bedâ'î*, X, 100.

gibi ibadetlerine engel olunması, hakaret edilmesi, sakalının tıraş edilmesi gibi işkenceye sebep olabilecek her türlü davranış yasaklanmıştır.⁸⁶⁹

f) Özel bir sebep olmadıkça tek kişilik hücrede tutulmaları uygun görülmemektedir.⁸⁷⁰

g) Mahpuslara yeterli düzeyde giyinme, barınma, beslenme ve ailesinin ziyaretine gelebilmesine izin verilmesi, gibi temel insanî hakların sağlanmasında titizlik gösterilir.⁸⁷¹

h) Suçlunun tövbe etmesi veya iyi halinin görülmesi gibi durumlarda hapis cezasına sona verilmesi söz konusu olabilir.⁸⁷²

i) Tutuklular arasında ölen olursa, ailesine teslim edilir, şayet ailesi yoksa devlet her türlü masrafı karşılayarak ölünün namazı kılınır ve defnedilir.⁸⁷³

Bu bağlamda hapisane düzeni ve tutuklunun genel hakları insan onuru bakımından kayda değer bulunmaktadır.⁸⁷⁴ İslâm dininin insana verdiği ulvi değerden yola çıkarak, hapis cezası ifa edilirken keyfiliğin, gevşekliğin ve aşırılığın önlenmiş olması, insanın yaratılış gayesi ile bağdaşmayan her türlü davranışın engellenmesi, mahpusun insan olmasından kaynaklanan birtakım ihtiyaçları ve hakları olduğunun unutulmaması iyimser ve insancıl yaklaşımlar sonucunda İslâm hukukunun insan onurunun korunması adına aldığı tedbirlerdir.

2.2.5.3.4. Ta'zir Cezasından Sürgün Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

Ta'zir cezalarından olan sürgün, suçlunun başka yerde ikamet etmeye mecbur bırakılmasıdır.⁸⁷⁵ Sürgün cezası amme menfaatini temin maksadıyla verilebilir. Bu yüzden işlenen suçun sonucu başkalarına zarar veriyorsa veya vereceğinden kaygı

⁸⁶⁹ H. Mehmet Günay, "İslâm Hukuk Doktrininde Hapis Müessesesi ve Mahpuslara Yapılacak Muamele", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2000, sy. 2, s.48.

⁸⁷⁰ Ali Bardakoğlu, "Hapis", *DİA*, XVI, 61.

⁸⁷¹ Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Harâc*, s. 164; Kâsânî, *Bedâ'i*, X, 100; Ali Bardakoğlu, "Hapis", *DİA*, XVI, 61; Osman Şekerci, *İslâm Ceza Hukukunda Ta'zir Suçları ve Cezaları*, s. 121; H. Mehmet Günay, "İslâm Hukuk Doktrininde Hapis Müessesesi ve Mahpuslara Yapılacak Muamele", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2000, sy. 2, s. 48.

⁸⁷² Abdulaziz Âmir, *et-Ta'zir*, s. 353; Ali Bardakoğlu, "Hapis", *DİA*, XVI, 64; M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 158; Hakkı Aydın, *İslâm ve Modern Hukukta İşkence*, s. 242.

⁸⁷³ Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Harâc*, s. 164; Kâsânî, *Bedâ'i*, X, 100; M. Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, s. 158; Hakkı Aydın, *İslâm ve Modern Hukukta İşkence*, s. 242; Osman Şekerci, *İslâm Ceza Hukukunda Ta'zir Suçları ve Cezaları*, s. 121.

⁸⁷⁴ Metin Hülagu, *İslâm Hukukunda Hapis Cezası*, s. 5-6.

⁸⁷⁵ Serâhsî, *el-Mebsût*, IX, 45.

duyuluyorsa ve suçun işlendiği ortamdan suçu işleyen şahsın uzaklaştırılması gerekiyorsa ta'ziren sürgün cezası verilebilir.⁸⁷⁶

Sürgün cezasında maksat suçlunun halini bir müddet içinde düzeltmesidir. Sürgüne giden kişi, belirli bir yere hapsedilmeden önce sağlık kontrolüne tabi tutulabilir.⁸⁷⁷ Suçlunun pişmanlık duyması ve iyi hal alması durumunda hal değerlendirmesi yapıldıktan sonra yetkili makamlarca suçlunun önceki yaşadığı yere dönmesine izin verilmektedir.⁸⁷⁸ Bir bakıma sürgün cezası hem suçluyu bulunduğu ortamdan uzaklaştırarak iyileşmesini sağlamak hem de suçun insan onuruna karşı doğurduğu olumsuz etkileri önleyerek bir güvenlik duvarı oluşturmaktadır.

2.2.5.3.5. Tazir Cezasından Nasihat Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

İslâm ceza hukukuna göre öğütte bulunmak ta'zir cezalarından kabul edilmektedir.⁸⁷⁹ Suçluya suçu bildirildikten sonra suç işlemenin kötülükleri ona anlatılır.⁸⁸⁰ Suçu işleyen psikolojik durumunun bilinmesi ve bu doğrultuda hareket edilmesi suçu işleyen ikna edilmesi açısından da yararlı olacaktır.⁸⁸¹

Uyarı cezası, suçluyu kötülükten uzaklaştırma ve ahlaki güzelleştirme amacı taşımaktadır. İslâm hukukunda en hafif cezalardan birisidir. Ta'zir ile yetkili kişi, suça ve suçlunun durumuna göre uyarı cezasını kifayetli bulabilir.⁸⁸² Nasihat cezası cezalandırmadan önce insanlara tanınmış bir fırsattır. Çünkü İslâm hukuku insanları hemen cezalandırmak yerine suçlunun halini değiştirmesine imkân tanır.

2.2.5.3.6. Tazir Cezasından Mahkemeye Celb Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

Suçluya verilen uyarı cezasının sonuç vermemesi durumunda, yetkili makamın suçundan vazgeçmesi gerektiğini suçlunun bizzat yüzüne söylemesi halinde gerçekleşen ta'zir cezasıdır.⁸⁸³ Bu ceza, mahkemeye çağırılmayı şeref ve izzetinin zedelenmesi

⁸⁷⁶ Abdulaziz Âmir, *et-Ta'zir*, s. 458-466.

⁸⁷⁷ Ertuğrul Gazi Tuncay, "İslâm Hukukunda Sınırı Belirlenmemiş Cezalar", *İslâm Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Samsun, 2017, sy. 3, s. 91.

⁸⁷⁸ Abdulaziz Âmir, *et-Ta'zir*, s. 393-394; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'*, II, 699.

⁸⁷⁹ Abdulaziz Âmir, *et-Ta'zir*, s. 409; Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'*, I, 702.

⁸⁸⁰ Osman Şekerci, *İslâm Ceza Hukukunda Ta'zir Suçları ve Cezaları*, s. 114.

⁸⁸¹ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri'u'l-cinâ'*, II, 702; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 306.

⁸⁸² Ertuğrul Gazi Tuncay, "İslâm Hukukunda Sınırı Belirlenmemiş Cezalar", *İslâm Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Samsun, 2017, sy. 3, s. 91.

⁸⁸³ Osman Şekerci, *İslâm Ceza Hukukunda Ta'zir Suçları ve Cezaları*, s. 114.

olarak gören şahıslara, özellikle de eşraf tabakasına uygulanan bir cezadır.⁸⁸⁴ Halinde iyi hal değişikliği sezinlenmeyen suçluya diğer ceza çeşitleri uygulanır.⁸⁸⁵ Bu ta'zir cezası da insan onurunu zedeleyecek her türlü davranışa karşı oluşturulmuş bir koruma tedbiri olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2.5.3.7. Ta'zir Cezasından Kınama Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

Hâkimin, bütün iyi niyetli uyarma ve nasihatlerine rağmen, kötülük yapanlar bu fiillerden uzak kalmıyorlarsa, onları şiddetli bir şekilde azarlanması suretiyle verilen ta'zir cezasıdır. Kınama cezası da kendi arasında, hafiften şiddetli kınamaya kadar çeşitli mertebelere ayrılır.⁸⁸⁶ Kınama cezası da, bireyin manevi bütünlüğünü bozacak herhangi bir şartı taşımadığından insanın düzelmesi için fırsat yollarından birisi olarak görülebilir.

2.2.5.3.8. Ta'zir Cezasından Tehdit Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

Uyarı, mahkemeye celb, nasihat, şiddetli kınama gibi yöntemler suçluda bir tesir meydana getirmediyse hâkim suçluya daha büyük cezalar vereceği tehdidinde bulunur. Bu tehdit ileride işlenmesi muhtemel suçları engellemeye çalışma amacını taşımaktadır.⁸⁸⁷ Bu bağlamda tehdit cezasının gayesi, hem olmuş hem de olması muhtemel onur zedeleyecek davranışlara karşı insanlığı korumak olmalıdır.

2.2.5.3.9. Ta'zir Cezasından Tecrit (Terk) Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

Tecrit cezası, suçluyla var olan bağlantıyı koparmak, konuşmayı ve selamlaşmayı terk etmek anlamında ta'zir cezalarından birisidir. Buradaki ta'zir cezası terkedilişin, yalnızlığın işlediği suçtan kaynaklandığına dair ikazla tamamlanır.⁸⁸⁸ Hz. Peygamber (s.a.v.) de bu cezayı Tebuk savaşında kendisine muhalefet eden üç kişiye

⁸⁸⁴ Esra Yakut ,“Tanzimat Dönemine Kadar Osmanlı Hukukunda Taz’iri Gerektiren Suç ve Cezalar”, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, 2006, sy. 2, s. 25-40.

⁸⁸⁵ Osman Şekerci, *İslâm Ceza Hukukunda Ta'zir Suçları ve Cezaları*, s. 114.

⁸⁸⁶ Osman Şekerci, *İslâm Ceza Hukukunda Ta'zir Suçları ve Cezaları*, s. 114; Esra Yakut ,“Tanzimat Dönemine Kadar Osmanlı Hukukunda Taz’iri Gerektiren Suç ve Cezalar”, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, 2006, sy. 2, s. 28.

⁸⁸⁷ Esra Yakut ,“Tanzimat Dönemine Kadar Osmanlı Hukukunda Taz’iri Gerektiren Suç ve Cezalar”, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, 2006, sy. 2, 29; Osman Şekerci, *İslâm Ceza Hukukunda Ta'zir Suçları ve Cezaları*, s. 115.

⁸⁸⁸ Abdulaziz Âmir, *et-Ta'zir*, s. 412-413.

uygulamıştır.⁸⁸⁹ Bu açıdan tecrit cezası, caydırıcılık özelliği taşımasıyla hem suçun önleme hem de insan onurunu koruma anlamında suçlu üzerinde etkin bir rol oynamaktadır.

2.2.5.3.10. Ta'zir Cezasından Azl ve Teşhir Cezası ve İnsan Onuru Üzerindeki Etkisi

Azl, bir kişiyi görevden almak, görevden uzaklaştırmak, göreviyle kendisine verilen nimetlerden yoksun olmak anlamına gelir.⁸⁹⁰ Özellikle görevini kötüye kullanan kimseler için uygulanır. Bu bakımdan azl cezası görevin kutsallığını kötüye kullanıp insanların onurunu çiğneyen kimseler için caydırıcı bir etki oluşturmaktadır. İslâm hukuku, görevden uzaklaştırma cezasıyla daha fazla insanın onurunun zedelenmesine izin vermeme gayesi taşımaktadır.

Teşhir cezası ise suçlunun suçunu halka ilan etmektir. Bu cezadaki amaç insanların böyle birine güvenerek herhangi bir zarara uğramalarını engellemektir.⁸⁹¹ İslâm hukuku, teşhir cezasıyla mağdur olan insanların onurunu korumak istemiş, hem içinde bulunduğu zaman diliminde hem de gelecekte insanların zarara uğramalarını engelleyici tedbirler koymuştur.

Ta'zir cezaları yukarıda verilenlerle sınırlı değildir. Çünkü ta'zir cezaları muayyen bir ceza çeşidi olmayıp devlet yönetimi tarafından duruma (toplumsal şartlar, suç, suçlu, mağdur vs.) göre değişiklik arz eder.

2.2.5.3.11. Değerlendirme

Ta'zir cezaları, had ve cinayetlerde olduğu gibi “emir bi'l-ma'rûf nehiy ani'l-münker” görevini yerine getirmenin önemli vasıtalarında olup akıl, can, din, ırz (onur) ve malın korunması şeklindeki beş ana esasa uygun şekilde bireylere ve topluma zarar vermeyi engelleyici, suç işleyenleri te'dib ve caydırıcı nitelikler taşır. Bu bakımdan İslâm ceza hukukunda her çeşit suça karşı belirlenmiş cezanın ıslah edici ve önleyici olma prensibi ta'zir cezalarında da esas alınmıştır. İslam, hiçbir zaman verilen cezalarla

⁸⁸⁹ Tevbe 9/118.

⁸⁹⁰ Abdulaziz Âmir, *et-Ta'zir*, s. 317; Osman Şekerci, *İslâm Ceza Hukukunda Ta'zir Suçları ve Cezaları*, s. 116.

⁸⁹¹ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye*, III, 307; Osman Şekerci, *İslâm Ceza Hukukunda Ta'zir Suçları ve Cezaları*, s. 115.

ferdin maddi-manevi varlığını yıkıma uğratacak uygulamalara yer vermemiş,⁸⁹² aksine haklarına tecavüz edilen veya mazlum durumunda bulunan kimselerin haklarının alınması için bir yardım ve onlara destek olmakla varlığını hissettirmiştir.⁸⁹³ İşte bir bakıma ta'zir cezaları diğer cezalara oranla daha dengeli ve alternatifli bir ceza çeşitliliğine sahip olan, hakkında ceza varit olmayan konularda tamamlayıcı ve onarıcı özelliğiyle⁸⁹⁴ mağdur durumundaki insanların onurunu koruma görevini üstlenmiştir. Çünkü ta'zir cezalarının en ağır türü ölümle başlayıp, en hafif türü nasihate kadar uzanan cezalar silsilesinden oluşurken bu sıralamadaki asıl amaç insan onuruna gelebilecek zararları bertaraf ederek mağduru ve suçlu da olsa suç fâilinin onurunu korumak olmalıdır.

Bu bağlamda ta'ziren verilen idam cezalarında suçlunun fazlaca acı çekmemesi için infazın kılıçla veya onun yerine geçecek uygun bir usul ile ifa edilmesi, ta'zir cezalarının diğer cezalara göre daha esnek ve yumuşak olduğunu kanıtlarken⁸⁹⁵ insan tabiatına ve yaratılış fitratına verilen önemi akıllara getirmektedir.

Sopa, ta'zir cezaları içerisinde; en makul, ekonomik, kolay ve caydırıcı oluşu bakımından tercih edilen ceza türüdür. Celd (sopa) cezasının, hapis ve öldürme gibi ağır cezalara alternatif olarak kullanılması, bu cezanın insan tabiatına uygun olduğunu kanıtlar niteliktedir. Sopa cezasının, gerek Kur'an-ı Kerim'de gerek sünnette gerekse de İslâm tarihi boyunca hemen hemen her suç türünde yaygın olarak kullanılması bunun en önemli delilidir.⁸⁹⁶

Ta'zir cezaları içerisinde en az başvurulan ceza türü, hapis cezasıdır. İslâm hukukunda hapis cezasının temel bir ceza şekli olarak benimsenmemiş olmasının muhtemel sebepleri arasında, hapis cezasının önemli olabilecek bazı sakıncaları taşıması ve zamanla ciddi tarzda birtakım sorunları da beraberinde getirmesi kaçınılmaz bir son olacaktır. Bunun yanı sıra insancıl ve iyimser yaklaşımlarla ele alınan hapis cezası; hazineye ekonomik anlamda yük getirmesi, iş gücü kaybına yol açması, mahpusun

⁸⁹² Ertuğrul Gazi Tuncay, "İslâm Hukukunda Sınırı Belirlenmemiş Cezalar", *İslâm Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Samsun, 2017, sy. 3, s. 97.

⁸⁹³ Osman Şekerci, *İslâm Ceza Hukukunda Ta'zir Suçları ve Cezaları*, s. 136.

⁸⁹⁴ Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 203-204.

⁸⁹⁵ Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 204.

⁸⁹⁶ Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 204.

sorumluluk duygusuna ket vurması ve yeniden topluma kazandırılmasını zorlaştırması, cezanın şahsiliğini aşır mahpusun yakın çevresinin de zarar görmesine yol açması, bireyde ruhî ve ahlâkî bozulmalara yol açması ve hapisanelerin tıpkı bir suç okulu haline gelmesi şeklinde sayılabilecek bir dizi olumsuz sonuçlara da yol açmasından dolayı sıkça tercih edilmemiştir.⁸⁹⁷ Ayrıca insan onuruna yapılan saldırıların belki de en büyüğü, insanın hürriyetine müdahaledir. İnsan hürriyeti veya özgürlüğü kısıtlandığında veya engellendiğinde, insanın onuru olumsuz etkilenir. Bu, insan iradesine ve aklına da bir müdahaledir.⁸⁹⁸ Bu yüzden insan hürriyetini kısıtlayıcı uzun süreli hapis cezalarından; kişinin başka türde bir ceza çekip hayatına devam etmesi insan onuru açısından daha uygun olabilir. Zaten Hz. Peygamber (s.a.v) de bu tür cezayı sadece tahkikat, ihtiyat ve ceza tenfizi için kısa süreli olarak kullanmıştır.⁸⁹⁹

Ta'zir ceza türlerinden olan salb ve teşhir cezaları, Hz. Peygamber (s.a.v.) 'in “*Bir Müslüman bir delikten iki defa ısırılmaz*”⁹⁰⁰ hadisinin bir nevi tezahürüdür. Çünkü söz konusu cezalar, insanları düştükleri hataya bir daha düşmelerini engellemekte, suçlunun itibarını ve hüviyetini ayaklar altına almaktadır.⁹⁰¹ İtibarını, onurunu düşünen insan, böyle bir suç işlemekten illaki kaçınacaktır. Çünkü cezayı teşhir etmek utanç duygusunu da beraberinde getireceğinden insan için bir caydırıcı unsur olacaktır.

Ta'zir cezalarından olan sürgün cezası ise genel olarak, suçlunun kötülüklerinden insanları güvende kılmak ve olumsuz davranışlarla bireylere örnek olmasını önlemek amacıyla konulmuş bir ceza türüdür. Zira sürgün cezasının en büyük gayesi, olay mahallinin emniyetini sağlama ve kötü imajın unutturulmasıdır. Bunun yanında suçluyu caydırma, suçluya hayatında yeni bir başlangıç imkânı verme, hayata uyumunu sağlama, kolayca maddi olarak geçimini sağlama ve onu mahalle baskısından kurtarma gibi daha pek çok yararları da vardır.⁹⁰² Böylelikle bir ceza ile birden fazla zararın önüne geçilmekte, insan onurunun tesisine hizmet edilmektedir. Kısaca İslâm Hukukunda ta'zir ceza ve yaptırımları suçluyu son aşamaya kadar amme menfaati

⁸⁹⁷ Abdülkadir Üdeh, *et-Teşri' u'l-cinâ 'i*, I, 694-699.

⁸⁹⁸ Ejder Okumuş, “Toplumsal Hayatta İnsan Onuru”, *Kutlu Doğum Haftası “Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu”*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 56.

⁸⁹⁹ Buhari, “Salât”, 75; Ebû Dâvûd, “Akdiyye”, 29.

⁹⁰⁰ Buhari, “Edeb”, 83; Müslim, “Zühd”, 12.

⁹⁰¹ Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 205

⁹⁰² Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 198.

sağlamak için cemiyete kazandırmaya çalışırken insan onurunun kıymetli olması bilinciyle hareket ettiğini göstermektedir.

SONUÇ

İnsana değer verme düşüncesi insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olsa da hemen hemen bütün medeniyetlerde tam manada insana saygı gözetilmemiş; insan onuru defalarca zedelenmiş ve insan obje halinde görülmüştür. Bu bakımdan dünyanın bilinen en eski medeniyetlerinden İslam'a gelinceye dek hiçbir medeniyet insana ve onuruna İslam'ın verdiği değer ve kıymeti vermemiştir. Zira Kur'an-ı Kerim, insan onuruna verdiği önemi ve insan onurunu korumada takip edilen yöntemi, çeşitli ayetlerle defalarca pekiştirmiş, insan onurunun sürekli korunup diri tutulmasını sağlayacak yollarla onurlu insan inşa etme vazifesini üstlenmiştir. Çünkü Kur'an-ı Kerim, insan onurunu her şartta mutlak olarak muhafazası ve saygı gösterilmesi gereken insana özgü temel değerlerden birisi olarak görmektedir.

Yaratılış yönünden cansızlar, bitkiler ve hayvanlardan üstün olan insan, bir takım nitelikler ve güzellikler barındıran bir varlıktır. Allah'ın verdiği bu nitelikler ve güzellikler varlık âleminde insana ayrı bir şeref ve paye kazandırmıştır. Diğer varlıklardan farklı özelliklere sahip olan insanın, halifelik makamına layık görülmesi, bir fitrat üzerine yaratılıp kabiliyetlerle donatılması, ahsen-i takvim üzerine yaratılması, ilhama mazhar olması ve bütün varlıkların hizmetine sunulmuş olması, insanın Allah tarafından ne kadar kıymetli ve şerefli olduğunu göstermektedir.

Yüce yaratıcı tarafından maddi-zahiri güzellik ile mütenasip ve kusursuz yaratılan insan bu fiziki özellikleriyle seçkin bir varlıktır. Bu anlamda insanlar sadece fiziki üstünlük ile değil, ruhi anlamdaki kavrayış, şuur, akıl, ilim gibi manevi yetenekleri de beraberinde getiren mükemmel bir kıvam ile yaratılmıştır. Bu yetenekler insan denilen varlığın tamamlayıcı unsurlarını oluştururken; onur denilen nitelik de insanı var eden en önemli manevi değer, bilinçli olma hali, kendi kaderine yön verebilme ve kişiliksizliği ortadan kaldıran üstün bir manevi ruhtur. Bu üstün ruhun korunması ise ancak bir hukukun varlığıyla sağlanabilir. İşte İslam, burada devreye girerek üstün ruhu koruma ve yaratılmışların şerefli, Allah'ın en ihtişamlı eseri olan insanı kollama görevi üstlenmektedir.

İnsanların yaratılış yönünden maddi güzelliklerinin yanında kendilerine has manevi güzellikleri de mevcuttur. İlahi ahlakla yoğurulmuş, onura sahip olan insan bu özelliklerini korumaya gayret eder. Ancak Allah'ın yol göstericiliğinden yüz çevirip

çeşitli suçları işlemekle buldukları şeref ve yücelik makamından aşağı düşebilmektedirler. İşte insanların düştükleri onur makamından bir an önce fitrattaki güzel öze dönmek adına bir çözüm yolu bulunması gerekir. O halde insan onurunu koruyabilmek ve tekrar güzel fitratına çevirmek için cezalandırma yöntemine başvurmak esastır.

İnsanlığın varoluş serüveninden itibaren var olagelen suç ve ceza ilkeleri insan onuru kavramı çerçevesinde yeniden gözden geçirilerek anlam kazanmıştır. Bu bağlamda suç ve ceza ilkelerinin insan onurunu korumak amacıyla bina edildiği görülmektedir.

İslam ceza hukukunda cezalandırma, insan onurunu korumak ve insanların rahat hareket etmelerini sağlayacak bir toplum oluşturmak adına en son aşamada araç olarak kullanılmıştır. Bu araç suçları engellemek ve caydırmak adına insani hassasiyetleri temelinde alarak suçlulara ve suçlara karşı bir panzehir görevi üstlenmektedir.

İslam, suça yaklaşılmaması gerektiğini daha en başından itibaren açıkça ilan etmiş, suçun sabit olması için gerekli şartları titizlikle belirlemiş, suç failinin içinde bulunduğu duruma göre hareket etmiş, belirli şartlar gerçekleştiğinde ancak orantılı bir usulle en son çare olarak cezayı uygulamayı gerekli görmüştür. Ayrıca bu cezaların tatbik usullerinin belirlenmesi, hem keyfiligi önlemek hem de mağdur tarafında kin, haset ve intikam gibi olumsuz duyguların önüne geçme gayesi taşımaktadır.

Had, kısas ve ta'zir cezaları tatbik edilirken dikkat edilmesi gereken unsurların insan tabiatına uygun olarak belirlendiği görülmüştür. Toplum düzenini ve insan onurunu koruma amacına binaen cezalandırma yöntemi uygulanırken, insanın öz değeri göz önünde bulundurulup, dokunulmazlığı mümkün olduğu ölçüde korunmuştur. Nitekim İslam hukukunda, ceza verilirken insan onuruna aykırı olabilecek işkence, kınama, alay etme gibi her türlü davranış kesin bir tavırla yasaklanmış, gerek suçun ispatında gerek yargı boyutunda gerekse de ceza ifa edilirken suçlunun insanlık haysiyetine saygı duyulması gerekli görülmüş, hata ihtimallerinin önüne geçilmiş, en ufak bir şüphe dâhilinde ceza kaldırılmış, kısas belirli şartlarda sınırlandırılmış, suçun ispat vasıtaları ağırlaştırılmış, af veya sulh yöntemlerinin kullanılması teşvik edilmiş, suçlunun cezadan sonra topluma tekrar dönüp hor görülmeden yaşamına devam etmesi için gerekli önlemler alınmış, suçlunun hasta veya hamile olması durumunda ceza ifası

ertelenmiş, amaç her ne kadar ceza vermek olsa da insana en az acı verecek şekilde aletler kullanılmış, cenaze, defin gibi muamelelerde diğer Müslümanlarla arasında bir fark gözetilmemiş, hayati önem taşıyan organlara vurmaktan kaçınılmış, aleni bir şekilde meydana gelmesiyle gizli dövülmeler engellenmiş, cezalandırma amacı dışarısına çıkılmamış, ilk etapta uyarı, nasihat vb. yumuşak usullerin seçilmiş olması; had, kısas veya ta'zir cezalarından hangisi olursa olsun genel olarak insan onurunu zedeleyecek her türlü tavır ve davranıştan uzak durulduğunu göstermektedir.

İslam hukuku, cezanın çeşitli sebeplerle düşmesi veya uygulanamaması durumlarında ise mağdurun kanının heder olmaması ve mağdurun onurunu koruma maksadına binaen suçluya diyet, erş gibi mali cezalar da vermiştir. Bununla beraber, suçlunun kendi hayatına yeni bir yön vermesini sağlamak ve suçlunun zedelediği onurunu tekrar onarma fırsatı tanıma amacına matuf olan kefâret cezasının varlığı İslam hukukunun, suçlu da olsa insanı koruduğunu kanıtlamaktadır.

Ayrıca cezanın nasıl bir ortamda, hangi hava koşullarında yerine getirileceği, ifa şekli ve aletinin niteliği, suçlunun içinde bulunduğu durumlar ve buna benzer hallerin âlimler arasında tartışma oluşturmasının sebebi, özü itibariyle tam manada insanî esaslara nasıl sadık kalınması gerektiğinden kaynaklanırken; âlimlerin kılı kırk yaracak titizlikle cezaların tatbik şartlarını belirlemeleri cezanın uygulanmasında suçlunun onurunu korumaya yönelik gayretler olarak anlaşılmalıdır.

Sonuç olarak; İslam hukukundaki suç ile mücadelede kullanılan ceza yönteminin, dünyadaki yaratıkların en üstünü ve değerlisi olan insanı gözetmek amacıyla başvurulan bir çare olup hem suçlunun hem de mağdurun onurunu koruduğu görülmektedir.

Yukarıdaki bahsedilen sonuçlardan yola çıkılarak, insan onuru kavramının geniş bir yer tutması hasebiyle, İslam ceza hukuku alanında yapılan bu yüzeysel çalışmaya ek olarak daha kapsamlı başka çalışmalar yapılabilir. Hatta insan onuru bağlamında, çeşitli eserler mevcut olmadığından, yeni çalışmalar yapıp ceza hukuku alanında müstakil bir eser ortaya konulabilir.

Bu çalışmada konu sınırlandırılması mevcut olduğundan ceza alanında insan onurunu etkileyecek diğer hallerden bahsedilememiştir. Bunlara ek olarak günümüzde

insan onuruna etki edecek hallerin de göz önüne alınarak başka çalışmalarda değerlendirilmesi yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

ACAR, H. İbrahim, “İslâm Borçlar Hukukunda İradeyi Sakatlayan Sebepler II: İkraah”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2002, sayı: 18, s. 19-38.

ACLÛNÎ, Muhammed b. Abdilhâdî el-Cerrâhî (ö. 1162/1749), *Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs*, Mektebetü'l asriyye, b.y. 2000.

AKALIN, Adnan, “İslam Hukuku Açısından Suçun Unsurları”, *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 2013, cilt: VI, sayı: 10, s. 50-72.

AKŞİT, M. Cevat, *İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları*, Gümüşev Yayıncılık, İstanbul 2015.

AKTAN, Hamza, “Akile”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. II, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1989, 248-249.

_____, “Kazf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, 148-149.

AKTAŞ, Sururi, “Cezalandırmanın Amacı Üzerine”, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2009, cilt: XIII, sayı: 1-2, s. 1-25.

Alfabetik İslâm Hukuku ve Fıkıh İstilahları Kamusu, “İrz”, Eser Neşriyat Yayınevi, İstanbul 1996.

ALTINTAŞ, Ramazan, “Cahiliye Zihniyeti ve Çiğnenen İnsan Onuru”, *Kutlu Doğum Haftası “Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu”*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 127-137.

ÂMİR, Musa Abdülazîz, *et-Ta'zîr fi ş-şer'at 'i'l-İslâmiyye*, Darü'l fikri'l arabi, Kahire 2007.

Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü, “Hak”, Ankara 2007.

Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü, “Hak”, Ankara 1985.

Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü, “Haysiyet”, Ankara 1985.

Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü, “Haysiyet”, Ankara 2007.

Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü, “İzzet”, Ankara 2007.

APAYDIN, H. Yunus. “Meşru Müdafaa”, *Şamil İslam Ansiklopedisi*, C. V, *Şamil Yayınevi*, İstanbul 2000, 217.

ARMAĞAN, Servet, *İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler*, DİB Yayınları, Ankara 1996.

ATAR, Fahrettin, *Fıkh Usûlü*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2011.

AVCI, Casim – ŞENTÜRK, Recep, “Kabile”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, 30-32.

AVCI, Mustafa, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Mimoza Yayıncılık, Konya 2014.

_____, “İslâm’ın Ceza Hukukuna Katkısı”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2006, sayı: 8, s. 113-147.

AYDIN, Hakkı, *İslam ve Modern Hukukta İşkence*, Beyan Yayınları, İstanbul 1997.

AYDIN, M. Akif, *Türk Hukuk Tarihi*, Beta Yayınları, İstanbul 2001.

AYDIN, Melikşah, “İslam Hukukuna Göre İsyân (Bağy) Suçu ve Cezası”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2015, Cilt:23, Sayı: 2, s. 49-77.

AYDIN, Şükrü, “Kur’an Açısından Dinden Dönme (İrtidat) ve Cezası”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2017, cilt: X, sayı: 54, s. 959-968.

AYDIN, Mahmut - DURAN, Asım, “Evrensel Bir Değer Olarak İnsan Onuru”. *Kutlu Doğum Haftası “Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu”*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 35-48.

BAKTIR, Mustafa, “İslam Hukukunda Zaruret Hali ve Faiz İlişkisi”, Mehmet Bayyigit (Ed.), *I. Uluslararası İslam Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi*, 1997, s. 741-759.

BARDAKOĞLU, Ali, “Ceza”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. VII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993, 471-478.

_____, “Diyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. IX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, 473-479.

_____, “Eşkîya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995, 463-466.

_____, “Hapis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XVI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, 54-64.

_____, “Hırsızlık”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XVII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, 384-396.

_____, “Kasame”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, 528-530.

_____, “Katil”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002. 45-48.

BAŞOĞLU, Tuncay, “Ta’zir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XL, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2011, 198-202.

BENLİ, Abdullah, “İslam Hukukunda İnsan Onuru”, *Kutlu Doğum Haftası “Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu”*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 303-343.

BİLGİLİ, İsmail, “Ehliyet Arızalarından İkraah Şartları ve Kısımları”, *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2010, cilt: I, sayı: 1, s. 237-270.

BİLGİZ, Musa, *Kur’an’da İnsanlık Onuru*, Fecr Yayınları, Ankara 2013.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Hukuk-u İslamiye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, Ravza Yayınları, İstanbul 2013.

BİNGÖL, Mahmut, *Sinema Filmleri Yoluyla Şeref ve Haysiyetin İhlali ve Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2017.

BOYNUKALIN, Mehmet, “Suç”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXXVII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, 453-457.

BOZKURT, Nebi, “Fuhuş”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996, 211-214.

BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu’fî, *el-Câmi ‘u’s-sahîh*, Daru tavki’n-necat, b.y. 1422.

ERUL, Bünyamin, “Hz. Peygamberlerin Dilinde İnsan”, *Hz. Peygamber ve İnsan*, DİB Yayınları, Ankara 2014.

Büyük Türkçe Sözlük, “Onur”, y.y. :Yenişafak Yayınları, 1996.

BÜYÜKBAŞ, Nazım, *Klasik İslam Hukukçularına Göre Cezalandırmanın Gayesi*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri, 2012.

_____, “İslam Ceza Hukukunda Cezalandırma ve Maslahatların Korunması Arasındaki İlişki”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi = Erciyes University Journal of the Institute of Social Sciences*, 2013, cilt: I, sayı: 34, s. 144-170.

_____, “İslam Cezâ Hukukunda Keffâret İlkesi”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016, cilt: IV, sayı: 1, s. 37-61.

_____, “İslam Ceza Hukukunda Haddlerin Caydırıcılığı”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2013, cilt: I, sayı: 2, s. 97-126.

_____, “Klasik İslam Hukuku Literatüründe “Suç””, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2016, cilt: IX, sayı: 42, s. 1760-1772.

CESSÂS, Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî (ö. 370/981), *Ahkâmü'l-Kur'ân*. Darü'l kitabî'l ilmiyye, Beyrut-Lübnan 1994.

ÇAĞRICI, Mustafa, “Asabiyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. III, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2016, 453-455.

_____, “İzzet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2001, 555-556.

ÇALIŞKAN, İbrahim, “İslâm Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1989, cilt: XXXI, s. 367-397.

_____, “İslâm Hukukunda Zina Suçunun Mahiyeti ve Cezası”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1992, cilt: XXXIII, s. 61-100.

ÇELİK, Hüseyin, “İntihar Olgusu ve İslâm'ın Ruh Sağlığına Verdiği Önem”, *Toplum Bilimleri Dergisi*, 2016, cilt: X, sayı: 20, s. 33-55.

ÇEVİK, Naci, *Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Devlete İsyân Suçu*, On dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2015.

ÇOLAK, Abdullah, *İslam Hukuku Ceza ve Borçlar*, Çorum, 2017.

DAĞCI, Şamil, “Kıyas”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, 487-495.

_____(1999), *İslam Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.

DALGIN, Nihat, “Temel Kaynaklar Çerçevesinde Dinden Dönme ve İnanç Özgürlüğü”, *Makâlât*, 1999, sayı: 1, s. 41-57.

_____, “Cezai Sorumlulukta Kasıt”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1998, sayı: 10, s. 207-247.

_____, “İrtidat ve Cezâsı”, *Kur’an Mesajı: İlmî Araştırmalar Dergisi*, 1998, cilt: I, sayı: 10,11,12, s. 172-189.

DALKILIÇ, Mehmet, “İnsan Onurunu Tehdit Eden Irkçılık Anlayışı ve Tarihsel İzdüşümü Üzerine Birtakım Mülâhazalar”, *Kutlu Doğum Haftası “Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu”*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 686-697.

DEMİR, Nazlı Hilal, *Yasak Deliller ve İnsan Onuru*, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012.

DEMİR, Bayram, “Cezaların Bireyselleştirilmesi Açısından Zina Haddi”, *EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler -*, 2005, cilt: IX, sayı: 23, s. 123-134.

DİHLEVÎ, Ebû Abdilazîz Kutbüddîn Şah Veliyyullâh Ahmed b. Abdirrahîm b. Vecîhiddîn el-Fârûkî (ö. 1176/1762), *Hüccetullâhi'l-bâliğa*, Mehmet Erdoğan (çev.), İz Yayıncılık, İstanbul 1994.

DOĞAN, Hasan, *İslam hukukunda İftira Suçu ve Cezası*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2008.

DÖNDÜREN, Hamdi, “Akıl Hastalığı”, *Şamil İslam Ansiklopedisi*, C. I, Şamil Yayınevi, İstanbul 2000, 133.

_____, “Hak”, *Şamil İslam Ansiklopedisi*, C. II, Şamil Yayınevi, İstanbul, 2000. 116-120.

DÖNMEZ, İbrahim Kafi, “Sarhoşluk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXXIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, 141-145.

DÖNMEZER, Sulhi, ERMAN, Sahir, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, Beta Yayıncılık, İstanbul 1986.

EBÛ DÂVÛD, Süleymân b. el-Eş‘as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (ö. 275/889), *es-Sünen*, Mektebetü’l asriyye, Beyrut ts.

EBU RUHAYYE, Macid Muhammed, “İslâm’da Mâlî Tâ’zir Cezası”, Nihat Dalgın (çev.), *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1999, sayı: 11, s. 313-334.

EBÛ YA‘LÂ, Muhammed b. el-Hüseyn b. Muhammed b. Halef el-Ferrâ’ (ö. 458/1066), *el-Ahkâmü’s-sultâniyye*, Darü’l kitabi’l-ilmîyye, Beyrut 2000.

EBÛ YÛSUF, Ya‘küb b. İbrâhîm b. Habîb b. Sa‘d el-Kûfî (ö. 182/798), *Kitâbü’l-Harâc*, Kahire: ts

EBÛ ZEHRE, Muhammed b. Ahmed b. Mustafâ (ö. 1898-1974). *el-Cerime ve’l-ukube fi’l-fikhi’l-İslâmî*, Kahire: Darü’l fikri’l arabi, 2006.

_____(2012), *Usûlü’l-fikh*, Darü’l fikri’l arabi, Kahire.

EKŞİ, Ahmet, “İslam Hukukunda Bir Manevi Tazminat Türü Olarak Hükümetü’l-Elem”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2013, sayı: 21, s. 215-234.

_____, “İslam Hukukunda Mağdurun Rızasının Hukuka Aykırılığa Etkisi ve Sorumluluk Bakımından Sonuçları”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2011, sayı: 17, s. 347-366.

ENDELÛSÎ, Ebü’l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtubî İbn Rüşd (ö. 520/1126), *Bidâyetü’l-müctehid ve nihâyetü’l-muktesid*, Darü’l kitabi’l ilmiye, Beyrut-Lübnan 2007.

ERDOĞAN, Suat, *Kuran ve Sünnet Işığında Suç Ceza Uygunluğu*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul 2014.

_____, “İslam Hukukunda Kişisel ve Toplumsal Hak İhlalleri Karşılığında Öngörülen Cezalar ile İbadet Kapsamındaki Cezaların Mukayesesi”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2014, sayı: 24, s. 285-296.

EREN, Abdurrahman, KORKUSUZ, M. Refik (Ed.), *İslam Ceza Hukuku*, Lale Yayıncılık, İstanbul 2017.

ERTURHAN, Sabri, *İslam Ceza Hukukunda İctima*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2003.

_____ (2008), *İslam Ceza Hukuku Etrafındaki Tartışmalar*, Rağbet Yayınları, İstanbul.

_____, “İslâm Hukukunda Suçla Mücadele Yöntemleri”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2007, sayı: 9, s. 101-142.

_____, “İnsan Onuru Bağlamında İslâm Ceza Hukukuna Genel Bir Bakış”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2013, sayı: 21, s. 185-214.

_____, “İslâm Hukukunda Cezası İnfaz Edilen Bir Suçun Uhrevî Boyutu”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2003, sayı: 1, s. 197-216.

_____, “İslâm Hukukunda Şüpheden Sanığın Yararlanması İlkesi” (In Dubio Pre Reo), *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2002, cilt: VI, sayı: 2, s. 179-205.

ERUL, Bünyamin, “Hadislerde Geçen “İrz” Kavramı ve “Onur” ile İlişkisi” *Kutlu Doğum Haftası “Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu”*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 222-235.

ESEN, Hüseyin, “Zina”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XLIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, 440-444.

_____, “Muhammed Esed’in Hirâbe (Eşkiyalık) Suçuyla İlgili Ayetler İçin Yaptığı Meal -Tefsir Üzerine-”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2004, sayı: 20, s. 139-166.

FAYDA, Mustafa, “Câhiliye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. VII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, 17-19.

FLANNERY, O. P. Austin. “Ötenazi Üzerine Beyanname”, Osman Taştan (çev.), *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2002, cilt: XLIII, sayı: 2, s. 405-412.

GÖKMENOĞLU, Hüseyin Tekin, *İslam'da Şahsiyet Hakları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2010.

GÖLCÜK, Şerafettin, “Bazı Kur’anî Kavramlar ve Kur’an’da İnsan Tipleri”, *Kutlu Doğum Haftası “Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu”*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 195-199.

GÜLEÇ, Hasan, “İslâm Hukukunda Can Güvenliği Açısından Kısas”, *Diyanet İlmî Dergi*, 1997, cilt: XXXIII, sayı: 2, s. 11-26.

GÜNAY, H. Mehmet, “İslam Hukuk Doktrininde Hapis Müessesesi ve Mahpuslara Yapılacak Muamele”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2000, sayı: 2, s. 35-62.

GÜNLER, Kemal, “Türk Ceza Hukukunda Müsadere”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XVIII, 2014, sayı: 3-4, 849-876.

GÜRBÜZ, Nagehan, *Biyotıp Hukukunda İnsan Onuru*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2014.

HARMAN, Ömer Faruk, “İlahî Dinlerde İnsan Onuru Öğretisi (Hristiyanlık ve Yahudilikte İnsan Onuru Öğretisi)”, *Kutlu Doğum Haftası “Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu”*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 107-114.

HASANOVA, Samire, “İslam Ceza Hukukunda Maslahat Prensibi Açısından Cezalar ve Cezanın Şahsiliği İlkesinin Değerlendirilmesi”, *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi = Journal of the Near East University Faculty of Theology*, 2017, cilt: III, sayı: 1, s. 89-111.

HAYDAR, Hoca Emin Efendizâde Ali (ö.1960/1380), *Dürerü'l-hükkam şerhu mecelleti'l-ahkam*, Hukuk Matbaası, İstanbul ts..

HİNDÎ, Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kâdihân el-Müttakî (ö. 975/1567) *Kenzü'l-ummâl fi süneni'l-aqvâl ve'l-efâl*, Müessetür'risale, b.y. 1981.

HÖKELEKLİ, Hayati, “Irz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.XIX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2016, 133-134.

_____, “İntihar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, 351-353.

KARAMAN, Hayrettin, DÖNMEZ, İbrahim Kafi, ÇAĞRICI, Mustafa, GÜMÜŞ, Sadrettin, “Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir”, <http://www.dindersi.com/depo/mbsts-pdf/kuran-yolu.pdf> (23.11.2018).

HÜLAGU, Metin, *İslam Hukukunda Hapis Cezası*, Rey Yayıncılık, Kayseri 1996.

İBN ÂBİDÎN, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî (ö. 1252/1836), *Reddû'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*, Darü'l fikri, Beyrut 1992.

İBN MANZÛR, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrerem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî (ö. 711/1311), *Lisânü'l-'Arab*, Daru's-sâdır, Beyrut 2007.

İBN TEYMİYYE, Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecdiddîn Abdisselâm el-Harrânî (ö. 728/1328), *Mecmû'î fetâvâ*, y.y., Suudi Arabistan 1995.

İBNÜ'L ARABÎ, Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Meâfirî (ö. 543/1148), *Ahkâmü'l-Kur'an*, İsa el-babi el-halebi, Kahire 1967.

İBNÜ'L-HÜMÂM, Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî (ö. 861/1457), *Şerhu Fethu'l-kadîr li'l-'âcizi'l-fakir*, Daru'l fikr, Beyrut 2012.

İMAMOĞLU, Orhan, *İslam Ceza Hukukunda Öldürme Suçları Cezaları ve Kisas*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2003.

İNCE, İrfan, “Ridde”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.XXXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, 88-91.

İSFÂHÂNÎ, Muhammed b. el-Mufaddal Râgıp (ö. 502/1108), *el-Müfredât fi garîbi'l-Kur'an*, Darü'l kalem, Darü'l şamiye, Dımeşk-Beyrut 1412.

İslami Terimler Sözlüğü, “Halife”, İşaret Yayınları, İstanbul 2005.

İslami Terimler Sözlüğü, “İnsan”, İşaret Yayınları, İstanbul 2005.

İslami Terimler Sözlüğü, “İzzet”, İşaret Yayınları, İstanbul 2005.

İslami Terimler Sözlüğü, “Şeref”, İşaret Yayınları, İstanbul 2005.

KAHVECİ, Nuri, “İslam Hukukunda Mislen Tazmin Olgusu”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* _ [www.dinbilimleri.com], 2006, cilt: VI, sayı: 1, s. 39-52.

_____, “Kusur Sorumluluğu Açısından Ehliyetin Önemi”, *Dinî Araştırmalar*, 2002, cilt: IV, sayı: 12, s. 71-86.

KAL’ACÎ, Muhammed Revvas, KUNEYBÎ, Hamid Sadık, *Mucemu Lugatil Fukaha*, Dâru’n nefâis, b.y. 1408.

KARABULUT, Fuat, “Recm Cezasının Hz. Peygamber’in Uygulamaları Işığında Değerlendirilmesi”, *EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler -*, 2012, cilt: XVI, sayı: 50, s. 89-112.

KARADAVÎ, Yusuf, “ İrtidat Sorunu: Yaşanan Sosyal Değişimler ve Tehdit Boyutu”. (Çev. Osman Güner) *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* [www.dinbilimleri.com], 2005, cilt: V, sayı: 2, s. 259-273.

KARAMAN, Hayrettin, *Mukayeseli İslam Hukuku*, İz Yayıncılık, İstanbul 2009.

_____(2009), *İslam Hukuk Tarihi*, İz Yayıncılık, İstanbul.

KÂSÂNÎ, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes’ûd b. Ahmed (ö. 587/1191), *Bedâ’i’u’s-sanâ’i’fi tertîbi’ş-şerâ’i*, Darü’l kütübi’l ilmiyye, b.y. 1986.

_____(ö. 587/1191), *Bedâ’i’u’s-sanâ’i’fi tertîbi’ş-şerâ’i*, Darü’l kütübi’l ilmiyye, Beyrut 2010.

KAYA, Esra, KUTAY Begüm Dilan, “Ceza Hukukunda Mağduriyetin Giderilmesi”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2006, sayı:4, s.40-43.

KAYA, Ali, “İslâm Hukukuna Göre Ötanazi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1994, cilt: VI, sayı: 6, s. 133-146.

KAZVÎNÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce (ö. 273/887), *es-Sünen*, Darü’l kitabü’l arabi, b.y. ts.

KELEŞ, Ekrem, “Şahitlik Ehliyetini Kaybetmemek”, *Hz. Peygamber ve İnsan Onuru*, Mehmet Görmez (Ed.), DİB Yayınları, Ankara 2013, s. 37-43.

KIZILGEÇİT, Muhammed, “Bireyin İnsanlık Onuruna Modern Saldırısı: İntihar”, *Kutlu Doğum Haftası “Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu”*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 698-711.

KİRMAN, M. Ali, “Modern Dünyada Bir Değer Olarak İnsan Onuru”, *Kutlu Doğum Haftası “Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu”*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 63-79.

KOÇAK, Muhsin, “Ehliyete Tesiri Açısından Sarhoşluk”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1991, sayı: 5, s. 91-119.

KORAL, Rifat, “İslam Hukukunda İnsan Onurunun Evrensel Parametreleri (İnsan Onurunu Korumaya Yönelik Hükümler, İnsan Onuruna Karşı İşlenen Suçlar)”, *Kutlu Doğum Haftası “Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu”*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 345-372.

KOŞUM, Adnan, *İslam Hukukunda Cezayı Ağırlaştırıcı Nedenler*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1999.

_____, “İslam Hukukunda Ölüm Cezası”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1998, sayı: 5, s. 113-147.

KÖROĞLU, Mehmet, “Hukuk Tarihi Açısından Ölüm Cezası ve İnfaz Şekilleri”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2011, sayı: 17, İmam-ı Azam Ebu Hanife özel sayısı, s. 309-322.

_____, “İslam Ceza Hukukunda Kısasın İnfazı”, *EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler* -, 2011, cilt: XV, sayı: 48, s. 227-238.

_____, “İslam Hukukunda Ölüm Cezasını Gerektiren Suçlar”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [Atatürk Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesi Dergisi] [İİFD] [EAÜİFD]*, 2015, sayı: 43, s. 214-238.

KÖSE, Murtaza, *İslam Kamu Hukuku Konusu Olarak İrtidat ve Mürtedin Hükmü*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1991.

KÖSE, Saffet, “İslâm Hukukunda İnsan Onuruna Dayalı Bazı Hükümler”, *Hz. Peygamber Ve İnsan Onuru*, DİB Yayınları, Ankara 2013.

KUŞEYRÎ, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim (ö. 261/875), *el-Câmi 'u's-sahîh*, Dâr ihyâ al-turath al-'arabî, Beyrut ts.

KUTLUER, İlhan, “İnsan” , *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi C. XXII*, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, 320-323.

KÜÇÜK, Raşit, “Hz Peygamber’in Örneğinde İnsan Onuru”, *Hz. Peygamber ve İnsan Onuru*, Diyanet İşleri Yayınları, Ankara 2013.

MAKDİSÎ, Abdillâh b. Ahmed İmam İbni Kudame (ö. 620/1223), *el-Mugnî fî şerhi muhtasari'l-Hirakî*, Daru'l kütübü'l ilmiyye, Beyrut 2009.

MAŞALLAH, Turan, “İslam’da İrtidat Sorunu ve Yol Açabileceği PsikoSosyal Problemler (Takiyye-Nifak Örneği)”, *Kadim Akademi SBD*, 2018, cilt: II, sayı: I, s. 1-11.

MÂVERDÎ, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî (ö. 450/1058), *el-Ahkâmü's-sultâniyye ve'l-vilâyâtü'd-dîniyye*, Dar'ul-kütübî'l- ilmiyye, Lübnan 2011.

MEVSİLÎ, Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd (ö. 683/1284), *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2007.

MEYDÂNÎ, Abdülganî b. Tâlib b. Hammâde el-Guneymî ed-Dımaşkî (ö. 1298/1881), *el-Lübâb fî şerhi'l-Kitâb*, Daru'l Beyrutî- Şâmi Yayınları, İstanbul 2013.

MERĞİNÂNÎ, Ebü'l-Hasan Burhaneddin Ali b. Ebî Bekr (ö. 593/1197), *el-Hidaye Şerhu Bidayeti'lMübtedi*, Dar ihyâü't-turas el-'arabi, Beyrut-Lübnan ts.

MOLLA HÜSREV, Mehmed b. Ferâmurz b. Ali (ö. 885/1480), *Dürerü'l-hükkâm fî şerhi Gureri'l-ahkâm*, Dâru ihyai'l-kütübî'l-arabiyye, b.y. ts.

NESÂÎ, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî (ö. 303/915), *es-Sünen*, Mektebü matbu'ati'l İslamiyye, Haleb 1986.

NEVEVÎ, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî (ö. 676/1277), *el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb*, Darü'l fikr, b.y. ts.

OKAN, Betül Badiğinli, *İslam Ceza Hukukunda Hırabe(Eşkîyalık) Suçunun Mahiyeti ve Hukuki Sonuçları*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010.

OKUMUŞ, Ejder, “Toplumsal Hayatta İnsan Onuru”, *Kutlu Doğum Haftası “Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu”*, 19-21 Nisan 2013, Konya, 2014, s. 49-61.

ÖZALP, Ahmet, “İzzet”, *Şamil İslam Ansiklopedisi*, C. IV, Şamil Yayınevi, İstanbul 2000, 207.

ÖZAY, Hilal, *İslam Hukukunda Anne*, Cihan Yayınları, İstanbul 2008.

ÖZAY, Hilal, *İslam Hukukunda Cenin*, Cihan Yayınları, İstanbul 2018.

ÖZEN, Şükrü, “İnfaz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXII, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2000, 290-292.

ÖZKÖSE, Kadir, *Tasavvuf ve Gönül Eğitimi*, Ankara 2007.

ÖZTÜRK, Bahri, ERDEM, Mustafa R., ÖZBEK, Veli Özer, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara 1998.

POLAT, Murat, *İslam Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2015.

_____, “İslâm Ceza Hukukunun Karakteristik Özelliklerinden Bazı Örnekler”, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2017, sayı: 9, s. 249-286.

SABUNİ, Muhammed Ali, *Revaiü'l-beyân tefsiri ayati'l-ahkâm mine'l-Kur'ân*, Mektebetü'l asriyyetü, Beyrut 2011.

SANDEELA, Eateh M, “İslamî Cezaların Ahlakî Yönü”, Ş. Selim Has (çev.), *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2000, sayı: 9, s. 563-574.

SERÂHSÎ, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed (ö. 483/1090 [?]), *el-Mebsût* M. Cevat Akşit (Ed.), Gümüşev Yayıncılık, İstanbul 2008.

SONGUR, Haluk, “İslam Ceza Hukuku Üzerine -Genel Kısım Özel Kısım Ayırımı ve Belirlenmiş Suçlar Bakımından Cezaların Taksimi-”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2003, sayı: 1, s. 187-195.

ŞABAN, Zekiyüddin, *İslam Hukuk İlminin Esasları* (Usulü'l-Fıkh). İ. Kafi Dönmez (çev.), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996.

ŞAFAK, Ali, “Bağy”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. IV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, 451-452

_____, “Erş”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995, 307-308.

_____, “Kasıt”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, 559-561.

ŞÂTİBÎ, Ebû İshâk İbrâhîm b. Mûsâ b. Muhammed el-Lahmî el-Gırnâtî (ö. 790/1388), *el-Muvâfakât*, Mehmet Erdoğan (çev.), İz Yayıncılık, İstanbul 2010.

ŞEKERCİ, Osman, *İslam Ceza Hukukunda Ta'zir Suçları ve Cezaları*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1996.

ŞENTÜRK, Lütfi, “Zina ve Fuhuş Toplumun Temelini Sarsar”, *Diyanet İlmî Dergi [Diyanet Dergisi]*, 1991, cilt: XXVII, sayı: 2, s. 7-14.

ŞEYH NİZÂM, Burhânpûrlu, *el-Fetâva'l-Hindiyye* (ö. 676/1277), Darü'l fikr, Beyrut-Lübnan 2010.

TİRMİZÎ, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) (ö. 279/892), *es-Sünen*, Mektebetü Mustafa el-Bâbi el-Halebî, Mısır 1975.

TOMAR, Cengiz, “Müsadere”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXXII, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2006, 65-67.

TOPALOĞLU, Bekir, “Hak”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1997, 152.

TUNCAY, Ertuğrul Gazi, “İslam Hukukunda Sınırı Belirlenmemiş Cezalar”, *İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Samsun, 2017, sayı: 3, s. 82-99.

TURGAY, Nurettin, “Kur'an'da Sosyal Adalet ve İnsan Hakları”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1999, cilt: I, s. 41-62.

TÜRÇAN, Talip (Ed.), *İslam Hukuku*, Grafiker Yayınları, Ankara 2012.

TÜRCAN, Talip, “Sürgün”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXXVIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, 164-166.

UMUR, Ziya, *Roma Hukuku*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1982.

USLU, Ferhat, “Çağdaş Ceza Adaleti İçinde Mağdur”, *Ankara Baro Dergisi*, 2013, sayı: 4, s. 243-260.

USLU, Rıfat, “İslam Hukukunda Suç ve Ceza Kavramı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2015, cilt: VIII, sayı: 37, s. 1049-1063.

USLU, Rıfat, “İslam Hukukunda Sürgün Cezası”, *Yeni Fikir Uluslararası Hakemli Akademik Fikir Araştırma Dergisi*, 2015, cilt: I, sayı: 14, s. 120-131.

ÜÇOK, Coşkun - Ahmet MUMCU- Gülnihal BOZKURT, *Türk Hukuk Tarihi, Savaş Yayınevi*, Ankara 1996.

ÛDEH, Abdülkadir, *et-Teşri‘u‘l-cinâ‘î fi‘ş-şerî‘ati‘l-İslâmiyye ve‘l-kânûni‘l-vad‘î* (ö. 1907-1954), Dar‘ül kitabî‘l arabi, Beyrut ts..

VANLIOĞLU, Ahmet, “Zina ve Zararları”, *Diyanet İlmi Dergi [Diyanet Dergisi]*, 1992, cilt: XXVIII, sayı: 4, s. 37-52.

YAKUT, Esra, “Tanzimat Dönemi’ne kadar Osmanlı Hukuku’nda Taziri Gerektiren Suçlar ve Cezaları”, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, 2006, sayı: 2, s. 25-40.

YARAN, Rahmi, “Kefaret”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, 179-182.

YAŞAR, Ahmet, “İslâm Ceza Hukukunun Hedef ve İlkeleri Açısından İdamı Gerektiren Suçlar”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1995, sayı: 9, s. 281-317.

_____, “İslâm Ceza Hukukunun Hedef ve İlkeleri Açısından İdamı Gerektiren Suçlar”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1995, sayı: 9, s. 281-317.

YAZIR, Elmallı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur’an Dili* (ö. 1942), Ebu’z-Ziya matbası, İstanbul 1938.

YILMAZ, Abdulhalim, *Türk Ceza Hukukunda İşkence Suçu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.

YİĞİT, Yaşar, “İnsanlık Onur ve Şerefının Korunması Açısından Kazf Suçu ve Cezasının Değerlendirilmesi”, *Diyanet İlmî Dergi*, 2004, cilt: XL, sayı: 4, s. 131-144.

_____(2012), *İslam Ceza Hukuku Hükümlerin Yürürlüğü*, Sistem Ofset Yayıncılık, Ankara.

_____, “İslâm Ceza Hukukuna Göre Meşrû Müdafaa ve Hukûkî Sonuçları”, *Diyanet İlmî Dergi*, 2003, cilt: XXXIX, sayı: 1, s. 37-54.

_____, “İslâm Ceza Hukukuna Göre Ötanazi”, *Diyanet İlmî Dergi*, 2000, cilt: XXXVI, sayı: 2, s. 37-58.

_____, “İslâm Ceza Hukukunda Kanûnilik İlkesi ve Kanûnu Bilmenin Cezalara Etkisi”, *Diyanet İlmî Dergi*, 2000, cilt: XXXVI, sayı: 1, s. 55-84.

_____, “İslâm Cezâ Hukukunda Eşitlik İlkesi ve Dokunulmazlık”, *Kur'an Mesajı: İlmî Araştırmalar Dergisi*, 1999, cilt: II, sayı: 13,14,15, s. 195-206.

ZEYDÂN, Abdulkerim, “İslâm Hukukunda Zaruret Hâli I”, Hayrettin Karaman (çev.), *Diyanet İlmî Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi]*, 1974, cilt: XIII, sayı: 3, s. 162-175.

_____ (ö. 1921-2014), *el-Kıyas ve'd-diyat fi's-şeriatî'l-İslâmiyye*, Beyrut-Lübnan: Müessesetü'l risaletü, 2007.

_____, *el-Vecîz fi usûli'l-fıkh*, Müessesetü'r risale, Beyrut 2006.

_____, *Mecmû'atü buhûs fıkhıyye mu'âsıra*, Müessesetü'r risale, Beyrut 2011.

ZEYLAÎ, Ebû Muhammed Fahrüddîn Osmân b. Alî b. Mihcen b. Yûnus es-Sûfî el-Bârîf (ö. 762/1360), *Tebyînü'l-hakâ'ik Şerhu Kenzü'd-dekâ'ik*, Darü'l kitabî'l ilmiye, Beyrut-Lübnan 2010.

ZÜHAYLÎ, Vehbe (ö. 1932) *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletüh*, Darü'l fikr, Dimeşk ts.,

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Fadime AKTAŞ

Doğum Yılı ve Yeri :08/02/1990- TOKAT/MERKEZ

Eğitim Durumu: Lisans

Lisans Öğrenimi : Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi-2013

Yüksek Lisans Öğrenimi : Gazi Osman Paşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Yabancı Dili : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri : -

İş Deneyimi : Milli Eğitim Öğretmen

İletişim E-Posta Adresi : faktas_60@hotmail.com